

CİNSELLİK VE CİNSEL EĞİTİM

CİNSELLİK VE CİNSEL EĞİTİM

COPYRIGHT ©

Bu kitapta yer alan bilgi ve görüşler konuşmacılara aittir,
TAP Vakfı'nın görüşlerini yansıtmaz.
Kitapta yer alan yazı ve bilgiler, bu konferansı referans göstermek ve
yazı sahiplerinden izin almak koşulu ile kullanılabilir.

TÜRKİYE AİLE SAĞLIĞI ve PLANLAMASI VAKFI

Ulus Mah. Güzel Konutlar Sitesi A Blok Daire: 3-4 34760 Etiler / İstanbul

Tel: 0212 257 79 41/ 42 Faks: 0212 257 79 43

infotapv@tapv.org.tr www.tapv.org.tr

BASIM YERİ: Gria Reklam Ltd.Şti.
TEL: 0212 280 89 89

Konferansta Yapılan Sunumlar Ekteki CD'de Yer almaktadır

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
KONFERANS PROGRAMI	
AÇILIŞ KONUŞMALARI	
Oya Ünlü Kızıl	Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV)..... 9
Cem İncesu	Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD)..... 10
PANELLER	
YAŞANAN CİNSELLİK	
Pınar İlkaracan	Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık..... 14
Hülya Durudoğan	Koç Üniversitesi Felsefe Bölümü..... 17
Arşaluyu Kayır	CETAD - İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı..... 23
KEŞFEDİLEN CİNSELLİK	
Hilal Özcebe	Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı..... 32
Behiye Alyanak	İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.D. KLP Birimi..... 46
Güler Kamer	Özel Amerikan Robert Lisesi..... 53
CİNSEL SORUNLAR VE CİNSEL TEDAVİ HİZMETLERİ	
Nazmi Algan	Uzman Hekim..... 62
Naz Berfu Akbaş	CETAD - Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı... 64
KURSLAR	
BİRİNCİ BASAMAKTA CİNSEL SORUNLARA YAKLAŞIM	
Ejder Akgün Yıldırım	CETAD - Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi..... 71
CİNSEL SAĞLIK TANILAMASINDA HEMŞİRENİN ROLÜ	
Moderatör: Nevin H. Şahin	Kadın Sağlığı Hemşireleri Derneği..... 73

ATÖLYELER

KADINLARDA CİNSEL SAĞLIK, CİNSEL ve DOĞURGANLIK HAKLARI ÇALIŞMALARI

Pınar İlkkaracan	Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.....	79
------------------	--	----

İLKÖĞRETİM KADEMESİ CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMLERİ

Figen Çok-Ömer Kutlu	Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi.....	81
Berna Gökengin	Psikodramatist Hekim.....	101
Eylem Karakaya-Efsun Sertoğlu	TAP Vakfı.....	103
Nesrin Taşdemir-Gülseren Kaya-Dilek Öztürk	Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki İlköğretim Okulu.....	112
Nur McKeown	İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Özel İlköğretim Okulu.....	116

ORTAÖĞRETİM KADEMESİ CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMLERİ

Birsen Özkan	Psikolog.....	124
Nurcan Müftüoğlu	TAP Vakfı.....	130
Enis Balkan	TAP Vakfı.....	134
Selin Şen - Erkan Oğuzalp	Özel Amerikan Robert Lisesi.....	137
Ebru Baykoca - Aşkın Koç	Özel Üsküdar Amerikan Lisesi.....	142
Aşkın Koç - Ebru Baykoca	Özel Üsküdar Amerikan Lisesi.....	146

ERGENE CİNSEL DANIŞMANLIK

Atilla Büyükgebiz - Ayhan Abacı	Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Endokrin ve Adolesan Ünitesi.....	155
Seda Akço	Avukat.....	163

ÇALIŞMA GRUPLARI

TIBBİ HASTALIKLARDA CİNSEL DANIŞMANLIK

Naz Berfu Akbaş	CETAD - Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.....	171
-----------------	---	-----

CİNSEL ŞİDDETE MARUZ KALAN KİŞİLERİN ÇOK DİSİPLİNLİ DEĞERLENDİRME İLKELERİ

Şahika Yüksel - Lale Tırtıl	İstanbul Tabip Odası Kadın Kolu.....	172
-----------------------------	--------------------------------------	-----

GEBELİK, DOĞUM SONRASI DÖNEM VE MENOPOZ: CİNSEL YAŞAM SORUNLARI

Nasibe Ünsalan	CETAD - Beykoz Devlet Hastanesi.....	177
----------------	--------------------------------------	-----

SUNUŞ

Vakfımız, 3-4 Aralık 2011 tarihlerinde İstanbul'da, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırmalar Derneği (CETAD) işbirliği ile "Cinsellik ve Cinsel Eğitim" konulu bir toplantı düzenledi. Cinsel sağlık alanında farklı hedef gruplar ve farklı stratejilerle çalışmalar yürüten TAPV ve CETAD'ın misyonu, cinsellik alanında disiplinler arası işbirliğini geliştirmek, sağlık profesyonellerini ve eğitimcileri cinsellik konusunda bilgilendirmek ve toplumun cinsel eğitimine katkıda bulunmak noktalarında örtüşüyor.

TAPV ve CETAD'ın çeşitli projeler kapsamında yürüttükleri işbirliği, bu toplantı ile sağlık hizmet sunucularını, eğitim sektöründe çalışan psikolog, psikolojik danışman, idareci ve sosyal hizmet uzmanlarını bir araya getirmeyi, cinsellik ve cinsel eğitim alanına disiplinler arası bir pencereden bakmayı hedefledi. Cinselliğin tartışıldığı, cinsel sağlık sorunları ve cinsel eğitim yetersizliklerinin paylaşıldığı bu platform, cinselliğin konuşulabilirliğine katkı sağlamanın yanı sıra bu alanda çalışan profesyonellerin yeni bilgiler ve perspektiflerle tanışmalarını sağladı.

Toplantı kapsamında gerçekleşen paneller, çalışma grupları, kurslar ve atölyeler, konunun farklı boyutlarını disiplinler arası bir yaklaşımla gündeme getirdi. Bu derleme, içerdiği bildiri ve sunumlarla, paylaşımların bir bölümünü bir araya getirerek daha yaygın bir gruba ulaşmayı hedefliyor. Konferans sırasında bilgisayar ortamında yapılan sunumlar kitabın arka kapağındaki CD'de yer almaktadır. Sunuları izleyebilmek için MS Office 2003 ve üzeri bir versiyon PowerPoint programı kullanılmalıdır.

KONFERANS PROGRAMI

3 Aralık 2011, Cumartesi

KAYIT VE AÇILIŞ
TAP VAKFI Oya Ünlü Kızıl
CETAD Cem İncesu
09:00 - 09:30

PANEL 1
SALON 1

Yaşanan Cinsellik

Oturum Başkanı: Arşalüys Kayır

Biyoloji, Toplum ve Siyaset Üçgeninde Cinsellik ve Cinsel Haklar / Pınar İlkaracan

Biyolojik Cinsiyet - Toplumsal Cinsiyet - Cinsel Arzu Kesişiminde Cinsellik / Hülya Durudoğan

Ailede Cinsellik / Murat Dokur

Cinsel Yşamda Kadın ve Erkek / Arşalüys Kayır

09:30 - 11:00

11:00 - 11:30 KAHVE ARASI

PANEL 2
SALON 1

Keşfedilen Cinsellik

Oturum Başkanı: Tuncay Ergene

Çocukluktan Ergenliğe Cinsellik / Hilal Özcebe

Ergen Cinselliğini Belirleyen Kaynaklar / Tijen Demirörs Azizlerli

Ergenlikte Cinsel Kimliğin Gelişimi, Kaygılar / Behiye Alyanak

En Çıplak Kimliğimiz: Cinselliğimiz / Güler Kamer

11:30 - 13:00

13:00 - 14:00 ÖĞLE YEMEĞİ

KURS 1 (A-B)

SALON 1

Birinci Basamakta Cinsel Sorunlara Yaklaşım

Ejder Akgün Yıldırım

14:00 - 16:00

ÇALIŞMA GRUBU 1

SALON 2

Tıbbi Hastalıklarda Cinsel Danışmanlık

Berfu Akbaş

14:00 - 16:00

ATÖLYE 1

SALON 2

Kadınlarla Cinsel Sağlık, Cinsel ve Doğurganlık Hakları Çalışmaları

Pınar İlkaracan

16:30 - 18:30

ATÖLYE 1 (A - B)

SALON 3

İlköğretim Kademesi Cinsel Sağlık Eğitimleri

Moderatör: Baran Tuncer

Bir Program Denemesi: Ergenlerin Cinsel Eğitimi / Figen Çok-Ömer Kutlu

İlköğretim 1. - 8. sınıflarda Cinsel Gelişim Eğitimi / Berna Gökengin

TAP Vakfı Yaklaşım ve Uygulamaları / Eylem Karakaya - Efsun Sertoğlu

Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki İlköğretim Okulu / Nesrin Taşdemir - Gülseren Kaya - Dilek Öztürk

İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Özel İlköğretim Okulu / Nur McKeown

Paylaşım ve Tartışma

14:00 - 18:30

ATÖLYE 2 (A - B)

SALON 4

Moderatör: Nurcan Müftüoğlu

Ortaöğretim Kademesi Cinsel Sağlık Eğitimleri

Bir Uygulama Örneği / Birsen Özkan

TAP Vakfı Yaklaşım ve Uygulamaları / Nurcan Müftüoğlu - Enis Balkan

Özel Amerikan Robert Lisesi / Selin Şen

Özel Üsküdar Amerikan Lisesi / Aşkın Koç - Ebru Baykoca

Paylaşım ve Tartışma

14:00 - 18:30

4 Aralık 2011, Pazar

PANEL 3

SALON 1

Cinsel Sorunlar ve Cinsel Tedavi Hizmetleri

Oturum Başkanı: Şahika Yüksel

Türkiye’de En Sık Yaşanan Cinsel Sorunlar ve Nedenleri / Ceyda Güvenç

Birinci Basamakta Cinsel Sağlık / Nazmi Algan

Cinsel İşlev Bozukluklarında İnterdisipliner Yaklaşım / Berfu Akbaş

09:00 - 10:30

10:30 - 11:00 KAHVE ARASI

PANEL 4

SALON 1

Sağlık Profesyonellerinin Cinsel Sağlık Eğitimi

Oturum Başkanı: Nesrin Yetkin

Sağlık Profesyonellerin Eğitiminde Bulunmayan Cinsellik / Ejder Akgün Yıldırım

Cinsel Sağlık Eğitiminde Temel İlkeler ve Ülkemizdeki Eğitim Programları / Doğan Şahin

Dünyada Cinsel Sağlık Eğitimleri / Cem İncesu

11:00 - 12:30

12:30 - 13:30 ÖĞLE YEMEĞİ

KURS 1 (C-D)

SALON 1

Birinci Basamakta Cinsel Sorunlara Yaklaşım

Ejder Akgün Yıldırım

13:30 - 18:00

ÇALIŞMA GRUBU 2

SALON 2

Cinsel Şiddete Maruz Kalan Kişilerin Çok Disiplinli Değerlendirme İlkeleri

Şahika Yüksel - Lale Tırtıl

13:30 - 15:30

ÇALIŞMA GRUBU 3

SALON 2

Gebelik, Doğum Sonrası Dönem ve Menopoz: Cinsel Yaşam Sorunları

Nasibe Ünsalan

16:00 - 18:00

ATÖLYE 3 (A-B)

SALON 3

Ergene Cinsel Danışmanlık

Moderatör: Şükran Başarır

Fizyolojik Boyut / Atilla Büyükgebiz

Psikolojik Boyut / Göver Kazancıoğlu

Yasal Boyut / Seda Akço

Okul Boyutu / Alper Şahin

Ergen Sorunları Vaka Paylaşımları ve Tartışmaları

Elvan Şafak - Cengiz İpek / Özel ENKA Okulları Adapazarı

Özlem Mumcuoğlu - Yılmaz İrmak / YÖRET

Süheyla Erdoğan Özgirgin - YÖRET

13:30 - 18:00

KURS 2 (A-B)

SALON 4

Cinsel Sağlık Tanılamasında Hemşirenin Rolü

Moderatör: Nevin H. Şahin

Eğiticiler: Anahit Coşkun - Feride Doğan - Yeliz Doğan Merih

13:30 - 18:00

18:00 - 18:30 DEĞERLENDİRME VE KAPANIŞ OTURUMU

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Oya Ünlü Kızıl¹

Hoş geldiniz,

25 yıldan bu yana cinsel sağlık konusunda çalışan TAP Vakfı, bu genel başlığın altında kadın sağlığından anne-bebek sağlığına, doğurganlığın düzenlenmesinden cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara uzanan bir alanda çalışmalarını sürdürüyor. Cinsel sağlık konularında toplumun ve profesyonellerin bilgi düzeylerinin yükseltilmesi, hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi amacıyla hazırlanan programlar; kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak uygulamaya taşınıyor. Cinsel hakların yaşama taşınabilmesi ve uygulanabilmesi tüm programlarımızın ortak paydasını oluşturuyor. Cinsel sağlık eğitimleri de bu kapsamda giderek önceliğimiz olan bir alan halini alıyor.

Ülkemizin de içinde olduğu ve hükümetlerin imzaladığı birçok uluslar arası sözleşme ergenlerin ve gençlerin üreme sağlığı konusundaki ihtiyaçlarının karşılanmasını devletin sorumluluğu olarak tanımlamaktadır. Buna göre; ergenlik çağındaki bireylerin kendi cinselliklerini anlamaları sağlayacak ve cinsel risklerden korunmalarına yardımcı olacak bilgi ve hizmetler kamu tarafından sağlanmalıdır.

Erken evlilik ve erken annelikler, cinsel istismardan korunmak, gençlere gebelik ve doğumdan kaçınma konusunda sunulan seçenekler, güvenli ve sorumlu cinsellik için yapılacak eğitimler, yaş grubuna uygun danışmanlık ve sağlık hizmetlerinin sunulması çocuk hakları kapsamında da tanımlanan konulardır. Ergen ve gençlere yönelik sağlık hizmeti sunumu noktasında Sağlık Bakanlığının Türkiye Üreme Sağlığı Programı kapsamında girişimleri oldu, ancak bugün için bu çabanın bir hizmet açısından ziyade pilot uygulama düzeyinde olduğunu biliyoruz. Örgün eğitim sistemi içinde ise, müfredata entegre edilmiş bir yaklaşımdan ziyade, derslere yerleştirilmiş bilgiler ile bu ihtiyacın karşılandığı söylemi yaygın. Oysa bugün burada dinleyecekleriniz; ihtiyacın boyutları ve daha farklı bir yaklaşımın önemini gündeme getiriyor.

TAP Vakfı'nın genç insanlara yönelik bir seminer çalışması ile on sene önce başlattığı cinsel sağlık eğitimleri, bugün öğrenci yurtlarından okullara, 10 - 18 yaş aralığında yüzlerce ergene ulaşıyor. Bütünsel bir yaklaşım içinde ve tümüyle ihtiyacın/isteğin belirlediği bu program artık ebeveyn, öğretmen ve psikolojik danışmanları da kapsıyor. Alanın dinamikleri ve kuramsal çerçeveyi bir araya getiren bu deneyim sürecini; atölye çalışmalarında uygulama boyutu ve katılan okulların geri bildirimleri ile dinleme şansınız olacak.

TAP VAKFI-CETAD birlikteliği ise çalışma alanlarındaki ortak paydayı bir sinerjiye dönüştürmeyi başaran iki sivil toplum kuruluşunun 12 yılı bulan işbirliğinin sonucu. Cinsel sağlık konusunda temel bilgiyi yaygınlaştırmayı amaçlayan bu işbirliği bu toplantıda olduğu gibi sağlık hizmet sunucularına yönelik çeşitli projelerle devam ediyor. İşbirliklerin önemine ve deneyimi paylaşmanın fark yaratabileceğine inanıyoruz. Bu nedenle katılımınız ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyor, verimli - keyifli bir toplantı diliyorum.

¹TAP Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

Cem İncesu ¹

Oya Hanım zaten ben ne söylerim diye düşündüğümde söyleyebileceğim her şeyi bizim adımıza yani CETAD ve Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı adına bizim 12 yıllık ortak çabalarımızı sinerjimizi vurgulayarak söyledi.

Ben çok kısaca aslında bugünkü toplantıyı da ilgilendiren bizim geçmiş deneyimlerimizden çok kısaca söz etmek istiyorum. Biz dernek olarak 1998 yılının Kasımında kurulduk ve kurulduktan çok kısa bir süre sonra yine 12 yıl önce Aralık hafta sonunda ilk CETAD günlerini düzenledik. O zaman katılım olur mu? İnsanlar gelir mi? Diye düşündüğümüzü hatırlıyorum. O gün ilk CETAD günlerinde kaydı o gün kapamak zorunda kaldık. Aşırı katılım ve talep nedeniyle. İlginç bir şekilde 13 yıl sonra bugünde bu toplantıda böyle bir durum üzüler de olsa yaşadık. Biz katılımın bu kadar olacağını çok hesaplayamadık sanıyorum ve en sonunda kaydı kapamayı düşündük. Bugün böyle bir talep var. Bu nerden çıkıyor diye baktığımızda aslında çok temel bir sorunda çıkıyor. Çünkü cinsellik alanı yani bugün bu toplantılarımızın ana teması olan cinsellik alanı ve tabii cinsel eğitim en çok konuşulan en çok merak edilen, medyada en çok reyting alan her yerde herkesin en çok konuşmayı sevdiği konulardan biri. Buna rağmen ne yazık ki en az bilinen, gerçek ve bilimsel anlamda baktığımızda en az bilinen, eğitim programlarında en az yer alan, halen ülkemizde de dünyada da az ya da çok oranda ülkesine göre değişiyor ama dışlanan aslında örtülü bir şekilde reddedilen, yokmuş gibi davranılan eğitim programlarına konmayan bir konu. Tıp eğitiminde bile halen ülkemizde cinsellik ve cinsellikle ilgili sorunların eğitim müfredatında tam olarak yer almadığını dışlandığını sistematik bir şekilde görüyoruz. Okullardaki eğitime formal cinsel eğitime hiç girmiyorum. O alanlarda hala sorunlarımız var. Bu yüzden de aslında bizim gibi sivil toplum kuruluşları, mesleki dernekler çeşitli kuruluşlar be açığı kapamak için çabalıyoruz. Bugünkü toplantının da temel hedeflerinden biri bu diye düşünüyorum. Bu toplantıda panel tarzı oturumları çok fazla koymadık. Daha çok eğitime odaklanarak çalışma grubu, kurs atölye çalışmaları gibi daha interaktif etkinlikler koymaya ve biraz bilgi ve beceri kazanmaya yönelik hedefleri ortaya koyduk. Sanıyorum bu da talep gören bir sonuç oldu ,bizim açımızdan. Umarım bu çabalarımız anlamlı bir sonuca ulaşır ve sizlere çok değerli emeğinizi, zamanınızı ayırarak geldiğiniz bugün ve yarını da kapsayan 2 günlük toplantılar ile yararlı olabiliriz. Toplantıların verimli geçmesini umuyorum. Bu toplantıları sizlerin ilgisi olduğu sürece de devam edeck. Tabii ki biz gelecek yıl ve sonraki yıllarda da çabalarımızı olabildiğince yayarak sürdürmeye çalışacağız.

Tekrar hoş geldiniz diyorum. Katılımınız ve varlığınız için çok teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız.

¹CETAD Yönetim Kurulu Üyesi

PANELLER

YAŞANAN CİNSELLİK

Biyolojik, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset Üçgeninde Cinsellik ve Cinsel Haklar

Pınar İlkkaracan ¹

Toplumsal Cinsiyet Konusunda Uluslararası Mücadele

Mart 2011’de, New York’ta yapılan “Kız Çocukların Eğitim Hakkı” konulu Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu (BM KSK) toplantısı bir ilke sahne oldu. Elli yıldır kullanılan ve birçok Birleşmiş Milletler (BM) anlaşmasında ve kararında (örneğin, BM Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Pekin Deklarasyonu, vs.) yer alan “toplumsal cinsiyet” (gender) terimi toplantıya katılan devletler arasında toplantının ana anlaşmazlık konusu haline geldi. Vatikan, birçok Müslüman ülke ve Afrika’daki bazı Katolik ülkelerden oluşan muhafazakâr bir blok, toplantının sonucunda çıkacak sonuç bildirisinde “toplumsal cinsiyet” (gender) teriminin herhangi bir şekilde yer almasına ısrarla karşı çıktı. Toplantıda hükümetler arasındaki bu kavga öylesine büyüdü ki, neredeyse onbeş günlük toplantı bir karar alamadan bitecekti. Son gün, geceyarısına doğru oturum başkanının yürüttüğü pazarlıklar sonucu, muhafazakâr ülkeler, kız çocukların eğitimi konusunda ileri adım atılmasını sağlayacak birçok maddenin bildirgeden çıkarılması karşılığında “toplumsal cinsiyet” ibaresinin sonuç bildirisinde yer almasına razı oldu.

Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki fark, ilk olarak 1950-60’larda İngiltere’de, intersex (ara cinsiyet) ve transseksüellerle çalışan psikiyatristler ve diğer medikal personel tarafından geliştirildi.² 1960’lardan beri kullanılan ve 1970’lerden bu yana yaygın olarak bilim literatürüne ve Birleşmiş Milletler literatürüne de geçmiş olan “toplumsal cinsiyet” teriminin 2010’larda bu denli ciddi bir siyasi kavga konusu haline gelmesinin nedeni, muhafazakârların cinselliğin yalnızca biyolojik unsurlarla belirlendiği, yani bir insanın kadın ya da erkek cinsel organıyla doğmuş olmasının cinselliği belirleyici ana unsur olduğu konusundaki ısrarları. Oysa bir kişinin cinselliği, biyolojinin çok ötesinde, toplumsal, siyasi, kültürel, dini ve bunun gibi birçok faktörün etkisiyle biçimleniyor. Toplumsal cinsiyet terimi bu olguyu yansıtıyor. Bu nedenle de son yıllarda gittikçe artan bir şekilde muhafazakârların hedefinde.

Biyolojik Cinsiyet mi, Toplumsal Cinsiyet mi?: Caster Semenya Vakası

Güney Afrikalı, yoksul bir ailenin kızı olarak dünyaya gelen Caster Semenya, atletizm kariyerinde olağanüstü bir başarı göstererek 2009 Dünya Atletizm Şampiyonası’nda kadınlarda 800 metrede dünya şampiyonu oldu.

Caster Semenya madalyasını alırken

¹Doç.Dr.,Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

²Moi, T., 2005, Sex, Gender and the Body, New York: Oxford University Press.

Fakat bu başarısı, daha tadını çıkaramadan spor tarihinin en büyük uluslararası tartışmalarından biri haline geldi. Zira Avustralya’da yayımlanan bir dedikodu gazetesi, *Sydney Daily Telegraph* Semenya’nın madalyayı hak etmediğini, zira “kadın olmadığını” ilan etti. Gazeteye göre, Semenya’nın rahmi ve yumurtalıkları yoktu ve normal kadınlara oranla üç kat daha fazla testosteron ürettiyordu. Bu nedenlerle de bir kadın olarak kabul edilemezdi.

Haberin ardından dünya basınında manşetler birbirini kovaladı:

“Semenya’nın hermafrodit olduğu ortaya çıktı.”

“Spor tarihinin en büyük skandalı!”

“Caster Semenya kendini iyi hissetmediği için yarıştan çekildi.”

Doğduğundan beri kendisini bir kız/kadın olarak bilen, ailesi, arkadaşları ve yaşadığı çevre tarafından da öyle bilinen Semenya, yaşadığı bu şokla önce bir kadın olduğunu ispat etmek için makyaj yapıp “kadınsı” elbiseler giyerek kadın dergileri için fotoğraflar çekirtti ve röportajlar verdi.

You Dergisi: “Bir de bu Semenya’ya Bakın”

You dergisine verdiği röportajda, rahmi ve yumurtalıkları olmaması konusunda Semenya, “Allah beni böyle yarattı, ben kendimi seviyorum ve kendimle gurur duyuyorum” diyordu. Tüm Güney Afrika da Semenya’nın maruz kaldığı haksızlık nedeniyle isyandıydı. Güney Afrika Spor Bakanı, basına verdiği demeçte “Gerekirse Üçüncü Dünya Savaşı’na gideriz. Bu ırkçılıktır... Bizim Caster Semenya’nın cinsiyetinden şüphemiz yok, o kadındır! Şimdi de onun cinsiyetinin yüzdesini tartışıyorlar. Bu iğrenç olduğu kadar etik dışıdır. Caster bir kadındır ve bizim kahramanımız olarak kalacak!” şeklinde konuştu. Bütün bu çabalar maalesef önce fazla bir işe yaramadı. Uluslararası Atletizm Federasyonu (IAAF), Semenya’nın madalyasını geçici olarak geri aldı, bir süre yarışmalara katılmasını yasakladı ve madalyayı hak edip etmediğinin ve bundan sonra yarışmalara katılıp katılamayacağını yapılan testler sonucu açıklanacağını belirtti. IAAF’nin bu kararı, spor tarihinde çok çeşitli kesimlerden kişilerin ve uzmanların da katıldığı en büyük “biyolojik cinsiyet/toplumsal cinsiyet” tartışmasını açtı. Bir yıl sonra, yapılan birçok test ve uzun tartışmalar sonucunda IAAF, Semenya’nın madalyayı hak ettiğine ve yarışmasına engel teşkil edecek bir durum olmadığına karar verdi. Maalesef IAAF’nin bu kararı, Semenya’nın bu olaylar ve tartışmalar sırasında yaşadığı olumsuzlukların etkilerini hemen telafi edemedi. Semenya’nın performansı yaşananlardan son derece olumsuz etkilenmişti ve kendini toplaması çok uzun zaman aldı.

Semenya’nın kişisel olarak yaşadığı olumsuzluklara rağmen bu vaka, spor tarihinde bundan sonra yaşanabilecek olumsuzlukları engelleyebilecek bir örnek teşkil etti. Yapılan tartışmaların getirdiği bilgiler ışığında IAAF biyolojik cinsiyetin de hiç de o kadar basit ve kategorik bir kavram olmadığını, bireyden bireye farklılık gösterebileceğinin farkına vardı. Dolayısıyla yeni uygulamalara girişti. Örneğin, bünyesinde ortalamanın üstünde erkeklik hormonu tespit edilen kadın sporcularla ilgili yeni bir kural geldi: “Kan değerlerinde fazlaca testosteron belirlenen kadın sporcular gelecekte de kadınlar kategorisindeki yarışlara katılabilecekler, yeter ki testosteron değeri erkekler için belirlenmiş asgari değerleri aşmasın.”

Biyolojide Yeni Araştırmalar: Biyoloji Cinsiyeti Ne Denli Belirleyebilir?

Aslında son yirmi yılda yapılan bilimsel tartışmalar, yazımın başında anlattığım, 2010'da Birleşmiş Milletler'de de kavga konusu olan, cinsiyetin doğumla gelen biyolojik unsurlarla mı; yoksa toplumsal, siyasi, kültürel, biyolojik vs. unsurların kesişimiyle mi belirlendiği tartışmasının çok ötesine geçmiş durumda. Bugün biyoloji bilimi, cinsiyetin belirlenmesi konusundaki geçmiş teorilerinin kendi içerisinde bir eleştirisini ve tartışmasını yaşıyor. Örneğin, New York Brown Üniversitesi'nde biyoloji profesörü olan Anne Fausto-Sterling'e göre, birçok kamusal ve bilimsel tartışmada biyolojik cinsiyetin gerçek, toplumsal cinsiyetin ise kurgulanmış olarak görülmesi ve yansıtılması yanlış bir ikilem. Aslında, biyolojiyle toplumsal/siyasal olguların arasında karmaşık bir etkileşim vardır ve biyologların bu etkileşimi daha iyi anlaması ve biyoloji teorilerini tekrar gözden geçirmesi gerekmektedir.³

Fausto-Sterling, 1993'te yayımlanan *Beş Biyolojik Cinsiyet: Neden Erkek ve Kadın Kategorileri Yeterli Değil?* adlı kitabında biyoloji biliminin cinsiyetin oluşumu konusunda bugüne kadarki teorilerini eleştirerek, sadece biyolojik açıdan baksak da, kadın ve erkek olarak belirlenen iki değil, en az beş biyolojik cinsiyet kategorisi olmalı iddiasında bulundu. Bu beş kategori, çok yaygın olan doğumdan biyolojik ara cinsiyetlerin de (intersex) tanınması üzerineydi ve en azından, örneğin hem dişi, hem erkek cinsel organıyla ve üreme organlarıyla doğanların; dişi cinsel organı olmasına rağmen dişi üreme organı olmayanların ya da erkek cinsel organı olmasına rağmen erkek üreme organı olmayanları içermeliydi. Bu kitap da, tahmin edebileceğiniz gibi, muhafazakârların hüsumına uğradı, zira Fausto-Sterling, onların iddia ettiği gibi "doğal" olanın, doğuştan gelenin katı sınırları olan iki kategorik cinsiyet -"tam kadın" ve "tam erkek"- olmadığını, doğuştan gelenin empoze edilen bu katı kategorizasyonun çok ötesinde bir çeşitlilik gösterdiğini, hem de biyolojik kanıtlara dayanarak öneriyordu.

Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve Cinsel Sağlık

Cinsiyetin biyolojik mi yoksa toplumsal mı olduğu, cinselliğin nasıl algılandığını ve kurgulandığını da belirliyor. Geçtiğimiz yirmi yıldaki araştırmaların gösterdiği gibi, Masters ve Johnson gibi cinsel tatmini yalnızca biyolojik tepkilere indirgeyen ve kadın ve erkeklerin cinsellikte toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan farklılıklarını dikkate almayan yaklaşımlar doğru değil. Örneğin, cinsellik konusundaki son araştırmalar, orgazmın birçok kişi tarafından cinsel tatmine eş olarak görülmediğini ya da erkek cinselliğine oranla kadın cinselliğinin çok daha az orgazm odaklı olduğunu göstermekte.

Dolayısıyla, bugün cinsellik konusunda çalışanlar için cinsel tatminin tanımı, Masters ve Johnson'ın iddia ettiği gibi biyolojik tepkilerle laboratuvarında ölçülebilecek bir orgazm değil. Cinsel tatmin çok daha karmaşık boyutları olan bir olgu, Lawrence and Byers'in (1995) tanımına göre cinsel tatmin, "kişinin cinsel ilişkisine ilişkin pozitif ve negatif duygu algılarının bütününi öznel açıdan değerlendiren oluşturduğu duygusal yanıt."

Cinsel sorunlara yaklaşımda günümüzde geçerli olan yaklaşıma göre cinsel sorunlar ve nedenleri karmaşık ve çok boyutludur, farklı açıklamaları ve etiyolojileri vardır. Sağaltım, biyolojik semptomlara değil, sorunların kaynaklandığı etiyolojiye odaklanmalıdır. Etiyolojiye dayanan yeni sınıflandırmaya göre cinsel sorunlar:

- 1) Sosyo-kültürel ya da diğer etkenlere bağlı sorunlar;
- 2) Eş ve ilişkiye bağlı sorunlar;
- 3) Fizyolojik faktörlere bağlı sorunlar;
- 4) Medikal unsurların getirdiği sorunlar şeklinde sınıflandırılmakta.

Cinsellik, biyolojik ve toplumsal cinsiyet ve kişinin özel yaşantıları ve algılamalarının birbiriyle karmaşık etkileşimiyle oluşmakta ve bireyden bireye sonsuz farklılık gösterebilen bir olgu ve süreci içermekte. Cinsel sağlık ve doğurganlık sağlığı alanında çalışanların, cinselliğin bu karmaşık yapısını ve kişiden kişiye gösterdiği sonsuz farklılıkları göz önünde tutmaları gerekiyor.

³Fausto-Sterling, Anne (2000), *Sexing the Body*, New York: Basic Books

Biyolojik Cinsiyet - Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Arzu Kesişiminde Cinsellik

Hülya Durudoğan¹

Biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel arzunun birbirleri ile olan ilişkileri ve birbirleri cinsinden tanımlanmışlıklarını göz önünde bulundurduğumuzda “eril-dişil” konumlarının Butler’ın düşüncesini yoğunlaştırdığı noktalarının en önemlilerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Biyolojik cinsiyet’in toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisini tanımlamanın belki de en klasik ve verili kabul edilen biçimi “anatomi/biyoloji kaderdir” demekten geçer. Psikoloji, tıp, hukuk ve din gibi alanların öncüllerinde de beslenen ve feminizm geleneği içinde en kapsamlı ortak eleştiriye maruz kalmış bir kaç görüşten birinin temelini oluşturan bu anlayışın özü şudur: İnsanın doğuştan var olan biyolojik cinsiyeti (sex) o kişinin toplumsal cinsiyetinin (gender) belirleyicisidir. Yani eril üreme organları ile doğan kişi erkek, dişil üreme organları ile doğan ise kadındır. Toplumsal cinsiyetin bu şekilde tanımlanmasının feminist kuram bağlamındaki eleştirileri tetikleyen çıkarımlarını tahmin etmek zor değildir. Bu çıkarımlardan en önemli birkaç tanesini şöyle özetleyebiliriz:

Kanımcı bu çıkarımların başta geleni, cinsellikte doğal olanın (üreme organlarının işlevleri açısından), bir kere “verildiğinde”, toplumsal cinsiyetin “ne olduğuna” dair zorunlu ve mutlak bir belirleyici olarak algılanmasıdır ki bu, biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasında birebir bir ilişkinin olmadığını savunanlar için kabul edilmez bir görüştür. Biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasında birebir bir ilişkinin olmadığını savunan kişi her ne kadar, biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasında belli bir takım nedensel ilişkiler olabileceğini kabul edebilse de, toplumsal cinsiyetin cinsellikteki doğallık üzerinden tanımlanması, Butler gibi cinsiyetin iki türünü birbirinden ayırıp, toplumsal cinsiyetin yapılanmışlığını vurgulamak isteyen kuramcılar için irdelenmesi gereken bir problem teşkil etmektedir. Bir başka sorunsal toplumsal cinsiyetin üreme işlevleri açısından tanımının, doğal olarak beraberinde getirdiği zıtcinsel (heteroseksüel) bir çerçeveye oturtulup, bu çerçevenin dışında kalanların (ki bu yelpaze çocuk sahibi olmamayı tercih edenlerden, eşcinseller ve hermafroditlere kadar genişleyebilir) reddedilmesi, dışlanması ve değişen derecelerde toplumdan soyutlanmaya zorlanması gibi baskıcı öğeler içeren tavırlara maruz kalmalarıdır.

Beauvoir’ın “kadın doğulmaz, kadın olunur” formüllemesinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti birbirlerinden ayırmak sureti ile toplumsal cinsiyetin, kişisel kimliğin zaman içinde oluşan bir boyutu olduğu şeklinde yorumlar. Beauvoir’ın formüllemesindeki vurucu feminist görüşe öncülük eden düşünce, biyolojik cinsiyeti, dişil bedenün olgulara dayanan yönleri şeklinde tanımlayıp, toplumsal cinsiyetin ise bu bedenün üstlendiği kültürel anlam ve form olarak açıklanmasıdır. Bundan çıkarımlanabilecek can alıcı nokta, toplumsal cinsiyetin tanım olarak doğal olmamasıdır. “Kadın olmak” doğal değilse ve bir yapılanma ise, dişil bedenün “kadın”dan başka toplumsal cinsiyet olasılıklarını oluşmasına meydan veren bir yer olarak görülmesini engelleyen hiç bir şey yoktur. Bu görüşe göre beden bir konumdur (situation) ve tarihsel bir konum olması itibari ile tekrar tekrar yorumlanmaya/tanımlanmaya açıktır.

¹Doç.Dr., Koç Üniversitesi Felsefe Bölümü

Kültürün imkan verdiği olasılıklar dâhilinde söz konusu olabilen bu yorumlar ve tanımlar ise toplumsal cinsiyeti oluştururlar. Butler'ın Beauvoir'ı okuyuşu dâhilinde Beauvoir için "kadın olduğundan" hiç şüphe yoktur. Fakat Butler şöyle der:

"Kadın olmanın" kültürel bir zorlamanın neticesi olduğu muhakkaktır. Ve bu zorlamaya cinsiyetin neden olmadığı açıktır. Eğer Beauvoir'ın iddia ettiği gibi, 'beden bir konum' ise; zaten kültürel olarak yorumlanmamış bir bedenden bahsetmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla, biyolojik cinsiyet, yorumdan önce var olan anatomik bir olgu değildir. Tanım itibari ile biyolojik cinsiyet esasında toplumsal cinsiyetten başka bir şey değildir" (1990, s. 12).

Ne var ki, Butler'ın Beauvoir'ın öne sürdüğü fikrin özgün yorumunun sonucunda ortaya çıkan "biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin aslında aynı şey olduğu" iddiası kolaylıkla anlaşılabilen ve hazmadilebilen bir iddia olmaktan çok uzaktır. İlk bakışta çok açık olmasa da, yalnızca toplumsal cinsiyetin değil biyolojik cinsiyetin de doğal olmadığı ve aynı zamanda Butler'ın benimsediği ama zorluklarının da farkında olduğu, toplumsal cinsiyetin bir yapılanma olduğu önermesi üzerine kurulan bu iddia biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ilişkisi dâhilinde ikircikli bir duruma yol açar. Eğer kültürel olarak yorumlanmamış bir bedenden bahsetmemiz mümkün değilse, biyolojik cinsiyetin doğallığı da sorgulanmaya açık bir hale gelir. Bu bağlamda biyolojik cinsiyetin doğallığından kastedilen, üreme organlarının işlevine göre ortaya çıkan, doğuştan olan ve toplumsal olarak belirlenmeyen bir tanımla açıklanamayacak bir hale dönüşür. Zira ilk bakışta—gayet "masumca"—bazı organların işlevi temel alınarak yapılmış gibi duran bu ayırım, söz konusu organların bir ayırma esas teşkil etmeleri açısından ele alındığında, neden bu organların esas alındığı sorusunu da beraberinde getirir.

Beauvoir'a göre toplumsal cinsiyete uyum ve uyumsuzluk konusundaki sosyal baskılar o kadar güçlüdür ki birçok kişi, kendilerine erkeksi ya da kadınsı olmadıkları ya da kadınsı veya erkeksi davranmadıkları söylendiğinde bu onları çok yaralar. Bunun nedeni sosyal varoluşun, iyice belirlenmiş bir toplumsal cinsiyeti ön koşul olarak tesis etmesindedir. Anlamlı bir sosyal varoluşun, içine doğulan toplumsal cinsiyet bağlarının dışında düşünülmesi mümkün değildir. Eğer varoluş zaten (ve her zaman) toplumsal cinsiyetlendirilmiş varoluşa (gendered existence), kabul görmüş toplumsal cinsiyetin dışında olmak, bir anlamda, kişinin varoluşunun da sorgulanmasına yol açar. Örneğin, anneliği dürtüsel bir gerçekten ziyade bir kurum olarak görmenin zorluğu da aynı baskıyla ilintilidir. Beauvoir'ın anneliğin doğal bir güdü değil, kültürel bir kurgu olduğu önermesinin çektiği tepkinin nedeni de budur. " 'Annelik seçimdir!' mi? Daha neler!" tarzındaki tepkinin altında yatan, sosyal baskı sisteminin etkisini kaybetmesi korkusudur. Aynı korku toplumsal cinsiyet söz konusu olunca dehşete dönüşür. Varoluşun sınırları, "tam olarak belirlenmiş toplumsal cinsiyeti" kapsar ve bu sınırların aşılması bir anlamda, verili ve mutlak olarak kabul edilen gerçekliği tuzla buz eder. Sadece bu gerçekliğin devamının sağlamakla kalmayıp, onun sürekliliğinden de beslenen ve bu yolla etkisinin sürmesini güvence altına alan baskı sistemleri "doğal olan" söylemini kullanarak kurgusalığın üzerini örterler. İleride değineceğimiz gibi Foucault sosyal baskıcı sistemin "tabiyet" zorunluluğu üzerine kurulu yapısının altını çizerek bu konuya özgün bir bakış açısı getirmiştir.

Butler bu konuyu ele alırken Beauvoir'dan oldukça etkilenmiş olan Fransız feminist kuramcı Monique Wittig'in düşüncelerine geniş yer vermiştir. Butler'a göre makalesinin başlığından da

anlaşılacağı gibi Beauvoir'a açık olarak atıfta bulunan Wittig "One is not Born a Woman" da (Wittig, 1981)⁵ biyolojik cinsiyet farklılığını (eril ve dişil olarak) adlandırarak, bu farklılığı yarattığımızı işaret etmektedir (Butler, 1987). Yani biyolojik cinsiyet farklılığını adlandırdığımızda, söz konusu bedensel bölgelerin nasıl anlaşılacağını da üreme işlevinin üzerine temellendirir ve heteroseksüellik varlıkbilimsel bir zorunluluk haline getiririz. Başka bir deyişle, biyolojik cinsiyetlerin arasındaki farkı, üremeyi mümkün kılan anatomik özellikler cinsinden anlamayı esas kılarız. Wittig'e göre, bedenın cinsel tepkiselliği (responsiveness) iki terimli cinsiyet farklılığı ile sınırlandırılmaktadır. Wittig bu noktada Şu soruyu sorar: "ağızlarımızı, ellerimizi ve sırtlarımızı cinsel özellikler olarak ele almamızın nedeni nedir?" Ve cevap verir: "çünkü sadece üreme işlevi olan özellikler cinsel bağlamda ele alınır, cinsel olarak okunur ve hissedilirler." Butler'a göre Wittig'in tezinin sezgiyle ters düşen bir özelliği vardır zira sürekli olarak biyolojik cinsiyet farklılığının bağlamında yaşayan bizler için, bu farklılık doğal yaşamda hazır ve verili olarak bulunduğumuz birşeydir. Dolayısı ile doğruluğunu sorgulamayız. Wittig bu hazır ve verili olarak bulma durumuna dair Şöyle der:

Bedenlerimizde ve akıllarımızda, her özelliğimizde, var olan doğa fikrine (idea of nature) uymaya zorlandık. Kendimizi ve diğerlerini "erkek" ve "kadın" olarak yaşamamız doğal olgular değil politik kategorilerdir (Wittig, 1981).

Butler'ın kendi deyimiyle "neyse ki" Wittig'in bu sözlerinden çıkarsanacak iddia biyolojik cinsiyet farklılığının maddesel bir temeli olmadığı değildir. Wittig'in anlaşılmasını istediği husus bazı anatomik özelliklerin mutlak olarak kabul edilmesi alışkanlığının sadece biyolojik cinsiyetin değil cinsel kimliğin de değerini belirleme halidir (Butler, 1987, s. 30). Neticede Butler'ın da dediği gibi "olunan/dönüşülen" bedenlerimiz değil toplumsal cinsel kimliklerimizdir⁶ (Butler, 1986, s. 37). Yani eril ve dişil olmayız; erkek ve kadın oluruz. Ya da eril ve dişile dönüşmeyiz; erkek ve kadına dönüşürüz. Wittig'in de belirttiği ve hepimizin farkında olduğu üzere insanlar arasında biyolojik cinsiyet farklılığının dışında daha pek çok başka farklılıklar vardır: beden şekli, kulak biçimi ya da burun uzunluğu gibi. Ancak bir çocuk doğduğu zaman kulak biçimini sormayız. Fakat ilk sorulan soru ya da içinde yaşanan kültüre bağlı olarak müjdelenen veya üzüntü ile bildirilen özellik çocuğun biyolojik cinsiyetidir. Wittig'e göre (ve çok haklı olarak) varsayılan şey, bu özelliğin—bir anlamda—çocuğun sosyal kaderinin belirleyicisi olduğudur. "Kader" şeklinde ifade edilen şey ikili karşlıkların ve dolayısıyla zıtcinselliğin kabullenilmiş doğallığından kaynaklanan, içine doğulan bir toplumsal cinsiyet sistemi tarafından belirlenir. Dolayısıyla, Wittig'e göre bebekleri bu şekilde ayırarak, zıt cinselliği kimliğin önkoşulu haline getirip, bu zorunlu olarak belirleyen ölçütü sanki doğal bir olguymuş kisvesine büründürürüz.

Daha önce bahsettiğimiz Monique Wittig'in yanı sıra, Michel Foucault da—her ne kadar direkt olarak Beauvoir'dan etkilenmiş olmasa da—bedenin tarihselliğini irdelediği ve doğal "cinsiyet"ın kurgusal halinden bahsettiği oranda Beauvoir'ın fikirlerinin radikallestiren biri olarak görülebilir. Butler, "biyolojik cinsiyetin zaten toplumsal cinsiyetten başka bir şey olmadığı" düşüncesini ileri sürerken Foucault'nun söz konusu fikirlerinin yorumlarından da faydalanır ve bu fikirlere yalnız bahsedilen makalelerinde değil, Gender Trouble adlı kitabında da geniş yer verir. Butler'a göre her ne kadar Wittig ve Foucault konuyu değişik bağlamlarda ele alsalar da ikisinde ortak olan, doğal cinsiyet kavramına karşı çıkmak olduğu kadar zorunlu ve ikiliğe dayalı bir toplumsal cinsiyet sistemi kurmak adına biyolojik farklılıkların politik amaçla kullanıldığını ifşa etme noktasıdır.

⁵Bu makalenin orijinali 1980 yılında "on ne nait pas femme" adı ile Questions Féministes dergisinde yayımlanmıştır.

⁶Orj. "It is our genders which we become, not our bodies."

⁷Bu kitap Türkçeye Cinselliğin Tarihi adı ile çevrilmiştir.

Foucault, *History of Sexuality*⁷ adlı kitabında “doğal cinsiyet”in verili olduğunu reddeder ve “cinsiyet kavramını tesis eden şeyin cinselliğin dağılımı” olduğunu söyler (Foucault, 1980, s. 154). Düşünürün görüşüne göre biyolojik cinsiyet kategorisi, cinsler arası ikili bir karşılığı varsayan yasal iktidar modeline aittir. Yasal iktidar sistemleri, temsil edecekleri özneleri önce üretir; sonra temsil ederler. Tanımanın sınırları da, Foucault’nun açıkladığı gibi yasal iktidarın tanıma için belirlediği ölçütlere göre çizilir. Yasal düzen “sadece temsil ettiğini” iddia ettiği şeyi aynı zamanda ve kaçınılmaz olarak üretir. Foucault’ya göre “yasal özne,” gücün yasal ölçütleri tarafından, yasaklama, sınırlama, kontrol gibi yollarla üretilir, bu yolla “tâbi” kılınır ve bu gerekliliklere göre tesis edilirler. “Özne” olarak tanımak için önce “tâbi olmak” gerekir⁸ (Foucault, 1980). İnsan olarak varoluşumuzun toplumsal cinsiyetlendirilmiş (gendered) bir varoluş olduğuna daha önce değinmiştik. Öyleyse, “toplumsal cinsiyet birey konumuzun ayrılmaz bir belirleyicisidir” demek de yanlış olmaz. Bu anlamda, her kültürün ve toplumun normatif olarak kabul ettiği ve tâbi olduğu oranda tanınmışlık elde edililen kuralları içinde, toplumsal cinsiyeti tanımlayan kurallar da yer alır. Butler’a göre, Foucault’nun ironik olarak, cinsiyetin “gerçeği” dediği şey, tutarlı toplumsal cinsiyet ölçütlerine uygun olarak oluşan tutarlı kimliklerin üretildiği düzenleyici uygulamalar (regulatory practices) yoluyla ortaya çıkar. Butler şöyle der:

Arzunun⁹ zıtcinselleştirilmesi - “eril” ve “dişil”i betimlediği anlamında - “erkeksi” ve “kadınsı” arasındaki asimetrik ve ayrık zıtlığın üretilmesini öngörür ve tesis eder. Esasında, tam olarak da, bazı türdeki “toplumsal cinsiyet kimlikleri” kültürel anlaşılabilirliğin¹⁰ normlarına uymadıkları için, bu kimlikler, mantıksal imkansızlıklar ve gelişimsel hatalar olarak mütalaa edilirler (Butler, 1990, s. 23-24). (Alıntıda ki parantezler yazara aittir.)

Kanımca, Butler’ın kültürel anlaşılabilirliğin ölçütlerine uymayan kimliklerden kastettiğine verilebilecek bir örnek daha önce bahsettiğimiz “annelik” kimliğidir. Annelik, biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ve cinsel arzunun kesiştiği bir kimliktir. Dişil üreme organlarına sahip olan kadındır ve erkekleri arzular. Erkekleri arzulanın toplumun yaşamını ve sürekliliğini ilgilendiren boyutu, bu arzudan yeni bir bireyin doğmasıdır. Bunun doğal addedilmesi kültürel bir beklentinin neticesidir. Toplumdaki hemen hiç kimse bu beklentinin doğal olmadığını ama “doğallığının/normallığının” kültürü şekillendiren yasalardan geldiğini farketmez. Butler’ın biyolojinin değil kültürün kader olduğunu söylemesinde bu anlayış vardır. Annelik örneğimize geri dönersek, anne olmamayı tercih eden ya da reddeden bir “kadın” anneliğin ve dolayısıyla anne olma arzusunun doğal olduğu önermesine ters düşen bir tavır içindedir. “Anne olmak istemeyen” kadın şüphe uyandırır. Şüphenilen kadınlığıdır. Kadınlığının şüphe konusu olmasının nedeni de biyolojik cinsiyetini (dişil olmasını) belirleyen organın annelik işlevi ile - bu işlev “mümkün kılma” bağlamında değil, “kadınlığa” kültürel olarak yüklenen anlam nedeni ile “zorunluluk/kader” cinsinden anlaşılmalıdır - ilintilendirilmesi ve bu tutumun doğal “kaderin” reddedilmesi olarak anlaşılmasındandır. Freud de bu tavrı “normal kadınlık”la çelişen bir tavır olarak görür ve “erkeklik kompleksi”nin bir sonucu olduğunu iddia eder. Freud’e göre toplumsal cinsiyet her ne kadar anatomik farklılıklar üzerine kurulmasa da - zira toplumsal cinsiyet, bu anatomik farklılıkların psikik sonuçları cinsinden anlaşılır - doğanın kadın için öngördüğü bir amaç vardır ve bu anne olmayı da kapsar.

Cinsel soğukluk, lezbiyenlik, nevroz ve erkeklik kompleksi, fallik dönemde üstesinden gelinemeyen psişik hallerin sonucunda oluşurlar. Yani ödipus evresinin başarıyla atlatılmamasından kaynaklanan psişik gelişim hataları olarak mütalaa edilir. “Normal” kadınlık cinsel arzusunun bir erkeğe yönelmesi ve anne olma ile tanımlanır (Freud, 1933). Gerçekten de - tepkinin derecesi toplumdan topluma değişkenlik göstermekle birlikte - arzusunu bir erkeğe yöneltmeyen ve anne olmak istemeyen bir kadın, en azından “tuhaf” bulunur. Bu durum o kişinin kadın kimliğinin de tuhaf bulunmasına neden olur ve lezbiyenlik, psikolojik bozukluk, cinsel soğukluk gibi nedenlerle açıklanmaya çalışılır.

Foucault cinsiyet teorisini ve bedenlerin tarihine dair fikirlerini temellendirirken büyük ölçüde Nietzsche'nin “Güç İstenci” ve “Ahlakın Soykütüğü” adlı eserlerindeki düşünce sisteminin etkisinde kalmıştır. Nietzsche gibi Foucault'ya göre de, doğal görünen değerlerin altında, varlığı zorunlu olmayan, oluşturulmuş kültürel kökenler vardır. Bu biyolojik cinsiyet için de geçerlidir. Bu kültürel kökenlerin tarih içinde nasıl ortaya çıkıp geliştiğini incelemek, doğal olduklarını düşündüğümüz şeylerin esasında doğal ve mutlak olmadığını da gösterir bize. Foucault şöyle der:

Bu araştırmalar bir davranışlar tarihi ya da bir temsiller tarihi olmamalı, “cinselliğin” tarihini oluşturmalydı: “Cinsellik” deyiminin turnak içinde yazılmasının da kendine özgü bir önemi olduğunu belirtiyim. Amacım, birbirini izleyen biçimlerine, evrimlerine ve dağılımlarına göre yeniden bir cinsel tutumlar ve pratikler tarihi oluşturmak değildi. Bu davranışların temsil edilmesi için başvurulan(bilimsel, dinsel ya da felsefi) düşünceleri çözümlmek gibi bir niyetim de yoktu. Önce, böylesine gündelik, böylesine yeni olan “cinsellik” kavramının önünde durmak istiyordum. “Cinsellik” terimi bile oldukça geç bir dönemde XIX. Yüzyıl başında ortaya çıktı. Bu da ne küçümsenecek, ne de abartılacak bir olgudur. Söz dağarcığında yapılan bir değişiklikten başka şeylere işaret eder, ancak elbette ki ilgili olduğu şeyin birdenbire ortaya çıktığı anlamına da gelmez. Sözcüğüün kullanımı başka olaylarla bağlantılı olarak yerleşti: Bunlar, üremenin biyolojik mekanizmalarını olduğu gibi davranışlıların kişisel ya da toplumsal değişkenlerini de kapsayan çeşitli bilgi alanlarının gelişmesi; dinsel, hukuksal, eğitbilimsel [pedagojik], tıbbi kurumlardan destek alan, kısmen geleneksel, kısmen de yeni bir kural ve normlar bütününiün yerleştirilmesi; bir de kişilerin giderek tutumlarına, ödevlerine, hazlarına, duygu ve duyumlarına, düşlerine anlam ve değer verme biçimlerinde değişikliklerin ortaya çıkmasıydı.

⁸Butler, *PsychicLife of Power* (1997) - *Türkçeye İktidarın Psişik Yaşamı* (2005) adı ile çevrilmiştir - adlı kitabında Foucault'nun tabiyet kavramının bazı boyutlarını eleştirmiştir. Butler'a göre, “Tabiyet”in hem iktidar tarafından madun bırakılma süreci, hem de özne olma (özneyi üretme anlamında) sürecini ifade etmesi ikircikli bir duruma yol açar. Butler şöyle der: “Foucault böylesi bir formülasyondaki ikircikliliği tespit etmekle birlikte, öznenin nasıl boyun eğerek (submission) oluştuğuna ilişkin mekanizmaları açıklayacak ayrıntılara girmez. Böylece Foucault'nun teorisinde bütün bir psişe alanına büyük ölçüde değinilmemiş olunur ve iktidarın madun kılma ve üretme biçimindeki çifte değerliliği açıklanmaz.” (Butler, 2005, s. 10) Psişe olmadan karşı koyma/direnme (resistance) da olamayacağından - resistance kavramı Butler için ilksel önemliliktedir - Butler Foucault'nun teorisinin bu noktada eksik olduğunu savunur.

⁹Bulter cinsel arzuyu kasetmektedir.

¹⁰Yazar metnin orjinalinde “intelligibility” terimini kullanır.

Sonuçta söz konusu olan, kişilerin kendilerini çok çeşitli bilgi alanlarına açılan ve bir kurallar, bir zorlamalar sistemi ile eklemlenen bir “cinselliğin” öznelere olarak görmelerini sağlayan “deneyim”in Batı toplumlarında nasıl oluştuğunun görülmesiydi. Dolayısıyla bu, bir deneyim (eğer deneyim, bir kültür içindeki bilgi alanları, normatiflik türleri ve öznellik biçimleri arasındaki bağlantıyı dile getiriyorsa) olarak cinselliğin tarihine ilişkin bir projeydi (Foucault, 2003, s. 121-122).

Demek ki, “cinselliğin” bir tarihi vardır; yani cinsellik bir kültür içindeki bilgi alanları, normatiflik türleri ve öznellik biçimleri arasındaki bağlantıyı dile getirdiği anlamda deneyimin zaman içinde nasıl meydana çıktığının ve nasıl geliştiğinin incelenmesinde bağımsız olamaz. Başka bir deyişle cinselliği ancak soykütüğüne bakarak anlayabiliriz. Bu aynı zamanda, biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel arzunun (cinsellik bağlamının olmazsa olmaz terimleri olarak) da tarihselliğinden bahsetme imkânı verir bize. Deneyimin yapılanma ve yorum boyutu dâhilinde anlamı olan bu terimlerin doğallığından bahsetmemiz de imkânsız hale gelir.

Kaynakça:

- Beauvoir, S. (1989) *The Second Sex*. N.Y.: Vintage.
- Butler, J. (1986) “Sex and Gender in Simone De Beauvoir’s *Second Sex*,” *Yale French Studies*, sayı: 72,
- Simone De Beauvoir: *Witness to a Century*, s. 35-49.
- Butler, J. (1987) “Variations on Sex and Gender: Beauvoir, Wittig, Foucault” Seyla Benhabib and Drucilla Cornell (eds.), *Feminism as Critique: Essays on the Politics of Gender in Late Capitalist Societies*, s. 128-42.
- Butler, J. (1990) *Gender Trouble*. London: Routledge.
- Butler, J. (2005) *İktidarın Psikik Yaşamı* (çev: Fatma Tütüncü) İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (1980) *History of Sexuality, Volume II*. N.Y.: Random House.
- Foucault, M. (2003) *Cinselliğin Tarihi, I. ve II. Cilt.* (çev. Hülya Uğur Tanrıöver) İstanbul: Ayrıntı
- Foucault, M. (1980) (ed.) *Herculine Barbine, Being the Recently Discovered Journals of a Nineteenth Century Hermaphrodite*. New York: Colophone.
- Wittig, M. (1981) “One is not born a woman,” in *Feminist Issues* vol.1, no.2.

Cinsel Yaşamda Kadın ve Erkek

Arşaluyı Kayır¹

*“Dünyün azize bakiresi , kolaylıkla
bugünün (cinsel tedavi) hastası olabilir.”
Leiblum ve Previn*

Aşk ve cinsellik düşünsel, duygusal ve davranışsal boyutları ile iki insanın etkileşim içine girmesi ve bir çekim alanı oluşturmasıdır. Aşk genel olarak olumlu kelimeler çağırırsa da yaşarken içinde olumsuz duyguları da barındırdığı bilinir. Düşünsel boyut, kendini bir başkasına açma kararı vermektir. Bunlar geçmiş, bugün ve gelecekle ilgili duygular, ümitler, değerler, korkular ve savunmalar olabilir. Duygusal boyutta bir başkasına sevgi duyma, onu koruma, merak etme, düşünme ve ona güven duyma, benzerlik ve farklılıklarını keşfetme isteği vardır. Davranışsal boyutta dokunma, sarılma, okşama gibi yakın fiziksel ilişki, bakma, gülme ve baş sallama gibi yüz iletişimi, öpüşme ve cinsel ilişki vardır. Görüldüğü gibi, yakınlık kurmak insanın kendisini duygu ve düşüncelerini ve hatta bedenini, iç dünyasını bir başkasına açmasıdır. İlişkiler ve cinsellik insana sevmeye değer olduğu duygusunu yaşatır. Bu, kadınlığın ve erkeklığın bir açıdan onaylanmasıdır. Kadın veya erkek çoğu insan düzenli paylaşımlı yakın ilişki içinde olmayı ister.

Cinselliği tanımlamak anormal cinselliği tanımlamak kadar kolay değildir. Akla gelen kelimeler haz, arzu, üreme, aşk veya yakınlıktır.

Türkiye'nin 40 yıllık cinsellik tarihini anlatacağım. Çünkü ben 40 yıl üniversitede çalıştım ilk 10 yılı cinsellikle çalışmadım. 72'de girmiştim ve 80'ne geldiğimizde Türkiye'de cinsellik konuşuluyordu. Dolayısıyla bir başlık olarak başta ertelenen cinsellik diye düşünüyordum fakat şimdi konuşmalarda veya yazılarda cinsellik yaşanır fakat duyulmaz aynen benim yaşadıklarımı söyleyeceğim gibi. İstanbul Üniversitesi Psikiyatride cinsellik konuşulurdu cinsel tedaviler de yapılırdı ama bir yandan da yoktu duyulmuyordu. Evlerde de sevişmeler vardır ama duyulmaz. 80'lerde feminizmle beraber orgazm konuşulmaya başlandı, sert konuşmalar oluyordu o zamanlar bende konuşanların içindeydim. Sert eleştiriler de arkasından geldi. 80'li yıllarda Tıp Fakültesinde Psikiyatride cinsel tedaviler başladı devam ederken derslere de kondu. Tıp fakültesinde dersler 80 sonlarından itibaren başladı ve ben bizzat 20 senedir ders anlatıyorum. Üstelikte dış hekimliğinde başladım hiç olmayacak bir yerde davranış bilimleri dersine 17 sene gittim. 17 sene orada cinsellik anlattım. O arada da bize dış hekimlerine neden psikoloji anlatılsın ki deniyordu davranış bilimleri dersinde, koca anfi cinsellik dinleniyordu ve konuşulurdu ama dışarıda yine yok denirdi. Türkiye'de cinselliğin duyulması, cinselliğin konuşulmasını biz vajinismus borçluyuz yani kadınlara borçluyuz erkeklere değil.

Psikanalitik görüşe göre cinsellik ve ruhsal gelişim arasında yakın ilişki vardır. Freud cinselliğin doğumla başladığını belirtmiş, cinsel dürtü kuramını geliştirmiştir. Doğumdan ölüme kadar bir yaşam dürtüsü süren insan cinsel davranışı tek bir biçime uymaz. İnsanlar cinsel dürtü, güç ve tercih ettikleri cinsel anlatım ve doyum açısından farklıdır. Bireyin toplumdaki ilişkileri,

¹Prof.Dr., CETAD - İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

Ben oraya cinsellik koydum ve hiçbir şey olmadı koca anfi cinsellik dinleniyordu ve koca anfi konuşur ama dışarıda cinsellik yine yok denirdi.

Psikanalitik görüşe göre cinsellik ve ruhsal gelişim arasında yakın ilişki vardır. Freud cinselliğin doğumla başladığını belirtmiş, cinsel dürtü kuramını geliştirmiştir. Doğumdan ölüme kadar bir yaşam dürtüsü olarak süren insan cinsel davranışı tek bir biçime uymaz. İnsanlar cinsel dürtü, güç ve tercih ettikleri cinsel anlatım ve doyum açısından farklıdır. Bireyin toplumdaki ilişkileri, yaşam koşulları, içinde bulunduğu kültür ortamı, kadın veya erkek oluşu, yaş, yaşamı boyunca cinsel deneyimlerini ne kadar geliştirdiği gibi çeşitli etkenler bu farkları belirler. Tedaviyi üstlenen kişinin bu değişkenleri bilmesi, kendi değer yargılarını karşısındakine yüklememesi açısından önemlidir.

Cinsel İşlev ve Bozuklukları

Cinsel sorunlar birey için haz ve doyum duygusunu kaybetmekten öte bir sıkıntı kaynağıdır. Cinsel sorunlar insanda sevilme, terk edilme korkusu, yalnızlık, kendine güvensizlik, kadınlığa veya erkekliğine kötü davranılmış olma, küçük düşme, mahcup olma, gururun incinmesi gibi duygular yaşatır. Çift ilişkilerinde sıcaklık, sevgi, cinsellik, yakınlık ve korunma gibi duygusal doyumlar, maddi doyum kaynaklarından çok daha fazla kırılabilirliğe açık ve risk altındadır. Eskiye göre cinsel sorunlarda azalma veya artma olmadı. Ancak insanlar artık cinselliklerinin önemini daha çok farketmeye başladılar. Sorunlarını edilgen bir biçimde sürdürme yolunu seçmiyorlar. Çift ilişkisinin ve cinselliğin aksamasının bir ruhsal sağlık konusu olduğunu sağlıkçıların da farketmesi ve önemsemesi, insanların kliniklere gelmelerini kolaylaştırmıştır. Cinselliğin hasta ve tedavi eden kişiler için utanılacak bir konu olduğu düşüncesi artık doğru değildir. Suskunluk ve gizemin sona erip tedavi süreçlerine yol açılması sevindirici bir durumdur.

Cinsel işlev bozukluğu, cinsel ilgi ve yanıtın normal, alışlagelmiş tarzın dışına çıkması ve normal olmayan halin süreklilik kazanması durumudur. Ancak bu tanımı iki açıdan eleştirebiliriz. Öncelikle bir insanın çeşitli zamanlarda ve farklı insanlarla cinsel ilgi ve performans sınırları o kadar genişler ki, “normal” deyiimi insan cinselliğinde neyin normal sayılacağı sorusunu akla getirir. İkinci nokta da bir sorunun varlığı ve bunun tedavi gerektirdiği konusunun öncelikle birey tarafından algılanması ve varsa eşinin de benzer şekilde düşünmesi önemlidir. Örneğin; vajinismus olan çiftler çoğu zaman tedavi için acele etmezler ve birleşme olmadan da mutlu ve doyumlu bir cinsel yaşamları ve ilişkileri olduğunu söylerler.

Cinsel sağlık değerlendirmesinde biyolojik bir sorunun olmaması en temel başlama noktasıdır. Ancak çoğu kez psikolojik, sosyokültürel ve ilişkisel boyuttaki sorunlar ön plana çıktığından psikiyatri klinikleri tedavide doğru adres olur.

Bir cinsel sorun primer ve sekonder olabilir. Primer olan, cinsel eylem başladığından beri bireyin sürekli aynı sorunu yaşamasıdır. Sekonder deyiimi ise belli bir doyumda olan cinsel işlevsellikten sonra bir bozulma için kullanılır. Bazı sorunlar primer diğerleri de sekonder olur. Örneğin vajinismus toplumumuzda hemen her zaman primerdir. Ereksiyon güçlüğü de sıklıkla sekonderdir. İlk (inisyel) işlev bozuklukları ilk cinsel deneyimlere denk düşer. Örnek olarak “ilk gece” denilen ilk koital deneyimde, kısmen veya kısa süreli ereksiyonun olmaması veya vajinanın istemsiz kasılması ve birleşmenin olmaması verilebilir. Bu sorunlar cinsel deneyimsizlik, endişe ve korkunun eşlik ettiği durumlardır. Bunlar cinsel deneyimin artmasıyla ya kendiliğinden düzelir veya kısa bir danışmanlık yeterli olabilir. Gereksiz organik tetkikler sorunu pekiştirir. İnisyel cinsel sorunlar primer işlev bozukluklarından ayırd edilmelidir.

Cinsel işlev bozukluklarında eş ile ilgili sorunlar göz ardı edilmemelidir. Sevgilisi ile uyarılan, kocasıyla hiç uyarılmayan kadında eşle ilgili uyarılma sorunu vardır. Ancak cinsel yakınlığın yaşandığı eşle ortaya çıkan sorunların tümü eşle ilgili değildir. Sorunun ortaya çıkışından beri sadece bir tek eşle ilişkisi olmuş olan hastanın cinsel sorunlarının sadece eşe bağlı olduğu sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Örneğin; primer vajinismus veya ilk kez bir kadınla cinsel ilişkide bulunan erkekte erken boşalma gibi.

Durumsal işlev bozuklukları sorunların bazı belirli koşullarda ortaya çıkmasıdır. Yaygın tip ise her koşulda sorunun olmasıdır. Örneğin, ereksiyon güclüğü sürekli ilişkide olurken geçici ilişkilerde olmaz veya tersi olur. Aynı şekilde sürekli birlikte olduğu eşle orgazm olamayan kadın, kendi kendine veya bir diğer eşle orgazm olabilir. Bir cinsel sorun tatilde kaybolabilir ya da bir iş gerginliği veya evlilik çatışması cinsel isteksizliğin başını çekebilir.

Bir cinsel işlev bozukluğunun şiddeti öncelikle sıklığı ve sürekliliği ile tanımlanabilir. Örneğin daha giriş olmadan erken boşalma veya girişten kısa bir zaman sonra boşalmanın olması gibi. Cinsel sorunun süresi de diğer bir tanımlayıcı özelliktir. Çoğu hasta uygun bir tedavi fırsatı bulamadan önce uzun bir süre sorunu ile yaşamıştır. Yanlış ve eksik tedavi yaklaşımları da hastaların umudunu kırmakta ve çaresizlik duygusu yaşatmaktadır.

Kadın ve Erkekte Cinsel İsteksizlik

Cinsel yaklaşım evresinde cinsel isteksizlik ve iğrenme (aversiyon) çok önemli sorunlardır. İsteksizliğin cinselliği tamamen etkilemesi nadirdir, hayatları boyunca hiçbir kimseye ya da herhangi bir cinsel eyleme dair istek duymamış bireylerin sıklığı oldukça azdır. Buna karşılık, daha sık olarak cinsel istekte azalma (hiposeksüalite) eğilimi görülür. İsteksizlik sıklıkla belli bir eşe veya sevişme şekline karşı olur. Örneğin, cinsel birleşme eylemine karşı isteksizlik olabilir fakat öpüşmeye ya da masturbasyona karşı ilgi kaybı olmaz. Bu tür isteksizlik, kadınlarda erkeklerden daha fazla görülür. Cinsel isteksizlik tanısı koyarken isteksizliğin her koşul için geçerli olduğundan emin olmak gerekir. Örneğin eşine karşı isteksiz ama masturbasyona veya cinsel fantezi kurmaya karşı istekli olan bir kişi cinsel isteksizlik tanısı almaz. Eşle olan genel ilişkinin doyumsuzluğu cinsel isteksizliği etkileyen en önemli nedenlerden biridir.

Cinsel isteksizlikle birlikte neredeyse daima cinsel kaçınma görülür. Özellikle eşin cinsel arzu ve talepleri olduğunda kaçınma davranışı artar. Pasif dirençle iğrenme kadınlarda daha sık görülürken, erkeklerde ise başarısızlık korkusu veya beklentisi daha sıktır. Her iki durumda da kaçınma davranışına iticilik eşlik eder. Eşlerin cinsel istekleri ya öfkeli bir şekilde geri çevrilir ya çaresiz bir sabırla katlanılır veya uzak durulur. Genellikle doyumu az bir çift ilişkisini yansıtır. Bazı kadınların cinselliğe kendiliğinden ilgileri yoktur fakat eşleri sevişme başlattığında yanıt verirler; uyarılırlar ve orgazm da yaşayabilirler. Erkekler de kadınlarda olduğu gibi bazen cinsel ilgi kaybı olabilir, fakat özellikle bu nedenle erkeğin yardım istemesi daha azdır.

Cinsel isteksizlik eğer primer bir sorun ise olası bir organik neden araştırılmalıdır. Depresyon, anksiyete bozuklukları ve fiziksel hastalıklar ve bazı ilaçların yan etkileri de gözden kaçırılmamalıdır. Ancak erkeklerde de cinsel ilginin azalmasında eşle genel ilişki bozukluğunun rolü vardır.

Kadınlarda cinsel fobiler, tek başına bir cinsel sorun olarak görülebildiği gibi sıklıkla başka bir işlev bozukluğu ile beraber olur. Fobik kaçınma genellikle spesifik olabilir; penis, meni, ön sevişme,

dokunma fobisi gibi. Bazı durumlarda da fobi cinsel uyarılmayı tamamen ketler. Bazı erkekler eşlerinin cinsel heyecanının çok fazla oluşunu, vajinal ıslaklığı veya öpüşmeyi itici bulurlar. Cinsel fobiler cinsel taciz, ensest gibi erken travmatik yaşantılarla bağlantılı olabilir.

Erkek ve Kadında Uyarılma Sorunları

Uyarılmanın yetersiz olduğu durumlarda erkekte ereksiyon zorluğu kadın da genital bölgede ıslanma-kabarma olmaz. Buna erkekte sertleşme güçlüğü, kadında uyarılma bozukluğu diyoruz.

Empotans (iktidarsızlık) ve frijidite (soğukluk) tüm kişiliğe yönelik bir eksiklik anlamı taşıdığı için bu deyimler artık kullanılmamaktadır.

Eretil Disfonksiyon-Sertleşme Güçlüğü

Sertleşme güçlüğü genel olarak psikolojik çatışma, anksiyete, öfke veya ahlaki yasaklar nedeniyle cinsel dürtülerin ifade edilememesinden kaynaklanır. Eretil disfonksiyon, herhangi bir cinsel etkinlik için yeterli ereksiyonun tekrarlayıcı ya da akıcı biçimde sağlanamaması veya sürdürülememesidir. Geçici ereksiyon güçlükleri her erkeğin hayatında olur ve geçer. Hemen tetkiklere girişmek doğru değildir, performans anksiyetesini artırır, güçsüzlük imajını pekiştirir.

Sertleşme güçlüğü olan erkeklerde penis ya tamamen sönüktür, ya da kısmen sertleşir veya ejakülasyon öncesinde girişe yeltenildiğinde veya girişten hemen sonra sertlik kaybolur. Çoğu erkekte işlev bozukluğu cinsel birleşme sırasında ortaya çıkar, masturbasyon veya ön sevişme sırasında sertleşme zorluğu olmaz. Ereksiyon psikolojik etkenlere çok duyarlıdır. Özellikle anksiyete, fiziksel hastalıklar, ilaçların ya da etki ve alkol önemli etkenlerdir.

Uyarılma Sorunları

Kadınlarda uyarılma, sevişme ve cinsel birleşme sırasında olduğunda ya da zor olduğunda alınan cinsel haz doyurucu değildir. Bu durumda olması beklenen fizyolojik tepkiler olmaz. Özellikle vajinal ıslanma, genişleme-kabarma ve cinsel heyecanla bağlantılı duyumlar olmaz veya çok azdır. Uyarılma sorunlarının diğer nedenleri cinsel birleşmeye ilişkin endişe veya yetersiz önsevişme kaynaklıdır. Bunlar; uyumlu bir cinsel birleşmenin olmaması, eşin erken boşalması veya orgazm beklentisi gibi sorunlardır. Erkeklerin tersine, uyarılma güçlüğü olan kadınlar cinsel ilişkiye girebilirler. Çoğu kez yetersiz ıslanma, ağrı ve rahatsızlığa neden olur. Çoğu iğrenme tepkisi gösterir. Ancak çok az kadın, fiziksel yakınlık ve sıcaklık nedeniyle sevişme ve birleşmeden hoşlanabilir. Genelde orgazm sorunu yaşayan bu kadınların bazıları ani, kısa ve zayıf orgazmlar yaşayabilirler. Kliniğe “cinsel soğukluk” yakınmasıyla gelen kadınlarda bu durumun çoğu zaman eşe ve cinselliğe ısınamama veya soğuma ile ilişkili olduğunu görürüz. Hiç uyarılmama nadir bir durumdur. Kadın uyarılma sorununu anlatırken sıklıkla eşiyile olan ilişkisini ölçü alır. Sorularla uyarıldığı durumları bulmak doğru değerlendirme biçimi olduğu gibi kadının kendine güvenini kazanması konusunda terapötik bir etkisi sağlar. Örneğin böyle bir sorunla gelen bir kadına menstrüasyon öncesi, sırası ve sonrasında isteğinde ve uyarılmasında fark olup olmadığı sorulduğunda kadının isteği olduğu zamanı daha iyi anladığı görülür.

Kadınlarda Cinsel Birleşme Sorunları

Vajinismus ve ağrılı birleşme, cinsel birleşme sırasında karşılaşılan sorunlardır.

Vajinismus ve Birleşemeyen Çiftler

Vajina girişini saran kasların istem dışı kasılması olan vajinismus, psikolojik bir korunma tepkisidir. Cinsel birleşmenin çok acı vereceği, penisin vajinaya sığmayacağı düşünceleri tabloya hakimdir. Anatomik olarak bu kadınların genital organları normaldir. Fakat her giriş hamlesinde vajinal kaslar o kadar çok kasılır ki, erkek bir duvarla karşılaştığını, girişin sağlanmadığını belirtir. Vajinismus tamamlanmamış evliliklerde sık rastlanan bir nedendir. Batı toplumlarında nadir olarak bildirilen vajinismus, ülkemizdeki tüm cinsel tedavi birimlerine cinsel sorunla başvuranlar arasında en sık görülen hastalıktır. Bir cinsel yakınma ile kliniğimize gelen üç kadından ikisi vajinismustur. Çift uzun zaman bu sorunu sır olarak sakladığı için toplumdaki gerçek oran bilinmemektedir.

Bekâretin önemini koruduğu geleneksel doğu ülkelerinde batıya göre hastalık oranı yüksektir. Fakat göçlerin yaşandığı gerçeğinden hareket edersek, orijini doğu kültürü ile doğup büyüyen bir kadın batıya göçtüğünde de vajinismus olma riskini taşır.

Kasılmanın yanısıra vajinismus olan kadınların bazıları aynı zamanda cinsel birleşme ve vajinal girişe karşı fobiktirler. Bu fobik kaçınma koit girişimlerini früste edici ve ağrılı hale getirir. Bilinç düzeyinde bu kadınlar birleşmek ister, fakat istemsiz kasılma ve “zarar verecek penis”i bedenden uzaklaştırma koşullanmış bir şekilde sürer. Her cinsel birleşme girişimi kadında yoğun endişe, sıkıntı, ağlama ve korku uyandırır, paniğe benzer bir yanıt verir. “O ana kadar herşey çok güzel” diyen kadın, “o an” hızla hazdan bir başka duygu ve görüntüye geçer. Eşi de haz ve şehvet duygusundan hızla teselli etmeye geçerek kadını sakinleştirir ve ömür boyu onu bekleyeceğini tekrarlar. Böylece “giriş tehlikesi” durdurulduğunda yatışma olur. Kaçınma davranışına yukarıda belirtilen pasif tutumu ile eşlik eden erkeğin, sorunun çözümünün ertelenmesinde rolü vardır.

Vajinismus olan kadınlar sıklıkla bağımlı, çocuksu, sevgiyi yitirmekten korkan, cinsel tecrübesi sınırlı, cinsel birleşme deneyimi olmayan, geleneklerine bağlı olma özelliklerini taşırlar. Çoğunlukla babalarının tersi olan yumuşak, anlayışlı ve bağımlı erkekler seçerler. Bu gruptaki kadınların genital organları ile ilgili çarpıtılmış düşüncelerinin olması sıkça rastlanan bir durumdur. Çoğu zaman vajinanın bir penisi içine alamayacak kadar dar olduğunu düşünürler. Himen deflorasyon anı, ölüme kadar götürebilecek abartılı felaket beklentileri ile doludur. Bu tür çarpıtılmış düşünceler genelde olabilir, çünkü kadın genitallerine bakmaktan ve dokunmaktan kaçınmıştır. Çoğu zaman jinekolojik incelemeyi kaçınan kadında bazan kalın himen gibi fiziksel nedenler olsa da doktorun himene müdahalesi hastaya yarardan çok zarar verir. Himenektomi kaçınma ve kendini kapatma davranışına çare değildir. Bu nedenle bazen cinsel organların fizyolojisi ve anatomisi hakkında kısa bir bilgilendirme dahi hastaların sorunlarının uzamasını önlemeye yarayabilir.

Vajinismus olan kadınların genelde cinsel uyarılma ve orgazm sorunu yoktur. Ancak her defasında başarısızlık duygusu ile karşılaşma çiftte sevişmeden kaçınmaya ve sekonder cinsel isteksizliğe neden olabilir. Bu çiftler çoğunlukla mutlu bir beraberlik tablosu sergilerler.

Orgazm ve Ejekülasyon Sorunları

Orgazm evresinde ortaya çıkan sorunlar; erkekte prematür ejakülasyon, retarde ejakülasyon veya ejakülasyonun olmaması, kadında ise orgazm olma güçlüğüdür.

Erken Boşalma- Çabuk Boşalma (Premature Ejaculation, Rapid Ejaculation)

Erken boşalmanın çeşitli tanımlamaları hala tartışma konusudur. İlk kez cinsel ilişkide bulunan genç

erkeklerde çabuk boşalma sıktır. Sonradan çoğu erkek cinsel ilişki sırasında boşalma hızı üzerinde kontrol geliştirebilir. Erken boşalma kadının orgazm olmasını bekleyemeden boşalma değildir, çünkü kadının da orgazm zorluğu söz konusudur. Erken boşalmanın tanımı; vajinal girişten önce, giriş sırasında ve girişten hemen sonra (1 - 3 dakika veya 10 - 20 git - gel) erkeğin boşalma refleksini kontrol edememesidir. Klinikte en sık karşılaştığımız durum penisin girişinden hemen sonra olan boşalmadır. Seyrek görülmekle birlikte eşler giyinirken de boşalma olabilir. Erken boşalma genellikle primer bir sorundur. Çoğunlukla rahat olmayan koşullarda hızlı ve bazen suçluluk duygusu ile yapılan masturbasyon vardır. Erken boşalmanın sekonder olarak geliştiği durumlar arasında gerginlik zamanları, eşe karşı bilinçdışı öfke sayılabilir.

Her erkek boşalmayı uzatmayı öğrenebilir, ancak erkeklerin sadece bir bölümü cinsel birleşmeyi uzatmayı çabuk boşalmaya yeğlemiştir. Çabuk orgazm olan erkeklerin temelde cinselliğe bakışı, uzatan erkeklerden farklıdır. Birinci gruptakiler boşalmayı cinsel ilişkide fiziksel gerginliğin hızla artması ve patlaması şeklinde yaşar; diğerleri ise uyarılma ile oynamaktan daha çok haz alırlar. Erken boşalma, hazları kısa kesmek gibi bir yaşam tarzını da yansıtabilir.

Kadınlarda Orgazm Sorunları

Kadınlarda orgazm sorunları kadının orgazm olma kapasitesi kadar seviştiği erkeğin deneyimine de bağlıdır. Bir işlev bozukluğu sayılıp sayılmayacağı bireyin sosyal tutum ve beklentileriyle de ilgilidir. Birçok kadın cinsel birleşmede düzenli ve kolayca orgazm olmaz. Önceleri kadınların orgazm olmaması normal karşılanırdı. Yakın zamanda tutum değişti. Bazı kadınlar cinsel yakınlık ve ilişkiden hoşnut oldukları halde orgazm olamamaktan dolayı kendilerini eksik hissedebilirler. Bu eksikliğe bazen de eşler özellikle dikkat çekerler.

Cinsel ilişkilerde orgazm güçlükleri uyarılma sorunları ile olabilir veya orgazmın ketlenmesine bağlıdır. Orgazmın ketlendiği gruptaki kadınlar, sevişmeyi başlatabilir, çabuk uyarılabilir, sevişme veya cinsel birleşmeden haz alabilirler fakat cinsel uyarılmanın bir yerinde takılıp kalırlar. Total anorgazmi hiçbir şekilde orgazm olmaması halidir. Durumsal anorgazmide çoğu kez masturbasyon veya ön sevişmeyle orgazm yaşanır. Sekonder anorgazmi sıklıkla kadının eşiyile olan genel ilişkisine bağlıdır. Non-orgazmik deyiminin küçültücü bakışından kaçınmak için “pre - orgazmik” deyimini kullanılmaya başlanmıştır çünkü bu deyim değişebilirliği içermektedir.

Orgazm kadında genellikle klitoral uyarılma ile başlar ve vajinal kontraksiyonlara yol açar. Onun için orgazmı vajinal ve klitoral olarak değil de cinsel birleşmeli ve birleşme olmadan sürünme yoluyla orgazm olarak ayırmak daha doğrudur. Bir dokunma olmadan erotik uyarılmalarla da kadınlar orgazm olabilirler. Orgazm gereksinimi erkeklerde kadınlardan daha fazladır. Hastalık, yorgunluk gibi durumlarda da kadınlar erkeklere oranla daha fazla etkilenirler. Cinsel birleşme ile orgazmın hedeflenmesi orgazmı zorlaştıran bir durumdur çünkü vajina içi orgazmı tetiklemek için duyarlı bir bölge değildir. Klitoral bölge orgazmı tetikleyen en önemli alandır. Vajina içinde olduğu belirtilen G noktası orgazmı klitoris kolaylığında tetikleyen bir yer değildir.

Cinsel tedavilerde iyileşmenin koşulu tedaviyi sürdürme ve işbirliğinin sağlanmasıdır. Grup terapilerinde grubun iyileştirici boyutunun de etkisiyle tedaviyi terk oranları düşük ve iyileşme oranları yüksektir.

Klinik çalışmalar birçok hastanın bu tür direkt bir yöntemle etkili bir şekilde tedavi edilebileceğini göstermiştir. En iyi sonuçlar literatürde vajinismus ve erken boşalma da alınmaktadır.

Aşkla başladık sevgiyle bitirelim. Bir çiftte sevgi ilişkisinin varlığı (şefkat dozu kaçmadan) tedavi şansını arttıran en önemli özelliktir.

Kaynakça:

- Arentewicz G. Schmidt G : The Treatment of Sexual Disorders. Basic Books. N.Y. 1983
- Gephard, P. and Johnson, A.P., The Kinsey Data: Marginal Tabulations of the 1958-63 Interviews Conducted by the Institute for Sex Research (Indiana University Press: Bloomington, Ind., 1979)
- Hawton K : Sex Therapy: A practice guide , Oxford University press, New York . 1985
- Hazan : Love and Attachment (al) Contemporary Issues and Treatment Considerations, 1999
- Kaplan SH : The New Sex Therapy. A Brunner/ Mazel Pub. New York. 1974
- Kaplan SH : The Sexual Desire Disorders, A Brunnel Mazel Pub. N.Y. 1995
- Kayır A. : Kadın ve Cinsel Sorunları (ed) Ş. Tekeli. Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın, İletişim Yay., İstanbul, 1990, 1993, 1994(s.325-338)
- Kayır A., Geyran P., Tükel M.R., Kızıltuğ A. (1990). Cinsel sorunlarda başvuru özellikleri ve tedavi seçimi. XXVI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, İzmir
- Kayır A, Cinsellik ve cinsel işlev bozuklukları, Psikiyatri Ders Kitabı Ed.I.B.Kulaksızoğlu, R.M.Tükel, A.Üçok .İst. Tıp Fak. Psikiyatri Anabilim Dalı No.: 190, Isbn: 975-404-529-1.s.293-309
- Kinsey A.C., Pomeroy W.B., and Martin C.E. (1948). Sexual Behaviour in the human male, WB Saunders Comp., Philadelphia
- Nathanson LD.: Shame and Pride. Affect, Sex and The Birth of The Self, N.Y, London, 1992
- Özdemir Ö., Şimşek F, Özkardeş S., İncesu C., Karakoç B. The unconsummated marriage: its frequency and clinical characteristics in a sexual dysfunction clinic. Journal of Sex & Marital Therapy 2008; 34(3):268-79
- Sternberg JR., Barnes L.M. : The Psychology of Love , Yale University Press, New Haven, London, 1988

KEŞFEDİLEN CİNSELLİK

Çocukluktan Ergenliğe Cinsellik

Hilal Özcebe¹

Çocuk ve Ergenlik Dönemlerinde Büyüme ve Gelişme İçinde Cinsel Gelişim Evreleri

Çocuk Haklarına dair Sözleşmeye göre ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılmaktadır. Yaşamın ilk dönemi olan çocukluk, pek çok değişimin yaşandığı bir dönemdir. Çocukluk dönemi, yaşamın en hızlı büyüme ve gelişmesinin olduğu dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemin değişik değişim dönemleri vardır ve her dönemde karşılaşılan riskler farklıdır.²

Çocukluk döneminde büyüme ve gelişme sürecinde farklı kavramlar gündeme gelmektedir. Doğumdan sonraki ilk bir yılda daha fazla olmak üzere iki yaşına kadar hızlı fiziksel büyüme ve gelişim olmaktadır. İlk aylar içinde annenin uzantısı olarak kendini hissedene bebeğin temel güven duygusunun oluşmaya başladığı bilinmektedir. Bebek ikinci aydan itibaren anneyi tanıma ve gülümseme ile duygularını belli etmeyi öğrenmeye başlamaktadır. Bebekler, bu dönemden itibaren çevreyi ve uyaranları tanımaya, onlara tepki vermeye başlamaktadırlar. Bebekler, kendi duygularını belli etmenin yanı sıra isteklerinin farkında olmaya ve onların yapılmasını da talep etmeye başlarlar. Bu dönemde bebekler hem uzun süreli ilişki kurma becerisi geliştirirler hem de farklı cinsiyet ve yaşlarda kişilerle iletişim kurmaya başlarlar.³

Çocuğun iki yaşından yedi yaşına kadar dil gelişimi tamamlanır. Çocuklar bu dönemde duygularını daha iyi gösterebilirler, olaylar arasında “neden-sonuç” ilişkisi kurmaya başlarlar. Olayları ve çevreyi tanımlamaya başlayan çocuk, farklı rolleri üstlenen oyunlar oynayarak kişiliğini geliştirir. Çocuklarda bu dönemde ben merkezli bir bakış söz konusudur. Okul döneminde olan çocuklarda (5 -12 yaş arası) somut düşünce tarzı hakimdir. Bu dönemdeki çocuklar olaylar ve ilişkiler arasında bağlantı kurmaya başlar ve akran ilişkilerinde yoğunlaşırlar. Çocuklar önce aynı cinsiyetten daha sonra ise karşı cinsiyetten arkadaşlıklar kurulabilirler; bu da duygusal gelişimin bir göstergesidir.³

Ergenlik (adolesan) dönemi ise çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmakla beraber kapsadığı yaşlardan dolayı önemli bir bölümü çocukluk döneminin içinde yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün ergenlik tanımına göre, ergenlik “10 - 19” yaş grubunu kapsamaktadır. Bu dönemde genel olarak fiziksel, psiko-sosyal ve cinsel gelişim tamamlanmaktadır. Yaşamın ikinci on yıllık dönemini kapsayan bu değişimin başlangıç zamanı ve süreci cinsiyetler, kişiler ve toplumlar arası farklılıklar göstermektedir.⁴

Ergenlik, erken ve geç ergenlik dönemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Erken ergenlik dönemi (10 - 14 yaş grubu), fiziksel büyümenin hızlı olduğu ve “büyüme atağı”nın yaşandığı dönemdir. Fiziksel büyümenin hızlanmasıyla beraber cinsel organların gelişimi ve sekonder seks karakterlerinin gelişimi de başlar. Bu değişim gözle görünür olup ergenlerde gerginlik ve heyecan duygularının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nöroloji bilimince yapılan araştırmalar bu dönemde beyin gelişiminin devam ettiğini göstermektedir.

¹Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Erken çocukluk döneminde sinir hücreleri arasında bilgi işlemleri için gerekenden daha fazla bağlantı (sinaps) gelişmektedir. Ergenlik döneminde bu sinaps sayısında azalma (budama) olmakta ve beyin aktarımları daha üst düzeyde olmaya başlamaktadır. Diğer taraftan beyinde duygusal uyarıların işlendiği bölgelerde dopamin ve serotonin salınımıyla ilgili değişiklikler de olmaktadır. Bu değişiklikler bireyleri daha duygusal, daha tepkili ve aynı zamanda ödüle daha az tepkili hale getirmektedir. Bazı görüşlere göre ödüle duyarlılığın azalması, ergenleri risk almaya ve yenilikleri denemeye yönlendirmektedir. Bu da nörotransmitterlerde olan değişimlerin bazı davranışsal sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.^{5,6,7,8,9}

Son yıllarda yapılan çalışmalar beyinde sinaptik budamanın yanı sıra miyelinleşmenin de devam ettiğini göstermektedir. Miyelinleşme sinirsel iletimin daha etkili bir şekilde olmasını sağlamaktadır. Beynin prefrontal bölgesi planlama, karar verme, amaç belirleme ve üstbiliş gibi etkinliklerde rol oynayan bölümdür. Ergenlik döneminde oluşan prefrontal beyin bölgesinde budaklanma ve miyelinizasyonun beraber oluşması bilişsel etkinliklerin düzeyini de etkilemektedir. Bir başka deyişle, özellikle prefrontal bölge gelişimi ve miyelinizasyon sürecinin tamamlanması ile duygu, dürtü ve bilişsel işlevlerin koordinasyonunun ancak erken erişkinlikte tamamlanabildiği düşünülmektedir. Yani, ergenlikte riskli davranışların beyin gelişimi ile de ilgili olabileceği düşünülmektedir.^{5,6,7,8,9}

Kızlarda fiziksel ve cinsel gelişim erkeklere göre 12 - 18 ay önce başlamaktadır. Bu dönemde olan gelişim farklılığı beyin gelişiminde de gözlenmektedir. Kızların erkeklerden daha erken yaşta olgunlaşmaları da bu sürece bağlıdır. Diğer taraftan erken ergenlik döneminde cinsiyet ile ilgili algının gelişmesi nedeniyle, ergenler toplumda kendilerinden beklenen norm ve değerlere uygun davranışlar ve görünüme ulaşmaya çalışırlar. Bu dönemdeki ergenler, kendi kişilik ve cinsellikleri konusunda kavram kargaşası yaşayabilirler, ayrıca ergenlerin bazı sorunlu davranışları da olabilir. Bu nedenle erken ergenlik döneminde güvenli destek sağlanan bir çevre olması sağlanmalıdır. Bu dönemde, ergene kendisini koruması için bilgilerin aktarılması gerekmektedir.⁵

Geç ergenlik dönemi, 15 - 19 yaşlarını kapsamakta olup fiziksel büyüme büyük ölçüde tamamlanmış olmakla beraber fiziksel gelişme halen devam etmektedir. Bu dönemde ergenin beyin gelişimi ve organizasyonu da devam etmekte; analitik düşünce sistemi oluşmaya başlamaktadır. Akran etkileşimi pek çok farklı yönüyle halen önem taşımaktadır. Riskli davranışlar genellikle daha erken dönemde başlayarak bu döneme ve erişkinliğe taşınan davranışlardır. Riskli davranışların (alkol, madde kullanımı gibi) beyin gelişimi üzerinde kalıcı etkisi olmaktadır. Bu dönemde kızlar cinsiyet farklılığı ve toplumsal cinsiyet ile ilgili rollerine bağlı olarak sağlık sorunlarını erkeklere göre daha ağır yaşayabaktadırlar. Ergenlik döneminde yaşanan tüm bu risklere karşın idealizm ve sözlerin verildiği bir dönemdir. Bu dönemde ileriye yönelik planlar, dünya görüşü oluşturma ve etraflarındaki olaylara aktif olarak katılma başlamaktadır.⁵

Çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki büyüme ve gelişmeyi pek çok etmenin etkilediği bilinmektedir. Çocuğun istenmeyen bir bebek olması, annenin gebelik riskleri ve sahip olduğu hastalıklar, annenin ergenlik döneminde olması, akraba evlilikleri, yetersiz gebelik bakımı büyüme ve gelişmeyi etkileyen temel etmenler arasındadır. Erken bebeklik döneminde yetersiz ve dengesiz beslenme, olumsuz çevre koşulları, yetersiz uyaran alması ve gelişimsel- davranışsal sorunların gelişimi önem taşımaktadır. Okul döneminde yine yetersiz ve dengesiz beslenme, olumsuz çevre koşullarının yanı sıra aile, arkadaş grupları ve okul sorunları, okulların ve öğretmenlerin yetersizliği, gelişimsel- davranışsal sorunların gelişimi ve risk alma davranışları temel sorun alanlarıdır.

Ergenlik döneminde fizik büyümeyi etkileyen etmenlerin başında yine olumsuz çevre koşulları gelmekte olup gelişim sürecinde aile, arkadaş grupları ve okul sorunları, gelişimsel-davranışsal sorunların gelişimi, madde kullanımı, cinsellik yaşamına erken başlama ve risk alma davranışları önemli bazı sorun alanlarıdır. Diğer taraftan çocuğun aile, mahalle, okul ve sosyal yaşamındaki çevre de çok önemlidir. Çocuğun aile yapısı, yaşanılan toplumun sosyodemografik özellikleri, yaşadığı ortamda psikososyal ve eğitim olanaklarının yetersiz olması, toplum liderlerin çocuk ve ergen gelişimi ve sorunlarına karşı bakışı ve yaklaşımı, görsel ve elektronik medyanın yaklaşımı ve iletişim araçlarının kullanımı çocuk ve ergenin fiziksel ve psikososyal büyümesini, gelişimini ve sağlık düzeyini etkileyen makro düzeyde sayılan etmenlerdir. Diğer taraftan çocuğun yaşadığı ya da çevresinde yaşayan şiddet olayları, özellikle cinsel istismar olguları cinsellik ile ilgili algısı ve sağlığını önemli ölçüde etkileyen etmenlerin arasında yer almaktadır. Devletin çocuk haklarına yaklaşımı ve uygulaması da tüm bu etmenlere ait şemsiyenin kapsamını oluşturmaktadır.^{10,11,12,13}

Cinsel Kimlik ve Cinsellik Gelişim Süreci

Çocukluk döneminde cinsel gelişim sürecini açıklayan farklı teoriler bulunmaktadır. Biyolojik teori yaklaşımında beyin gelişimi ve nörobiyolojik tanımlamaya göre gelişimin olduğu savunulmaktadır. Sosyal gelişim teorisinde yaşanılan olaylar ve çevredeki kişilerden yapılan gözlemlerin önemli olduğu savunulmaktadır. Bir diğer görüş ise bilişsel gelişimin etkili olduğunu savunan bilişsel teoridir. Halen çok benimsenen teorilerden biri de Freud'un cinsel gelişim teorisidir. Freud'un teorisinde çocukluk dönemlerine göre bedeni tanıma ve farklı ilişkilerle cinsel gelişimin tamamlanması temel alınmaktadır. Freud'un teorisine göre oral dönemde ağzın haz alma duyusunun, anal dönemde beden kontrol edebilme duygusunun ve kendi ilişkilerini belirleme isteğinin gelişmesinin, fallik dönemde cinsiyet organları ve toplumsal cinsiyetin gelişmesinin, latant dönemde ise genel olarak sakinliğin önemli olduğu vurgulanmaktadır.³

Çocukluk döneminde cinsellik anlamında "haz alma" duygusunun ve eyleminin olduğu bilinmektedir. Çocukluk döneminde sadece haz alma değil, erotik duyguların olduğuna ilişkin de bazı görüşler bulunmaktadır. Ancak kızlarda ve erkeklerde sekonder cinsiyet karakterlerinin gelişmemiş olması bu konuya olan ilginin fark edilmemesine neden olmaktadır. Ergenlerin cinsel organlarının gelişmesi, sekonder cinsiyet gelişmelerinin olması ve üreme fizyolojilerinin aktif hale gelmesi ile birlikte üreme ve cinsel sorunlar için bir potansiyel oluşturduğu görüşü öne sürülmektedir. Ergenin fiziksel ve cinsel büyüme ve gelişmesinin yanı sıra nörolojik olarak da beyin gelişiminin devam etmesi, süreci farklı bir boyuta taşımaktadır. Bu dönemde cinsellik ile ilgili düşünceler ve yaşananlar farklı kaygılara neden olabilmektedir.⁷

Ergenlikte cinsellik ile algı, tutum ve davranışlarının gelişiminde bedenin değişiminin yanı sıra cinsel kimliğini tanımlaması da etkilidir. Ergenlerin fiziksel ve cinsel gelişimleri sırasında olan herhangi bir sorun cinsellik kavram ve tutumlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Aile ve arkadaş grupları içindeki ilişkiler ve yaklaşımlar değer ve normların gelişmesindeki önemli sosyal etmenlerdir. Diğer taraftan karşı cinsiyetteki arkadaşları ile yaşanan duygular ve toplumun onlardan beklediği toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sorumluluklar cinsellik norm ve değerlerinin gelişmesini etkilemektedir. Kız erkek ilişkilerinin dört aşamada geliştiği öne sürülmektedir: Kızlardan oluşan küçük arkadaş grupları (erkekler de kendi aralarında küçük gruplar oluştururlar), kız ve erkek gruplarında ki çocuk sayısının artması ve daha büyük gruplar oluşması, kız ve erkeklerin karma grupları oluşturması ve oluşan karma grupların içinde beraber çıkmalar. Ancak ergenlerin sadece kız ya da erkek grupları içinde yer alma sürecinde de karşı cinsiyete karşı

İlgilerinin olduğu bilinmektedir. Karşı cinsiyetle beraber olma sürecini etkileyen diğer etmenlerin arasında ailesinin yapısı, anne ve babasının beraberliklerin yapısı, gencin arkadaş grubundaki ilişkileri, arkadaş grubunun yapısı, ergenlerin beraberliği konusunda toplumun değer, yargı ve tutumlarıdır.¹⁵

Ergenlik dönemindeki karşı cinsiyetten biri ile romantik ilişki içinde bulunma ya da “çıkma” olarak adlandırılan beraberlik son yıllarda gündeme gelen önemli konulardan biridir. Geçmişte çıkmanın evliliğe hazırlık anlamına geldiği görüşü ağırlık kazanmaktaydı. Bugün çıkma sürecinin farklı anlamlarının olduğuna ilişkin tartışmalar sürmektedir. Ergenlerin geç ergenlik döneminde yaşadıkları romantik ilişkiler “öğrenmekten ziyade ifade etmeyi” içerdiği savunulmaktadır. Erkek ve kız ergenlerin romantik ilişkilere bakışı farklıdır. Kızlar daha romantik, duygusal katılım ve yakınlık içeren beraberlikleri erkeklere göre daha fazla onaylamaktadırlar. Kızlar için “çıkma” duyguları tanımlamak ya da yaşamak için daha gelişmiş bir ortam sağlamaktadır.⁷

Ergenlerde romantik ilişkilerin gelişiminde ilk olarak “fiziksel çekicilik” ve “arzu” ön planda yer almaktadır. Ergenler, bu evrede kendilerini “romantik eş” olarak tanımlar ve keşfederler. Romantik ilişki genellikle kısa süreli ve yapay tutulma şeklindedir. Ergenin romantik eşinin olması, akran grubunda “statü” kazanmasını sağlar. Ancak, ergen yanlış bir tercih yaparsa, grup içinde statüsünün kaybını da yaşayabilir. Daha sonraki evrede ergen, romantik eşyle bir yakınlaşma yaşamaya başlar; kaygı ve statü kaybı olmadan romantik bir beraberlik yaşarlar. İlişkinin devamı konusundaki karar ise “bağlanma” evresiyle kendini gösterir. Çiftler birbirleriyle beraber bir yaşam planlamaya başlarlar. Bu süreç karşı cinsiyetle yakınlık, sıkı arkadaşlık, tipik raslantısal çıkma, özel çıkma gibi farklı şekillerde yaşanabilir.⁷

Yakınlığın amaçları arasında eğlenme, sosyalleşme (farklı cinsiyette bireyler ile etkileşim için teknik geliştirme), statü kazanma, kur yapma (evlilik için partner seçme), cinsel deneyim kazanma, eşlik etme (karşı cinsiyetle ortak etkinlik yapma) ve yakınlık (anlamli ilişki kurma fırsatı) yer almaktadır. ii Diğer taraftan ergenlik döneminde olan romantik ilişkilerden olan beklentiler arasında sosyo-duygusal gereksinimlerin karşılanması şeklinde bir beraberlik de beklenmektedir.¹⁵

Erken dönemde olan romantik ilişkiler psikososyal sorunlara yol açabilmektedir. Geç dönemde olan çıkmaların ergenin duygusal gelişimine daha fazla katkısı olduğu bilinmektedir.⁷ Romantik ilişkilerin etkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Farklı insanları tanımak,
- Roller ve ilişkideki rolleri öğrenmek,
- Kişilik ve sosyal gelişime katkı sağlamak,
- Kendini değerli görmesini sağlamak,
- Olayları başkası açısından görebilme özelliği kazanmaktır.

Yakın ilişki yaşanan kişinin kişisel özellikleri çok önemlidir. Yakın ilişkilerin karşılıklı ve olumlu bir bilişsel, duygusal, fiziksel ve bağlılık içerdiği bilinmektedir. Ergen kendi sosyal yaşamına ilişkin özelliklerini yakın ilişkisi içinde yaşamaktadır⁷ ancak, ergenlik döneminde olan romantik ilişkiler sırasında eşlerin yaş ya da kişilik özelliklerine bağlı olarak bu kazançları elde edememesinin yanı sıra olumsuz deneyimler edinilmesine de neden olabilir.

Örneğin zorbalık yaşama, alkol ve madde kullanma, psikolojik sorunlar, kendine güven duygusunda azalma gibi sorunlar yaşanmasına neden olabilir.¹⁵

Sonuç olarak romantik ilişkiler cinsel kimlik ile ilgili gelişim evresinde ergenlerin kendini ve karşı cinsiyeti tanıması için bir süreç olarak tanımlanmalıdır.

Cinsellik ve Cinsel Sağlık İle İlgili Sorun Alanları, Öncelikler ve Müdahaleler

Ergenlerin sağlığını en fazla etkileyen alanların değerlendirilmesinde “cinsellik ve cinsel yaşam ile ilgili sorun alanları” ön plana çıkmaktadır. Dünyada gençlerin yaşadıkları temel üreme ve cinsel sağlık sorunları şu şekilde sıralanmaktadır⁶:

- Erken yaşta cinsellik deneyimi yaşama ve kontraseptif kullanma yüzdesinin düşük olması
- Erken yaşta evlilik ve gebelik riskleri
- İsteyerek ve güvensiz koşullarda düşük yapılması
- Cinsel yolla bulaşan enfeksiyon yaşanması, özellikle bazı bölgelerde HIV/AIDS prevalansının yüksek olmasıdır.

Son yıllarda cinsel şiddet, istismar, ensest ve insan ticareti, fuhuşta kullanılma, pornografi ile ilgili sorunların da ergenler için bir risk oluşturduğu bilinmektedir.¹⁷

Dünyada gençler ve cinsel haklar konusunda çalışan Birleşmiş Milletler Kuruluşları olan ILO, UNESCO, UNFPA, UNICEF, UNIFEM ve DSÖ, cinsellik ile ilgili sorunların gençleri çok etkilediğinden yola çıkarak ortak bir program oluşturmuşlardır. Bu program içinde kızların bu sorunları daha fazla yaşadıkları vurgulanarak “ergen kızlara” yönelik özel müdahalelere gereksinim olduğu belirtilmektedir.¹⁸

Gençlerin cinsel sağlık sorunlarının temelinde bilgi ve farkındalıklarının yetersiz olması yer almaktadır. Birleşmiş Milletler kuruluşlarının ortak programında özellikle kız ergenlere yönelik öncelikli stratejiler aşağıda verilmiştir:¹⁹

- Eğitime ulaşma
- Sağlığın geliştirilmesi
- Şiddetten korunması
- Kız liderlerin desteklenmesi
- Bildirim sistemi ve kanıta dayalı programlar.

Kadınların erkeklerle eşit kabul edilmesi ve cinsel haklara ulaşması alanında karşılaştıkları güçlüklerin bu stratejiler ile aşılması önerilmektedir. Toplumda cinsiyet eşitliğinin kabul edilmesi ve cinsellik ile ilgili özellikle sağlık sorunlarının kadınlar tarafından yaşanmasını önlemek için öncelikle genç kadın ergenlerin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Cinsel sağlık ile ilgili sorun alanlarının temelinde kadın ve erkeğin toplumda ve hizmetlerde eşit olarak değerlendirilmemesi yer almaktadır. Cinsellik ile yaklaşımların tartışılmasında öncelikle hak bazı bir yaklaşıma sahip olmak gerekmektedir.

Bu hakların temelinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi yer almaktadır. İnsan Hakları Evrensel

Beyannamesinin 1. maddesinde “Bütün insanlar haklar ve onur/değer bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar” denilmektedir.²⁰

İnsan hakları çerçevesinde uyulması gereken temel ilkelerden birisi “Eşitlik ve Ayrımcılık Yapmama”dır. Tüm bireyler, insanlar olarak ve her bir insana özgü olan onur nedeniyle eşittir. İnsan hakları, ırk, renk, cinsiyet, etnik köken, yaş, dil, din, siyasal ya da başka türdeki görüş, ulusal ya da toplumsal köken, özürlülük, mülk, doğum ya da insan hakları anlaşmalarında tarif edilen başka herhangi bir statü nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapılmadan, tüm insanlar için geçerlidir.²¹

İnsan Hakları temel ilkeleri arasında yer alan “Katılım ve İçerme”, cinsellik ve cinsel hakları birinci derecede etkileyen ilkelere aittir. Bu ilke “her kişi ve tüm insanlar, insan haklarının ve temel özgürlüklerin hayata geçirilebileceği alanlar olan medeni, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal gelişime özgürce ve anlamlı bir şekilde katılma, bunlara katkıda bulunma ve bunlardan yararlanma hakkına sahip olduğunu” belirtmektedir.²¹

Türkiye 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması” kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.²²

- Cinsellik ve cinsel haklar alanındaki temel sözleşmelerden biri de “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi” olup Birleşmiş Milletler tarafından 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmış, 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede kadın ve erkek eşitliğini savunan, ailede kadının rolünü vurgulayan, toplumsal rollerin değişmesi gerektiğini belirten, ayrımcılığın önlenmesine ilişkin önlemler yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, 24.7.1985 tarih ve 85/9722 sayılı kararla sözleşmeyi onaylamış, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlamıştır.²³

- Çocuk Haklarına dair Sözleşme, çocuk haklarını özel olarak düzenleyen en önemli uluslararası insan hakları belgesidir. Sözleşmenin temeli, çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve kendilerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerini sağlamaya dayanır. Başka bir ifadeyle çocukları ilgilendiren bütün etkinliklerde çocuğa önem ve öncelik verilmesini yani “çocuğun yüksek yararının” temel alınmasını şart koşar. Çocukların yaşaması ve gelişmesi (Madde 6), ayırım gözetmeme (Madde 2), çocukların yüksek yararının gözetilmesi (Madde 3) ve katılımı (Madde 12), sözleşmede tanımlanan hakların gerçekleşebilmesi için temel ilkeleri oluşturmaktadır. Bu temel ilkeler çocukların onurlu, saygın, eşit ve özgür olarak yaşamalarını sağlar ve bunu güvence altına alır.¹

- Cinsellik ve Cinsel Haklar konusunun temelinde yer alan “Cinsel ve Üreme Hakları” insan haklarının bir parçası olup, daha ayrıntılı olarak da tanımlanmıştır. Cinsel ve üreme haklarının amacı her bireyin risksiz ve tatminkar bir cinsel yaşama sahip olmasıdır. Cinsel ve Üreme Hakları cinsel ve üreme sağlığının tam iyilik halinde olabilmesine ilişkin yapıyı sağlamaktadır. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD, Kahire, 1994) ve Dördüncü Dünya Kadın Konferansı (Pekin, 1995) cinsel ve üreme haklarını insan hakları gündemine koyarak, insan haklarını toplumsal boyuttan kişisel boyuta taşımıştır.²⁵

Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (International Planned Parenthood Federation) Uluslararası İnsan Hakları Yasalarına bağlı olarak gençler için özelleştirilmiş cinsel ve üreme haklarını tanımlamıştır:²⁴

- Kendin olma hakkı - kendi kararını vermede kendini ifade etmede, cinsellikten zevk almada, güvenli olmada, evlenmeyi ya da evlenmemeyi seçmede ve aile planlamasında özgür olma.
- Bilme hakkı - seks, kontraseptifler, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar/HIV/AIDS ve üreme ve cinsel haklar.
- Kendini koruma ve başkası tarafından korunma hakkı - istenmeyen gebelik, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar /HIV/AIDS ve cinsel istismar
- Sağlık hizmetlerine sahip olma - gizlilik esasına uyan, karşılanabilen, iyi kalitede ve saygıyla sunulan
- Katılma hakkı - gençler için planlanan programların planlanma, toplantı ve seminerlere katılma ve uygun yollarla hükümetleri etkilemeye çalışma gibi her düzeyde çalışmalara katılma

Sonuç olarak, gençlerin cinsel ve üreme hakları uluslararası insan hakları kapsamında yer almaktadır. Gençlerin cinsel ve üreme haklarına saygı gösterilmeli, onların cinsellikleri kabul edilmeli, gereksinimleri, uyarıları duyulmalı ve ciddiye alınmalıdır. Ergenler gerekli bilgiye, desteğe ve hizmete ulaşma hakkına sahiptirler.²⁵

Ergenlere yönelik programlarda ulusal ve yerel olarak yaş gruplarına özel olarak, ergenlerin katılımını sağlandığı programlar olmasına özen gösterilmelidir. Programların oluşturulması sırasında insan hakları bakış açısına sahip, disiplinler arası yürütülen, yaşam boyu süren, farklı grupları hedefleyen, kapasite geliştiren, kanıta dayalı, risk gruplarını önceleyen, kültürel örüntüye uygun olması sağlanmalıdır.¹⁸

Son dönemlerde ergenlerin, “cinselliği” sağlıklı bir gelişim olarak değerlendirmesi amaçlanmakta ve bu görüşün oluşmasına ilişkin müdahaleler önerilmektedir. Ergenlikte cinsellik gelişimi ile ilgili olarak dört farklı alan tanımlanmaktadır. Ergenin⁷:

- Kendi bedenini kabul etmesi ve rahat etmesi
- Cinsel uyarılmayı normal olarak kabul etmesi
- Cinsellik konusunda kararlarını verebilmesi
- Güvenli cinsellik uygulamalarını anlaması ve uygulaması

Bu maddelerin gündeme gelebilmesi için ve toplum tarafından cinsel hakların kabul edilmesi ve ergenin cinsel sağlık konusunda bilgisinin olması gerekmektedir. Diğer taraftan ergenin cinsel davranışları hakkında karar verebilmesi için de bazı becerilere sahip olması önerilmektedir. Bu beceriler onun cinsellik ile ilgili kararlarının yanı sıra tüm davranışları konusunda doğru kararları verebilmesini sağlayacaktır. “Yaşam Becerilerinin Kazandırılması” olarak da adlandırılabilen bu yaklaşım ile ergenlerin doğru bilgi, olumlu tutum ve pozitif davranış kazanmaları hedeflenmektedir. Ergene yaşam becerilerinin kazandırılarak sağlıklı seçimler yapma konusunda sorumluluk alması, olumsuz baskılara karşı durabilmesi ve riskli davranışlardan kaçınması sağlanabilmektedir.

Bu yaklaşımın kapsadığı beceriler aşağıda sıralanmıştır:²⁵

- İletişim becerileri
- Red etme becerisi
- Empati yapma
- Ekip çalışması ve kooperasyon
- Savunuculuk becerisi
- Karar verme ve kritik durumlarda düşünme becerisi
- Kendisini yönetebilme ve kontrol edebilme becerisi
- Duyularını kontrol etme becerisi
- Stresle başa çıkma becerisi

Bu yaklaşımı ergene ulaştırabilmek için toplumun birçok kesiminin işbirliğine gereksinim vardır. Toplumdaki politikacılar, karar vericiler, gazeteciler, eğitimciler, sağlık çalışanları, işverenler, güvenlik güçleri, sanatçılar, dini liderler, aileler ve arkadaşlar ergene değişik konumlarda ulaşabilen kişilerdir. Ergenlerin bulunduğu her ortamda (ev, okul, sağlık merkezi, iş yeri, sokak, sivil toplum kuruluşları, eğlence yerleri, medya, politik sistem vb) “güvenlik”, “kendine saygı ve değer verme”, “iletişimi güçlendirme” kavramlarının benimsenmesi sağlıklı bir yaşam tarzının gelişmesine katkıda bulunacaktır. Ergenin kişiliğinin geliştirilmesi ve sağlıklı yaşam biçiminin benimsenmesi, erken, korunmasız ve istenmeyen cinsel ilişkiden, sigara, alkol ve madde kullanımından, şiddetten koruyacaktır. Ergenin bu yaşam tarzını benimsemesi için genci hedefleyen, sorunları belirleyen, kültürel değer yargılarını koruyan, erişkinlerin tutum ve davranışlarını pozitif olarak geliştiren ve sektörlerarası yürütülen bir programa gereksinim vardır. Ülkenin ergene yönelik geliştirdiği bu müdahale programı, ona güvenli ve destekleyici bir çevre oluşturmayı, özel sağlık ve danışmanlık hizmetlerini sunmayı, sağlıklı ilgili konularda bilgilendirmeyi ve yeteneklerini geliştirilmeyi amaçlamalıdır.²⁶

Türkiye’de Gençlerin Cinsellik Konusundaki Yaklaşımları Üzerine Bazı Yorumlar:

Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda ergenlerin cinsellik hakkındaki normları, değerleri, tutumları ve davranışlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Türkiye Gençlik Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması (Nüfusbilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu), 15-24 yaş grubundaki gençleri temsil eden ve onların cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili bilgi ve deneyimlerini öğrenme konusunda ipuçları sağlamaktadır.²⁶

Ergenliğe hazır olma ve ergenlikte gelişim sürecinde endişe yaşama²⁶:

- Gençlere, ergenlik döneminde yaşadıkları değişimlerin onlarda bir endişe haline gelip gelmediği sorulmuştur. Genç kadınların %83,4’ü ergenlik sırasında yaşadıkları değişimlerden dolayı endişe duyduklarını belirtmişlerdir. Ergenlik döneminde belirtilen bu endişelerin çoğunluğu ergenlikte normal süreç içinde beklenen değişimlerdir ve ergenlerin bu değişimler ile baş edebilmeleri gerekmektedir. Ergenlik sırasında ortaya çıkan endişelerin yüzdesinin yüksekliği ergenlik sürecindeki değişimlerin kabulü konusunda zorlanıldığını göstermektedir.
- Genç kadınların büyüme ve gelişme sırasında en sık olarak yaşadıkları endişelerin başında sivilce (%37,0), kilo (%35,7) ve adet düzeni (%32,6) gelmektedir.

Genç kadınların yaşadıkları en önemli endişelerini en fazla anneleri ile paylaştıkları görülmektedir (%51,0). Genç kadınların %22,6'sı en önemli olarak kabul ettikleri endişeleri için bir sağlık kuruluşuna başvurduğunu belirtmiştir. Başvurulan sağlık kuruluşları arasında %58,3 ile devlet hastanesi birinci sırayı almakta, %25,7 ile özel muayenehane/klinik/hastane ikinci sırayı ve %11,8 ile sağlık ocağı/AÇSAP merkezi üçüncü sırayı almaktadır.

Genç erkeklerin %65,9'u ergenlik sırasında yaşadıkları değişimlerden dolayı endişe duyduklarını belirtmişlerdir.

- Genç erkeklerin yaşadıkları en önemli endişelerini, aile üyeleri arasında en fazla anneleri ile paylaştıkları görülmektedir (%35,4).
- Genç erkeklerin %21,3'ü, en önemli olarak kabul ettikleri endişeleri için herhangi bir sağlık kuruluşuna başvurduğunu belirtmiştir. Başvurulan sağlık kuruluşları arasında %57,6 ile devlet hastanesi birinci sırayı almakta, %19,6 ile özel muayene/klinik/hastane takip etmekte ve %17,3 ile sağlık ocağı/AÇSAP merkezi üçüncü sırayı almaktadır.
- Genç erkeklerin en önemli endişeleri arasında paylaşılan ilk üç endişe şu şekilde sıralanmaktadır: Meme büyümesi (%65,8), vücutta kıllanma (%64,2) ve ruhsal durum (%63,9).

Evli Olma Durumu:

- Nüfusbilim Derneği ve BMNF'nun çalışmasında evli olma 15-19 yaş grubunda erkekler arasında %1'in altında ve kadınlar arasında yüzde %7,5 olup; 20-24 yaş grubundaki kadınlarda %47,7 ve erkeklerde %21,9'dur. Resmi nikahın olmaması ise 15-24 yaş evli gençler arasında %12,0'dır.²⁶
- 2011 yılının ilk yarısında olan evliliklerin %20,3'ü 16-19 yaş grubunda olduğu bilinmektedir. Ayrıca 2010 yılında olan doğumların %7,9'u 19 yaş altındaki anneler tarafından yapılmıştır. Bu annelerin %0,4'ü ise 15 yaş altındadır.²⁷
- Bazı bölgelerde erken evlilikler çok daha yaygın olarak olmaktadır: Mardin İlinde erken evlilikler %56,1, ilk evlenme yaş ortalaması 16 (en küçük 12)dir.²⁸ Yine Diyarbakır İlinde erken yaşta evlilik yüzdesi %42,4'dür.²⁹

Cinsel İlişki Deneyimi:

- Nüfusbilim Derneği ve BMNF'nun çalışmasında gençlerin %68,9'unun şimdiye kadar sevgilisi olma deneyiminin olduğu görülmektedir. Genç kadınlarda bu oran %60,2 iken erkeklerde %77,6 ile daha yüksektir. İlk sevgilisinin olma yaşı da erkek ve kadınlar arasında değişmektedir. Erkeklerin sevgilisinin olma deneyimi daha erken yaşlardadır. Erkeklerde 12 yaş ve altında sevgilisinin olma oranı %16,1 iken kadınlarda %7,0'dır. Yine erkeklerde 13-15 yaş arasında sevgilisinin olma oranı %51,6 iken kadınlarda %48,8'dir. Halen sevgilisi olma ise genelde %52,3 iken, kadınlarda %52,0 ve erkeklerde %52,5'tir.²⁹
- Sekiz üniversitenin birinci sınıflarında yapılan bir çalışmada şimdiye kadar sevgilisi olma erkeklerde %67,1 ve kızlarda %59,3 iken halen sevgilisi olma sırasıyla %25,5 ve %30,6'dır.³⁰

Cinsellik ve Haklar İle İlgili Görüşler ve Yaklaşımlar:

- Nüfusbilim Derneği ve BMNF'nun çalışmasında²⁶:
- Gençlerin %72,7'si "genç kadınların cinselliklerini yaşamalarına kendilerinin karar vereceklerini" belirtmiştir (kadınlarda %75,2 ve erkeklerde %70,2). Gençlerin %78,6'sı "genç erkeklerin cinselliklerini yaşamalarına kendileri karar vereceklerini" belirtirken, kadınların %70,4'ü ve erkeklerin %86,9'u bu önermeye katılmışlardır.

- Gençlerin %91,7'si “genç kadınların kendi aralarında cinsel konuları konuşmalarına” katılırken, kadınların %90,9'u ve erkeklerin % 92,6'sı bu ifadeye katılmaktadırlar. Gençlerin %89,3'ü “genç erkeklerin kendi aralarında cinsel konuları konuşmalarına” katılırken, kadınların %85,8'i ve erkeklerin %92,8'i bu önermeye katılmaktadırlar.
- Gençlerin %85,8'i “genç kadınların erkek arkadaşlarının isteklerine hayır diyebilme” hakkına katılmaktadırlar. Bu oran kadınlarda %90,4 ve erkeklerde %81,2'dir. Gençlerin %78,5'i “genç erkeklerin kız arkadaşlarının isteklerine hayır diyebilme” hakkına katılmaktadırlar. Kadınlarda bu hak önermesine katılma oranı %81,1 ve erkeklerde %75,9'dur.
- Gençlerin %83,9'u kadınlar için evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylamazken, erkekler için bu oran %56,8'dir. Kadınlara yönelik kısıtlayıcı tutumun gençler arasında daha yoğun olduğu görülmektedir. Kadınların %86,4'ü ve erkeklerin %81,5'i kadınların evlilik öncesi cinsellik yaşamasını onaylamamaktadırlar. Oysa erkekler için farklı yüzdeler ifade edilmektedir; kadınların %66,1'i ve erkeklerin %47,4'ü erkeklerin evlilik öncesi cinsellik deneyimi yaşamasını onaylamadıklarını belirtmiştir. Erkekler evlilik öncesi cinsellik deneyimi yaşamayı kendileri için uygun görmekte ancak kadınlara aynı hakkı tanımamaktadırlar.
- Gençlerin üreme hakları ve cinsel haklar konusundaki bilgilerini ve tutumlarını etkileyeceği düşünülerek “arkadaşınızın eşcinsel olduğunu öğrendiğinizde arkadaşlığınıza devam eder misiniz?” sorusunun yanıtları şu şekildedir: Gençlerin %72,1'i bu arkadaşlığı bitireceğini ama her dört gençten biri devam edeceğini belirtmiştir. Kadınların yanıtlarına göre eşcinsel arkadaşın kabulü genel ortalamaya göre daha yüksek (%29,4) iken; erkeklerin tutumlarının biraz daha katı olduğu görülmektedir (%19,4).
- Gelecekte yöntem kullanmayı düşündüğünü belirten gençlerin önemli bir kesimi modern bir yöntem kullanacağını belirtmiştir (%84,8); bu yüzde kadınlarda %79,3 ve erkeklerde %90,5'tir.
- “Gençlerin kondoma ulaşması zordur” önermesine gençlerin %27,6'sı katılmaktadır. Bu önermeye kadınların %29,1'i ve erkeklerin %26,3'ü katılmaktadır.
- “Genç kadınların kondom alması ayıp değildir” önermesine gençlerin %67,7'si katılırken; “Genç erkeklerin kondom alması ayıp değildir” önermesine katılım %85,2'ye çıkmaktadır. Bu önermelere kadınların sırasıyla %71,6'sı ve %87,2'si katılmaktadır. Erkeklerde katılma yüzdeleri ise sırasıyla %64,5 ve %83,5 şeklindedir. Bu yüzdeler kadınların bir erkek yöntemi olarak tanımlanan kondoma ulaşma konusunda bazı zorluklar yaşayacağını düşündüklerini göstermektedir. Ancak, kadınlardan “genç kadınların kondom alması ayıp değildir” önermesine alınan katılıyorum yanıtının oranı erkeklerin yanıtlarına göre daha yüksektir. Yani kadınların bu yönetime ulaşabilecekleri konusunda daha iyimser oldukları görülmektedir.
- “Kadın, erkeğin kondom kullanmasını isteme hakkına sahiptir” önermesine gençlerin %90,1'i katılmaktadır. Bu önermeye kadınların %92,0'ı ve erkeklerin %88,6'sı katılmaktadır. Her on gençten dokuzu kadınların cinsel eşlerinden rahatlıkla kondom kullanmasını istemeleri gerektiğini belirtmektedirler.
- “Kondom kullanımı zordur” görüşünün toplumda kondom kullanımının sıklığını olumsuz olarak etkilediği düşünülmektedir. Ancak gençler arasında bu önermeye katılma oranının oldukça düşük olduğu gözlenmektedir (%15,4). Kadınlar arasında bu oran %18,1 iken erkekler arasında %13,1'dir.
- Yapılan bir başka çalışmada ise cinsellik ile ilgili normlar hakkında ipuçları yer almaktadır. Tablo 1'de bu araştırmanın bazı bulguları sunulmaktadır ³¹:

Tablo 1. Bazı önermeler hakkında görüşler (%*) (CETAD, 2006) ³¹.

Önermeler	Katılıyorum			Fikrim Yok		
	Genel	16-17	18-24	Genel	16-17	18-24
Erkeklerde cinsel organın boyu cinsel gücün simgesidir.	17,2	23,4	24,5	28,8	48,0	26,0
Erkekler cinsel birleşme ve orgazm ile ilgilidirler, duygusallık ve haz alma çoğunlukla kadınlarda görülür.	46,5	39,6	49,7	24,8	48,8	22,8
Ereksiyonda güçlüklü olması, büyük olasılıkla iktidarsızlık göstergesidir.	38,8	29,1	39,4	37,0	58,3	39,2
Mastürbasyonun cinsel güce zarar verici etkisi olabilir.	38,9	29,3	40,3	36,2	48,8	30,2
Cinsel ilişkide sorumluluğu üstlenmek ve yönetmek erkeğin görevidir.	56,1	47,9	55,0	19,0	36,6	17,8
Başka şeylerde olduğu gibi cinsellikte başarıya ulaşmak çok önemlidir.	68,7	51,9	72,6	20,7	35,1	18,4
Sevişme sırasında fantezi kurmak yanlışır.	31,3	22,9	33,5	26,1	48,3	21,7
Eşcinsellik bir akıl hastalığıdır	42,5	33,5	44,7	30,8	40,8	27,4
Erkek cinsel ilişkiyi her zaman ister ve buna her zaman hazırdır.	65,9	45,3	63,9	19	42,2	16,9
Sevişmeyi başlatan kadın ahlaksızdır.	21,7	16,4	17,6	18,2	36,4	18,6
Sevişme her zaman doğal ve kendiliğinden olmalıdır, sevişme hakkında konuşmak ve düşünmek onu bozar.	54,6	37,0	59,0	25,3	48,8	21,2
Cinsel ilişki cinsel birleşme demektir.	53,5	61,6	63,3	20,0	32,8	17,6
Tüm fiziksel yakınlaşmalar cinsel ilişkiyle bitmelidir.	41,3	30,2	39,2	23,4	43,8	18,6
Her erkek her kadına nasıl zevk vereceğini bilmelidir.	66,2	46,3	69,8	22,2	42,3	20,5
Erkeğin penisinde sertleşmenin kaybı eşini çekici bulmadığı anlamına gelmektedir.	38,3	30,2	34,8	30,6	53,1	30,5

*Toplam görüşülen kişi sayısı 1500, 16-17 yaş grubunda 92 ve 18-24 yaş grubunda 313 üzerinden yüzde alınmıştır.

Bu çalışmanın sonuçlarını kişisel olarak yorumlarım şu şekildedir:

- Genel olarak cinsellik ve erkeğin cinsel ilişki sırasındaki erkeklerin rolünün daha baskın olduğuna ilişkin bir görüşün hakim olduğu,
- Cinsel ilişkinin erkek tarafından istenmesinin ve yönlendirilmesinin doğal olduğu ve kadınların rolünün daha az olduğu,
- Sevişmenin mutlaka başarıyla sonlanması görüşünün hakim olduğu, erkeğin cinsel sorununun kabul edilemeyeceği,
- Cinsellik, özellikle sevişme hakkında konuşma ve paylaşımın çok gerekli olmadığı ve doğal süreci içine bırakılması gerektiği,
- Kadın ve erkek arasındaki beraberliklerde cinsel birleşmenin olmasının kaçınılmaz olduğu,
- Sevişmenin erkekler için orgasm olunması gereken bir durum olduğu, kadınlar için ise duygusallık ve haz alma ile yoğunlaştığı, cinselliğin diğer boyutlarını düşünmenin çok da gerekli olmadığı,
- Cinsel ilişkinin genel olarak karşı cinsiyetteki kişiler arasında olması gerektiği görüşü hakimdir.

Ayrıca, ergen ve gençlerin “erkeklerin cinsel organ boyutunun simge olduğu” ve “cinsel ilişkinin cinsel birleşme olduğu” konusundaki görüşlerinin genel topluma göre daha baskın olması dikkat çekicidir. Diğer tüm konularda 18-24 yaş grubunun görüşleri genel topluma göre baskın olup 16-17 yaş grubunda ise tüm önermelerde “fikrinin olmaması” yanıtı daha fazladır.

Cinsel Şiddet ve Ensest:

Ülkemizde çocuklara yönelik cinsel istismarın boyutları konusunda net bir sayı olmasa da önemli bir sorun olduğu bilinmektedir. Ayrıca, çocuklara yönelik ticari sömürünün de var olduğu bilinmektedir.^{32,33}

Dört ağabeyim de bana tecavüz etti: Sosyal Hizmetler’e başvuran 21 yaşındaki N.D. ağabeylerinden şikayetçi oldu. 4 ağabeyinin 12 yaşından beri kendisine tecavüz ettiğini söyleyen N.D. koruma altına alındı³⁴

Sonuç olarak,

- Türkiye’de cinsellik hakkında ergenlerin yeterli bilgisinin olmadığı
- Cinsellik konusunda norm, değer ve tutumlarının cinsiyet ayrımcı olduğu
- Cinselliğin bir tabu olduğu ve risk gruplarının bu alanda farkındalığının yaratılmamış olduğu,
- Kadınların cinselliklerini erken evlilik gibi bir süreçte de yaşayabildikleri,
- Cinsel şiddetin sorun olduğu,
- Cinsel hakların savunuculuğunun henüz toplum tarafından yeterince kabul edilmediği,
- Cinsel haklara uygun olmayan bir sürecin devam ettiği görülmektedir.

Gelecek nesillerin sağlıklı büyüme ve gelişme evrelerini yaşayabilmeleri için öncelikle kişisel, ailesel, toplumsal ve sosyal risk etmenlerinin en aza indirilmesi gerekmektedir. Ergenlerin cinsel ve üreme haklarına sahip olabilmesi onları hedefleyen toplum tabanlı farkındalık, savunuculuk çalışmalarına, bilgi veren ve hizmet sunan uygulamalara gereksinim vardır.

Kaynakça:

- ¹ T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Ankara, 1996.
- ² Bellamy C. Child Health. Oxford Textbook of Public Health (Ed: Detels R, McEwen J, Beaglehole R and Tanaka H). (Fourth Edition). The Scope of Public Health. Oxford University Press, New York 2002, 1603-1623
- ³ Akdemir D. Bebek ve çocukların Normal Gelişim Evreleri. (Bölüm XXVII içinde) (Temel Pediatri Hasanoğlu E, Düşünsel R ve Bideci A.) Güneş Tıp Kitapevi. Ayrıntı Basımevi, Ankara, 1621-1623.
- ⁴ WHO, Programming For Adolescent Health and Development, Report of a WHO/UNFPA/UNICEF Study Group on Programming For Adolescent Health, WHO Technical Report Series, No:886, Geneva, 1999.
- ⁵ Kılıç ZE. Ergenlik Dönemindeki Fırtına ve Stres Beyindeki Değişikliklerle İlişkili Olabilir mi? Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci 2007, 3(3):69-75.
- ⁶ UNICEF, The State of the World's Children 2011. 2011.
- ⁷ Steinberg L. Adolescence, 1985 (Ergenlik, Çev. Editörü: F. Çok). İmge Kitabevi, Ankara, 2007.
- ⁸ Çelik G, Tahiroğlu A ve Avcı A. Ergenlik döneminde beynin yapısal ve nörokimyasal değişimi. Klinik Psikiyatri 2008;11:42-47.
- ⁹ Peydahlı N, Berkem M. Nörotransmitter Sistemlerinin Gelişimi ve Psikopatolojiye Yansımalar. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni 2009;19:312-321.
- ¹⁰ Kieling C, Baker-Henningham H, Belfer M, Conti G, Ertem I, Omigbodun O, Rohde LA, Srinath S, Ulkuer N, Rahman A. Child and adolescent mental health worldwide: evidence for action. Lancet. 2011 Oct 22;378(9801):1515-25. Epub 2011 Oct 16.
- ¹⁰ Patel V, Flisher AJ, Nikapota A, Malhotra S. Promoting child and adolescent mental health in low and middle income countries. J Child Psychol Psychiatry. 2008 Mar;49(3):313-34. Epub 2007 Dec 17.
- ¹² Patel V. Mental health in low- and middle-income countries. Br Med Bull. 2007;81-82:81-96. Epub 2007 Apr 30.
- ¹³ Hoven CW, Doan T, Musa GJ, Jaliashvili T, Duarte CS, Ovuga E, Ismayilov F, Rohde LA, Dmitrieva T, Du Y, Yeghiyan M, Din AS, Apter A, Mandell DJ; WPA Awareness Task Force. Worldwide child and adolescent mental health begins with awareness: a preliminary assessment in nine countries. Int Rev Psychiatry. 2008 Jun;20(3):261-70.
- ¹⁴ Akdemir D ve Çuhadaroğlu F. Ergenlerde Psikososyal Gelişim Özellikleri ve Sorunları. (Bölüm XXVII içinde) (Temel Pediatri Hasanoğlu E, Düşünsel R ve Bideci A.) Güneş Tıp Kitapevi. Ayrıntı Basımevi, Ankara, 1624-1626.
- ¹⁵ Bouche HA and Furman W. Dating and Romantic Experiences in Adolescence. Blackwell Handbook of Adolescence içinde (Ed: Adams GA and Berzonsky MD). Blackwell Publishing Ltd, 2006, UK, 313-329.
- ¹⁶ Nemlioğlu SB. Ergen Romantik İlişkileri Ana-Baba ve Arkadaş İlişkileri Bağlamında Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, Haziran 2011
- ¹⁷ ECPAT International. <http://www.ecpat.net/EI/index.asp>. Erişim Tarihi: 30.Kasım 2011.
- ¹⁸ ILO, UNESCO, UNFPA, UNICEF, UNIFEM, WHO. The United Nations Interagency Task Force on Adolescent Girls. Girl Power and Potential A Joint Programming Framework for Fulfilling The Right of Marginalized Adolescent Girls. <http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2011/UNGirlsJointFrameworkpdf.pdf>

- ¹⁹ ILO, UNESCO, UNFPA, UNICEF, UNIFEM, WHO. Accelerating Efforts to Advance the Rights of Adolescent Girls A UN Joint Statement. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187124e>
- ²⁰ İoanna Kuçuradi. Etik ilkeler ve hukukun temel ilkeleri olarak insan hakları. İnsan Hakları Bilgi Bankası. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/dkaynak/dkaynak.htm>.
- ²¹ UNDP (2006). Indicators for human rights approach to development in UNDP programming: A users' guide. http://www.humanrightsimpact.org/resource-database/publications/resources/view/93/user_hria_publications/. Erişim Tarihi: 12.12.2011.
- ²² İnsan Hakları Komisyonu. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/index.htm>. Erişim Tarihi: 12.11.2011.
- ²³ KAHDEM Kadınlara Hukuki Destek Merkez Derneği Kurumsal Sitesi. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. <http://www.kahdem.org.tr/?Cat=6>. Erişim Tarihi: 10.11.2011.
- ²⁴ T.C. Sağlık Bakanlığı, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Türkiye Üreme Sağlığı Programı. Gençlik Danışma ve Hizmet Merkezleri Cinsel Sağlık Üreme Sağlığı Eğitimi Modülü, Ulusal Danışman Prof.Dr.Hilal Özcebe ve Uluslararası Danışman Anke van Dam, Temmuz 2005, Ankara.
- ²⁵ Özcebe H. Adolesanlarda Risk Alma Davranışları. XI. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve HASUDER, 23-26 Ekim 2007, Denizli.
- ²⁶ Özcebe H, Ünalın T, Türkyılmaz S ve Coşkun Y. 2007 Türkiye Gençlik Cinsel Sağlık Üreme Sağlığı Araştırması, Nüfusbilim Derneği ve UNFPA, 2007.
- ²⁷ TÜİK. Nüfus, Demografi, Konut ve Toplumsal Yapı. http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=37&ust_id=11. Erişim Tarihi: 10.10.2011.
- ²⁸ Ertem M, Saka G., Ceylan A., Değer V., Çiftçi S. The factors associated with adolescent marriages and outcomes of adplescent pregnancies in Mardin Turkey. J.of comparative family studies. Vol. XXXIX, 2. 229-239. (2008)
- ²⁹ Ertem M, Koçturk T. Opinions on early-age marriage and marriage customs among Kurdish-speaking women in southeast Turkey.Choose Destination J Fam Plann Reprod Health Care. 2008 Jul;34(3):147-52.
- ³⁰ Bertan M, Özcebe H, Doğan BG, Haznedaroğlu D, Kırçalıoğlu N ve Bülbül SH. Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Adolesan Dönem Konusundaki Bilgi ve Yaşam Tarzlarının Belirlenmesi Araştırması. ICC, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Adnan Menderes Üniversitesi, Harran Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Meteksan Matbaacılık, 2007.
- ³¹ Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması 2006. <http://www.cetad.org.tr/>. Erişim Tarihi: 20.11.2011. http://www.cetad.org.tr/pdf/Arastirma_sonuclari_Dosyasi_1.pdf. Erişim Tarihi: 1 Aralık 2011.
- ³² Türkiye Büyük Millet Meclisi. Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Yasama Dönemi: 23, Temmuz 2010.
- ³³ Özcebe H. Çocukların Ticari Cinsel Sömürüsü ve Sorumluluklarımız: Dünyada ve Türkiye'de Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürünün Boyutları ve Önleme. 14. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 4-7 Ekim 2011, Trabzon, hasuder.org.tr/anasayfa/.../445-14ulusal-halk-sal-kongresi-sunumlar, Erişim Tarihi: 18.12.2011.
- ³⁴ Milliyet. Dört ağabeyim de bana tecavüz etti. <http://gundem.milliyet.com.tr/dort-agabeyimde-bana-tecavuz-etti/gundem/gundemdetay/19.11.2011/1464718/default.htm>. Erişim Tarihi: 19.11.2011.

Ergenlikte Cinsel Kimliğin Gelişimi ve Kaygılar

Behiye Alyanak¹

İnsan, dünya sahnesine cinsellik aracılığıyla gelir, cinsellik yoluyla yavrular, çoğalır ve yaşam enerjisi azalan bedenini sahnede bırakarak çekip gittiğinde artık ölüdür. Cinsellik yaşamla birlikte vardır ve ölümle sınırlanır. Cinsellik, ruhun bedende devinen, bedeni yer yer aşan yaşam enerjisidir; libidodur. Sevilen ötekiyle, eşle kaynaşarak, yaşamı yeni nesillerde çoğaltmaya yönelir. Beden iç dünya ve dış dünyayı ayırır, sınırlar; içten dışa dıştan içe ruhsal akışın gerçekleştiği alandır. İnsan olmak, kişinin iç dünyası ve dış dünya arasındaki ruhsal akışın sağladığı farkındalık ve anlamak yoluyla bilinçlenmek, bütünleşmektir.

Serbest pazar ekonomisine dayalı toplumsal düzende alış veriş unsuru (meta) olarak gösterişli olmak, olduğundan fazla iddialı olup alıcı bulmak, kar sağlamak için gösteriş yapmak beklentisi vardır. Kişi kendini kendinden öteye doğru aşmak değil, kendini diğerlerine yüksek bedelle sunmak çabasındadır. Bedeniyle, nasıl görüldüğü ile çok ilgilidir. Özellikle kadın bedeni, çevrenin ilgisini üzerinde toplar. Dar, beden hatlarını ortaya çıkaran açık saçık giysiler, aşırı makyaj, dövme, estetik ameliyatlara yaptırır ya da abartılı kapalı giysiler, süslü tesettürler içine girerek değişik şekillerde ilgili üzerinde tutmaya devam eder. Bu da ruhsallığın akış yönünü saptırır. İnsanı insana köle yapan anlayışı besler. Bir gösteri alanı olarak benliğe ve bedene yatırım yükselir. Kişi sürekli gözleyen benliğin aracılığıyla nasıl görüldüğü ile ilgilidir. Bu durumda, gözleyen benlikle bütünleşmesi yoluyla bilinçlenme yetersiz olur. Kendine yönelen ruhsal akış benliği-egoyu- şişkinleştirir.

Psikolojide, cinsellik ve yıkıcılık başedilmesi gereken temel insani dürtüler olarak kabul edilir. Bu dürtüler aracılığı ile insan kendisiyle ve ötekiyle uğraşır. Cinsel enerjinin bedenleri aştığı yerde ya aşk ya yıkıcılık ya da ölüm vardır. Aşk insanın ötekine bağlanarak, kendinden vazgeçerek, ötekinin mutluluğunu tercih ederek, kendini aşması, dönüştürmesi, gelişmesi, güzelleşmesidir. Yıkıcılık, karanlık enerjisiyle ancak yapılanana gölge oyunları katabilir. Yıkıcılığın kendisinin yaşamı belirleme gücü ve değeri olamaz. Yıkıcılık ötekini kopararak, parçalayarak, ezerek kendini varetme çabasındır. Yıkıcı cinsellik ya da sevgisiz seks, acı, mutsuzluk getirir ve ancak mutsuz nesiller üretir. Cinsel hazzın uygun eşle paylaşarak yaşanması mutluluk verir, sağlık kazandırır, ruhsallığı besler.

Cinsel ve ruhsal pratikler insanı sevilen öteki ya da insan kardeşleriyle bir olmaya götüren, aşkınlaşan boyutlarıdır. İnsanın kendini aşması öteki ile bir araya gelmesi ile olanaklıdır. İlk öteki annedir, daha sonra babadır, kardeştir, arkadaşdır, sevilen kişidir, şeydir, güçtür. Duygusal ve cinsel paylaşım bir araya gelen kadın ve erkeğin kurduğu aile yapısı temel sosyal birimdir. Cinselliğin, aşkın duygusal bağla birbirine bağlanmış eşlerin bedenlerinde uyumlaşarak, diğer insanlarla, sosyallikle bütünleşmesi, aileyi yapıcı bir sosyal birim olarak toplum temeline yerleştirir. Bu sosyal ortam çocuklarla zenginleşir.

¹Doç.Dr. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.D. KLP Birimi

Her çeşit doğru/yanlış bilginin ortalıkta dolaştığı günümüzde, kendini, bireysel, sosyal, cinsel kimliğini var edecek olan çocuğun, ailesinin uygun rehberliğine daha çok ihtiyacı vardır. Aileleri tarafından yeterince bilgilendirilmeyen, desteklenip denetlenmeyen ergenler, 'cinselliğini yaşama özgürlüğü', 'aşık olma', 'sevgili olma' adları altında, deneyerek yanılarak, kendilik değerlerinden kaybederek cinselliklerini keşfetmeye çabalamakta ya da cinselliği değersizleştirerek, ayıp, günah varsayarak sağlıklı paylaşımına yönelememekte, mutluluğu üretememekte, yaşam enerjisinden kaybetmektedirler.

Çocuklarımızın ruhsal - cinsel gelişim evreleri ve biricik varoluş özellikleriyle ihtiyaç duydukları gerçeklerin peşinde olmalıyız. Sevgiyle yaşanan, sosyal yaşamda yer bulabilen, mutluluğu çoğaltan cinselliği çocuklarımızın yaşaması için onları bilimin, geleneğin ve dinlerin yol gösterici ışığı altında bilinçlendirmemiz gerekir.

Gizil (Latent) Dönem, Aslında bu dönemde bütün cinsel dürtülerin ve ilgilerin uykuya yattığı söylenemez. Nitekim bu yaşlardaki çocuklarda da cinsel meraklar, cinsel oyunlar ve oynaşmalar görülür. Örneğin eşcinsel türden ilgiler ve ilişkiler denenebilir. Fakat bunların büyük bir çoğunluğu somut anlamda bir cinsel eğilimden çok, merakın, ilişki kurmanın yarışmanın ve özdeşim olanaklarını araştırmanın belirtileridir. Bu cinsel oyunları cinsel organların iççeliğiyle gerçekleşen cinsel ilişki olmadığı; gösterme, dokunma, elleme sınırlarında doğal karşılayabiliriz. Cinsel oyunların ebeveynler tarafından aşırı tepkiyle, ayıp, günah olarak karşılanması çocukta cinselliğe ilgi göstermenin suçlu davranış olduğu düşüncesini yerleştirir. Erişkin cinsel yaşamda da cinsel ketlenmelere neden olabilir.

Gizil dönemin başarılı bir biçimde atlatılmadığı durumlarda iki tür aksaklık ortaya çıkabilir. Çocuk, içsel dürtülerinin denetimini sağlayamazsa, enerjisini öğrenme ve beceri geliştirmeye yönelmez. Ya da aşırı bir denetim mekanizması geliştirerek kişiliğinin gelişim yolunu kapatır ve obsesif karakter yapısının yerleşmesine neden olur. Bu dönemin sağlıklı bir biçimde yaşanması ise, çocuğun, yenilgiye uğradığında, aşağılık duygusuna kapılmaktan korkmadan ve özerk bir varlık olarak girişimlerde bulunmayı öğrenmesini sağlar. Böylece olgun yetişkin yaşamın özü olan sevgiden ve çalışmadan doyum sağlamanın temeli, hazırlanır.

Ergenlik dönemine adım atan çocukta hormonları aktifleşmeye başlar. Hızla değişen beden yapısına uyum sağlamak kolay olmaz. Hızla uzayan kollar, bacaklar, büyüyen eller, ayaklar sarsaklaşır, kizalara yatkınlaşır. Her iki cinstede bedeninin tüylenmesiyle uğraşmak, traş olmak gerekir. Erkeklerde cinsel organların büyümesi, cinsel içerikli düşler görmek ve düşlemler kurmak, kalınlaşmış sesle konuşmak ya da suskun kalmak, yaşadıklarını paylaşmamak sorun teşkil eder. Kızlarda büyümiş memeleri saklamak ya da ortaya çıkarmak arasında gelgitler yaşanır. Adet görmek, özellikle yeterli bilgi ve hazırlanma olanağı olmadığında, 9 - 10 yaşında başlamışsa korkutucu olabilir. Bedende yaşanan bütün bu doğal değişimin olacağını çocuklarla rahat bir tavırla önceden konuşmak, onların sürece rahat hazırlanmasını sağlayacaktır.

Oniki yaşında pek çok çocuk, anne babalarından çok yaşlılarıyla çıkıp gezmeyi yeğlemektedirler. Ondört yaşında, dış görünüşle son derece ilgilenmekte, akran grubu ile bir kimlik duygusu oluşturmakta, daha düşük bir anne baba düşüncesine sahip olmakta ve anne babalarından duygusal olarak uzaklaşmaktadırlar. Ortaokul ve liseye gelişle birlikte ergen, inançlar, değerler ve tutumlar

açısından daha büyük ve farklılıklar sergileyen gruplarla tanışır. Sonuçta, ergenler kendisine öğretilen şeyleri sorgulamaya başlarlar. Arkadaşları tarafından kabul edilme herşeyin üzerinde önem taşır. Ergen, dış görünüş, konuşma ve hareketleri hususunda bu kabul edilmeyi kazanabilmesi için çok farklı olamaz. Onyediy yaşına gelinceye kadar, kim oldukları hususunda daha iyi bir duyguya sahip olmakta, kendine daha çok güvenmekte ve daha büyük bir duygusal denge sergilemektedirler.

Cinselliği yaşayan ergenler daha popüler olduğu için, ergenler kendilerine yönelik ilginin artmasının bir yolu olarak cinselliği yaşama olarak görebilmektedir. Amerika'da ergenlerle yapılan bir araştırmada, cinsel ilişkiye giren kızların %73'ü ve erkeklerin %50'sininin cinsel ilişkiye girmelerinde akran baskısının ana neden olduğunu belirtmişlerdir. Günümüz reklam dünyası ve televizyon programları aracılığıyla, fiziki açıdan olgun olan herhangi bir kişi için cinsel ilişkinin fena bir şey olmadığı ve tam anlamıyla zevk için meşgul olunabileceği mesajı iletilmektedir. Cinsellik günümüz modern uygar toplumlarında çok fazla öne çıkmıştır.

Sorumsuz cinsel davranışlara neden olan etkenler olarak ırkçılık, sekse düşkünlük, yoksulluk, bireysel kırılabilirlik gösterilir. Erken cinsel deneyime sahip ergenler daha çok sosyo-ekonomik düzeyi düşük, dine ilgisi az ve eğitim düzeyi yetersiz ailelerden gelen siyahlar arasından çıkmaktadır. Heavy metal türü müzik tercih etme de evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylama tavrıyla ilişkili bulunmuştur. Yine de, cinsel yönden aktif gençler her tip aile içinde bulunabilmektedirler. Bizim ülkemizde de erken cinselliğe başlama sorununu her çeşit aile yapısında görebiliyoruz.

Kız ya da erkek çocuk hissettiği cinsel uyarılmayla baş etmekte zorlanabilir, ayrıca cinsel uyarılmanın yakın çevresindeki hem cinsinin etkisiyle oluştuğunu düşünebilir, ben eşcinsel miyim? sorusu ile bunalabilir ya da akranlarıyla cinsel oyunlara kendini kaptrabilir. Bu dönemde cinsel duyguların ortaya çıkmasının doğal gelişimin bir parçası olduğu ve özel yaşam alanına ait olduğu anlatılmalıdır. Özel yaşamın kişiye özel olduğu, grup ortamında cinselliğin yaşanmasının uygun olmayacağı konuşulmalıdır.

Ergenler fiziksel olarak çocuk yapma kabiliyetine sahip olsalar da duygusal ya da ekonomik olarak bir çocuğu büyütüp yetiştirmeye hazır değildirler. Ergenlik dönemi giderek uzamakta, bu dönemde gençlerden cinsel dürtülerini kontrol altında tutarak, sosyal ilişkilerde olgunlaşmaları, bilgi, becerilerini geliştirmeleri, bir meslek sahibi olarak ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaya çalışmaları beklenmektedir.

Gençlerin cinsel yakınlık kurmaya hazır olmaları için, önce kendi kimliklerini bulmaları, sonra arkadaşlarıyla anlamlı paylaşımlara yönelmeleri ve daha sonra özel bir kişi ile kurulacakları ilişkinin evliliğe olanak sağlayacağı, böylece meydana gelecek çocuklar için güvenli bir temel oluşacağı düşünülebilir. Gençlerin mutlu yetişkinler olmaları bu süreçlerin sağlıklı ilerlemesiyle sağlanabilir. Gençlerin bedensel olarak 15 yaşına kadar çocuk yapacak cinsel olgunluğa ulaşmalarına karşın ruhsal-sosyal olarak ebeveynliğe hazır olmaları 25 - 30'lu yaşları bulmaktadır.

Erikson'a göre (1968) ergenlerin esas sorunu kendi kimlikleriyle anlaşmaya varmaktır. Kendilerinin kim oldukları sorusuna tatmin edici bir şekilde cevap verinceye kadar başkalarıyla yakın ilişkiler kurma durumunda değildirler. Başkalarıyla samimi ve devam eden dostluklar kurabilmeleri için öncelikle kendi kendileriyle rahat ve huzurlu olmalıdırlar. Cinsel yakınlık kurma, özel bir kişi ile

müstesna bir ilişkinin zirve noktasıdır. O halde annesiz olma, yakınlık kurma neticesinde ortaya çıkar ve yakınlık kurma da kimlik oluşumundan sonra meydana gelir. Eğer cinsel yakınlık, kimlik oluşumundan önce yaşanırsa karmaşaya neden olur. Son ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemi, yakınlık kurma gelişimi için en uygun zaman olmaktadır.

Erken başlayan ergen cinselliği ile ilişkili ergen gebelikleri istenmeden doğan çocuklar ve gelişimini tamamlamamış ‘ergen anne-baba’lar önemli bir halk sağlığı sorunu olmaktadır. Ergen, yaşça ne kadar küçük olursa o oranda doğum kontrolü yapma alışkanlığı kazanmamıştır. Daha büyük ergenlerde prezervatif kullanımının arttığına dair bazı bulgular mevcuttur. Bu durumda, ergen ne kadar genç olursa çocuk sahibi olma ve cinsel yolla bulaşan bir hastalık kapma riski de o oranda yüksek olmaktadır. “Ergenlerin cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma oranı yıllar içinde artış göstermiştir. Amerika’da bütün ergenlerin tam dörtte biri liseden mezun olmadan önce cinsel yolla bulaşan bir hastalığa yakalanmakta, her yıl bir milyondan fazla genç kız hamile kalmaktadır. Ülkemiz için durumu net bilmemekle birlikte Amerikadan gelen bu verileri destekler bulgular içindeyiz. Evli olmayan genç anne eğitimini sıklıkla tamamlamaz ve tek başına, kısıtlı bütçeyle çocuğunu büyütme çalışabilir. Genç babalar da çoğunlukla sorumluluk hissetmelerine rağmen düşük gelir, bir çocuğa nasıl bakılacağı hususundaki şaşkınlık ve genç annenin ailesi tarafından reddedilmesi, bu işin üstesinden gelmelerini zorlaştırır.

Yine Amerika’da 1989 yılında, yarısı kız yarısı erkek olmak üzere iki bin gence cinsel konular, din, okul, aile ve gelecek planları konusunda uygulanan ankette kızların %44’ü ve erkeklerin %54’ü “evlilik öncesi cinsel ilişkinin yanlış bir yanı yok” şeklindeki ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı yıl yapılan bir başka çalışmada “ortaokul ve lise düzeyindeki erkek çocukların %54’ü, kız çocukların %22’si sevdikleri biriyle cinsel ilişkide bulduklarını; erkek çocukların %11’i ve kız çocukların %22’si ise eğer başarabilirlerse “böyle bir şeyi yapmayı evliliğe kadar ertelemeye çalışacaklarını” ifade etmişlerdir. Gençler ortalama onaltı yaşlarında bekâretlerini kaybetmektedirler. Bizim ülkemizde gerçek rakamları bilmemekle birlikte gözlemlerimiz evlilik öncesi cinsel ilişye girenlerin az olmadığı yönündedir. Bekâretleri bozulmasın diye anal yoldan cinsel ilişki teklif edilen kızlarımızla da karşılaşırız.

Bütünüyle güvenli cinsel ilişkinin - fiziksel, emosyonel ve ruhsal bakımdan - “seven, kendini adanmış ve inançlı bir evlilik” içinde ortaya çıkacağı açık bir şekilde görülmektedir. Cinsel ilişkinin sadece evlilik ilişkisi içinde meydana gelmesi en uygun olan ve özendirilmesi gereken bir durumdur; fakat pek çok ergen için gerçekçi değildir.

Sahip olunan tabii biyolojik arzular, reklamlarda cinsel unsurların kullanılması, cinsel davranış ile birlikte ortaya çıkan zevk ve haz duygusu, cinsel etkinliğin yetişkin olmayı çağrıştırması ve fiziksel olarak olgun hale gelen şahısların cinsel davranışta bulunacağı şeklinde toplumun bir beklenti içinde olması yüzünden, günümüzde vatandaşların karşı karşıya geldikleri bu sorun, artık ergen bakirelerin evleninceye dek nasıl korunacakları hususundan ziyade cinsel yakınlığın başladığı çağı geciktirmenin nasıl mümkün olacağı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Genç ergenlerin, cinsel yakınlık kurmanın bütün sonuçlarını düşünebilme hususundaki görünen yetersizlikleri, cinsel davranışın kritik bir sorunu başlattığı bu yaşın yükününün daha da artmasına neden olmaktadır. Öncelikle yaklaşma aşamaları hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Desmond

Morris (1971)'e göre bir insanın aşk macerası sırasında geçtiği oniki basamak söz konusudur. Ona göre bu basamakları geçişte meydana gelebilecek herhangi bir sıçrama (ani geçiş), iki seven arasındaki ilişkinin nitelik ve niceliğine gölge düşürür. Bu oniki basamak üç grupta ele alınabilir:

- 1-Beden-göz teması, göz-göze gelme, karşılıklı konuşma
- 2-El-ele tutuşma, omzuna sarılma, beline dolanma, öpüşme, baş-başa verme, bedeni okşama
- 3-Göğüsleri öpme, cinsel organlara dokunma, cinsel ilişki

Bedenle göz teması, göz göze gelme ve karşılıklı konuşmanın yer aldığı ilk üç adım, başka bir kişiye bağlanma için hazır bulunma işaretini verir. Genç, sevgili ilişkisine yönelerek, ailesinden ayrılmaya hazırlanmaktadır. Bu aşamalar “dokunma olmaksızın” gerçekleşir ve hızlı bir şekilde birbirini takip eder ya da aylar süren bir dönemde ortaya çıkar.

Orta yerde yer alan altı basamak, tesadüfi bir dokunuştan arkadaşının bedenini keşfe kadar kız arkadaşına bağlanma sürecidir. Eğer bu basamaklar geniş bir zaman periyoduna yayılmış olarak yavaş bir şekilde ortaya çıkarsa ilişkiler daha sağlam temeller üzerine oturacaktır. Ağzın göğüsle teması, elle cinsel organları uyarma ve cinsel organlarla birleşmeden oluşan bu son üç aşama, hayat boyu devam edebilecek bir ilişkiyi tesis etmek suretiyle iki kişiyi tek vücut yapacaktır. Çiftleri birbirine bağlayan bu ilişki, yaratılış düzeninin bir parçası, Âdem ve Havva ve bütün çiftlerin uyacakları İlâhî iradedir. Bu ibare Eski Ahit'te şu şekilde geçmektedir: “Bunun için insan anasını ve babasını bırakacak ve karısına yapışacaktır ve bir beden olacaklardır.” (Tekvin, 2:24).

Joy'a göre (1985) birlikte olmada kişilikle ilgili tercih ve birbirini çekici bulma önemlidir. Anne babaların yaş ve ekonomik durumu öne çıkararak çocuklarının ilişkilerini bozmaya çalışmaları önemli bir sorundur. Allah iki insanı birleştirirse hiç kimse onları birbirinden ayırmamalıdır. Dindar gençlerin, ilahi yasa gereği evlilik dışındaki cinsel yakınlığın yaratılış düzenine aykırı düştüğünün ve daha sonraki evlilik ilişkisini zayıflatacağının farkında olmaları gerektiğini savunur.

Basamakları tanıma ve belli bir zaman dilimi içinde herbirini gerçek sırasına göre yerine getirme ve son basamakları evlilik gecesine bırakmayı öğrenme, cinsel yakınlık kurma isteği ortaya çıktığı zaman bu süreci yavaşlatacaktır. Bu aynı zamanda rastgele cinsel ilişkide bulunma davranışından da vazgeçirecek, caydırıcı olacaktır. Orta basamakların yavaş geçilmesi ve son basamakların evliliğe saklanması, güçlü bir evlilik bağı kurmak için gerekli olabilir. Evlilik öncesi birkaç kişi ile yapılan cinsel ilişki, evlilik sonrasında sadece bir kişi ile yapılan cinsel ilişkinin daha az tatmin edici olmasına neden olabilmektedir.

Yasal evlilik bağı olmadan birlikte yaşayan eşler sıklıkla birbirine karşı sevgi beslemekte ve bağlılığın oluşumuna özen göstermekte, son söz verilmeden önce, uygun olup olmadıklarını görmek için birbirlerinin “huyunu-suyunu öğrenme” amacıyla olmaktadır. Fakat bunlar, evlilik öncesinde birlikte yaşamayan çiftlerden daha az evli olarak kalmaktadırlar. Cinsel birleşmenin yaşandığı en uygun zaman dilimi, kişilik özelliklerine, haz veren yaşantıları ertelemeye istekli olma konusunda bir çiftten diğerine farklılık gösterebilir. Bununla beraber, basamaklar arasında ağır bir ilerlemeyi desteklemek uygundur.

Eğlenceye yönelik cinsellik, yani seks, karşılıklı istekle gerçekleşir ve her iki tarafa da fiziksel bir

haz verir, kişiler arasında duygusal bir bağ ve taraflardan birinin bir diğeri üzerinde bir hak talebi yoktur. Seksin karşısındaki varlığını hiçleştirerek, cinsel haz duygusunu her şeyin üzerine geçirerek, saldırganca dayatıldığı tecavüz durumunda aradaki basamakları atlayarak mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde birinci basamaktan onikinci basamağa geçiş sözkonusudur. Tecavüze uğrama ne yazıkki evlilik ilişkisi içinde de görülebilmektedir. Tecavüz sevgi ilişkisinin temeli olan güveni yok eder, kurbanın gerçeklik değerlendirmesini bozar, ruhsal sorunlara yol açar.

Gençlik çağındaki flört etme, çıkma davranışı genellikle dördüncü, yani el ele tutuşma basamağında başlar. Birbirinin varlığı dikkat çeker, göz teması kurulur ve mesajlaşılır, telefonda sonu gelmez konuşmalar yapılır. El ele tutuşma, kol kola girme ve iyi geceler öpücükleriyle birlikte artık fiziksel temas başlar. Beyaz ve siyah ergenlerin cinsel davranışlarını inceleyen bir araştırmada beyaz ergenlerin ilk cinsel ilişki deneyimleri öncesinde belli bir süre cinsel ilişkiye girmedikleri, öpme, kucaklayıp okşama, davranışlarıyla meşgul oldukları saptanmıştır. Akranları tarafından bekârete sahip olmama şartıyla kabul edilen siyah ergenler, doğrudan sevişerek cinsel ilişkiye girme yönelimi göstermişler.

Gençler, yirmi yaşlarının ortalarında evlenmek ve çocuk sahibi olmak istemektedirler. Kendilerinden önce gelen her nesil gibi, bugünün gençleri de dünyayı daha iyi bir yer yapmayı ümit etmektedirler. Gençlerin %85'i Allah'a inanmakta ve çoğu Allah inancının kendilerine yardım edeceğini ifade etmektedirler. Allah'ın her bir kimseyi koruduğu ve her yaşam için bir planı olduğu, anlama çabası ve sabrın eksik olduğu bir dünyada ihtiyaç duyulan amaç ve kararlılığa sahip olmalarını destekleyeceğini düşünmektedirler.

Cinsellikle ilgili bilgilendirme:

Çocukların üreme ve cinsiyet konusunda bilgisiz kalması, çocuğun yanlış bilgilere açık ve korumasız bırakılması demektir. Çocuğa cinsel konularda bilgi vermemek, ona trafik kurallarını öğretmemek gibidir. Anne baba çocuğuna caddede karşıdan karşıya nasıl geçmesi gerektiğini öğretiyor ve bu bilgi onu kazalardan koruyorsa, cinsel konularda da çocuğu bilgilendirmesi onu bütün yaşamı boyunca iz bırakabilecek olaylara karşı koruyabilir. Anne babalar çocuğu yanlış biçimde bilgilendirirlerse, cinsel gelişiminde kargaşaya neden olabilirler.

Aşık olan çocuğunuza olumlu yaklaşın!

Anne babanın aşık olduğunu söyleyen çocuğuna sert bir tepki vermesi ne kadar yanlışsa, teşvik eder gibi sık sık 'Sen kime aşıksın?' sorusunu sorması da bir o kadar yanlış. Her iki durumda da cinsel-duygusal öze aşırı müdahale edilmiş olur, böylece suçluluk ya da değersizlik duygusunun gelişmesine zemin hazırlanır. Çocuğun duygusal olgunluğunu gösteren aşık olma deneyimine, destekleyici olumlu bir tavırla yaklaşabiliriz.

Çocuklarımızın oyun alanları içinde birbirlerini sevmeleri, paylaşmaları, birbirleri için fedakârlık yapmayı öğrenmeleri bütün bir yaşam boyu gerekecek 'erdem donanımı' sürecinin başlangıcıdır. Aslında çocuğunuzun ilk aşkı, insan ilişkilerinin duygusal-sosyal alanına bir adım atarak 'ben de varım' deyişidir.

Her çocuğun ilk aşkı; anne babadır.

Aslında çocuğunuzun arkadaşına ilgi duymadan önce size aşık olmuştur. Çünkü ilk aşk objesi annedir. Çocuğun annesiyle olan nesnel bağ, zaman içerisinde değişerek, dış dünyaya aktarılır ve sosyalleşme sağlar.

Aşk; anne babadan ayrıştırır.

Bu dönemi sağlıklı atlatan çocuklar, yine anne babasını örnek alarak karşı cinsten arkadaşlarına ya da başka bir yetişkine aşık olduklarını söylerler. Oysa çocuğun ifade ettiği aşk, biz yetişkinlerin anladığı aşk değildir. İçinde cinselliği barındırır da, cinsel ilişkiyi barındırmaz. Yani çocuğumuzun anlattığı bu durum, yetişkin dünyasındaki 'aşk' tanımından çok farklıdır. Çocuğun 5 - 7 yaş arasındaki duygu durumu; daha çok duygulanım açısından bedenlerini tanımaya yönelik olarak karşı cinsle duydukları yakınlık olarak tanımlanır. Üstelik bu olumlu bir gelişimdir. Çünkü bu yaşlarda görülen 'aşk' duygusu, çocuğu anne babadan ayrışmasına yardımcı olur. Duygularını kendi çevresindeki diğer insanlara yönelterek psikolojik olarak gelişmesine katkıda bulunur. Ancak anne ve babaların bilmesi gereken nokta; bu dönemdeki her çocuğun mutlaka aşık olmasının gerekmediği. Çünkü farklı nedenlerden dolayı çocuğun aşık olması da, olmaması da normal bir durum.

Cinsel gelişim sürecine dikkat!

Neden aşık oluyorlar sorusunun cevabı aslında çocuğun cinsel gelişim süreciyle yakından ilgili. Bu süreci bilmeyen anne babalar 'âşık' olduğunu söyleyen çocukları için endişe ederler. Bir çoğu, çocuğun aşık olmasını, cinsel ilişki arayışının başlangıcı olduğunu düşünür. İşte bu yüzden anne babalar, çocuklarının cinsel gelişim aşamalarını bilmeleri ve yakından takip etmeleri gerekiyor.

Cinselliğin başladığı nokta; doğum.

Çocuklar, cinsiyet kimliklerini öncelikle anne ve babalarıyla özdeşim kurarak edinir. 3 yaş civarında; kız çocukları annelerini taklit etmeye, makyaj malzemelerini gizlice kullanmaya, onların elbise ve ayakkabılarını giymeye başlar. Erkek çocuklar da babaları gibi traş olur, konuşur, yürütür. Ayrıca kendi bedenlerini, cinsel organlarını öğrenmeye çalışır. Yaşıtlarıyla cinsel oyunlar oynayabilir, anne babasını banyoda çiplak görmek isteyebilir.

Arkadaşlarının bedenini de merak eden çocuklar, bunu oyun haline getirerek birbirlerini tanımaya çalışırlar. 'Doktorculuk' buna en iyi örnektir. Doktorculuk oynamak, pek çok yönden karşı cinsle ilişki kurmanın başlangıcı olarak kabul edilebilir. Evcilik oyunu da, kız ve erkek çocukların cinsel kimliklerinin kabul edilmesine yardımcı olur.

İşte anne ve babaların endişeleri tam bu dönemdeki gelişime paralel olarak ortaya çıkar. Oysa endişelenmek yersiz. Çocuğunuz, ne sizin sahip olduğunuz cinsel isteğe sahiptir, ne de sizde etkili olan hormonlar tarafından uyarılmaktadır. Çocuğun amacı yalnızca cinsiyet konusunda bilgi sahibi olmaktır. Cinsel oyunların temelinde bile aynı merak söz konusudur. Cinsel ilişkiye yönelme ise ergenlik döneminde, yani 13 ila 18 yaş arasında görülür.

Kaynakça:

- Akhtar S: The syndrome of identity diffusion. Am J Psychiatry 141(11): 1381-5, 1984.
Blos P: The Function of the Ego Ideal in Adolescence. Psychoanal St Child 27:93-97, 1972.
Csikszentmihalyi, M: Finding Flow: The Psychology of Engagement With Everyday Life. Basic Books, 1998
Co^te^ JE, Schwartz SJ: Comparing psychological and sociological approaches to identity: identity status, identity capital, and the individualization process. J Adolescence, 25, 571-586, 2002.
Erikson EH: Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton, 1968
Marcia JE: Ego identity status: relationship to change in self-esteem, "general maladjustment," and authoritarianism. J Personality 35(1): 118-133, 1967

En ıplak Kimliğimiz: Cinselliğimiz

Güler Kamer¹

Hasan Ali Toptaş'ın ilk romanı Bin Hüzünlü Haz, Haraptarlı Nafi'den bir alıntıyla başlar: *“Hayat nedir diye sorarsan bilmiyorum evlat, sormazsan biliyorum.”* (Toptaş, Bin Hüzünlü Haz) Bana cinselliği sormazsanız, biliyorum, nk soruları sorma sırası bendedir o zaman. Kimlik ve cinsellik konusunda bir yığın soruyu kendi kendine sora sora, iki değişik cinsten iki evlat sahibi olmuş bir annenin onları yetiştirirken yaptığı yanlışları sorgulaya sorgulaya bir noktaya geldim bugüne... Ama hala bir yığın soru cevapsız gününü bekliyor... Bu yüzden benim bugünkü konuşmamı, sorgulamayı öğreten bir kurumda öğrenim görmüş yaşam boyu sorular üretmiş, biriktirmiş ve yanıtlar aramış, meraklı bir kadının hezeyanları olarak algılamanızı rica ediyorum.

İzleğim, soracağım sorularla edebiyat ve sanat dünyasında bazı yapıtlar arasında sizlerle birlikte yapacağımız kısa bir yolculuk olacak.

Cinsellik, kişinin kadın ya da erkek olmasından ve hatta yaşayacağı cinsel hayattan çok daha fazla anlam ifade ettiği için büyürken ayrı karışıyor kafalarımız, büyütürken ayrı.

Çocuklar için cinsellik hakkında bilgi edinmek önemli. Çocukların, kendilerini sağlıklı olarak tanımlayabilmeleri için kız ya da erkek olmanın değerli olduğunu bilmeye ihtiyaçları var. Anne babalar, çocuklarıyla bedenleri ve cinsellikleri hakkında duygu ve davranışlarını konuştukları zaman, çocuklar da cinselliğin ebeveynleriyle konuşabilecekleri bir konu olduğunu öğrenir ve doğal sayarlar. Cinselliğe ilişkin çocuklarımıza verdiğimiz bilgiler onların kendilerini iyi, sağlıklı ve normal hissetmelerine ya da utanıp, suçlu ve kötü olarak duyumsamalarına neden olabilir.

Dünya Sağlık rgt cinselliği, fiziksel, duygusal ve ilişkilere yönelik bir kavram olarak ele alıyor. İçinde yaşanılan toplumun kadınlığa ve erkeklığe nasıl baktığı, onlara verdiği cinsel roller, aile kurumuna yaklaşımı, cinsel eğitim yolları, hatta yarattıkları filmler, müzikler ve diziler, cinselliğin sosyal yönünü oluşturmakta. İnançların ise cinsellik üzerinde olumlu ve olumsuz bir yığın etkisi yadsınamayacak bir gerçek. Dinler bir yandan suçluluğu, korkuyu ve cinselliği reddetmeyi öğretirken, diğer yandan sevgiyi, ilişkilerin kurallarını ve değerini ne çıkartıyor. Böylece herkes, kendi cinsiyetine, yaşadığı topluma, inaçlarına göre cinselliği farklı bir yönüyle algılıyor ve yorumluyor.

“Ancak kişinin cinsiyeti, cinsel kimliği ve cinsiyet kimliği arasında uyuşmama durumları ve hatta karıştılıkları olabilir. Örneğin kişi kendini cinsel biyolojik yapıısıyla uyumlu hissederken karışı cinsin giyim ve davranışlarını benimseyebilir. Veya tam tersi olur, kendini, karışı cinsin cinsiyet kimliğinde hisseder, ama kendi cinsinin cinsiyet karakteristiklerini taşır ve ona uygun davranır.” (TAP Vakfı)

¹ zel Amerikan Robert Lisesi

Her birey üçünde de onüçünde de altmışüçünde de aynı soruları irdelemeye devam ediyor:

“Ben kimim? Başkalarının gözünde nasıl biriyim? Beni biricik yapan nedir? Kim ve ne olmak istiyorum? Nereye aitim? Kimlerin yanında kendimi kendim gibi hissediyorum? Ne olacağım? İçinde bulunduğum topluma ne verebiliyorum? Kimliğimi tamamlanmış hissedebiliyor muyum? (Erdur)

Yoksa Yoksa.../Her ihanete akıl erdiren / Her cehalete kılıf uyduran / Her esarete fiyat biçiren/Sen değil de ben miyim?

Toplum bize kurallarını dayatırken, bizi kısıtlarken, düzene sokarken, ihanetin, cehaletin, esaretin hesabını veren birey... Cinsellik gibi çıplak bir kimlik toplum tarafından baskı ve denetim altına alınırken, böylesine önemli konuların çözümü de bireyden bekleniyor. Bunun ne kadarı doğru? Ne kadar hakkaniyetli?

Cinsel Gerçeği Aramak: Kızım Defne Erdur’un Boğaziçi Üniversitesi Öğrencilerinin Cinsellik Anlatıları başlığı altında 2002 tarihinde tamamladığı tezinin adı. Türkiye’de cinsellikle ilgili konuların iyi eğitilmiş insanlar arasında nasıl konuşulduğunu göstermeyi amaçlıyordu. Bir dizi mülakat ve grup tartışmaları sonucunda varılan nokta çok düşündürücü: **Cinsellikle ilgili konuşulamayan meseleler konuşulamamaya devam etmektedir.** (Erdur)

Tabii hal böyle olunca hepimiz tedirgin oluyoruz ister istemez. Geçimsiz oluyoruz. Kendimizi çaresiz ve değersiz hissediyoruz, Candan Erçetin’in o anlamı ezgisinde ifade ettiği gibi...

Geçimsizim bugünlerde/Kimsesizim bu yerlerde/Değersizim bu ellerde/Çaresizim doğduğum yerde/Gölgesizim her gün her yerde

Kimliğimizin gelişiminde olduğu gibi cinselliğimizin farkına varılışında da erkek egemen bir toplumun, toplumsal normların; ait olunan dinin ve din kitaplarıyla getirilen günahların, yasakların etkileri çok baskın. Kimlik hep başkalarının gözünden görülmeye çalışılıyor.

Bedenimiz Bir Vitrin

Dr. Alper Hasanoğlu’na göre, “Teşhirci bir zaman diliminde yaşıyoruz hepimiz ve bütün deneyimlerimiz bedenimizle yaşantılanıyor” (Hasanoğlu). İç ve dış dünyanın buluşma yeri olan bedenimiz bizim vitrinimiz.

Daha insanoğlu kimlik karmaşasını çözememişken, kimliğin bir küçük parçası olan cinsellik neden başımıza dert olmakta? Beden neden cinselliğin teşhir nesnesi? Vitrin beden... Hangi beden? Kim gözlüyor bu bedeni? Yani ya sileceksin izlerini, yok edeceksin gölgeni, ya da kendi vitrininde teşhir edeceksin kendini.

Kitap getiren tüm peygamberler erkek. Bu erkekler aracılığı ile ortaya konan tüm yasaların ve vecibelerin nesnesi hep kadın bedeni, cinsiyeti ve cinselliği üzerinden. Dolayısıyla beden ya kadın bedeni, ya da erkeklerden farklı olan, farklı düşünen, onların koyduğu kural ve normlara aykırı düşen bedenler üzerinden...

Oysa düşünyorum psikanalizin babası olarak bilinen Freud’a göre dişi veya erkek çevreye ve topluma uyum sorunuyla karşılaştığında, hayatın karmaşası arttığında tüm insanlarda bir “anne karnına dönme arzusu” doğuyor. Neden baba değil de anne?

Burada annenin evladı dokuz ay karnında taşımalarının ve korunaklı bir ortamda onu canlı tutup beslemesinin bir rolü mü var?

Babaya dönerse eğer yüzbinlerce spermden biri olarak boşlukta yok olma korkusu mu? Eğer durum böyle ise neden tüm dünyada küfürler güçlü erkek bedeni üzerinden annelerin cinsel tacizine kadar uzanmıyor?

İşte sorular akın akın zihnimi etki altına almakta: Ben neden kendi cinselliğimi özgürce keşfedip dilediğimce yaratamadım? Neden dinlerle, toplumsal baskılarla bana bir cinsel kimlik giydirilmeye çalışılmakta? Kabul etmezsem neden dışlanırım?

Konuşmamın başında da değindiğim gibi soruların ve sorunların sonu yok... Dilerseniz bu soruların temel noktası olan kadın cinselliğine erkek egemen bir dünyada sanat eserleri üzerinden bir bakalım:

Candan Erçetin'in parçasını konuşmamın odağına koyup ve sorgulamaya "Ben Kimim" diye müzikle başlamışken dilerseniz önce şairler dünyasında küçük bir gezinti yapalım.

Edebiyatımızın o duygusal, zarif siması, Olvido'nun unutulmaz şairi Ahmet Muhip Dranas bile Fahriye Abla'yı bütün erkeklerin içlerini gıcıklayan bir dişi ve çapkın bir komşu olarak anımsar. Örtük bir olumsuzlama vardır sanki...

Dünya Edebiyatı'nda kadın şairlerin oranına bir göz atsanız sözü nereye getireceğimi kolayca anlarsınız. Erkek şairlerin dünyasında kadınların işi oldukça zor... Gülten AKIN'ın o unutulmaz şiiri "Kestim Kara Saçlarımı" da sanki bu haksızlığa bir isyanın haykırışı...

KESTİM KARA SAÇLARIMI

*Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
Yasaktı yasaydı töreydi dön
İçinde dışında yanında değilim
İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi
Bu nasıl yaşamaydı dön*

*Onlarsız olmazdı, taşımam gerekti kullanmam gerekti
Tutsak ve kibirli - ne güliünç-
Gözleri gittikçe iri gittikçe çekilmez
İçimde bunaltı gittikçe bunaltı
Gittim geldim kara saçlarımı öylece buldum*

*Kestim kara saçlarımı n'olaak şimdi
Bir seycik olmadı deneyin lütfen
Aydınlığım deliyim rüzgarlıyım
Günaydın kayısıyı sallayan yele
Kurtulan, dirilen kişiye günaydın*

*Şimdi şaşıyorum bir toplu iğneyi
Bir yaşantı ile karşılayanlara
Gittim geldim kara saçlarımdan kurtuldum (Akın)*

Şimdi de son zamanların çağdaş Türk romanlarından birkaçına bakalım:

İlk romanları **Bin Hüzünlü Haz** ve **Gölgesizler**'de tinsel bir kimlik sorgulaması yapan Hasan Ali Toptaş, Kayıp Hayaller kitabında tenselliği ve cinselliği kullanır.

Kayıp Hayaller Kitabı'nda, hiç duraksamadan, tam beş sayfa noktasız süren anlatıcı çocuk düşünde, toplayıcı, yoksul ve yaşlı bir kadınla çılgın bir erotizm yaşanır. Anlatıcı çocuk düş-düşlem-gerçeklik arası bir yerde, loş bir karanlıkta, eski bir yapıda toplayıcı yaşlı kadın Kevser'le birlikte. Ortalıkta her türlü imgenin kendisini özgürce geliştirebileceği bir loşluk, kuşkulu bir hava vardır. Kevser'in hareketleri, gidip gelen sesler arasında anlatı başka düşümlere doğru kayar. Anlatıcının Kevser'le birlikte girdiği yatakta, Kevser cici bici giysileriyle ak güvercinler gibi süzülür kimi zaman, kimi prenseslere dönüşür. (Toptaş, Kayıp Hayaller Kitabı)

Zülfü Livaneli'nin **"Mutluluk"** romanında öz amcası tarafından tecavüze uğrayan ve namusu temizlemek amacıyla öldürülmek üzere amca oğlu ile İstanbul'a gönderilen bir genç kızın bedenidir bu kez karşımızdaki... Temizlenen kimin namusu olacak bu durumda? Zülfü Livaneli Türkiye'nin birçok önemli sorunsalı içerisinde bu namus sorununu da dile getirir. Sorularımızı ve sorgulamamızı tetikler. (Livaneli, Mutluluk)

Perihan Mağden'in cesur girişimi sonunda **"İki Genç Kızın Romanı"** (Mağden, İki Genç Kızın Romanı) ve **"Ali ile Ramazan"** (Mağden, Ali ile Ramazan) gibi iki eserde cinselliği farklı yaşayan insanlarla karşılaşırız. İki Genç Kızın Romanı'ndaki karakterler, kadın oldukları için farklı seçimleri daha örtük ve dingin bir tonda anlatılır. Sanki onları korumak ve örtmek ister gibi. Oysa aynı yazar, toplum mağduru Ali ile Ramazan'ın farklı yaşamları daha sert bir dille, adeta bir tokat gibi sunar bizlere. Eleştirmenler dünyasında da süregelen erkek egemenliği bu iki eserden de büyük rahatsızlık duymuştur.

Kimse bu çocukların yetiştirilirken gerekli cinsel eğitimi aileleri kanalıyla alamadıklarını düşünmez. Toplumun ıskaladığı hayatlardan, yine toplumun bireyleri rahatsız olur. Yetimhanede büyüyen Ali ile Ramazan'ın psikolojisi üzerinde durulmaz, ama kadın yazar Perihan Mağden acımasızca eleştirilir.

Ayfer Tunç da **"Yeşil Peri Gecesi"**ni büyük bir cesaretle kaleme alması ve yayınlaması nedeniyle acımasız eleştiri oklarına hedef olur. Güzelliğini zehirli bir sermaye olarak kullanan genç bir kadının hayattan öç almak için soyunmasıyla başlayan bir düşüş hikayesidir anlatılan. Türkiye'nin çürüten yüzüne ayna tutan bir roman...

Ama ne yazık ki Türk toplumunun erkekleri, hatta aynı toplumun değerleriyle yetişen kadınları kendilerine tutulan aynadan rahatsızlık duyuyorlar... İşte romandan çarpıcı bir alıntı:

"...Spikerin sesi genç oyuncunun ölümünün intihar değil cinayet olmasından şüphelenildiğini ve incelemenin sürdüğünü söyledi.

Tecavüze uğradığımı, nasıl mahvedildiğimi satır satır anlattığım halde, benim trajedimle değil, geleneklerine bağlı bir ailenin reisi olan üst düzey emniyet yetkilisinin skandalıyla onun ahlakı, orjisi ve kokainiyle ilgileniyorlardı. Herkes için skandalın haber olan kısmı buydu, benim yaşadıklarım değildi. Haberin dili suçları açık açık işaret ediyordu. Haberin hiçbir anında benim uğradığım vahşet suç olarak tınlamıyordu... Uluç müdür skandalın öznesiydi, ben nesnesiydim. Eski devrimci haber müdürü haklıydı. Bu olayda kokain neyse ben de oydu.

Suç benim bunları kayda almam ve dünyaya çılgılık atmamdı. Mağdur olmak suçtu..."
(Tunç, Yeşil Peri Gecesi)

Soruyorum sizlere neden tecavüze uğrayan genç kadın hala nesne konumunda kalmakta?

Biraz da başka sanat dallarından örneklerle bakalım:

Altı yaşındayken geçirdiği çocuk felcinin sonucu olarak bir bacağı özürlü kalan, kendisine “Tahta Bacak Frida” denen **Frida KAHLO**... Meksikalı Mikelanj olarak tanınan Diego Rivera'nın üçüncü karısı... Sakat ve doğurganlığını yitirmiş bir kadın. Meksika kültürünü yansıtan birçok tablosunda eksik kalan, doyuramadığı cinselliği, sürekli öne çıkar. Frida'nın resimlerinden birinde arkada doğurgan tabiat ana Frida'yı kucaklarında tutarken onun da tutkuyla sevdiği, aşkıyla doğurduğu kocası Rivera'yı kollarında bir anne şefkatiyle kucaklamakta olduğunu gözleriz. Frida'nın son tablosu ise doğum saplantısının cinnet düzeyine vardığını gösterir: Burada o kendi kendini doğurmaktadır. (Herrera)

İşte bu da cinselliğin kimliğimiz üzerindeki etkisi ve bir başka boyutu...

Heykel sanatından bir örnek vermek gerekirse, en çarpıcısı ünlü Düşünen Adam heykeli ile tanınan Rodin'in öğrencisi ve sevgilisi **Camille Claudell**'in trajik öyküsü...

Camille, üstün yeteneği ve etkileyici kişiliği ile Rodin'in gözdesi ve ilham kaynağı. Son tahlilde ise en büyük rakibi... Annesi tarafından reddedilen Camille sonunda Rodin ile de bir yol ayrımına gelir. Rodin, genç sanatçının daha büyük bir yetenek olduğunu bildiği için ve sanatta kendisine rakip olmasını önlemek adına onu akıl hastanesine kapatmış ve son dönem eserlerini imha ettirmiştir. 30 yılını hastane geçiren Camille tek başına ölür.

Cinsel kimliği, farklı ve cesur yaşantısı yüzünden devrinin erkek egemen dünyasında hem kendisi hem de eserleri yok olan bir kadın sanatçı.

Camille Claudel'in hayatı ve Rodin'le olan ilişkileri Gerard Depardieu ve Isabelle Adjani'nin başrollerini paylaştığı film, beyaz perdeye aktarılmıştır. Filmde Camille'in de dediği gibi kurtların kemirdiği bu büyük yetenek en olgun meyvalarını vermeden yokolmuştur. “*Bu kadar yalnız kalmak için ne yaptım?*” (Hache)

Nasıl ki edebiyatta, tarihte ve sosyal yaşamda cinsellik hep bir tabu olarak kalmıştır, sinemada da cinselliğin kullanımı hep tartışmalı olmuştur. Batı sinemasının 68 ve sonrasında sinemada cinselliği bir tabu olmaktan çıkarak, tadında kullanılması gereken bir baharata dönüştürmesiyle bütün geri kalmış ülkeler de bu gelişmeye öykünmüştür.

Buñuel'in burjuva ahlakını acımasızca eleştirdiği **Gündüz Güzeli** (1967) Özgün adı Belle de Jour dur.

“Gündüz Güzeli” Fransızca’da sadece gündüzleri açan bir tür zambak çiçeğinin adından gelmektedir. Aynı zamanda Fransızca’da “fahişe” anlamına gelen bir deyim olan “Gece Güzeli” (“belle-de-nuit”)’ne de alaycı bir gönderme yapılmıştır. Filmde burjuva sınıfından evli, firijit, güzel bir kadının öğleden sonralarını lüks bir genelevde fahişe olarak geçirmesi konu edilmektedir. (Kessel)

Pariste Son Tango (1972) - Bernardo Bertolucci'nin bu duygusal draması gelmiş geçmiş en iyi erotik filmlerden biridir. Filmde aynı evi tutan iki genç arasındaki tutkulu aşkı canlandıran Marlon Brando ve Maria Schneider'in içinde yer aldıkları cinsel sahneler sinemalarda kesilmiş ve medyada büyük sansasyonel tartışmalara neden olmuştur. Birçok ülkede sansürlenene filmi izlemeye Fransa'ya gidenlerin sayısı ciddi bir turizm çeşidini doğurmuştur... Daha sonra çekilecek bir çok filme ilham kaynağı olmuştur. (Bernardo Bertolucci)

Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği (1988) - Milan Kundera'nın romanından beyaz perdeye uyarlanan filmi toplumsal/cinsel meselelere olan bakışı nedeniyle oldukça eleştirilmiştir. Aynaların gölgesinde kaybolmuş ruhlar, kasaba yaşamının mengelilerinde sıkışmış gençler ve şehirden bunalmış bohemler gibi birçok tartışmalı özelliği harmanlayan karakterlerin anormal bir biçimde bir araya gelmesiyle kotarılan öykünün altında yatan temelin yine gelip Nietzsche ve Schopenhauer'e dayanması klasik bir doğu Avrupalı yaklaşım olarak algılanabilir. Bu filmle ortaya çıkan ayna ve cinsellik kombinasyonu daha sonra sıkça kullanılacaktır. (Kundera)

Türk sinemasından örneklere baktığımızda son yıllarda oldukça zengin bir repertuara ulaşılmıştır.

Erden Kıral'ın **Vicdan'ı**, çoraklaşmış hayat ve kişisel şartlarda debelenen, genç 'küçük' insanların, içlerine düştükleri -tutku dolu- bir aşk üçgenini işliyor ve bir vicdanî hesaplaşmayı gözler önüne seriyor. Yine aklınıza takılan bir yığın soruyla ayrılıyorsunuz filmde. Karısının en yakın arkadaşı olan sevgilisinin kasabanın fahişesi olmasına ve kendisinin de onunla cinsel ihtiyaçlarını gidermesine razı olan Mahmut, karısının eski sevgili ile beraberce bir düğünde dans etmesine ve onunla aynı havayı solumasına sıcak bakamıyor. Yine toplumsal baskıların engelleri, üç yaşamın sönmesine neden oluyor. Cinselliğin farklı bir yorumu. (Çelikezer)

Abdullah Oğuz'un Zülfü Livaneli'nin romanından uyarladığı çok katmanlı bir film olan "**Mutluluk** (Livaneli, Mutluluk)"ta: Töre cinayetleri, ezilen kadınlar; Mahzun Kırmızıgül'ün "**Güneşi Gördüm**" (Kırmızıgül) filmindeki kendini hep kız gibi hissetmiş Kadri ve daha daha niceleri... Son olarak da film daha gösterime girmeden cinsel tercihlerdeki toplum normlarına uyumsuzluk nedeniyle tepkilere neden olan "**Zenne**". (Kerem Can)

Tüm bunlar, biz insanların gerçekliği değil mi? Yasaklarla, dışlamalarla, sansürle bu gerçekleri yok edebilir misiniz?

Işıkla aramıza bir engel girdiğinde gölgemiz ortaya çıkar. Bu engel de biz değil miyiz? Gölgemiz bizim karanlık yansımanızdır. Ama her zaman yansır mı gölgemiz? Gölgemizin yansıması için ışık şarttır. Peki insanların ilişkilerini, aralarındaki kurallarını düzenleyen, aydınlatan bir ışık yoksa? Işıktan bu kadar uzak bir terk edilmişlik içindeyse ne olduğumuz da anlaşılabilir değil mi? Hatta işte tam da o zaman sorarız kendimize; VAR MIYIM? YOK MUYUM? BEN KİMİM? diye.

Kaynakça:

Akın, Gülten. «Kestim Kara Saçlarımı.» Toplu Şiirler. İstanbul: YKY, 2000. 55.

Camille Claudel. Yazan Joelle Hache. Yön. Bruno Nuytten. Haz. Gérard Depardieu Isabelle Adjani. tarih yok.

Erdur, Defne. Seeking The Truth of Sex: Narratives of Sexuality Amongst Boğaziçi University Students. Tez. Boğaziçi Üniversitesi. İstanbul, 2002.

Gündüz Güzeli. Yazan Joseph Kessel. Yön. Luis Bunuel. Prod. Robert & Raymond Hakim. 1967.

Güneşi Gördüm. Yazan Mahzun Kırmızıgül. Yön. Mahzun Kırmızıgül. Haz. Demet Evgar, Altan Erkekli Mahzun Kırmızıgül. Prod. Murat Tokat. Pinema, 2009.

Hasanoğlu, Dr. Alper. «Kimliğin kendini gösterdiği alan: Beden.» (2011).

Herrera, Hayden. Frida : A Biography of Frida Kahlo. New York: Harper Collins Publishers Inc., 2002.

Livaneli, Zülfü. Mutluluk. Dü. Necla Feroğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.

Mağden, Perihan. İki Genç Kızın Romanı. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.

Ali ile Ramazan. İstanbul: Doğan Kitap, 2010.

Mutluluk. Yazan Zülfü Livaneli. Yön. Abdullah Oğuz. Haz. Özgü Namal, Murat Han Talat Bulut. Prod. Abdullah Oğuz. 2007.

Paris'te Son Tango. Yazan Agnes Varda Bernardo Bertolucci. Yön. Bernardo Bertolucci. Haz. Maria Scheneider Marlon Brando. Prod. Alberto Grimaldi. 1972.

TAP Vakfı. www.tapv.org.tr

Toptaş, Hasan Ali. Bin Hüzünlü Haz. İstanbul: Adam Yayınları, 1998.

- Kayıp Hayaller Kitabı. Dü. Belce Ünüvar. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Tunç, Ayfer. Yeşil Peri Gecesi. Can Yayınları, 2010.

Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği. Yazan Milan Kundera. Yön. Philip Kaufman. Haz. Daniel Day Lewis Julietta Binochet. Prod. Stanley Popoviç Saul Zaentz. 1988.

Vicdan. Yazan Raşit Çelikezer. Yön. Erden Kral. Haz. Tülin Özen, Murat Han Nurgül Yeşilçay. 2007.

Zenne. Yön. Mehmet Binay Caner Alpay. Haz. Giovanni Arvanek Kerem Can. 2012.

CİNSEL SORUNLAR ve CİNSEL TEDAVİ HİZMETLERİ

Birinci Basamakta Cinsel Sağlık

Nazmi Algan¹

Başlığa bakarak öncelikle birinci basamakta cinsel sağlık bilgileri eğitimine değinmeye karar verdim. Ancak panelimizin üst başlığı “ Cinsel Sorunlar ve Cinsel Tedavi Hizmetleri” Sadece eğitimden söz etmek yeterli olmayabilir.Sanırım tedaviden çok, cinsel sorunlarda birinci basamakta ne yapılabilir diye tartışabiliriz.Belki erken ve kestirme bir cevap olacak, ancak artık pek bir şey yapılmadığını söyleyebiliriz.Eskiden pek yeterli olmasa da Sağlık Ocaklarında ve özellikle aile planlaması (AP) hizmeti sunan ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması (AÇSAP) merkezlerinde, biraz da bu konuda gönüllü , istekli çalışan sağlık personelinin gayretiyle cinsel sağlık hizmetleri verilebiliyordu. Artık Sağlık Ocakları da AÇSAP merkezleri de ve en son çıkan kanun hükmünde kararname ile AÇSAP Gen.Müdürlüğü bile yok. AP hizmetlerinin dahi doğru dürüst verilemediği bir birinci basamakta cinsel sorunlar ne kadar sorun ediliyor bilemiyoruz. Biz daha çok geçen dönemde yetersiz de olsa yapılanları ve yapılması gerekenleri konuşacağız.

Birinci basamak: Hasta veya danışanla o alanda bilgili, genellikle profesyonel bir kişinin ilk başvuru sonucu bir araya geldiği mekan, ortam Sağlık ocağı, AÇSAP'lar, aile sağlığı merkezleri (ASM), muayenehane, poliklinik, eğitim kurumları vs. olabilir.

Cinsel Sağlık:”Herkesin cinsel bilgilere ulaşma ve cinsel ilişkiyi zevk için ya da üreme amacıyla yapma hakkı vardır. Cinsel sağlık bir kişinin cinsel yaşamını bir zorlama olmadan, mutlu ve zarar görmeden sürdürebilmesidir.” Kısaca kişi cinselliği istediği kişi ile ve istediği biçimde yaşamalıdır. Özgür seçimlere dayalı cinsel yakınlıklar cinsel sağlık için ön koşuldur.

Bu iki kavramı birlikte değerlendirip “ne yapmalı?” sorusuna geçerse, birinci basamakta hala en temel sorunun, özellikle gençlere doğru “cinsel sağlık bilgileri” vermek olduğunu görüyoruz. Birinci basamak tanımında eğitim kurumlarını soru işareti ile sayarken kastedilen nokta burasıydı. Özellikle lise ve yüksek öğrenim çağındaki ergen ve gençlere ulaşmak, doğru bilgileri sağlamak, beceri kazandırma ve tutum, değer oluşturma konusunda başarı sağlırsak bu konuda yapılacak en verimli işi yapmış oluruz.

Bu konuda yapılan pek çok şey olmakla birlikte, daha çok STK'ların insiyatif ve ısrarıyla yapıldığını, yaygın kamusal örgün eğitimde hiçbir zaman yeterli önem ve zamanın verilmediğini söyleyebiliriz. İKGV, TAP Vakfı, UNFPA, Willows Vakfı, TAPD, CETAD, TOG Vakfı ilk anda akla gelen bu alanda değerli çalışmalar yürütmüş kurumlar.

Cinsel sağlık bilgileri eğitiminde en önemli unsurun eğitimcilerin yeterliliği olduğunu gözden kaçırmamalıyız. Sadece doğru bilgi ile donanmış değil, hoşgörülü, açık görüşlü, cinsellik konularında

¹Dr., Aile Hekimliği Uzmanı

rahat konuşan, yargılayıcı ve tutucu olmayan bir eğitimci ve danışman bu hizmetleri vermelidir.

Ülkemizde yaygın ve okul çağında başlayan bir cinsel eğitimin olmaması ve doğru cinsel bilgi kaynaklarının yeterli ölçüde kullanılmaması gibi nedenlerle cinsellik alanında ciddi boyutta bir bilgi eksikliği görülmektedir. Bu bilgi eksikliği sağlıklı bir bedene ve psikolojik yapıya sahip olmasına rağmen çok sayıda bireyin ya da çiftin cinsel yaşamlarında sorun yaşamasına, bu nedenle ilişkinin bozulmasına neden olabilmektedir. Cinsel bilgi ve eğitim eksikliği, özellikle cinsel deneyim eksikliği ve toplumun cinselliğe yaklaşımdaki katı, tabular ve yasaklarla yüklü muhafazakar tutumuyla birleştiğinde bir çok soruna ve cinsel işlev bozukluklarına yol açabilmektedir. Ülkemizde yaşanan cinsel sorunlara göz attığımızda, cinsel eğitimsizlikten kaynaklanan sorunların çok önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. CETAD araştırmasında cinsel sorunların en önemli kaynağı olarak birinci sırada eğitimsizlik ve bilgisizlik, ikinci sırada önyargılar, tabular, gelenek ve görenekler gösterilmiştir.

Cinsel yaşamda gördüğümüz başlıca sorunlar; yanlış inanışlarla ilgilidir (kadın- erkek rolleri ile ilgili, cinsel istekle ilgili, cinsel ilişki sırasındaki davranışlar, cinsel işlevlerle ilgili, cinsel anatomiyle ilgili) Henüz belirgin bir cinsel işlev bozukluğu durumuna gelmeyen cinsel sorunların birinci basamakta doğru bir danışmanlık, bilgilendirme desteğiyle çözülmesi mümkündür.

Özellikle aile hekimliği sisteminde görev alan hekimlerin bu düzeyde yeterli eğitim almaları ve hastalarına, danışanlarına yardımcı olmaları hedeflenmelidir. AÇSAP Genel Müdürlüğü koordinasyonunda uzun yıllardır yürütülen üreme sağlığı eğitimlerinin ASM'lerde çalışan sağlık personeline yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Evlilik raporları veren aile hekimleri evlenecek çifte cinsel danışmanlık vermeli, bu fırsatı değerlendirmelidir.

İlk ve orta öğretimde müfredat içinde iyi hazırlanmış modüller halinde ergenlere cinsel sağlık bilgileri eğitimi verilmeli, üniversitelerdeki medikososyal merkezlerinde gençlerin üreme sağlığı ve cinsel sorunlarıyla ilgili sağlık hizmetleri karşılanmalıdır.

TAP VAKFI öncülüğünde başlayan daha sonra GATA'nın eğitimlerine entegre edilen er, erbaş ve uzmanların üreme sağlığı alanındaki eğitimleri mutlaka devam etmeli ve askeri birliklerde yaygınlaştırılmalıdır.

Birinci basamağın bir diğer önemli unsuru işyeri hekimleri, özellikle büyük ölçekli işletmelerde işveren ve varsa sendikayla işbirliği içinde çalışanlara cinsel sağlık bilgileri eğitimi vermelidir.

Cinsel İşlev Bozukluklarında Çok Disiplinli Yaklaşım

Naz Berfu Akbaş¹

Birçok kronik hastalığın ve uygulanan tedavilerin cinsel işlevleri olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Hastalar kaliteli bir cinselliğin hayatlarında merkezi bir önem arzettiğini belirtirken tıbbi literatürde kronik hastalıklardaki cinselliği araştıran çalışmalar son derece sınırlıdır. Hayat kalitesini araştıran ölçeklerdeki cinselliği sorgulayan maddeler yetersizdir, oysa ki hastalar için kaliteli bir cinsellik hayat kaliteleri için hep üst sıralarda yer almıştır. Genel bir tıbbi rahatsızlıkta cinsel sorunlara sebep olabilecek biyopsikososyal faktörleri aşağıdaki gibi 4 gruba ayırabiliriz:

1. Hastalığın ya da tedavinin yol açtığı tıbbi faktörler;

- Halsizlik, ağrı, enkontinans ve cinsel organlardaki anatomik değişiklikler
- Sevişmeyi yada ilişkiyi etkileyecek düzeyde hareket zorlukları
- Kaşıntı, irritasyon, his eksikliği ya da fazlalığı gibi fiziksel duyumlarda değişiklikler
- Seksüel cevabın bozulması, infertilite, dispareni, ağrılı ejakülasyon ya da orgazm
- Seksüel uyarılmaya bağlı anjina ya da dispne.

2. Hastalığa ya da seksüel disfonksiyona psikolojik cevap;

- Cinsel ilişkinin zararlı olmasından , kalp krizini ya da serebrovasküler hadiseleri tetiklemesinden korkma
- Enfeksiyon kapmaktan ya da seksüel aktivitenin hastalığa sebep olmuş olmasından korkma
- (Ör: ceza olarak kansere yakalanma)
- Hastalıkla aşırı meşgul olma ya da kontrolü kaybetme korkusu
- Cinsel kendilik imgesinde bozulma ya da cinsel partner ya da potansiyel ebeveyn düşüncelerinde başarısızlık duygusu
- Kaygı, depresyon, öfke, utanç duyguları ya da duygusal dengesizlikler
- Engelleme davranışları, fiziksel değişikliklerin sebep olacağı ağrıdan ya da reddedilmeden korkma
- Cinsel organlara yapılan travmatik medikal uygulamaları sürekli olarak hatırlama

3. Kişisel psikolojik faktörler;

- Sınırlı aşaçıkma mekanizmaları ya da olumsuz tutum
- Sınırlı yada tatminsiz seksüel tecrübelerle sahip olma
- Taciz öyküsü (cinsel, fiziksel ya da duygusal)

4. İlişkiyle ilgili ve sosyal faktörler;

- Yakınlık, güven ya da kötüye kullanılmadığı duygularında yetersizlik
- İletişimle, güç dengeleriyle ya da rol değişimleriyle ilgili sorunlar
- Partnerin hastalığa yönelik olumsuz reaksiyonları
- Partnerde seksüel disfonksiyon
- Partner bulamama ya da seksüel rehabilitasyonla ilgili bilgi eksikliği
- Sosyal engeller (Ör: hastanede ya da bakımevinde kalma)
- Cinselliğin hastalıklı olması ya da yaşla ilgili olması gibi kültürel kabuller

¹Dr., Psikiyatrist, CETAD-Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

Cinsel İşlev Bozukluğuna Sebep Olan Kronik Tıbbi Bozukluklar

Nörolojik:

Santral:
Temporal Lob Lezyonları
Multipl Skleroz
Parkinson Hastalığı
Amyotrofik Lateral Skleroz
Serebrovasküler Hadiseler (İnme)
Travma (beyin, spinal kord)
Periferel:
Dejeneratif:
Diyabetik nöropati
Alkoloik nöropati
Postoperatif:
Radikal prostatektomi
Abdominal perineal rezeksiyon
Bilateral lomber simpathektomi

Endokrin:

Primer hipogonadizm
Hipogonadotropik hipogonadizm
Hiperprolaktinemi
Tiroid hastalıkları
Addison Hastalığı
Cushing Hastalığı
Cerrahi gonadektomi

Metabolik

Diabetes Mellitus
Kronik renal yetmezlik
Kronik hepatik yetmezlik

Kardiyovasküler:

Angina pectoris
Myokard enfarktüsü
Hipertansiyon
Atheroskleroz

Anatomik:

Peyroni Hastalığı
Genital cerrahiler

Diğer sistemik hastalıklar:

Kronik obstruktif akciğer hastalıkları
Römatolojik hastalıklar
Obesite

Cinsel İşlev Bozukluğuna sebep olan ilaçlar:

- Diüretikler
- Tiyazid grubu diüretikler
- Potasyum tutucular
- Furosemid
- Antihipertansifler
- Rezerpin, guanetidin, metildopa
- Beta-blokörler
- Alfa-1 blokörler
- Alfa-2 antagonistleri
- ACE inhibitörleri
- Kalsiyum kanal blokörleri
- Psikotrop İlaçlar
- Antipsikotikler
- Duygudurum düzenleyicileri
- Antidepresanlar
- Anksiyolitik / sedatif-hipnotik ilaçlar Alkol / Uyuşturucu Maddeler
- Alkol, nikotin, kafein, esrar, kokain, opioidler, amfetaminler vb.
- Antiülser İlaçlar
- H-2 Antagonistleri
- Antihistaminikler ve Dekonjestanlar
- Klorfeniramin, psödoefedrin vb.
- Astım tedavisinde kullanılan ilaçlar
- Albuterol, terbutalin, epinefrin gibi beta-2 antagonistleri ve sempatomimetikler, teofilin gibi ksantinler, kortikosteroidler ve antikolinergikler
- Kardiyovasküler Ajanlar
- Digoxin, antiaritmik ilaçlar, pentoksifilin, hipolipidemikler
- Kemoterapi Ajanları

Neler Yapılabilir?

- Tıbbi hastalığa bağlı oluşabilecek cinsel disfonksiyonları bilmek, cinsel fizyolojiye hakim olmak, iyatrojenik etkenleri engelleyebilmek ilk önemli adımdır.
- Tıbbi hastalığa bağlı bir cinsel problem görülme olasılığı varsa, henüz cinsel işlevlerle ilgili bir sorun yaşanmadan hastaya bilgi verilmelidir.
- Psikiyatrik değerlendirme yapılmalıdır.
- Hastaya tereddütsüz ve rahatça cinsel işlevlerini sorabilmeli, ayrıntılı öykü alınmalıdır.
- Cinsel terapide anlama, saygı, empati, yargılamama ve güven verme yoluyla hastanın ve çiftin kendini ifade edebilmesini kolaylaştırmalıdır.
- Çiftin hastalık öncesi eş ilişkisi, cinsel yaşamı sorgulanmalı, beklentileri iyi anlaşılmalıdır.
- Çiftin iletişimini, birbirlerini anlamalarını sağlamak önemlidir.
- Kapasitelerine ve isteklerine uygun bir cinselliğe ulaşmalarına yardımcı olacak davranışsal teknikler sunmak gereklidir.

Cinsel İşlev Bozukluklarında Çokdisiplinli Yaklaşım

Avrupa Cinsel Tıp Derneği, Cinsel Tıbbı; insan cinselliğiyle ve onun hastalıklarıyla ilgilenen bir tıp dalı olarak tanımlamıştır ve bu birimin görevini;

- Cinsel fonksiyonlar,
- Eş ilişkileri ve davranışları,
- Cinsel kimlik,
- Cinsel travma ve sonuçları,

İle ilgili sorunlarda, korunma, teşhis koyma, tedavi etme ve rehabilitasyon çalışmalarıyla cinsel sağlığı iyileştirmeye çalışmak olarak tanımlamıştır.

Ancak, Cinsel Tıp Uluslar arası Konsültasyon Komitesi (ICSM) tarafından, değişik zamanlarda değişik teşhis ve tedavi algoritmaları yayınlanmış olsa da, kadın ve erkek cinsel işlev bozukluklarına standardize edilmiş, bütüncül, genel kabul görecekt teşhis yöntemleri ve tedavi yaklaşımları konusundaki sıkıntılar ve anlaşmazlıklar devam etmektedir. Çünkü, insan cinselliği tek tip değildir. Kişinin cinsiyeti, yaşı, yetiştiği ortam, yaşadığı kültür, din ve zaman gibi bir çok faktöre bağlı değişiklikler gösterir. Cinsel bir sorun direkt olarak iki kişiyi etkilemektedir. Başarılı bir tedavinin anlamları farklılıklar gösterir. Cinsel davranışların çeşitliliği ve karmaşıklığı, randomize, çift-kör, placebo kontrollü çalışmalar yapmayı, uygun örneklem ve örneklem sayısı bulmayı, etik onay almayı zorlaştırır ve uzun dönem takipler yetersizdir.

İnsan cinselliğinin karmaşık doğası birden fazla tıp disiplinini ilgilendiren boyutlar taşır. Pek çok olguda cinsel sorunun organik-psikojenik ayrımını yapmak zordur. Genellikle saptanan organik patoloji cinsel işlev bozukluğunun tek nedeni değildir, hatta sadece rastlantısal bir bulgu olabilir. Yalnızca fizyolojik işlevlerin tamir edilmesi, tamiri sağlanan fonksiyonun sağlıklı kullanılabilmesi için gerekli olan intrapsişik çatışmaları gözardı etmemelidir

Teşhis ve tedavi yöntemlerindeki boşluk ve kutuplaşma, cinsel işlev bozukluklarını toplumumuzda en fazla sömürülen sorunlardan biri haline getirmiştir. Entegre bir yaklaşımı sağlamak hastalar kadar doktorlar için de önemli olmalıdır.

Cinsel işlev bozukluklarıyla temel olarak psikiyatri, jinekoloji ve üroloji bilim dalları ilgilenir, ancak gerekli durumlarda psikoloji, endokrinoloji, nöroloji ve fizyoterapi birimlerinden de yardım alınmaktadır.

Gelişen tıp ve teknolojiyi reddetmek ne kadar yalnızsa, insanın karmaşık doğası içinde bozulan fonksiyonların tek bir ilaçla düzelebileceğini beklemekte o kadar yanlış olacaktır. Bu nedenle, cinsel işlev bozukluklarının tedavileri, tıp eğitimine cinsel tıp ile ilgili müfredat eklenmesi, cinsel terapi ile medikal tedavilerin birbirlerinin tamamlayıcısı şeklinde çalışmaları, cinsel terapistlerin eğitimlerinde standardizasyon ve hastalık değil, hasta odaklı terapilerle daha işlevsel hale gelecektir.

KURSLAR

BİRİNCİ BASAMAKTA CİNSEL SORUNLARA YAKLAŞIM

Birinci Basamakta Cinsel Sorunlara Yaklaşım Kursu

Ejder Akgün Yıldırım ¹

Cinsel Soruna Yaklaşım Temel Kursu, 1. basamak sağlık hizmetlerinde çalışan sağlık profesyonellerine yönelik olup eğitim cinsel sorunun tanınması, sorgulanması ve tedavide ilk adım uygulamalarını kapsamaktadır. Klinikte bir çok cinsel sorunun cinsel terapi gerektirmeyen, cinsel bilgilendirme temelli sınırlı müdahalelerle düzeldiği bilinmektedir. Ayrıca cinsel işlev bozukluğu olan birçok hasta yeterli cinsel danışmanlık hizmeti alamadığı için uygun olmayan kişilere ve yanlış tedavilere yönelmekte ve mağdur olmaktadır. Bu nedenle 1. basamakta cinsel soruna yaklaşım hem tedavi hem de koruyucu sağlık hizmetleri açısından son derece önemlidir. Bu kursta katılımcıların cinsel sorunu konuşma, cinsel sorunun öyküsünü alma, tanı koyabilme becerileri artırılacak, kadın ve erkekte sık rastlanan cinsel sorunlar, cinsel danışmanlık nasıl yapılır gibi temel konular işlenmektedir.

¹Dr., Psikiyatrist, CETAD-Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

CİNSEL SAĞLIK TANILAMASINDA HEMŞİRENİN ROLÜ

Cinsel Sağlık Tanılamasında Hemşirenin Rolü Kursu

Moderatör Nevin H. Şahin ¹

1. Amacı

Hemşire ve ebelerde sistematik bir cinsel öykü alma ile cinsel sağlığın tanılanmasında, başvuranın olası ve güncel probleminin tanımlanması, cinsel fonksiyonunu etkileyebilen durumların ve risk faktörlerinin ortaya çıkarılması ve ilgili uzmanlara yönlendirilmesinde bilgi, farkındalık ve beceri geliştirmektir.

2. İçeriği

Cinsel sağlığın tanılamasının önemi ve kapsamı, Cinsel Sağlığı Tanılama Modelleri ve Hemşirelik Yaklaşımı, Cinsel Sağlığı Tanılama Formları, Cinsel Öykü Alma Becerisi Uygulamaları

3. Temel mesajları

Cinsel sağlık, kadın-erkek, genç-yaşlı bütün insanlar için temel bir haktır.

Cinsellik yaşam boyunca sürer.

Cinsel sorunların genel sağlığa olumsuz etkileri olur.

Cinsellik toplumsal, sosyal, dini ve kültürel baskılardan en çok etkilenebilen alandır.

Hemşire ve ebeler cinsel sağlığın tanılanmasında anahtar bir role sahiptir.

Cinsel sağlığın tanılanmasında hemşirelerin kullanabileceği bazı modeller vardır.

Görüşmeyi yürüten sağlık bakım sunucuları birey/çift ile ortak bir dil kullanmalıdır.

Cinsel sağlık kayıtları, güvenli bir yerde ya da sorumlu bir kişinin gözetiminde saklanmalıdır.

4. Uygulanan gruba katılan kişilerin profili

Akademisyenler (Öğretim üyeleri, araştırma görevlileri, lisansüstü öğrencileri)

Kadın sağlığı ile ilgili alanlarda uygulayıcı olarak çalışan hemşire ve ebeler,

Okul sağlığı hemşireleri

5. Yaptığınız çalışma grubu ve/ya kursa ilişkin gözlem ve önerileriniz:

Bu konuda hemşire ve ebelerin bilgileri olduğu halde farkındalıklarının ve becerilerinin yetersizliği söz konusudur. Bu tür kursların sağlığa bütüncül yaklaşımı ve sistematik bakımı desteklemede önemli bir gereksinime yanıt vereceği ortadadır.

6. Kursların uygulandığı yer:

Kadın Sağlığı Hemşireliği Derneği kapsamında “Hemşire ve Ebeler için Cinsel Sağlık Tanılaması” kursu verilmektedir.

Özet İçerik

Mutlaka doyurulması gerekli olmayan temel insan gereksinimlerinden olan cinsellik, tek başına doyurulamayan ve toplumsal kural ve yasalarla sınırlandırılmış bir gereksinimdir.

¹Prof.Dr., Kadın Sağlığı Hemşireliği Derneği

Cinsel Sağlık ise cinsel açıdan bedensel, duygusal ve toplumsal tam iyilik hali olup, kadın-erkek, genç-yaşlı bütün insanlar için temel bir haktır. Cinsel yaşamın bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal açıdan bir bütün olarak, kişilik, iletişim ve sevginin zenginleşmesi ve güçlenmesidir. Fertilizasyondan itibaren yaşam boyu süren cinsellik, genel sağlığın önemli bir parçasıdır. Cinsellik yaşamın vazgeçilmez bir yönüdür. Birçok faktörle etkileşim içindedir. Toplumsal, sosyal, dini ve kültürel baskılardan en çok etkilenebilen alandır. Bu durum bireylerin cinsel sorularını sağlık profesyonellerine ifade edebilmelerine engel oluşturabilmektedir. Cinsel sağlığın tanınması da rutin sağlık tanılmasının bir parçası olmasına karşın sağlık bakım sunucuları (Hekim, hemşire, ebe v.b) bireyin/çiftin cinsel sağlık/hastalık durumlarını tanılamada sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun başlıca nedenleri:

- Bilgi/beceri eksikliği,
- Sağlığa bütüncül yaklaşım eksikliği,
- Başka birilerinin işi olarak algılamaları,
- Cinsellik hakkında değer/inanç/tutumları,
- Çalışanların az zamanlarının olması,
- Mahremiyete uygun ortam yaratma sıkıntısı
- Birey/çiftin hazır olmaması,
- Toplumsal, sosyal, dini ve kültürel baskılar (Hizmet alan/ hizmet sunan için)

Cinsel sağlığın değerlendirilmesinde ilk adım ayrıntılı öykü almaktır. Sistem öyküleri alırken cinsel öykünün de mutlaka alınması gerekir. Cinsel öykü, bireyin/çiftin herhangi bir nedenle ve ya cinsel sorunlara ilişkin sağlık kuruluşuna başvurduğunda sistem öykülerinin bir parçası olarak alınmalıdır. Bunun yanı sıra toplumda (ev, işyeri, okul, yaygın eğitim kurumlar vb) cinsel sağlığı koruma ve geliştirme amacıyla danışmanlık ve bilgilendirme gereklidir. Cinsel Sağlık Tanılması birey/çiftlerin değerlendirilmesinde cinsel öykü almak amacıyla, Cinsel Sağlık Tanılama formları da kullanılabilir.

- Kendisi doldurulan listeler: En az etkili öykü alma şeklindedir
- Standart Formlar: Öyküyü alan kişinin doldurduğu hazır tanılama formları kullanışlıdır ve zamanı etkili kullanmayı sağlar. Bazen açık uçlu sorular ile desteklemek gerekebilir.
- En iyi öykü, açık uçlu, yönlendirmeyen sorularla alınır. Fakat bunlar da çok uzun zaman alır. Görüşmecinin niteliği önem taşır.

Daha sonrasında gerekli ise fizik muayene ve laboratuvar testleri yapılabilir.

Cinsel sağlık öyküsü almak ne sağlar?

- Cinsel sağlığın genel sağlığın bir parçası olduğunu fark edilmesini ,
- Varsa sorunun belirlenmesini,
- Olası risk faktörlerinin ve etiyolojik faktörlerin ortaya çıkarılmasını,
- Cinsel fonksiyonunu etkileyebilen faktörlerin açığa çıkarılmasını sağlar.
- Gereksiz testlerle zaman/para kaybını önler.
- Ayrıca görüşme sırasındaki danışmanlık/bilgilendirme ile birçok sorunun çözümü de sağlanabilir.

Cinsel öykü almada dikkat edilmesi gereken noktalar

- Başvuran çiftlerin/bireylerin kendilerini rahatça ifade edebilmeleri ve güvende hissetmeleri için gereken olanaklar sağlanmalıdır. Mahremiyeti sağlanmalıdır.
- Bireye yeterince zaman ayrılmalıdır.
- Birey/çiftin tüm tıbbi bilgileri gizlidir ve özenle korunmalıdır.
- Çiftin her ikisiyle birlikte ve tek tek yapılmalı,

- Görüşme özel bir odada ya da sakin, rahat ve kimsenin bölmeyeceği bir ortamda gerçekleştirilmeli,
- Rahat bir pozisyonda olmalı (örn; Jin. Masada /soyunmuş olarak değil)
- Görüşme sırasında çiftlere/bireylere karşı açık olunmalı, soruların ne amaçla sorulduğu açıklanmalıdır
 - Yüz yüze (aynı seviyede) olmalı
 - Arada masa/banko gibi bir engel olmamalı
 - Empatik bir yaklaşım olmalı, (yargılayıcı, emir verici tarzda olmamalı)
 - Sözsüz iletişim/Aktif dinleme
 - Uygun Terminoloji
 - Genel konulardan başlayıp sonra özel sorulara geçilmeli

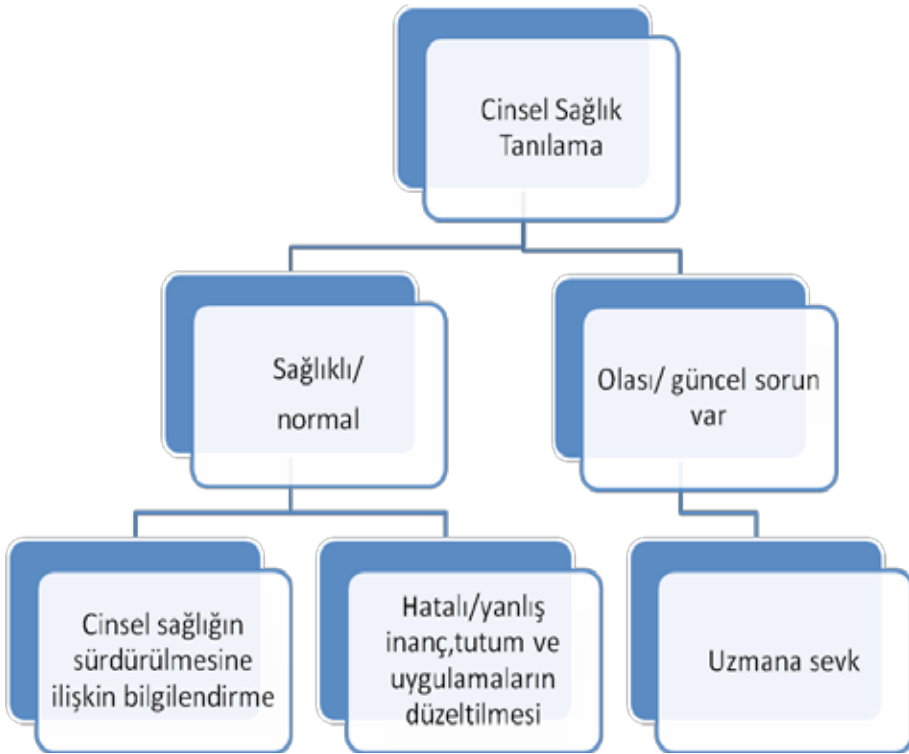
Cinsel Sağlığın Tanılanmasında Modeller

PLISSIT Modeli : Annon, 1976

ALARM Modeli : Andersan& Lamb,1995

Schover Yöntemi: Schover, 1998

BETTER yöntemi: Mick ve ark. 2004

Şekil 1: Cinsel Tanılama Algoritması

ATÖLYELER

KADINLARLA CİNSEL SAĞLIK, CİNSEL VE DOĞURGANLIK HAKLARI ÇALIŞMALARI

Kadınlarda Cinsel Sağlık, Cinsel ve Doğurganlık Hakları Çalışmaları Atölyesi

Pınar İlkkaracan ¹

Bu atölyedenin amacı, Türkiye’de cinsel sağlık, cinsel haklar ve doğurganlık hakları konusunda edinilen deneyimleri paylaşılması; Türkiye’nin çeşitli illerinde çalışmalara katılan kadınların sorunlarını, cinsel ve doğurganlık haklarının kadınların yaşamındaki önemini tartışılmıştır. Atölye çalışması sırasında, Türkiye’nin çeşitli illerinde cinsellik konulu atölye çalışmalarına katılmış kadınların deneyimlerini içeren belgesel bir film (Cinsel Haklarımız Var!) gösterimini de yapılmıştır.

¹Doç.Dr., Boğaziçi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

İLKÖĞRETİM KADEMESİ CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMLERİ

Bir Program Denemesi: Ergenlerin Cinsel Eğitimi¹

Figen Çok² - Ömer Kutlu³

Giriş

Günümüzde ergenlerin cinsel davranışlarına ilişkin çok az şey bilindiği halde, ergenler arasında erken ve korunmasız cinsel ilişkinin olumsuz sonuçlar taşıdığı konusunda kesin kanıtlar vardır. Bu sonuçlar arasında ergen gebelikleri ve buna bağlı olarak ergen ana babalığı, CYBE'lerin yayılması ve cinsel istismar sayılabilir. Aşağıda ergenlikte cinselliğe bağlı sorunlu davranışlara kısaca değinilmektedir.

Ergenlerin ilk cinsel ilişki yaşı konusunda yapılan çalışmalar farklı etnik gruplarda ve farklı zamanlarda farklı yaşlar belirlemektedir. 1970'lerden sonraki dönemde farklı ergen grupları üzerinde yürütülen araştırmalarda ilk ilişki için farklı yaşlar bulunmaktadır (Sonenstein, Pleck ve Ku, 1991; Magnusson, 2001). Ancak ergenlik içinde ilerleyen yaşla birlikte cinsel deneyim yaşamış olanların sayıca artış gösterdiği de bilinmektedir (Katterlinus, Lamb ve Nitz, 1994; Steinberg, 2002). Araştırmalar gelişmiş ülkeler arasında ABD'de bu yaşı Kanada, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi diğer ülkelere göre daha erken olduğunu ortaya koymaktadır (Steinberg, 2002). ABD'de yapılan çalışmalar özellikle siyah erkek ergenler arasında ilk cinsel ilişki yaşının kayda değer biçimde düştüğünü göstermektedir. Araştırmalar ayrıca tüm etnik gruplarda ekonomik zorluklar içinde bulunan kesimlerde erken cinsel etkinliğin daha yaygın olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, ekonomik açıdan farklı çevrelerden gelen ergenlerin, cinsel etkinlik yaşları arasındaki farkın yakın zamanlarda geçmiştekine göre azaldığı da vurgulanmaktadır (Singh ve Darroch, 1999). 1960'lardan günümüze ergen gruplarında cinsel ilişki yaşının incelendiği araştırmalar özellikle kadınlar arasında ergenlikte cinsel ilişki yaşının önemli ölçüde düştüğüne işaret etmektedir. Daha önce kadınlar ve erkekler arasında erken yaşlarda cinsel davranışlarda gözlenen toplumsal cinsiyet farkları günümüze geldikçe azalmaktadır (Singh ve Darroch, 1999; Steinberg, 2002; Forrest ve Singh, 1990). Bu konuda yapılan pek çok araştırma arasında çocukların sekiz yaşa kadar ilk cinsel ilişki deneyimi yaşadıklarını gösteren bulgulara rastlanmaktadır. Ergenlerin ilk cinsel deneyimleri çeşitli etnik gruplarda ve ev dışında gözetim altındaki ergenler gibi özel gruplarda incelenmektedir (Risly-Curtis, 1997)

Ergenlerin cinsel ilişki deneyimine giderek daha erken yaşta girmelerinin nedenleriyle ilgili spekülasyonlar arasında; erinlik yaşının düşmesi (Mc Clintock ve Herdt, 1996; Herman, Giddens, Slora, Wasserman, Bourdany, Bhapkar, Koch ve Hasserman, 1997), genel olarak toplumsal tutumların liberalleşmesi yönündeki değişimler ve doğum kontrol haplarına kolayca ulaşılabilirlik gibi etkenler sayılmaktadır (Steinberg, 2002).

Ergenlerin ilk cinsel ilişki yaşı kadar kaç farklı kişiyle cinsel deneyim yaşamış oldukları da önemli bir konudur. Sonenstein, Pleck ve Ku (1991), ortalama 15 yaşında ilk ilişkiye girenler için ergen grubunun son on iki yılda 1.9 farklı cinsel eşlerinin (partner) olduğunu ve ergenlerin son dört haftada ortalama 2.7 kez cinsel temas gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır.

¹Bu bildirinin ayrıntılı basımı Dr. Figen Çok ve Dr. Ömer Kutlu tarafından 2010 yılında Pegem Akademi Yayıncılıktan kitap olarak basılmıştır.

²Prof. Dr. Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi

³Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Farklı kişilerle yaşanan cinsel deneyimler üreme sağlığı açısından risk getirdiği gibi, CYBE'lerin yayılımı açısından da olumsuzdur. Bu nedenle, cinsel eğitim programlarında ergenlerin cinsel ilişki deneyimlerinin ertelenmesi hedeflenmektedir. Daha ileri yaşta yaşanacak cinsel ilişki deneyiminin ergenleri fazla sayıda cinsel eşten, gebelik riskinden ve kürtajdan olduğu kadar CYBE'lerden da koruyacağı kabul edilmektedir. "Erken yaşta cinsel ilişki" ifade olarak oldukça görelidir. Burada vurgu daha çok günümüzde ergenlerin giderek daha küçük yaşta -büyük ölçüde ergenliğin ilk döneminde- cinsel ilişki deneyimine girme eğilimleridir. Zamana ve çevresel ortama göre değişen bu deneyim Türkiye'de geleneksel kültürün etkisiyle erken yaşta evlenme eğilimi içinde de görülmektedir. Bu uygulama değişen bir eğilim olmayıp, kültürel yapının beklentileri sonucu ortaya çıkan "evlenme" odaklı bir sonuçtur, dolayısıyla günümüz ergenlerinin değişen cinsel davranışları olarak nitelenmemelidir. İstenmeyen gebelikler doğum kontrol yöntemlerinin etkili kullanılmamasına bağlı olarak ortaya çıkan bir sorundur. 1984-1988 yılları arasında ABD'deki on gebelikten altısı istenmeyen gebeliktir. Bu sayıları yaş gruplarına göre incelediğimizde ergenlik yıllarındaki gebeliklerin %88'inin istenmeden gerçekleştiği görülmektedir (Forrest ve Singh, 1990). Bu doğum kontrol yöntemlerinin düzenli kullanılması konusunda ergenlerin başarılı olmadıklarını ortaya koymaktadır. Öte yandan, 1990'lara yaklaşıldıkça gençler arasında doğum kontrol yöntemlerinin geçmişe göre daha etkili kullanıldığı rapor edilmektedir (Sonestein, Pleck ve Ku, 1989; Mosher, 1990). Ancak yine de doğum kontrol yöntemlerinin etkili kullanılmadığı açıktır. Ergenlikte kürtaj, ergen gebelikleri ve ergen ana babalar sorunlarının kaynağı büyük ölçüde doğum kontrol yöntemlerinin başarılı kullanılmamasına dayanmaktadır. Ergenlerin görüşlerinin incelendiği bir araştırma bu başarısızlığın nedeni olarak iki kaynak belirlemektedir; gebe kalmayacağı düşüncesi (yaş, ayın günü ve ilişki sıklığı nedenleriyle) ve gereksinim olduğunda gebeliği önleyici araçlara ulaşamaması (Mussen, Conger, Kagan ve Husbor, 1990).

Yıllar boyunca erken cinsel ilişki deneyimi olan ergenlerin akranlarına göre psikolojik açıdan sorunlu oldukları varsayılmıştır. Ancak günümüzdeki pek çok çalışma ergenlikte cinsel etkinliğin psikolojik rahatsızlıkla ilişkisi olmadığını göstermektedir. Örneğin Bingham ve Crockett (1996), akranlarından daha erken cinsel ilişki deneyimi yaşayan ergenlerin benlik saygılarının ve yaşam doyumlarının, cinsel ilişki deneyimi yaşamayan akranlarından daha düşük olmadığını göstermektedir. Öte yandan, düzenli doğum kontrolü uygulayan ve uygulamayan kız ergenler arasında farklar kaydetmektedir. Araştırmalar düzenli doğum kontrolü uygulayan kızların risk almaya daha daha yatkın, tehlikelerle yüzleşmekten çok onları yadsıyarak bu kaygıyla baş eden bir yapı gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Sürekli doğum kontrol yöntemi uygulayan kızların uygulamayanlara göre yaşça daha büyük, aşk ilişkileri içinde, benlik saygısı ve kendine güvenlerinin yüksek olduğunu; ana babalarına yönelik tutumlarının olumlu olduğu, ayrıca evde erken yaşlarda ana babalarından cinsel bilgiler aldıkları kaydedilmektedir. Doğum kontrol araçlarını düzenli kullanmayan ergenlerden bazıları, böylesi bir kullanımın ilişkinin doğallığına zarar getireceğine inandıkları da ileri sürmektedir.

Az rastlanan bazı durumlarda da ergen kızların gebe kalmayı istedikleri bildirilmektedir. Bunun altında "gerçekten kendine ait ve çok sevebileceği bir şeye sahip olma isteği", "erkek arkadaşını elinde tutmak", "arkadaşlarının dikkatini çekmek", "okuldan kaçmak" gibi nedenlerin yattığı ileri sürülmektedir (Conger, Huster, Kagan ve Mussen, 1990).

Batılı ülkelerde özellikle ABD' de ergenlik yaşlarında isteyerek ya da istemeyerek gebelik (ergen gebelikleri) olgusu giderek yaygınlaşan bir soruna dönüşmektedir. ABD'de ortalama her on ergen kızdan biri gebe kalmakta ve bunların yarısı doğum yapmaktadır (Ketterlinus, Lamb ve Nitz, 1994).

Ergenlik döneminde gebe kalmak kızları okul yaşamından alıkoymakta, doğacak bebeğin yeterince hazır olmayan bir anne tarafından dünyaya getirilmesi de bebeğin hem fiziksel sağlık hem de psikolojik gelişimi açısından riskli görülmektedir. Sonuçları ve yaygınlığı açısından değerlendirildiğinde ergen gebeliklerinin önemli bir sorun olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Cinsel ilişki deneyiminin erken yaşanması ve çok sayıda cinsel eşle birlikte olma eğilimi ergenler arasında Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonların (CYBE) artışına da neden olmuştur. Ayrıca HIV gibi etkilerinin yıllar sonra ortaya çıkabileceği durumlar dikkate alındığında, ergenliğin bu enfeksiyonlarla karşılaşmada gerçekten önemli bir yaşam dönemi olduğu görülmektedir. Çünkü HIV-AIDS'li bireyler arasında yirmili yaşlarda olanlar, yani büyük olasılıkla virüsü ergenlik yıllarında kapınlr önemli orandadır. Ergenlik döneminde olup da bu tür hastalıklarla enfekte olanların sayısı da dikkate değerdir (Smith,1997). Bu gelişmeler araştırmacıları ergenlik dönemini cinsellik açısından neden risk dönemi olduğu konusunu incelemeye götürmüştür. HIV taşıyıcı ergenler arasında evsizler, evden kaçanlar, damar içi ilaç kullananlar önemli orandadır ve yüksek risk grubunu oluşturmaktadır. Bu ergenlerin düşük risk grubundaki ergen ve yetişkinlerle yüksek riskli davranışlara giriştikleri, böylece enfeksiyonun yayılımı bakımından önemli bir grup oldukları ileri sürülmektedir (Ketterlinus, Lamb ve Nitz, 1994).

HIV'in yanı sıra belsoğukluğu (gonore), Klamidya, Trakomanas ve Human Papillomavirüs Enfeksiyonu (HPV) ve uçuklar (herpes) gibi diğer CYBE'lerin cinsel ilişki deneyimi olan ergenler arasında önemli oranda görüldüğü ileri sürülmektedir (Ketterlinus, Lamb ve Nitz, 1994).

Cinsel eğitim programlarında CYBE'lerin nasıl bulaştığı ve nasıl korunulacağı konusundaki bilgiler ergenler için önemli bir koruyucu role sahiptir.

Çocuk ve ergenlerin cinsel istismarlarına oldukça yaygın biçimde rastlanmaktadır. ABD'de özellikle kadınlar üzerinde yürütölen araştırmalarda bir biçimde cinsel istismara uğramış ergen oranının %38'e vardığı kaydedilmektedir. Bu tür yaşantılarda istismar eden ile istismara uğrayan arasında ciddi güç dengesizlikleri vardır (Masters, Johnson ve Koledny, 1995; Gordon ve Gilgun, 1987). Ayrıca istismara uğrayanlarda çeşitli geleneksel değerlere bağlı olarak bu yaşantıyı saklama eğilimi görölmektedir. Öte yandan, bu konudaki bilgi eksikliği de istismara uğrayan kişinin bu yaşantı karşısında uygun tepkiler geliştirememesine yol açabilir. Bu yüzden çağdaş cinsel eğitim programlarında cinsel istismar bir konu olarak yer almakta, bunun tanıtılması ve ergenlerin cinsel istismardan korunması hedeflenmektedir (Donatelle ve Davis, 1996).

Yukarıdaki açıklamalar erken cinsel etkinliğin üreme sağlığına ve psikolojik gelişime olumsuz etkilerini açıklamaktadır. Bu konudaki bilimsel ve doğru bilgilerin bir cinsel eğitim programında yer alması erken cinsel etkinliği önleme, doğum kontrolünün önemi ve etkili doğum kontrol yöntemleri konusunda anlayış kazanma, farklı kişilerle cinsel ilişki deneyimini, ergen gebeliklerini ve cinsel istismarı önleme gibi amaçlarla hizmet edebilir. Dolayısıyla cinsel eğitimin en büyük yararı ergenlerde ortaya çıkabilecek cinsellik kaynaklı sorunların engellenmesidir.

Cinsel Eğitimin Ergen Gelişimine Katkısı

Ergenlerin psikolojik gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan bir cinsel eğitim programı (Masters, Johnson ve Koledny, 1995) aşağıda ele alınan alanlarda sağlıklı gelişimi destekleyebilecektir:

1- Beden gelişimine, beden imgesine ve benlik imgesine katkısı

Ergenler bedenlerinin gelişimi ve görünümünü ile yakından ilgilidirler. Beden imgesi olarak tanımlanan bedenden sağlanan doyum hızlı değişimlerin yaşandığı ergenlik döneminde çok önemli hale gelir (Dacey ve Kenny, 1994). Beden imgesinin ergenlikte bu kadar temel bir odak noktası haline gelmesi bir birey olarak kimlik duygusunun henüz kazanılmamış olmasına bağlıdır. “Beni nasıl buluyorlar?”, “Neye benziyorum?” biçimindeki sorular “Ben kimim?” sorusunun yanıtlanmasına hizmet etmektedir. Öte yandan, ergenliğin başlarında bireyler başarıları, kişisel özellikleri ve başkalarıyla ilişkileri temelinde henüz genel bir benlik saygısı oluşturamamış olabilirler. Ergenin beden imgesine ilgisi bedeninin hızlı gelişimi karşısında kaçınılmaz bir durum alır. Dış görünüşe odaklanmalarının yanı sıra ergenler kendi bedenleri hakkında bilgi alma gereksinimi duyarlar. Bedenlerinde oluşan değişimler konusunda elde edilen bilgiler yeni bedensel özelliklerin kabulüne yardımcı olur.

Ergenlerin bedenlerinden ne derece doyumlu oldukları toplumsal gelişim özellikleriyle de ilişkilidir. Bedeninden doyumlu olan ergenlerin okulda popüler olması gibi toplumsal sonuçları da vardır. Dolayısıyla büyüyen bireylerin erinliğe bağlı bedensel gelişimi konusunda bilgi kazanması kişisel doyuma ve bedene ilişkin sorgulamalarına katkıda bulunacaktır.

2- Kimlik oluşturmaya katkı

Erikson kimlik arayışının ergenliğin en önemli gelişimi olduğunu ileri sürmüştür. Toplumsal cinsiyet rolü beklentileri ve cinsel yönelim gibi konular kimlik arayışını zorlaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolü beklentilerinin bireyden bireye değiştiğinin vurgulanması ve eşitliliğin ortaya konması kimlik oluşumu sürecinde yoğun emek harcayan ergenlere katkıda bulunmaktadır. Bu açıklamalara dayanarak ergenin bedeni, hijyeni, üreme sistemi konularında bilgi alması onun daha geniş bir bakış açısına sahip olmasına neden olacaktır. Ayrıca farklılıkları fark etmesi, karşı cinsiyet, farklı cinsel yönelimler, farklı ilişkiler gibi kimlik oluşturma sürecinde ergen için yararlı görünmektedir. Bu tür eğitim fırsatları ergenin kendisi için seçenekleri araştırmasına ve kendisini sorgulamasına yardımcı olur.

3- Cinsel değerler sistemi oluşturmaya katkı

Ergenlerin değer sistemi oluşturma süreci kimlik oluşturma çabaları ile yakından ilişkilidir. Değerler temelde ahlaki ve entelektüel alanda sorgulansa da ergeni yakından ilgilendiren cinsel konularda da değerler oluşturulmaktadır. Bu oluşumda aile değerleri, dini değerler, arkadaşların değerleri etkilidir. Eğitim programında cinsellikle ilgili değerlerin tartışılması bireysel olarak yaşanan değer oluşturma sürecine katkıda bulunur.

4- Cinsel yönelim kararına katkı

Cinsel yönelim bireyin cinsel ve erotik ilgi duyduğu bireylerin cinsiyeti ile belirlenen önemli bir özelliktir. Genel olarak, insanların cinsel yönelim olarak heteroseksüel, eşcinsel ya da biseksüel oldukları kabul edilmektedir. Cinsel yönelim konusu değer ve tutumlarla çok ilişkilidir. Eşcinselliğe karşı süren olumsuz tutum ve davranışlar toplumlarda yoğun nefret, önyargı, korku ve ayrımcılık yaratmıştır. Bunda dini çevrelerin de katkısı büyüktür. 1973 yılında Amerikan Psikiyatri Derneği ve 1975 yılında Amerikan Psikoloji Derneği eşcinselliği ruh sağlığı sorunları sınıflamasından çıkarmış ve eşcinselliğin heteroseksüelliğe alternatif bir yönelim olduğunu kabul etmiştir (Berne,1992). Cinsel yönelimin gelişimsel bir özellik olduğu ve heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin doğal ve beklendik olduğu konusundaki çalışmaların yeni olduğu söylenebilir. Cinsel yönelimin nedenleri konusunda yapılan pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. Bunlar arasında cinsel yönelime ilişkin kuramsal çalışmalar da yer almaktadır (Storms, 1980).

Bugün cinsel yönelim konusu geçmiştekine göre akademik çalışmalarda çok daha ayrıntıyla ele alınmaktadır. Erken çocukluk eğitiminden itibaren cinsel yönelimin de ele alınması gerektiğini

açıklayan çalışmalar vardır (Casper, Cuffaro, Schultz, Silin and Wickens, 1996). Öte yandan, araştırmacılar cinsel yönelimin ergenlikte önemli bir keşif konusu olduğuna da odaklanmaktadır. Ergenlikteki sorgulamalar ve denemeler pek çok alanda olduğu gibi cinsel yönelim alanında da ergenin kendini keşfetmesine olanak tanımaktadır. Ancak cinsel yönelimin ergenlikte keşfedileceği garanti değildir. Yaşamın her döneminde gerçekleşebilecek bu keşif yaşamın farklı evrelerinde olsa da benzer gelişimsel aşamalar gösterir (Blumenfeld, 1992). Cinsel eğitim programında cinsel yönelim konusunda bir anlayışın kazandırılması kendini anlamaya ve keşfetmeye çalışan ergen için oldukça yararlıdır. Bu tür bir aydınlanma ergen için özel olarak cinsel yönelim, genel olarak kimlik arayışına katkıda bulunur.

Eşcinselliğe yönelik olumsuz tutumların varlığına işaret eden pek çok araştırma vardır (Simoni, 1996; Sunita, 1995; Corlay ve Pollack, 1996; Eliason, 1996; Simon 1995; Hayes, 1995; Carney, Werth, ve Emanuelson, 1994; Oliver ve Hyde, 1995; Van de Ven, 1994; Kyes ve Tumbelaka, 1994; Pratte, 1993). Eşcinselliğin kabulüne ilişkin tutumların genel olarak daha eşitlikçi ve ayırmıcılıktan uzak bir bakış açısına katkıda bulunacağı ileri sürülmektedir (Blumfeld, 1992). Bu açıdan bir eğitim programında cinsel yönelimin doğası konusunda bilgilenen bir ergenin farklara saygı temelinde eşcinsellere karşı daha az önyargılı olacağı ve dolayısıyla eşcinsellik konusunda abartılı korku ve kaçınma davranışları olarak karakterize edilen “homofobi” konusunda daha liberal bir yaklaşıma sahip olacağı düşünülebilir. Bu amaçla eğitim programlarına dâhil edilmek üzere çocuk ve ergenler için hazırlanmış bazı etkinlikler ve çeşitli yaş grupları için geliştirilmiş bilgi veren kaynaklar vardır (Answers to your questions about sexual orientation and homosexuality, APA). Bütün bu açıklamalara dayanarak cinsel yönelim konusunda bilginin yer aldığı cinsel eğitim programında ergenin cinsel eğilimini değerlendirmesi kadar, cinsel yönelim konusundaki farklara duyarlılık ve saygının da geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Önceleri ergenlikte suç davranışları, alkol ve ilaç bağımlılığı, erken cinsel davranışlar gibi sorunlar birbirinden bağımsız ele alınmaktaydı. 1990’lardan itibaren araştırmacılar farklı sorun davranışlarının birlikte görülmesine odaklanarak ergenlikte sorunlu davranışlar konusunda bütüncül yaklaşımlara ilgi duymaya başladılar (Ketterlinus, Lamb ve Nitz, 1994) Günümüzde cinsel eğitim programları bu anlayış çerçevesinde sağlık konuları ve madde kullanımı gibi daha çok psikolojik kaynaklı konuları ele almakta ve cinsel eğitim etkinlikleri aracılığıyla ergenlerin bireysel sağlık kalitesinin yükselmesini hedeflemektedir.

Cinsel Eğitim Programları ve Uygulamaları

Günümüzde cinsel konularda her türlü bilgi ve beceri kazandırma çabası cinsel eğitim kapsamı altında ele alınmakta ve yaşanan çeşitli değişimlerle birlikte cinsel eğitim giderek önem kazanan bir konu haline gelmektedir.

Ana babalardan ve daha geniş toplumsal çevreden ergenlere cinsel konularda gelen mesajlar çelişkili ve şaşırtıcıdır. Bir yandan, yetişkinler genel olarak cinselliğin “kötü” olduğunu vurgularken diğer yandan, pek çok toplumsal mesaj cinselliğin “heyecan verici ve arzu edilir” olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar arasında özellikle kitle iletişim araçlarından ve arkadaşlardan gelen mesajlar dikkat çekicidir. Bu karmaşık yapı içinde, ergenler cinsellik konusuyla oldukça ilgilidir ve cinsellikle ilgili çelişen mesajlarla karşı karşıyadır. Ancak ergenlerin cinsel bilgi düzeyi genel olarak düşüktür (Berk, 2001). Ergenlere cinsel bilgiler sunulduğunda cinselliğe ilgilerinin artacağı hatta cinsel denemelere girişecekleri yönünde oldukça yaygın bir söylence vardır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 1990). Bu söylence cinsel eğitimin yeterince yaygınlaşmamasına ve yetişkinlerce benimsenmemesine katkıda bulunmuştur. Okulda cinsel eğitimin verilmesi konusunda farklı ülkelerde farklı dönemlerde çeşitli uygulamalara

rastlanmaktadır. Bu konuda ilk harekete geçen, eğitim sistemi içinde cinsel eğitime yer veren ülke İsveç'tir. Bu ülkede cinsel eğitimin başlaması 1930'lara kadar inmektedir. Danimarka'da cinsel eğitimin uzun yıllardır eğitim sisteminde yeri vardır. Genel olarak İrlanda dışındaki batı ve kuzey Avrupa ülkelerinde cinsel eğitim okullarda eğitimin bir parçası olarak yer almaktadır (Roemer ve Pascman, 1995; Ekşi, 1990; Bulur, Nalbant ve Çokar, 2002). Cinsel eğitimin bazı uygulamalarda sağlık derslerinin içinde bazı uygulamalarda bağımsız bir ders olarak okul sistemi içinde yer alması temelde toplumsal değerler, inançlar ve dinsel nedenlerle zor ve tartışmalı olmaktadır (Ketting, 1991). Çeşitli Avrupa ülkelerinden cinsel eğitim savunucuları cinsel eğitimin okul sistemiyle bütünleşmesini eğitimdeki yapılanmalar çerçevesinde açıklamaktadır (Frisiras, Lagio, Sourtzi ve Vidalaki, 1991; Riser, 1991; Barbey, 1991; Koral, 1991; Buresova, 1991; Gallard, 1991; Muschang, 1991; Frada ve Villar, 1991). Son yıllarda HIV-AIDS ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi çerçevesinde okullarda yürütülen cinsel sağlığa ilişkin eğitim uygulamalarının önemi artmaktadır.

Ergenler arasında cinsel davranışlar değiştikçe (Magnusson, 2001) cinsel eğitim programları artan bir önem kazanmaktadır. Siyasi alanda ortaya çıkan değişimler de cinsel eğitim programlarına değişiklikler getirmektedir. 1980'lerin ortalarında cinsel eğitim anlayışı "sorumlu cinsellik"ten, "cinsel perhiz"e (abstinence) kaymıştır. Bu anlayışlar ergenlerin cinsel etkinlikten uzak durmaları hedeflenmektedir.

Cinsel perhiz programında karar verme becerilerinin kazanılması ve benlik saygılarının yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu anlayışın ergenlere yönelik mesajı "Yalnızca Hayır De!" (Just say no!) olmuştur. Bu programlara bağlı olarak ergen gebeliklerinin azalacağı beklenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, bazı araştırma sonuçları ergen gebeliklerinde düşüşün kaydedildiğini ileri sürerken, bazıları da bu programlara bağlı olarak ergen gebeliklerinde herhangi bir fark olmadığına işaret etmektedir (Besharov ve Gardiner, 1997 a:b). Cinsel perhiz anlayışına bağlı cinsel eğitim programları karşıt bir görüş çerçevesinde değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Cinsel Perhiz yaklaşımı çerçevesinde hazırlanan "Cinselliğe Saygı" (Sex Respect) adlı eğitim programını Goodson ve Edmundson (1994) içerik ve yöntem açısından incelemiştir.

Bu programın özellikle üreme sağlığı ve cinsel tepki konularında temel bilimsel içeriğe yer vermediği, hatta bazı yanlış bilgiler bulundurduğu ortaya konmuştur. Bu programın kapsamlı bir cinsel eğitime yönelik profesyonel ölçütleri karşılamadığı ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Olsen, Weed, Nielsen ve Jesen (2002) cinsel perhiz anlayışı çerçevesinde geliştirilmiş cinsel eğitim programlarını tanıtmaktadır.

Amerika Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyi (SIECUS- Sexual Information and Education Council of United States) "Yalnızca Biliyorum De!" (Just say know!) mesajı ile yeni bir cinsel eğitim anlayışına öncülük etmektedir. Bu yaklaşım cinsel eğitimi iletişim, kişilerarası ilişkiler, cinsel istismar, toplum ve kültür gibi konularla birlikte kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. "Yalnızca biliyorum de!" yaklaşımı gençlerin karşılaştığı pek çok gelişimsel konuya cinsel eğitim anlayışına taşımaktadır. Bu yaklaşımda cinsellik anlayışı farklı disiplinlere dayalıdır ve etkili karar verme becerilerinin öğrenilmesi esastır. Bu anlayış gelişen bireyi çeşitli psikososyal özellikleriyle birlikte ele almakta ve bireyin gereksinimlerine bütüncül yaklaşmaktadır. Son zamanlarda çeşitli grupların ve yaşların gereksinimlerine yönelik olarak sunulan cinsel eğitim rehberine dayalı pek çok eğitim etkinliği, dünyanın çeşitli bölgelerindeki gruplarca yararlanılabilecek biçimdedir. Aynı kuruluş cinsel

konularda bilgilerin sunulduğu bir web sitesi hazırlanmış ve akademik çalışmaların paylaşıldığı bir süreli yayın olan SIECUS Report'u yaygınlaştırarak çok çeşitli cinsel eğitim gereksinimlerini karşılayan bir kuruluş haline gelmiştir (<http://www.SIECUS.org>).

Türkiye'de akademik çevreler giderek artan ölçüde cinsel eğitim konusuna ilgi duymaktadır. Bunu ilgili araştırmalar bölümünde aktarılan araştırmalardan çıkarsamak olanaklıdır. Ayrıca cinsel eğitim konusunu kapsayan Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD) gibi akademik nitelikli örgütlenmeler de vardır. Kısaca Türkiye'de cinsel eğitim gereksinimi ortadadır ve bu konuda gönüllü kuruluşların, Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) ve akademisyenlerin dikkate değer çabaları vardır. Ancak şimdiki uygulamalar sürekli ve verimli eğitim içinde bütünleşmiş ve geniş ergen gruplarına ulaşmış eğitim çalışmaları olmaktan oldukça uzaktır.

Çalışmanın Amacı

Türkiye'de okullarda ders dışı etkinliğe dönüştürülebilecek ve 12 -14 yaş grubunu hedefleyen, etkileşime dayalı bir cinsel eğitim programının hazırlanması ve etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın amacı okul ortamında 12 -14 yaşlarındaki ergenlere yönelik bir cinsel eğitim programının hazırlanması ve etkililiğinin değerlendirilmesidir.

Bu amaçla önce SIECUS un temel rehberinden yararlanılarak anılan yaş grubuna uygun İnsan gelişimi, kişilerarası ilişkiler, cinsel davranış, cinsel sağlık, toplum ve kültür gibi ana temalar ve konular belirlenmiş ve her konu için etkinlikler oluşturulmuştur. Daha sonra hazırlanan program taslağı cinsel eğitim konularında çalışan ve çocuk ve ergen gelişimi konularında donanımlı bir grup akademisyene sunulularak uzman görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan gelen geribildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak programa son hali verilmiştir.

Cinsel Bilgi Testinin Geliştirilmesi

Çalışmada, Cinsel Eğitim Programı'nın değerlendirilmesi amacıyla, tamamen çalışmanın amacı doğrultusunda kullanılmak üzere Cinsel Bilgi Testi geliştirilmiştir. Çoktan seçmeli testin geliştirilmesi sürecinde öncelikle programın kapsamına bağlı olarak 60 adet test maddesi oluşturulmuş; daha sonra maddeler dil, psikometrik ve bilimsel denetimden geçirilmek üzere uzman gruba programla birlikte sunulmuştur. Bu yolla testin görünüş ve kapsam geçerliği kontrol altına alınmıştır. Gelen görüşler dikkate alınarak 54 madde seçilerek Cinsel Bilgi Testi'nin ön uygulaması yapılmıştır. Ön uygulama sonrası üzerinde çalışılan test, Cinsel Eğitim Programı'nın değerlendirilmesinde temel ölçme aracı olarak kullanılmıştır.

Testlerden elde edilen yanıtlardan test ve madde istatistikleri hesaplanmıştır. Her bir maddenin ayırt edicilik indeksleri (maddeyle ölçülen özelliğe sahip olanla olmayanı ayırt etme yüzdesi) ve madde gücü (maddenin doğru yanıtlanma yüzdesi) hesaplanmıştır. Grubun tümüne ait KR 20 güvenilirliği 0.70'in biraz üstünde bulunmuştur. Bu bulgular ışığında testin her bir maddesi gözden geçirilmiş, düzeltilmesi gereken maddelerin düzeltilmesi ve işlevsel görülmeyen maddelerin ise test kapsamından çıkarılması yoluna gidilmiştir. Böylelikle teste 50 maddeden oluşan son biçimi verilmiştir (Kutlu ve Çok, 2002).

Cinsel Eğitim Programının Uygulanması

Cinsel eğitim programı, Ankara'da bir devlet ve bir özel okulun 6. ve 7. sınıf düzeyinden birer deney ve birer kontrol grubu üzerinde yürütülmüştür. Çalışmaya katılan ergenlerin sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışmaya katılan ergenlerin gruplara, sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre dağılımları

Gruplar	Cinsiyet		Toplam	
	Kızlar	Erkekler		
Deney	6. sınıf	11	12	23
	7. sınıf	7	10	17
Kontrol	6. sınıf	10	11	21
	7. sınıf	10	10	20
Toplam		38	43	81

Cinsel Bilgi Testi program başlamadan önce ve program tamamlandıktan sonra tüm gruplara uygulanmıştır. Dolayısıyla uygulama ön test - son test deney ve kontrol gruplu desen olarak tasarlanmıştır. Ön test ve son test arasında yaklaşık 2.5 aylık bir süre geçmiştir. Deney gruplarında program 16 ders saati (16 oturum) olarak uygulanmış, kontrol gruplarında da orta bir tarihte bir drama etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada yalnızca 6. sınıflardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

12 - 14 Yaş Grubu Ergenlere Yönelik Cinsel Eğitim Programının Değerlendirilmesi

Program geliştirme sürecinin en önemli ve vazgeçilmez aşamalarından birisi değerlendirmedir. Değerlendirme “elde edilen ölçme sonuçlarından bir anlam çıkarmak için söz konusu ölçümlerin bir ölçüt ile karşılaştırılması ve bu yolla bir değer yargısına ulaşılması” olarak tanımlanmaktadır (Tekin, 2001). Değerlendirme sürecinde programı oluşturan kapsam, yürütülen etkinlikler, planlar, araç gereçler, izlenen yöntemler değerlendirilebileceği gibi, öğrencinin ya da katılımcının performansı, öğreticinin becerileri ve davranışları da değerlendirilebilir (Ornstein ve Hunkins 1988). Bu nedenle değerlendirme, geliştirilmiş olan programın aksayan yönlerinin düzeltilmesi yanında, öğretmen davranışlarındaki aksaklıkların da belirlenerek giderilmesine katkıda bulunur (Bloom, Hastings ve Madaus, 1971).

Bir öğretim programının amacına hizmet edip etmediğini anlamak için, programa katılan bireylerin, programda yer alan davranışları ne derece yaşantılarına aktardıklarını ya da başka bir deyişle edindikleri davranışları yaşantılarında ne derece kullandıklarını gözlemek daha uygun olacaktır. Bu da değerlendirme sürecinde izleme çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır. Herhangi bir eğitim etkinliği, belli bir programa dayalı olarak yürütülmelidir. Yürütülecek eğitim etkinliklerinde,

eğitim programlarının amacını ne derece verimli ve etkili gerçekleştirdiği mutlaka izlenmeli ve ortaya konmalıdır. Programa katılan bireylerin, programda yer alan renmelere ilişkin bilgilerinin, programa dayalı olarak geliştirilmiş bir lme aracıyla hem programa katılmadan önce (girişte) n testle hem de programa katıldıktan sonra bitiminde (ıkışta) son testle llmesi gerekmektedir. nk, yrtlen eğitimin verimliliği ve etkililiği hakkında bir şeyler söyleyebilmek, girişteki ve çıkıştaki öğrenme düzeyi farklılıklarını incelemekle olanaklı olacaktır (Kutlu, 1998). Bir eğitim programına katılan bireylerin, programda yer alan konularla ilgili öğrenmeleri birbirinden farklı olabilir. Programa başlamadan önce bireylerarası farkların belirlenmesi gerekir.

Kutlu (1998)'ya göre, eğitim çalışmalarının sonunda genellikle aşağıdaki durumlarla karşılaşılmaktadır:

1. Program uygulanmadan önce, bireyler, programda yer alan konuların önemli kısmını biliyor olabilirler. Bu durum, eğitimin verimsiz geçeceği anlamına gelmektedir. Bunun için ya bireylerin önceden bildiği konuların programdan çıkarılması ya da bilen bireylerin programa alınmaması gerekir.
2. Bireyler programa konuları bilmeden gelebilirler ancak programın sonunda, konuları yeterli derecede öğrenmemiş olabilirler. Bu durumda da eğitimin verimliliği düşük demektir. Bu durumda eğitimin kalitesinin ve programın değerlendirilmesi gerekir.
3. Bireyler programa, konuları bilmiyor olarak gelebilirler ancak programın sonunda, konuları yeterli derecede öğrenmiş olabilirler. Bu durumda eğitim verimlidir ve beklenen durum da budur.

Verimlilik kavramı, Baykul (1992) ve Kutlu (1998) tarafından eğitime şöyle uyarlanmıştır. Bir eğitim programının verimliliği, bireylerin programda yer alan konulardan öğrendiklerinin programda yer alan konulara ait tüm öğrenmelere oranı olarak ele alınmaktadır. Başka bir deyişle verimlilik, bireylerin programda yer alan konuların yüzde kaçını öğrendiklerini gösterir. Verimlilik için n testten elde edilen başarı yüzdesi değerlerin olabildiğince 0.00'a yakın, son test yüzdelerin ise olabildiğince 1.00'e yakın olması gerekir.

Eğitimin etkililiği ise, bir eğitim programının amaçlarına ulaşma derecesi olarak tanımlanmaktadır (Baykul, 1992). Bir programın amacına ulaşabilmesi için, programa katılan bireylerin programın başında konuları bilmiyor olması, programın sonunda da, konuları yeterli derecede öğrenmiş olması gerekir. Buna göre etkililik, programın değerlendirilmesi için hazırlanan lme aracındaki her bir maddenin ve her bireyin ön test ve son test arasında anlamlı fark bulunması beklentisine dayanır. Dolayısıyla etkililik iki temel anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki anlamlı olan maddelerin testteki tüm maddelere oranıdır. Diğer de programa katılan programın başında ve sonunda anlamlı ön test son test düzeyi farkları olan birey sayısının bireylerin, programa katılan tüm bireylere oranıdır. Dolayısıyla programın değerlendirildiği lme aracında n testteki doğru yanıtlanma yüzdesi düşük son testteki doğru yanıtlanma yüzdesi yüksek madde sayısı ne kadar çoksa, bir programın etkili olma olasılığı o kadar yüksek olacaktır. Buna göre verimlilik ve verim, etkililiğin bir ls olmaktadır. Etkililik programın tümü için yapılan bir değerlendirmedir. Etkililiğin yorumu için elde edilen yüzde değerler 1.00'e yaklaştığı lde programın etkili, 0.00'a yaklaştığı lde ise programın etkisiz olduğu söylenilebilir.

Cinsel Bilgi Testinden Elde Edilen İstatistikler

Deney ve kontrol gruplarının Cinsel Bilgi Testi'nden aldıkları puanlara ait aritmetik ortalamalar, standart sapmalar, ön testler ve son testler arasındaki farkı gösteren t değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Deney ve kontrol gruplarının testten aldıkları puanlara ait istatistikler

Gruplar	N	Ön Test		Son Test		t
		Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	
6. sınıf deney grubu	23	18.35	4.71	37.61	4.63	15.45*
6. sınıf kontrol grubu	21	17.95	6.16	21.52	5.84	2.42

* p<.05

Tablodan görüldüğü gibi, 6. sınıf deney grubunda program yürütülmeden önce uygulanan teste ait ortalamalar düşükken, program yürütüldükten sonra uygulanan teste ait ortalamalar daha yüksektir. Deney grubu için ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkı görmek için yapılan t testi anlamlı sonuç vermektedir. Yani son test puanları ön test puanlarına göre anlamlı biçimde daha yüksektir.

Programın değerlendirilmesi sürecinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Cinsel Eğitim Programına dayalı olarak oluşturulan testte;

1. Yer alan maddeler yönünden verimlilik ve etkililik nasıldır?
2. Yanıt veren katılımcı bireyler yönünden verimlilik ve etkililik nasıldır?

Araştırma bulguları öncelikle test maddelerine daha sonra programa katılan her bir ergenin Cinsel Bilgi Testi'nden aldığı puanlara göre yapılacak çözümlere göre aktarılacaktır.

Test Maddeleri Açısından Verimlilik ve Etkililik

Deney Grubundan Elde Edilen Veriler

Tablo 3, 6. sınıf deney grubu için cinsel bilgi testinde yer alan 50 maddenin ön testteki ve son testteki doğru yanıtlanma yüzdelerini ve son test-ön test farkını inceleyen t değerlerini göstermektedir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ön testte yer alan 2., 15., 24. ve 37. maddeler bu grupta programa katılan bireylerin 0.70'inden fazlası tarafından doğru yanıtlanmıştır. Program uygulanmadan önce grup tarafından test maddelerinin önemli ölçüde doğru yanıtlanması verimlilik ve etkililik uygun açısından bir durum değildir. Çünkü etkili bir programın katılımcıların gereksinimlerini önceden çok iyi belirlemiş olması ve yeni bilgilere ağırlık vermiş olması gerekir. Ancak, ön testte yanıtlanma yüzdesi 0.70'in üstünde olan madde sayısının az olması nedeniyle bu bir sorun olarak görülmektedir. Bu testin programın bundan sonraki uygulamalarında kullanılması durumunda bu maddelerde gerekli düzeltmelerin yapılması (çeldirici ifadelerinin doğru yanıtla yaklaştırılması gibi) kısaca madde güçlüğüünün biraz artırıldıktan sonra kullanılması yerinde olacaktır. Eğer maddelerde

gerekli düzeltmeler yapılamıyorsa, 15. ve 37. maddeler gibi bazı maddelerin testten çıkarılması uygun görünmektedir.

Programın bitiminden sonra uygulanan son testte de, test maddelerinden 35 tanesinin doğru yanıtlama yüzdelerinin ölçüt olarak belirlenen 0.70'in üzerine çıkmış olması, programın başarısı açısından önemlidir. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 49, 50 numaralı maddeler grup tarafından doğru yanıtlanmış ve belirlenen 0.70'lik ölçütün üzerine çıkmıştır. Örneğin, ön testte ve son testte doğru yanıtlanma yüzdeleri 8., 11., 16., 21., 30., 34. ve 50. maddelere benzeyen maddeler programın verimli ve etkili olmasına önemli katkı getirmişlerdir. Bir programın verimli ve etkili olması için, testte yer alan maddelerin ön test ve son test madde güçlük yüzdelerinin bu maddelerde elde edilene benzer biçimde olması uygun görünmektedir.

Tablo 3: 6. sınıf deney grubu açısından cinsel bilgi testinde yer alan maddelerin son test ve ön test değerleri ve farkı inceleyen t değerleri

K	P _{son}	P _{ön}	fark	t	K	P _{son}	P _{ön}	fark	t
1	0.57	0.35	0.22	1.52	26	0.52	0.35	0.17	1.21
2	0.91	0.70	0.22	1.93*	27	0.57	0.26	0.30	2.20*
3	0.83	0.48	0.35	2.66*	28	0.96	0.61	0.35	3.15*
4	0.87	0.57	0.30	2.44*	29	0.74	0.48	0.26	1.88*
5	0.83	0.65	0.17	1.37	30	1.00	0.04	0.96	22.49*
6	0.96	0.65	0.30	2.82*	31	0.91	0.48	0.43	3.64*
7	0.87	0.48	0.39	3.11*	32	0.65	0.52	0.13	0.91
8	0.83	0.04	0.78	8.72*	33	1.00	0.65	0.35	3.50*
9	0.87	0.39	0.48	3.87*	34	0.87	0.30	0.57	4.75*
10	0.52	0.26	0.26	1.88*	35	0.87	0.30	0.57	4.75*
11	0.96	0.39	0.57	5.12*	36	0.74	0.13	0.61	5.28*
12	0.70	0.26	0.43	3.28*	37	0.91	0.74	0.17	1.60
13	0.96	0.22	0.74	7.70*	38	0.87	0.65	0.22	1.79*
14	0.17	0.30	-0.13	-1.05	39	0.87	0.52	0.35	2.77*
15	0.91	0.87	0.04	0.47	40	0.91	0.43	0.48	4.02*
16	0.70	0.17	0.52	4.20*	41	0.78	0.39	0.39	2.94*
17	0.78	0.13	0.65	5.87*	42	0.78	0.13	0.65	5.87*
18	0.83	0.13	0.70	6.58*	43	0.65	0.30	0.35	2.52*
19	0.83	0.17	0.65	5.83*	44	0.57	0.17	0.39	3.01*
20	0.57	0.52	0.04	0.30	45	0.65	0.13	0.52	4.29*
21	1.00	0.30	0.70	7.25*	46	0.87	0.43	0.43	3.48*
22	0.39	0.30	0.09	0.62	47	0.35	0.17	0.17	1.37
23	0.65	0.22	0.43	3.31*	48	0.43	0.13	0.30	2.44*
24	0.83	0.70	0.13	1.05	49	0.91	0.61	0.30	2.59*
25	0.17	0.04	0.13	1.45	50	0.74	0.09	0.65	5.99*

* p<0.05

Ancak, son testte grup tarafından büyük ölçüde doğru yanıtlanmayan maddelerden bir bölümünün doğru yanıtlanma oranı olarak belirlenen

0.70'e oldukça yakın olduğu da gözden kaçmamalıdır. 6. sınıf deney grubunda 20 (0.57), 23 (0.65), 27 (0.57), 32 (0.65), 43 (0.65), 44 (0.57), 45 (0.65), 49 (0.61) numaralı maddeler 0.55'in üzerinde değer veren ve 0.70 değerine yakın görünen maddelerdir.

Sonuç olarak, ön test ve son test farklarına göre ele alındığında, program 6. sınıfa ait deney grubunun %78'inde etkili olmuş görünmektedir. Bu oran son test-ön test farkı anlamlı olan 38 maddenin testte yer alan 50 maddenin tümüne bölünmesiyle elde edilmiştir. Bu sonuç programın verimli ve etkili olduğunu desteklemektedir.

T-testi Sonuçlarının Yorumu

Ön test ve son test maddelerine verilen yanıtlar arasındaki farkı inceleyen t testlerinin anlamlı sonuçlar vermesi o maddenin ikinci uygulamada ilk uygulamaya göre daha çok kişi tarafından doğru yanıtlandığını göstermektedir. t testi sonucunun olumsuz (-) ve anlamlı sonuç vermesi ise o maddeye son testte ön teste göre daha az sayıda kişinin doğru yanıt vermiş olduğunu göstermektedir.

Altıncı sınıf deney grubunda 10 maddeye ön test ve son testte verilen doğru yanıtlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Bunlar 1, 5, 15, 20, 24, 25, 26, 32, 37, 47 numaralı maddelerdir (Bkz. Tablo 6). 14 numaralı madde için ise olumsuz bir t değeri bulunmuştur. Yani son teste göre ön testte bu maddeyi doğru yanıtlayanlar daha fazladır. t değerinin sifıra yaklaşması ise ön test ve son test yanıtlanma yüzdelerinin birbirine yaklaştığı anlamına gelmektedir. t testi sonucu anlamlı sonuç vermeyen bu maddelerin değerlerine bakıldığında aşağıdaki iki durum göze çarpmaktadır.

1. Ön testte bir maddeyi doğru yanıtlayan katılımcı sayının çok olması, son testte ise, o maddeyi doğru yanıtlayan sayısının biraz artmış olması anlamlı ön test, son test farkını yaratmayabilmektedir. 6. sınıf deney grubunda 5., 24. ve 37. maddeler bu duruma örnek gösterilebilir. Söz konusu maddelere son testte ön teste göre daha fazla sayıda katılımcı doğru yanıt verdiği halde, başlangıçta da doğru yanıt verenlerin sayısı yüksek olduğu için iki uygulama arasında anlamlı bir fark görülmemiştir,
2. Ön testte bir maddeyi doğru yanıtlayanların sayısının az, son testte ise doğru yanıtlayanların sayısının artmış olması, grubun önemli bir bölümünü karakterize etmediği sürece bilginin kazanıldığını gösteren bir artış olarak kabul edilmemektedir. Örneğin 6. sınıf deney grubunda 1., 26., 32. ve 47. maddeler bu duruma örnektir. Dolayısıyla ön test ve son testte anlamlı t sonucu vermeyen maddeler ya konunun yeterince öğrenilmemiş olduğuna ya da başlangıçta grubun önemli bölümü tarafından biliniyor olduğuna işaret etmektedir.

Altıncı sınıf deney grubunda 50 test maddesinden 38'i ön ve son testler arasında anlamlı t değeri vermektedir ($p < .05$). Dolayısıyla bu maddelerin grup tarafından, program aracılığıyla öğrenilmiş olduğu kabul edilmektedir. Bu sonuç programın etkililiğinin önemli bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Kontrol Grubundan Elde Edilen Veriler

Tablo 4, 6. sınıf kontrol grubu için cinsel bilgi testinde yer alan 50 maddenin ön testteki ve son testteki doğru yanıtlanma yüzdelerini ve son test-ön test farkını inceleyen t değerlerini göstermektedir.

Tablo 4’de görüldüğü gibi altıncı sınıf kontrol grubu, ön testte madde güçlüğü 0.70’in üstünde olan 3 maddeyi doğru olarak yanıtlamışlardır. Bunlar 4, 5 ve 33 numaralı maddelerdir. Doğru yanıtlanan madde sayısı son testte ancak 7’ye çıkmıştır. 3, 5, 15, 24, 32, 33 ve 37 numaralı maddelerin gruplar tarafından 0.70’den yüksek bir oranda doğru yanıtlandığı görülmektedir. Burada, testle ölçülen 6 maddeye ait t değerinin anlamlı çıkmış olması yanıltıcı olmamalıdır.

Tablo 4: Altıncı sınıf kontrol grubu açısından cinsel bilgi testinde yer alan maddelerin son test ve ön test değerleri ve farkı inceleyen t değerleri

K	n _{json}	n _{jön}	fark	t	K	n _{json}	n _{jön}	fark	t
1	0.10	0.33	-0.24	-1.96	26	0.33	0.43	-0.10	-0.64
2	0.48	0.57	-0.10	-0.62	27	0.24	0.10	0.14	1.27
3	0.95	0.52	0.43	3.62*	28	0.62	0.33	0.29	1.93*
4	0.52	0.71	-0.19	-1.30	29	0.48	0.33	0.14	0.95
5	0.81	0.76	0.05	0.38	30	0.33	0.19	0.14	1.07
6	0.62	0.62	0.00	0.00	31	0.52	0.57	-0.05	-0.31
7	0.48	0.43	0.05	0.31	32	0.71	0.52	0.19	1.30
8	0.19	0.05	0.14	1.47	33	0.81	0.76	0.05	0.38
9	0.57	0.43	0.14	0.94	34	0.43	0.33	0.10	0.64
10	0.14	0.14	0.00	0.00	35	0.38	0.29	0.10	0.66
11	0.43	0.67	-0.24	-1.60	36	0.38	0.10	0.29	2.31*
12	0.52	0.29	0.24	1.62	37	0.86	0.62	0.24	1.82*
13	0.48	0.38	0.10	0.63	38	0.57	0.57	0.00	0.00
14	0.19	0.24	-0.05	-0.38	39	0.62	0.48	0.14	0.94
15	0.71	0.62	0.10	0.66	40	0.33	0.29	0.05	0.33
16	0.29	0.19	0.10	0.73	41	0.67	0.43	0.24	1.60
17	0.33	0.29	0.05	0.33	42	0.33	0.14	0.19	1.49
18	0.33	0.14	0.19	1.49	43	0.14	0.19	-0.05	-0.41
19	0.38	0.29	0.10	0.66	44	0.29	0.29	0.00	0.00
20	0.14	0.29	-0.14	-1.15	45	0.24	0.00	0.24	2.56*
21	0.57	0.62	-0.05	-0.31	46	0.43	0.48	-0.05	-0.31
22	0.24	0.14	0.10	0.79	47	0.19	0.19	0.00	0.00
23	0.38	0.29	0.10	0.66	48	0.14	0.05	0.10	1.07
24	0.76	0.62	0.14	1.01	49	0.57	0.57	0.00	0.00
25	0.00	0.05	-0.05	-1.02	50	0.29	0.05	0.24	2.18*

* p<0.05

Dikkat edilirse, 3. madde dışında diğer maddelerin doğru yanıtlanma yüzdelerinde bir artış gözlenmemektedir. Ön test uygulamasında 3. maddenin ilgi çektiği ve son testin uygulanmasına kadar geçen süre içerisinde ergenlerin bu konudaki bilgilerinde küçük artışlar görüldüğü düşünülebilir. Bu durum, program uygulanmadığı takdirde, önerilen konuların beklendik düzeyde kazanılamayacağına bir kanıt olarak gösterilebilir.

T-testi Sonuçlarının Yorumu

Tablo 4’den görüldüğü gibi 6. sınıf kontrol grubunun testin 6 maddesine ön teste ve son teste verdiği yanıtları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bunlar 3, 28, 36, 37, 45 ve 50 numaralı maddelerdir.

Bu maddeler son teste ön teste göre anlamlı olarak daha fazla kişinin doğru yanıtladığı maddelerdir. 6. sınıf kontrol grubunda testin iki uygulaması arasında anlamlı t değeri gösteren başka madde bulunmamıştır. Ancak 1, 2, 4, 11 ve 14 numaralı maddelerde olduğu gibi bazı maddelerin son teste doğru yanıtlanma sayısı ön teste göre daha düşüktür ve t testi anlamlı olmayan, olumsuz (-) değerler vermektedir. Bu sonuçlar bu grupta anlamlı bilgi artışları olmadığını göstermektedir.

Katılımcı Bireyler Açısından Verimlilik Ve Etkililik

Deney Grubundan Elde Edilen Veriler

Tablo 5, altıncı sınıf deney grubu için Cinsel Bilgi Testi'nde yer alan 50 maddenin ön testteki ve son testteki doğru yanıtlanma yüzdeleri ile ön test-son test farkını inceleyen t değerlerini göstermektedir. Burada her bir katılımcıya ait değerlendirmeler ayrı yapılmıştır.

Tablo 5: Altıncı sınıf deney grubu açısından birey temelli başarı yüzdelerinin ön test, son test puanları ve farkı inceleyen t değerleri

N	n _j son	N _j ön	fark	t
1	0.84	0.22	0.62	7.93*
2	0.90	0.52	0.38	4.61*
3	0.78	0.48	0.30	3.27*
4	0.72	0.40	0.32	3.41*
5	0.84	0.36	0.48	5.62*
6	0.80	0.32	0.48	5.52*
7	0.74	0.38	0.36	3.89*
8	0.86	0.40	0.46	5.42*
9	0.72	0.36	0.36	3.87*
10	0.72	0.30	0.42	4.63*
11	0.82	0.40	0.42	4.77*
12	0.74	0.42	0.32	3.43*
13	0.72	0.32	0.40	4.37*
14	0.80	0.26	0.54	6.43*
15	0.82	0.44	0.38	4.28*
16	0.84	0.24	0.60	7.54*
17	0.74	0.42	0.32	3.43*
18	0.76	0.30	0.46	5.19*
19	0.66	0.42	0.24	2.48*
20	0.66	0.24	0.42	4.66*
21	0.68	0.52	0.16	1.66
22	0.68	0.50	0.18	1.86*
23	0.46	0.22	0.24	2.62*

* p<0.05

Tablo 5’den görüldüğü gibi altıncı sınıf deney grubunda başarı yüzdeleri ön testte genel olarak düşüktür. Tablodan da görüleceği gibi, ön teste ait başarı yüzdeleri 0.22 ile 0.52 arasında değişmektedir. Ön testte en düşük başarı tabloda 1. ve 23. sırada yer alan bireye, en yüksek başarı ise 21. sırada yer alan bireye aittir. 23 katılımcının çoğunluğu düşük başarı yüzdelerinde toplanmışlardır.

Son testte ise, başarı yüzdeleri 0.46 ile 0.90 arasında değişmektedir. Son testte en düşük başarı 23 numaralı katılımcıya, en yüksek başarı ise 2 numaralı katılımcıya aittir. 23 öğrenciden 18’ine ait başarı yüzdeleri 0.70’in üzerindedir. Bu durum, ergenlerin program açısından önemli olan bilgilerin en az 0.70’ini doğru yanıtladığını göstermektedir. Bu da programın başarısına işaret etmektedir. Başarı yüzdeleri arasındaki farkın anlamlı çıkması da ayrıca bu durumu desteklemektedir. Cinsel Eğitim Programı’nın deney grubunun %96’sında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan 23. sırada bulunan ergen açısından program verimsizdir. Bu ergen eğitimin sonunda testi ancak 0.46 oranında doğru yanıtlamıştır. Bu nedenle bu ergenin programa tekrar alınması gerekir.

Altıncı sınıf deney grubu katılımcılarının ön test ve son testten aldıkları puanlar arasındaki anlamlılığın incelendiği t-testi sonuçlarına bakıldığında, 21 numaralı katılımcı dışındaki bütün katılımcılarda başarı ön testten son testte doğru yükselmiştir. Bu amaçla yapılan t-testi, 21. sıradaki birey dışındakiler için anlamlı sonuç vermektedir. Her bir bireyin bu eğitim programının başlangıcından, bitimine kadar başarı yüzdeliğinin incelenmesi ve iki değerlendirme (son-ön testler) arasındaki farkın test edilmesi önemli bir analiz olarak görülmektedir. Örneğin tablodan 1 numaralı katılımcının ön test başarı yüzdesinin 0.22 olduğu görülmektedir. Bu durum testin ölçtüğü düşük bir başarıya işaret etmektedir. Aynı birey son testte başarı yüzdesini 0.84’e yükselmiştir. Yani eğitim programı sonunda aynı kişi testin önemli bölümünü doğru yanıtlamış ve önemli bir başarıya ulaşmıştır. İki testten elde edilen puan yüzdeleri arasındaki farkı gösteren t testi değeri ($t= 7.93$, $p< .05$) anlamlı bir farka işaret etmektedir. Sonuç olarak, bu tür sonuç alınan ergenler için programın oldukça verimli olduğu söylenebilir.

21 numaralı katılımcının ön test başarısı (0.52) görece olarak yüksektir. Yani herhangi bir eğitim almaksızın testin yarısını doğru yanıtlamıştır. Ancak aynı kişi son testte ancak 0.68 düzeyinde yüksek olmayan bir başarı elde etmiştir. Bu kişinin ön test ve son testten aldığı puanlar arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0.05$). Bunun dışındaki bütün bireyler için (grubun %96’sı) eğitim sonunda cinsel bilgi düzeyinin artmış olduğu, kısaca ön ve son testler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ancak 19., 20., 22. ve 23. katılımcıların ön test ve son test puanları arasındaki fark anlamlı olduğu halde, son test başarı puanları ölçüt olarak belirlenen 0.70’in altında olduğu için programın sonunda başarılı oldukları söylenememektedir. Bu kişilerde eğitim sonunda bilgi düzeyinde önemli bir artış olduğu halde, bu artış başarılı sayılmalarına yetmemektedir. Genel olarak, grubun büyük çoğunluğunun gerek ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlı çıkması, gerekse son testte başarı ölçütü olarak belirlenmiş olan 0.70 düzeyinin üstüne çıkılması olması nedeniyle eğitimin verimli olduğu sonucuna varılabilir.

Kontrol Grubundan Elde Edilen Veriler

Tablo 6, altıncı sınıf kontrol grubu için Cinsel Bilgi Testi’nde yer alan 50 maddenin ön testteki ve son testteki doğru yanıtlanma yüzdeleri ile ön test-son test farkını inceleyen t değerlerini göstermektedir. Burada her bir katılımcıya ait değerlendirmeler ayrı yapılmıştır.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ön teste ait başarı yüzdeleri 0.14 (3. katılımcı) ile 0.56 (12. katılımcı) arasında değişmektedir. Genel olarak bu gruptaki 21 ergenin çoğu düşük başarı yüzdelerinde toplanmışlardır. Cinsel Bilgi açısından herhangi bir eğitim almayan bu grup için düşük puanlar oldukça beklendiktir. Son testte ise, başarı yüzdeleri en düşük 0.22 (13. katılımcı) ile en yüksek 0.66 (12. katılımcı) arasında değişmektedir. Bu grupta ön test ve son test arasında konuya ilişkin öğrenmelerin biraz arttığı gözden kaçmamaktadır. Ancak bunlar yeterli düzeyde görünmemektedir. Son testte hiçbir katılımcı başarı ölçütü olarak kabul edilen 0.70’in üzerinde başarı göstermemiştir. Bu anlamda bazı davranışlara ait başarı yüzdeleri arasındaki farkların anlamlı çıkması yanıltıcı olmamalıdır.

Tablo 6: Altıncı sınıf kontrol grubu açısından birey temelli başarı yüzdelerinin ön test, son test puanları ve farkı inceleyen t değerleri

N	n _{son}	n _{ön}	fark	t
1	0.46	0.20	0.26	2.88*
2	0.48	0.24	0.24	2.58*
3	0.52	0.14	0.38	4.42*
4	0.58	0.54	0.04	0.40
5	0.48	0.50	-0.02	-0.20
6	0.48	0.26	0.22	2.34*
7	0.52	0.46	0.06	0.60
8	0.42	0.50	-0.08	-0.81
9	0.56	0.36	0.20	2.05*
10	0.48	0.38	0.10	1.02
11	0.30	0.42	-0.12	-1.26
12	0.66	0.56	0.10	1.03
13	0.32	0.22	0.10	1.13
14	0.22	0.32	-0.10	-1.13
15	0.40	0.28	0.12	1.28
16	0.34	0.34	0.00	0.00
17	0.32	0.32	0.00	0.00
18	0.30	0.32	-0.02	-0.22
19	0.56	0.48	0.08	0.80
20	0.30	0.22	0.08	0.92
21	0.34	0.48	-0.14	-1.44

* p<0.05

Ön ve son testler arasında yapılan t testi sonucuna göre 1., 2., 3., 6. ve 9. katılımcıların ön-son testlere verdikleri doğru yanıtlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Bunlardan örneğin 1. katılımcının ön testte 0.20’lik başarı yüzdesi elde etmiş olduğu görülmektedir. Son testte aynı kişi başarı yüzdesini 0.46’ya yükseltmiştir. Bu fark anlamlı olmakla birlikte, son test başarı yüzdesi 0.70 olarak belirlenmiş olan ölçütten çok uzaktır. Dolayısıyla t farkı anlamlı bulunduğu halde, bu beş katılımcının başarı yüzdelerinin artmış olduğu söylenememektedir. Ayrıca, 5., 8., 11., 14., 18. ve 21. ergenler ön teste göre son testte daha düşük puanlar almışlardır. Yani bu kişilerin başarı yüzdeleri anlamlı bir fark ortaya konmaksızın gerilemiştir. 6. sınıf kontrol grubunun bu biçimdeki değerlendirilmesine genel olarak bakıldığında, son testte başarı izine rastlanmamaktadır.

Sonuç

Cinsellik ergenlerin yaşamında yoğunluk kazandıkça, cinsel konularda bilgi ve beceri kazandırmayı hedefleyen cinsel eğitimin de önemi artmaktadır. Siyasi değişimlerden ve eğitim ideolojilerinden etkilenen cinsel eğitim farklı kültürlerde ve farklı dönemlerde farklı biçimlerde yürütülmüştür. Batılı ülkelerde okullarda cinsel eğitim için ayrı derslerin okutulması yönünde uygulamalar vardır.

Ayrıca sağlık eğitimi ya da sağlık bilgisi kapsamında cinsel konularda bilgilerin kazandırılmasına yönelik uygulamalara da rastlanmaktadır. Cinsel konulardaki bilgilerin ilköğretim programlarında hatta bazen okulöncesinde başlatılması yönünde uygulamalar görülmektedir. Gerek alanyazında, gerekse çeşitli uygulamalarda cinsel eğitimin erinlik ya da erken ergenlik yıllarında kaçınılmaz biçimde verilmesi gerektiğine ilişkin genel bir eğilim göze çarpmaktadır. 1980'lerden itibaren cinsel eğitimde ergenleri cinsellikten uzak tutmayı hedefleyen "cinsel perhiz" anlayışı önem kazanmıştır. Bu anlayış çerçevesinde verilen eğitim sonucu ergenlerin cinselliğe ve onları cinsel davranışa itebilecek akran baskısına direnmeleri hedeflenmiştir. Bu anlayış en kısa haliyle "Yalnızca Hayır De!" sloganıyla anılmaktadır. Bu çerçevede ergenlere yönelik hazırlanmış bazı özel programların etkililiğinin incelendiği araştırmalar çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Programların ergen cinselliğinin önemli sorunlarını gidermede etkili olmadığını gösteren araştırmalar dikkat çekicidir.

Bir diğer cinsel eğitim anlayışı da SIECUS'un öncülük ettiği "Yalnızca Biliyorum De!" sloganıyla özetlenen, ergenlerin cinsel konularda gerekli bilgi ve kendilerini olumsuz etkilerden korumalarını sağlayacak becerileri kazanmalarına dayanan bir anlayıştır. Bu anlayışta cinsellik oldukça kapsamlı ve disiplinler arası bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu amaçla farklı yaşlar için önerilen konuları içeren uygulama rehberi, farklı kültürlerde uygulanabilecek cinsel eğitim çalışmaları için amaçları ve konuları sağlamaktadır.

Türkiye'de ulusal eğitim programları içinde cinsel eğitim ayrı bir ders olarak yer almamaktadır. Genel olarak çeşitli dersler kapsamında cinselliğe ilişkin konularda da genel bir eksiklik dikkati çekmektedir. Türkiye'de özellikle son yirmi yıldır ergenlerin cinsel eğitim gereksinimi pek çok çalışma ile açıkça ortaya konmuştur. Ayrıca ergenlerin değişen cinsel davranışları -örneğin evlilik öncesi cinsel ilişki deneyiminin yaygınlığı- da çeşitli çalışmalarca ele alınmış ve sağlık açısından risk taşıyabilecek yeni eğilimlerin Türkiye'deki ergenler arasında var olduğu rapor edilmiştir. HIV-AIDS'in yayılımıyla konu daha özel bir biçimde incelenmiş ve Türk ergenlerinin bu açıdan taşıdığı risk ve eğitim gereksinimi bir dizi araştırma ile ortaya konmuştur. Türkiye'de cinsel eğitim örgün eğitimin bir parçası olarak eğitim sisteminde yer almadığı halde, cinsel konularda bilgilerin aktarıldığı önemli bazı girişimler vardır. Ancak bunların düzenli olmaması, bütün ergenlere ulaşmaması ve genellikle değerlendirme olanağından yoksun olması nedeniyle ergenlerin cinsel eğitim gereksinimini bütünüyle karşılamaktan uzak olduğu söylenebilir. Bu açıdan yaşanan boşluğu bir ölçüde doldurabilmek amacıyla cinsel eğitime en çok gereksinim duyduğu kabul edilen 12-14 yaş grubuna yönelik İnsan Gelişimi Programı (İGP) olarak adlandırılan bir cinsel eğitim programı hazırlanmıştır. Bunun hazırlanmasında Türkiye'deki gereksinimden ve Batı'daki uygulamalardan yararlanılmıştır.

Programın temel hedefi, programda yer alan bilgi ve becerilerin, programa alınmış bireyler tarafından yaşamlarında doğru biçimde kullanılabilmesidir. Bilgi ve becerilerin doğru olarak kullanılabilmesi öncelikle programda yer alan konuların bireyler tarafından yeteri kadar ve doğru biçimde öğrenilmiş olmasına bağlıdır. Bu nedenle programın, bu amacına ulaşmış olup olmadığını belirlemek için çoktan seçmeli bir testin geliştirilmesine karar verilmiştir. Çoktan seçmeli testte yer alacak her bir maddenin, programın önemli bir temsilcisi olacağı düşünülmüş ve test maddelerin programla uyum içinde olması için test geliştirme sürecine uygun, titiz bir çalışma bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Geliştirilmiş olan ölçme aracı program başlamadan önce ön test, programın hemen bitiminde ise son test olarak kullanılmıştır. Ön testle programa alınacak bireylerin programa katılmadan hangi bilgi ve becerilere sahip oldukları, son testle ise programın bitiminde ne kadar bilgi ve beceri kazandıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

İGP'nin değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılan ön test - son test modellerinden farklı bir değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde testteki her bir maddeden yararlanılarak program, teste verdikleri yanıtlardan yararlanılarak da programa katılan bireyler değerlendirilmiştir. Bu yolla hem programda yer alan bilgiler, beceriler tek tek ve bütün olarak hem de programa katılan bireyler tek tek ve bütün olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme ölçütü olarak hem programın amacına uygunluğu bakımından hem de tam öğrenme düzeyi olan 0.80'e yakınlığı bakımından 0.70 düzeyi ölçüt alınmıştır. Tek tek ele alınan değerler verimliliğin, birlikte ele alınan değerler ise etkililiğin bir ölçüsü olarak kullanılmıştır.

Kullanılan bu değerlendirme yöntemi diğer yöntemlerden farklı olarak araştırmacılara genel olarak şu olanakları sağlamaktadır:

- a. Ön test sayesinde programa alınmayacak bireylerin belirlenebilir (programın bütününde 0.70'in öğrenmeye sahip bireyler varsa bunlar programa alınmayabilir).
- b. Son test sayesinde programı tekrar edecek bireyler belirlenebilir (programın bütününde 0.70'in altında öğrenmeye sahip bireyler varsa bunlar programa tekrar alınabilir).
- c. Ön testten elde edilen veriler sayesinde program kapsamından çıkarılacak konular saptanabilir (testte yer alan maddelerden herhangi biri 0.70'in doğru yanıtlanmışsa bu maddeyle ölçülen bilgi ve beceriler program dışı bırakılabilir).
- d. Hem ön testten hem de son testten elde edilen bilgilere dayanarak programı oluşturan alt konulara göre değerlendirmeler yapılabilir.
- e. Son testten elde edilen veriler sayesinde program kapsamında düzeltilcek konular saptanabilir (testte yer alan maddelerden herhangi birinin programın bitimindeki öğrenilme yüzdesi oldukça düşüğe bunun programdan mı, testten mi, öğretim yönteminden mi, öğreticiden mi yoksa katılımcılardan mı vb. kaynaklandığı üzerinde program yürütücüsüne düşünme fırsatı verebilir).
- f. Her bir madde ve birey için değerlendirme yapılabildiği için, elde edilen bilgiler sayesinde programın güçlük düzeyi katılımcılara göre ayarlanabilir.

Kaynakça:

- Agnesson, C. (2001). Adolescent girls' sexual attitudes and opposite sex relations in 1970 and 1996. *Journal of Adolescent Health*, 28(3), 242-252.
- Barbey, M. A. (1991). Switzerland's videotext computer sex education programme, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 22-23.
- Baykul, Y. (1992). Productivity and evaluation in education, *Education*, 113(2), 307-311.
- Berk, L. E. (2001). *Development through lifespan*, Boston: Ally and Bacon Inc.
- Berne, L. A. (1992). Homosexuality: Exploring you feelings, *Journal of Health Education*, 23(5), 307-309.
- Besharov, D. J. ve Gardiner, K. N. (1991a). Sex education and abstinence programs and evaluation. *Children and Youth Service Review*, 19(5/6), 327-339.
- Bloom, B. S., Hastings, J. T. ve Madaus, G. F. (1971). *Handbook of formative and summative ve evaluations of student learning*, NY: McGraw Hill Co.

- Blumenfeld, W. J. (1992). Homofobia: How we are all pay the price? (Eds. Warren J. Blumenfeld). Boston: Beacon pres
- Bingham, C. ve Crockett, L. (1996). Longitudinal adjustment patterns of boys and girls experiencing early, middle and late sexual intercourse. *Developmental Psychology*, 32, 647-658.
- Bulut, A. Nalbant, H. ve Çokar, M. (2002). Ergenler ve sağlık durum raporu, Ergenlerin Sağlık Bilincinin Geliştirilmesi Projesi, İKGV, İ.Ü. İstanbul Tıp Fak. Kadın ve Çocuk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Buresova, G. (1991). Sex educayion in Czechoslovakia, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 12-13.
- Carney, J., Werth, J. L. ve Emanuelson, G. (1994). The relationship between attitudes towards persons who are gay and persons with AIDS and HIV and AIDS knowledge, *Journal of Counseling and Counseling Psychology*, 72(6), 646-650.
- Casper, V., Werth, J. L., ve Emanuelson, G. (1994). The relationship between attitudes towards persons who are gay and persons with AIDS and HIV and AIDS knowlage, *Journal of conseling anda Counseling Psychology*, 72(6), 646-650.
- Corley, T. J. ve Pollack, R. H. (1996). Do ghances in the sterotypic of a lesbian couple affect heterosexuals' attitudes toward lesbianism, *Journal of Homosexuality*, 32(2), 1-17.
- Dacey, J. ve Kenny, M. (1994). Adolescent development, Dubeque: Brown and Benchmark.
- Donatelle, R. ve Daviz, L. G. (1996). Acces to health, Forth Ed., Boston: Ally and Bacon Inc.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk, genç, annebabalar. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Elliamson, M. (1996). A survey of the campus climate for lesbian, gay and bisexual university members. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 8(4), 39-58.
- Frada, A. ve Villar, D. (1991). Sex education in France, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 3-6.
- Forrest, D. J. ve Singh, S. (1990). The sexual and reproductive behaviors of American women, 1982-1988. *Family Planning perspectives*, 22(5), 206-214.
- Frisias, S., Lagio, A., Saurtzi, P. ve Vidalaki, M. (1991). Sex education and family planning messages in greek school boks, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 11-12.
- Gallard, C. (1991). Sex education for teenagers in the millennium, *Youth Studies Australia*, 19(4), 11-19.
- Goodson, P. ve Edmundson, E. (1994). The problematic promotion ob abstinence: An overview of Sex respect, *Journal of School Health*, 64(5), 205-210.
- Hayes, B. (1995). Religious identification and moral attitudes: The British case. *British Journal of Sociology*, 46(3), 457-474.
- Herman-Gidens, M., Slora, E., Wasserman, R., Bourdany, C., Bhapkar, M., Koch, G. ve Hasemeier, C. (1997) Secondary sexual characteristic and menses in young girls seen in Office practise. *Pediatrics*, 88,505-512.
- Ketterlinus, R., Lamb; M. E. ve Nitz, K. A. (1994). Adolescent nonsexual and sex-related problem behaviors: Their prevalence, consequences and co-occurrence, (Ins) *Adolsecent Problem Behaviors*, New jersey: Lawrence Erlbaum Associatiated Pub.
- Ketting, E. (1991). Sexual education, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 1.
- Koral, S. (1991). Cultural, religious and socio-economics factors affecting sex and education in Turkey, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 15-16.
- Kutlu, Ö. (1998). Eğitimde verimliliğin ölçülmesi üzerine bir çalışma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Esntitüsü.
- Kutlu, Ö. ve Çok, F. (2002). Cinsel bilgi testinin geliştirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, 27(123), 3-12.
- Kyes, K. B. ve Tumbleka, L. (1994). Comparison of Indonesian and American collage students' attitudes toward homosexuality, *Psychological Reports*, 74(1), 227-237.

- Magnusson, C. (2001). Adolescent girls' sexual attitudes and opposite sex relations in 1970 and 1996. *Journal of Adolescent Health*, 28(3), 242-252.
- Masters, W. H., Johnson, V. E. ve Kolodny, R. (1995). *Human sexuality*, Fifth Ed., NY: Harper Collins Pub.
- Mc Clintock, M. ve Herdt, G. (1996). Retring puberty: The development of sexual attraction. *Psychological Science*, 5, 178-183.
- Mosher, W. D. (1990). Contraceptive practices in the United States, 1982-1988. *Family Planning Perspectives*, 22, 198-205.
- Mussen, P. H., Conger, J. J., Kagan, J. ve Husbor, A. C. (1990). *Child Development and Personality*, 7th Ed., NY: Haper Collins Pub.
- Muschang, A. M. (1991). Sex education in Luxembourg, *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 10-11.
- Oliver, M. B. ve Hyde, J. S. (1995). Gender differences in attitudes toward homosexuality: A reply to Withney and Kite. *Psychological Bulletin*, 117(1), 155-158.
- Olsen, J., Weed, S., Nielsen, A. ve Jensen, L. (1992). Student evaluation of sex education programs advocating abstinence, *Adolescence*, 27(106), 369-381.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (1998). *Cirriculum: Foundation, principles and Issues*, New Jersey: Prestice. Hall.
- Poemer, R. ve Pascman, M. (1985). Sex Education Law and Policies. *Studies in Family Planning*, 16(4), 219-230.
- Pratle, T. (1993). A comparative study of attitudes toward homosexuality: 1986 and 1991, *Journal of Homosexuality*, 26(1), 77-83.
- Riser, H. (1991). Sex education in schools in Denmark. *Planned Parenthood in Europe*, 20(1), 18-19.
- Risley-Curtis, C. (1997). Sexual activity and contraceptive use among children entering ouy-of-home care. *Child Welfare League of America*, 76(4), 475-499.
- Smith, M. J. (1997). Special populations and Psychological barriers, (In) *AIDS and STD's: A global perspective* (R. J. Donatelle, D. A. Champeau and J. Henderson, Eds). New Jersey: Simon and Schuster Custom Pub.
- Simon, A. (1995). Some correlates of individuals' attitudes toward lesbians. *Journal of Homosexuality*, 29(1), 89-103.
- Simoni, J. M. (1996). Pathways prejudice: Predicting students' heterosexist attitudes with demographics, self-esteem and contact with lesbians and gay men, *Journal of Collage Studenst Development*, 37(1), 68-78.
- Singh, K. ve Darroch, J. (1999). Trends in sexual activity among adolescent American women: 1982-1995. *Family Planning Perspectives*, 31, 212-219.
- Sonenstein, F. L., Pleck, J. H. ve Ku, L. C. (1991). Levels of sexual activity among adolescent males in the United States. *Family Planning Perspectives*, 21,152-158.
- Steinberg, L. (2002). *Adolescence*, 6th Ed. Boston: Mc Graw Hill.
- Storms, M. D. (1980). Theories of sexual orientation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(5), 783-792.
- Sunita, P. (1995). Personal and emotional correlates of self-reported antigary behaviours, *Journal of Interpersonal Violence*, 10(3), 354-366.
- Tekin, H. (2001). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Matbaacılık.
- Van de Ven, P. (1994). Comparisons among homophobic reactions of undergraduates, high school students and young offenders, *Journal of Sex Research*, 31(2), 117-124.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. (1990). *Understanding human behavior and the social enviroment*, Sec. Ed., Chicago: Nelson-Hall Pub.

İlköğretim Döneminde Cinsel Gelişim Programı

G. Berna Gökengin¹

Bu program 1999 yılında emeklemeye başladı ve yıllar içinde gelişti. İzmir’de doktoru olarak çalıştığım özel bir okulda ve idarecilerin isteği ve desteği ile başladı. Okul rehberlik birimi ile yakın işbirliğinde yürütüldü. Her öğretim yılında her şubeye bir ders saati olarak uygulandı. Sınıf düzeni değiştirilmeden kız ve erkek karışık olarak aktarıldı. İlköğretim öğrencilerine cinsel gelişim dersleri verdiğim yıllarda edindiğim deneyimlerden yola çıkarak eğitimciler, idareciler ve velilerin bu programı desteklemelerinin genel nedenlerini şöyle sayabilirim:

- Cinsel bedensel gelişimin öğretilmesinin gerekliliğine inanç duymaları,
- “Ben anlatmayayım ama birisi anlatsın” kaygısı,
- Öğrenciler arasında istenmeyen söz ve davranışların bu yolla azaltılması ve kontrol altına alınmasına gereksinim duymaları,
- Erken (?) yaşanabilen cinselliğe karşı önlem almak ve öğrenciyi bu anlamda korumak için duydukları gereksinim ve endişe,
- İstismar konusunda farkındalık yaratıp kişiyi donanımlı hale getirmek.

Deneyimlerimde bu konuda pek rahat hissetmeyen veli ve eğitimcilerle de karşılaştım. Ancak uygulamanın gerçekleştiği okulun genel güvenilirliği bu kişilerin programa güvenmelerine katkıda bulunmuştur.

Kişisel bakış açım; bu eğitimin hem öğrencinin bugünkü gelişimine bir katkı, hem de geleceğine bir yatırım olduğu yönündedir. Kişinin kendi bedenini tam olarak tanıması çok önemlidir.

İlköğretim erke yıllarında fen derslerinde bütün anatomik sistemler anlatılırken vücudun önemli bir parçası olan üreme sistemi de anlatılmalıdır. Bu sisteme 6. sınıfa kadar hiç değinilmemesi eksik bir bilgilendirme. Kanımca bu bilgiyi tamamlamanın aileye bırakılmaması, okul ve sınıfın güvenli ortamı içinde profesyonelle anlatılması çok yararlıdır. Üreme ve cinsellik birbirinden ayrılmaz iki kavram olarak birlikte ele alınmalıdır.

Bu eğitim programında en önemli olan doğru bilgileri yargılardan olabildiğince uzak ve insani değerler süzgecinden geçirerek aktarmaktır. Eğitimin kapsamı kadar, hatta daha da önemli bir unsur öğreticinin kimliği ve tutumudur. Bu eğitimde başarıyı artıran en ağırlıklı etmen öğreticinin yaklaşımıdır. Bu nedenle konuyu sindirmiş, yargıları ile yüzleşmiş, bilgiye hakim ve konunun önemine yürekten inanan, öğrenciyi sıcak ve samimi ama sınırları belirgin güvenli bir eğitim ortamı sunabilecek eğitimciler yetiştirmenin önemli olduğuna inanıyorum.

İlköğretim döneminde cinsel gelişim eğitimi yaş dönemine göre belli kavramları ele almaktadır. Bu kavramları ana hatları ile sınıflara göre şöyle özetleyebilirim:

1. ve 2. sınıfta: Kız ve erkek cinsleri kavramları üzerinde durulur. Ayıp kavramı tartışılır. Her cinsin belirleyici özelliklerinin (özel bölgelerimiz) neler olduğu ve doğru adları aktarılır. Özel bölgelerimizin yerleşimlerinin mantığı tartışılır (örneğin kadın bedeninde bir bebek oluşabileceği için üreme organlarının karnının içinde yer alması bebeğin korunması ve ısınması açısından gereklidir).

¹Dr., Psikodramatist, www.bernagokengin.com

Özel bölgelerin önemleri vurgulanır ve insanlığın sürekliliği konusuna değinilir. Bunların ardından bir bebeğin nasıl oluştuğu, geliştiği ve doğduğu aktarılır. İstismar açısından uygun bir şekilde uyarmak üzere, vücudumuzun bize özel olması nedeniyle dokunulmak konusunda onayımızın önemi vurgulanır.

Bu derslerde tahtaya çizilen basit ve balon vücutlu çizimler öğrencinin eşliğinde tamamlanmaktadır. İkinci sınıfta yumurta ve spermin buluşması bir cümle ile eklenir.

3. sınıfta: Öğrenciler karikatür bir çizim olan Tonton ailesi - Bay ve Bayan TONTON ile tanıştırılır. Bu çizimler aracılığı ile özel bölgelerdeki tüylerle ilk karşılaşma yaşanır. Yine resim üzerinden sohbet edilerek eş olma kavramı ve “SEV”işmek kavramı tartışılır. Sevgi ve güzel duyguların paylaşımı ve aile olmaktan söz edilir. Vücudun cinsle özgü bölgeleri yeniden hatırlanır. Yeniden bebek oluşumu ve doğum anlatılır.

4. ve 5. sınıfta: Bu yaş grubunda ergenliğe girmeye hazırlanan öğrenci sayısı artmış, bazı öğrenciler ergenliğe girmiştir. Konu robot çizimlerle kız ve erkek gelişim tablosu üzerinden etkileşimli olarak aktarılır. Her iki cinsle özgü gelişim, benzerlikler, farklılıklar, ergenlik konusuna giriş tartışılır. Gelişim evrelerinin her insan için değişik yaşlarda ve farklı düzeylerde olabileceği önemle vurgulanır. Beşinci sınıflarda adet döngüsü anlatılır.

6. sınıfta: Artık fen dersinde üreme konusu işlenmiştir ve sınıfta ergenlik dönemine girenlerin sayısı artmıştır. Kız ve erkek tablosu üzerinden ergenlik konusu kısaca hatırlanır. Adet döngüsü ayrıntıları ile anlatılır. Döllenme konusu aktarılır. Günlük yaşamda ergenlik ile ilgili neler olduğundan bahsedilir. Mastürbasyonun anlamına ve zararlı etkisi olup olmadığına değinilir.

7. sınıfta: Genel olarak 6. sınıf konularının ve döllenme konusunun tekrarı yapılır. Bu konuda sınıftaki gereksinime göre esneklik gerekir. Her sınıfın dinamikleri farklı olmaktadır. Islak rüyalar ve penis sertleşmeleri (bazen 6. sınıfta bu konu anlatılmış olabilir) anlatılır. Doğum kontrol yöntemlerine ve CYBH (Cinsel yolla bulaşan hastalıklar) başlıklarına değinilir.

8. sınıfta: Kısa yanıtları olan yazılı sorular dağıtılır. Bu yöntem ile eksik bilginin öğrenci tarafından fark edilmesi amaçlanır. Soruların üzerinden geçerek önceki yıllarda ve fen derslerinde ele alınan bilginin tamamlanması sağlanır. Doğum kontrol yöntemleri ele alınır. Hiçbir yöntemin %100 korumadığı vurgulanır. CYBH'nin sadece AIDS olmadığı belirtilerek diğer çeşitleri aktarılır. Dersin sonunda sınıf dinamiğinin uygunluğuna göre cinselliği yaşamının getirdiği sorumluluklar ve riskler tartışılır.

İlköğretim döneminde cinsel gelişim eğitimi programına öğrenciler içtenlikle ve merakla katılmaktadırlar. Konuyu ders dışına taşıyan öğrenciye nadiren rastlandı. Velilerden alınan geri bildirimde göre bilgiyi alan öğrencinin genellikle evde konuyu gündeme getirmeye gereksinimi olmadığı belirlendi. Programın aktarılma şekli çok önem taşımakla beraber öğrencinin ilgi düzeyinin, konuyu dinlemeye ve öğrenmeye hazır olup olmamasının öğrenmeyi büyük ölçüde etkilediği gözlemlendi.

Bu programa yürekten inanarak yaygınlaşmasını hedefliyorum. Eğitimin yaygınlaşması ile cinsle özgü gelişimin iyi bilinmesini, insan vücudunun bütünüyle kabul görebilmesini, cinselliğin sorumluluk ve riskleri ile ilgili bilinç kazanılmasını ve güzelliklerinin keyfine varılabilmesini diliyorum.

TAP Vakfı İlköğretim Kademesi Cinsel Sağlık Eğitim Programı: “Büyüyorum, Değişiyorum”

Eylem Karakaya¹ - Efsun Sertoğlu²

Okul rehberlik birimlerinden gelen talepler doğrultusunda 2000 yılında başlatılan ve 12 yıldır sürdürülen “Büyüyorum, Değişiyorum” programı, ergenlerin cinsel gelişimlerini desteklemeyi ve “güvenli cinsellik” kavramı çerçevesinde kazanacakları bilinç ve duyarlılık ile riskli davranışlardan kaçınmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu programla ergenlerin;

- Cinsiyetlerine özgü özelliklerini anlamaları,
- Bedenlerinin kendilerine ait, özel ve değerli olduğunu fark etmeleri,
- Kadın-erkek üreme organlarını ve işlevlerini öğrenmeleri,
- Cinsiyetleri ve bedenleri hakkında olumlu duygular taşımaları,
- Özbakım konusunda doğru davranışlar geliştirmeleri,
- Yaşadıkları bedensel ve duygusal değişimi anlamaları,
- Kişiyeye özel konuların ve bedene dair ayrıntıların paylaşımında sınır koymaları,
- Özel alanlarını ihlal edecek davranışlar karşısında doğru duruş sergilemeleri,
- Toplumsal cinsiyet kalıplarını sorgulamaları,
- Cinsel kimlikleriyle barışık ve güvenli bir duruş sergilemeleri,
- Birbirlerinin değerlerine, sınırlarına saygı gösterme konusunda duyarlılık kazanmaları,
- Cinselliğe “güvenli cinsellik” kavramı çerçevesinde yaklaşmaları,
- Doğru bilgi kaynaklarına yönelmeleri hedeflenmektedir.

“Büyüyorum, Değişiyorum” programı, okul rehberlik birimleriyle işbirliği halinde yürütülmektedir. Programın ön hazırlık, uygulama ve değerlendirme süreçlerine dair adımlar şöyledir:

- Programın içeriği okulun ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak gözden geçirilmekte, gereken değişiklikler yapılmakta, rehberlik birimiyle paylaşılarak geribildirim alınmakta,
- Okul ve eğitim ekibinin çalışma takvimi doğrultusunda uygulama planı oluşturulmakta,
- Rehberlik birimi tarafından öğrenci, öğretmen ve ebeveynlere program hakkında bilgi verilmekte,
- TAP Vakfı tarafından öğretmen ve ebeveynler için bilgilendirme seminerleri yapılmakta,
- Uygulama öncesinde, psikolojik danışmanlardan okulun yapısına, sınıf dinamiklerine, özel durumu olan öğrencilere dair bilgi alınmakta,
- Program her kademe için 2’şer ders saatinden oluşmakta ve 2 ders arasında 1 hafta zaman bırakılmakta,
- Eğitimler öğrencilerin kendi sınıflarında, karma şekilde verilmekte,
- Konular görsel materyaller ve interaktif yöntemlerle işlenmekte,
- Uygulama sırasında ilgili psikolojik danışman sınıfta bulunarak süreci gözlemlemekte,

¹Uzman Hemşire, TAP Vakfı

²Sağlık Eğitimsi, TAP Vakfı

“Büyüyorum, Değişiyorum” programı, ilköğretim kademesinde 3. sınıf ile 8. sınıf (9 - 14 yaş) aralığında uygulanmaktadır. Program 2011 - 2012 eğitim-öğretim yılında 24 ilköğretim okulunda yürütülmüştür.

Okul
<i>Adapazarı Enka Okulları</i>
<i>ALEV İlköğretim Okulu</i>
<i>ALKEV İlköğretim Okulu</i>
<i>Avrupa Koleji Kazlıçeşme İlköğretim Okulu</i>
<i>Avrupa Koleji Çekmeköy İlköğretim Okulu</i>
<i>Ayazağa Işık İlköğretim Okulu</i>
<i>Erenköy Işık İlköğretim Okulu</i>
<i>Hisar Okulları</i>
<i>Irmak Okulları</i>
<i>IELEV Çağaloğlu İlköğretim Okulu</i>
<i>IELEV 125. Yıl İlköğretim Okulu</i>
<i>Istanbul Koleji</i>
<i>Istanbul Marmara İlköğretim Okulu</i>
<i>ISTEK Acıbadem İlköğretim Okulu</i>
<i>ISTEK Atanur Oğuz İlköğretim Okulu</i>
<i>ISTEK Bilge Kağan İlköğretim Okulu</i>
<i>ISTEK Kaşgarlı Mahmut İlköğretim Okulu</i>
<i>ISTEK Kemal Atatürk İlköğretim Okulu</i>
<i>ITU Natuk Birkan İlköğretim Okulu</i>
<i>Koç İlköğretim Okulu</i>
<i>SEV İlköğretim Okulu</i>
<i>Şişli Terakki İlköğretim Okulu</i>
<i>Türk-İsveç Kardeşlik İlköğretim Okulu</i>
<i>Ulus Musevi İlköğretim Okulu</i>
<i>Utopya İlköğretim Okulu</i>

Programın içeriği

3. SINIF

1. Ders: Cinsiyetimi tanıyorum

Amaç: Öğrencilerin iki cinsiyet arasındaki biyolojik cinsiyete özgü farklılıkları öğrenmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Cinsiyet
- Kadın-erkek bedeni arasındaki farklılıklar
- Dış üreme organlarının isimleri
- Anne karnında bebek

2. Ders: Bedenim değerlidir

Amaç: Çocukların, bedenlerinin kendilerine ait, özel, değerli olduğunu fark etmelerini ve bedenlerini nasıl koruyacaklarını öğrenmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Bedenin özelliği
- Özel bölgeler
- Şakalar ve oyunlar
- İyi ve kötü sırlar
- Bedenin korunması

4. SINIF**1. Ders: Büyüyorum**

Amaç: Çocukların, büyüüp gelişmeye başlayan bedenlerinde meydana gelecek değişimlere hazırlanmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Büyümenin anlamı
- Büyürken bedende meydana gelen değişimler
- Büyüyen bedene iyi bakmak

2. Ders: Merak ediyorum

Amaç: Çocukların, bedene dair merak ettikleri konularda doğru bilgi kaynaklarına yönelmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Bedene dair merak edilenler
- Kimden/nere-den öğrenelim?
- Doğru bilgi kaynakları

5. SINIF**1. Ders: Bedenimi tanıyorum**

Amaç: Çocukların, kadın-erkek üreme organlarının işleyişini öğrenmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Kadın-erkek bedeni arasındaki farklılıklar
- Kadın-erkek üreme organları
- Adet görme - meni çıkışı
- Bebeğin gelişimi ve doğumu

2. Ders: Bedenime iyi bakıyorum

Amaç: Çocukların, bedenlerinin sorumluluğunu almaları gerektiğini fark etmelerini ve bedenlerine iyi bakmak için neler yapmaları gerektiğini öğrenmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Bedenin sorumluluğunu almak
- Bedene iyi bakmanın önemi
- Özbakım, beslenme, spor, uyku
- Üreme organları hijyeni

“DEĞİŞİYORUM”

6. SINIF

1. Ders: Bedensel değişimler

Amaç: Ergenlerin, bedenlerinde meydana gelen değişimlerin nedenleri ve baş etme yolları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Ergenlik dönemi
- Bedensel değişimler: nedenleri ve baş etme yolları
- Bedenle barışık olma ve iyi hissetme

2. Ders: Özel alan ve sınırlar

Amaç: Ergenlerin, “özel alan” kavramını sorgulamalarını ve bedene dair ayrıntılar ile kişiye özel konuların mahremiyeti ihlal edecek şekilde paylaşılmaması konusunda duyarlılık kazanmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Özel alan / mahremiyet / gizlilik kavramları
- Bedenin, duyguların, düşüncelerin, cinselliğin özelliği
- Bedensel değişimler ve özel alan
- Paylaşımlar ve sınırlar
- Bilişim teknolojisi ve özel alan
- Özel hayat: haklar ve yasal boyut

7. SINIF

1. Ders: Yanlışlar ve doğrular

Amaç: Ergenlerin, ergenlik dönemi, üreme sistemi, cinselliğe yaklaşım, cinsel yönelimler, bilgi kaynakları konularındaki yanlış bilgilerini doğru bilgilerle değiştirmek.

Konu başlıkları:

- Ergenlik dönemi değişimleri
- Kadın-erkek üreme sistemi ve işleyişi
- Cinselliğe yaklaşım
- Cinsel yönelimler
- Bilgi kaynakları

2. Ders: Toplumsal cinsiyet

Amaç: Ergenlerin, toplumsal cinsiyet kalıplarının yarattığı ayrımcılık ve eşitsizliği fark edip sorgulamalarını; cinsel kimlikleriyle barışık ve güvenli bir duruş sergilemelerini desteklemek.

Konu başlıkları:

- Biyolojik cinsiyet kavramı
- Toplumsal cinsiyet kavramı
- Cinsiyet kalıpları ve etkileri
- İyi örnekler

8. SINIF

1. Ders: Cinselliğe yaklaşım

Amaç: Ergenlerin, “cinsellik” kavramını sorgulamalarını ve cinselliğin farklı boyutlar içeren karmaşık bir bütün olduğunu fark etmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Cinsellik kavramı
- Cinselliğin boyutları: beden, duygular, davranışlar, toplum
- Cinselliğin tanımı

2. Ders: Güvenli cinsellik kavramı

Amaç: Ergenlerin, cinselliğe “güvenli cinsellik” kavramı çerçevesinde yaklaşarak birbirlerinin değerlerine-saygı göstermelerini ve riskli davranışlardan kaçınma konusunda duyarlılık kazanmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Güvenli cinsellik kavramı
- Cinsellik ve riskler
- Cinsellikle ilgili değerler ve sınırlar
- Bilgi kaynakları ve pornografi

Öğrencilerin soruları-cevapları-yorumları

Eğitimler sırasında veya sonrasında öğrencilerden gelen sorular, cevaplar ve yorumlardan bazıları şöyledir:

3. Sınıf

- “Kızlar ve oğlanlar arasındaki farklılıklar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar:
 - “Kızlar futbol oynayamaz.” (oğlan)
 - “Kızlar daha düzenlidir. Bizim sınıftaki kızların dolapları hep çok düzenli.” (oğlan)
 - “Oğlanların bebeği olmaz.” (kız)
 - “Oğlanlar sinirli olur.” (kız)
- “Kızlar neden ayakta tuvaletini yapamıyor?” (oğlan)
- “Biz neden sünnet oluyoruz da kızlar olmuyor?” (oğlan)

- “Anne bebeği karında taşırken yorulmuyor mu?” (kız)
- “Annenin canı hamileyken niye sürekli bir şeyler istiyor?” (kız)
- “Annem ben karımdayken bana müzik dinletiyormuş ama şimdi hiç hatırlamıyorum.” (kız)
- “Bebek annesinin karımdayken dışarıdaki sesleri duyabilir mi?”
- Gök gürültüsü olsa duyup korkar mı?” (oğlan)
- “Bebek doğarken anne neden çok bağılıyor?” (kız)
- “Sizin eğitiminizden sonra akşam eve gidince anneme ve teyzeme özel bölgemin adının ‘vulva’ olduğunu, bir daha ‘kukuş’ dememeleri gerektiğini söyledim. Şaşırdılar, daha önce hiç duymamışlar.” (kız)
- “Ben annemin beni yıkamasını istemiyorum, utanıyorum ama o saçlarımı iyi yıkayamayacağımı söylüyor. Siz onunla konuşur musunuz?” (kız)

4. Sınıf

- “Neden iki cinsiyet var?” sorusuna verilen cevaplar:
 - “Aşık olmak, evlenmek için.” (kız)
 - “Sadece kadınlar ya da erkekler olsaydı dünya çok sıkıcı olurdu.” (oğlan)
 - “Kadınlar olmasaydı erkekler bazı işleri yapamaz, kendilerini besleyemezlerdi.” (kız)
 - “Sadece erkekler olsaydı dans edemezlerdi, sadece halay filan çekebilirlerdi.” (oğlan)
 - “Sadece kadınlar olsaydı vatani kim koruyacaktı?” (oğlan)
 - “Yeni bebekler dünyaya gelmesi için” (kız, oğlan)
- “Erkekler ayakta çiş yapabiliyor, biz niye yapamıyoruz?” (kız)
- “Doktorum süt içmemi istemiyor. İneklere kötü davranıyorlarmış, erken ergenliğe girebilmişim.” (kız)
- “Bütün bebekler karından çıkmıyorsa annem beni kandırdı!” (oğlan)
- “Siz doğumu anlatınca korkmadım ama Hürrem sultan doğum yaparken çok bağırdı, çok korktum.” (kız)
- “Anne çikolata yiyince bebek de sevinir mi? (oğlan)
- “Bebek tekme atınca annenın canı acır mı?” (kız)

5. Sınıf

- “Kadınlar olmasaydı üreyemezdik, çünkü annem dedi ki, çocuk olması için erkeğin kadına kan vermesi gerekiyormuş.” (oğlan)
- “Annemlerin zamanında ergenliğe daha geç giriliyormuş. Hormonlu yiyecekler yüzünden biz erken giriyormuşuz.” (kız)
- “Çocuk istemesek de memelerimiz büyüyecek mi?” (kız)
- “Memeler büyürken canımız acıyacak mı?” (kız)
- “Anne-babamıza adeti sorunca anlatamıyorlar, ‘kadınlara özel günler’ deyip konuyu kapatıyorlar. İyi de niye özel? Bence bilmiyorlar.” (kız)
- “Regl olunca pedlerimizi çantamızdan kimse görmeden çıkartmamız gerekiyormuş. Doğal bir olaysa neden saklıyoruz?” (kız)
- “Kaç yaşında adet olmalıyız?” (kız)
- “Meni çıkarken canımız acıyacak mı?” (oğlan)
- “Rahim küçücük bir organ, kocaman bebeği içinde nasıl taşıyor?” (kız)
- “Memeli hayvanlarda sezaryen yok, insanlarda niye var?” (kız)
- “Biz yurtdışına tatile gitmiştik, denize girdiğimiz yerde kadınlar üstleri çıplak güneşleniyordu, onların bedeni özel değil mi?” (oğlan)
- “Dudağımın üzerindeki tüylerle ‘bıyık’ diye dalga geçiyorlar. Siz bu konuları anlattıktan sonra belki vazgeçerler.” (kız)

6. Sınıf

- “Adetten sonra boy uzaması durur mu?” (kız)
- “Adetin düzensiz olması normal mi?” (kız)
- “Kaç yaşına kadar adet görmüş olmamız gerekir?” (kız)
- “Uyumsuz yerlerde penis sertleştiğinde ne yapmak gerekir?” (oğlan)
- “Neden ilk boşalma gece uykudayken oluyor?” (oğlan)
- “Meni çıktıktan sonra her seferinde duş almak gerekir mi?” (oğlan)
- “Sperm üretimi bitmediğine göre her yaşta çocuğumuz olur mu?” (oğlan)
- “Neden erkeklerin daha çok tüyü var?” (kız)
- “Mastürbasyon ne demek?” (oğlan)
- “Annemi telefonumu karıştırırken yakaladım, şifre koydum, zorla öğrenmek istiyor.” (oğlan)
- “Magazin programları kişilerin özel hayatına saldırmıyor mu?” (kız)
- “Özel alandan bahsediyorsunuz ama devlet insanları dinliyor.” (oğlan)
- “Çıplak modellik yapan insanların mahremiyeti yok mu?” (oğlan)
- “Mobese kameraları hakkında ne düşünüyorsunuz?” (oğlan)
- “Facebook’ta herkesi gözetliyoruz, biz de gözetleniyoruz.” (kız)

7. Sınıf

- “Biz kaslı olduğumuz için daha güçlüyüz, kızlar zayıf.” (oğlan)
- “İçimizde bebek taşıyor, sonra doğuruyoruz. Zayıf değil, güçlüyüz!” (kız)
- “Ablama gece dışarı çıkma izni 18 yaşından sonra verildi. Geçen gün ablam bana ‘sen de 18 yaşına kadar beklemek zorundasın’ dediğinde babam ona, ‘o erkek, 15 yaşından sonra çıkabilir’ dedi. Bu tam sizin anlattığınız konuya denk geliyor.” (oğlan)
- “Bu anlattığınız kalıplar en çok reklamlarda var. Araba reklamlarında hep erkekler oynuyor, kadınların oynadığı reklamlar daha çok ev ve mutfak eşyalarına yönelik.. Bir de dondurma reklamında oynuyor kadınlar. Seksi olsun diye herhalde.” (kız)
- Ailenin reisi erkek değildir. Benim annem ve babam ayrı. Babam İzmir’de yaşıyor. Biz annemle yaşıyoruz. Annem çalışıyor. Bizim evin reisi o. Aslında birinin reis olmasına ihtiyaç da yok. Reislik çok saçma.” (kız)
- “Çıkma belki ama bana bir kadın evlilik teklif ederse kaçırım.” (oğlan)
- “Merak ettiğimiz şeyleri nereden öğrenebiliriz? Siz senede sadece bir defa geliyorsunuz.” (kız)

8. Sınıf

- “Toplum başkalarının cinselliğine karışıyor, yolda öpüşen iki genç görse ‘cık cık’ deyip başını çeviriyor ama taciz, tecavüz, küçük kızların zorla evlendirilmesi... bu toplumda oluyor. İki yüzlülük değil mi?” (kız)
- “Böyle bir konuyu sınıfta, ders saatinde konuştuğumuza inanamıyorum. Şimdi ben bu eğitimden dışarıda birine bahsetsem ‘size okulda bunları mı öğretiyorlar’ der kesin. Topluca ayıplanırız. Ama burada son derece keyif alarak, sorgulayarak, güzel güzel konuştuk.” (kız)
- “Niye bu konularda kızlara anneler, erkeklere babalar bilgi verir hiç anlamam. Annem benimle konuşmaktan kaçıyor, babama paslıyor. Aslında babamdan daha bilgili bu konularda.” (oğlan)
- “Bilgi edinmek için en doğru kaynakların anne-babalar olduğunu söylüyorsunuz. Ben televizyonda öpüşme sahnesi çıktığında kanal değiştirilen bir evde büyüdüm. Bu konuları onlarla nasıl konuşabilirim?” (oğlan)

Öğretmen-ebeveyn seminerleri

Öğretmenleri ve ebeveynleri Cinsel Sağlık Eğitim Programı hakkında bilgilendirmek ve çocukların cinsel gelişim sürecindeki ihtiyaç ve beklentilerine dair farkındalık oluşturmak amacıyla, öğretmenlere ve ebeveynlere yönelik seminerler gerçekleştirilmektedir.

Seminerler kapsamında; programa temel oluşturan ihtiyaç ve beklentiler, programın kapsamı ve temel mesajları, öğrencilerin soruları ve geribildirimleri, öğretmen ve ebeveynlerin konuya yaklaşımlarını ve çocuklarla iletişimlerini destekleyecek öneriler paylaşılmaktadır.

Öğretmenlerden ve ebeveynlerden alınan geribildirimlerden bazıları şöyledir:

- “Geçtiğimiz senelerde sınıfları yönetmekte oldukça zorlanmıştık. Konu gereği gülmeler, abartılı tepkiler, kontrolsüzlük yoğundu. Her sene bu eğitimle karşılaştıkça çocukların konuyu normalleştirdiğini bu yıl daha net gözlemledim. Zorluk yaşadığımız sınıflar oldu ama önceki yıllara göre belirgin bir fark vardı. Önümüzdeki yıl daha da iyi olacağını tahmin ediyorum.”
- “Çok keyif aldığım bir süreç oldu. Kullandığınız dilin, bedeninize rahatça dokunmanızın onları ne kadar etkilediğini farkettim. Başta tedirgin oldular, bir yetişkinin onlara bu denli rahat ve endişesiz bilgi verebilmesine şaşırıyorlardı, ancak sonra bu çok hoşlarına gitti. Eminim içlerinden ‘keşke annelerimiz-babalarımız da böyle olsa’ diye geçirdiler.”
- “Sınıftaki en sessiz, sosyal ilişkileri en zayıf öğrencilerimin bu eğitimlerde kendilerini ifade ediş biçimleri, yönelttikleri sorular ve grup çalışmalarına katılımları beni çok şaşırttı.”
- “Eğitiminin duruşu ve konuya hâkimiyeti, kullanılan materyaller ve eğitimin genel olarak akışı çok başarılıydı. Bu eğitimler sırasında öğrencilerimin konuyla ilgili eksik-yanlış bilgilerini ve bu konularla ilgili soru sorma ihtiyaçlarının ne kadar fazla olduğunu gözlemledim.
- “Bu konuları dışarıdan birileri olarak sizlerin anlatması çok etkili oluyor. Sizi ‘uzman’ olarak görüyor, farklı bir yere koyuyorlar. Yabancı olduğunuz için çekinebilecekleri düşünülebilir, ancak tam tersi oluyor. Okul ekibi dışından birileri olmanız daha rahat soru sorabilmelerini sağlıyor.”
- “Okulun Fen Bilgisi öğretmeniyim. 6. sınıfa giden bir oğlum var ve bu okulda okuyor. Ergenlik dönemi değişimleriyle, özellikle sivilceleriyle ilgili çok kaygılıydı. Eğitimde paylaştığınız bilgileri bana da aktardı. Değişimlerin normal olduğunu vurgulamanız kaygılarını azalttı. Sivilceleri için önerdiğiniz şekilde sabun aldırdı ve yüzünü yıkamaya başladı.”
- “Ben yurtdışında büyüdüm. Okulda cinsel eğitim derslerine katılırdık. 12 yaşındaki oğlumla da bu konularda konuşmak hep yapmayı düşündüğüm bir şeydi. Ancak okulda katıldığı bu eğitim çalışmasına kadar yapabildiğimiz bir şey değildi. Eğitimden sonra eve gelince bana öğrendiklerini anlattı ve biz konuşmaya başladık. Bu eğitim sanki ortak bir dil oluşturmamıza yardım etti. Okulda başlaması bizim paylaşımımızı destekledi, kolaylaştırdı.”

- “5. sınıftaki kızım arkadaşlarından daha önce ergenliğe girdi ve adet oldu. Bu yüzden çok mutsuzdu, kendisini yalnız hissediyordu. Sınıfta yapılan eğitim çalışmasında ergenlik dönemi anlatılırken bu bilginin paylaşılması, her ergenin farklı zamanlarda ve farklı şekillerde bu değişimleri yaşayacağı bilgisi onu çok rahatlatmış. Şimdi yaşadıklarını daha doğal karşılıyor. Bu da annesi olarak beni çok mutlu ediyor.”
- “Çok önemli bir iş yapıyorsunuz. Kızım ile hep konuşmayı düşündüğüm ama nasıl yapacağımı bilemediğim konulardı bunlar. Bu seminerde anladım ki aslında cinsellik kavramını algılayışımız, kendi yaşantılarımız, çocukluğumuzdan-gençliğimizden bugünlere taşıdıklarımız dolayısıyla “cinsel eğitim” ifadesini bile bambaşka türlü anlıyoruz. Çocuklarımızla konuşmakta zorlanıyoruz. Siz bizim yerimize bunu kırıyorsunuz.”

Terakki Vakfı Okullarında Uygulanan “Cinsel Sağlık Eğitime” Yönelik İhtiyaçlar, Gözlem Ve Paylaşımlar

Nesrin Taşdemir¹- Gülseren Kaya¹- Dilek Öztürk¹

Neden Eğitim:

Rehberlik ve Psikolojik Danışma servisi olarak en önemli hedeflerimizden biri öğrencilerimizin yaş düzeylerine uygun eğitimlerle gelişimlerine destek olmaktır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak daha önceki yıllar da 6. Sınıf düzeyinden itibaren zorunlu bulduğumuz cinsel sağlık eğitiminin daha erken sınıf düzeylerinde başlamasının öğrencilerimizin gelişimleri açısından daha gerekli olduğunu gördük.

Bu amaçla Terakki Okulları olarak 7 yıldır TAP Vakfı ile çalışmaktayız. Hedefimiz; öğrencilerimizin alanında ve bu yaş grubuyla çalışan uzmanlardan öncelikle eğitim almaları sonrasında ortaya çıkan durumlarla ilgili olarak da biz psikolojik danışmanların destek sunmasıdır.

Neden 4. Sınıf:

3. sınıf bitimiyle soyut zekâsını daha çok kullanabildiği cinsel meraklarının daha arttığı ve bu konuda arkadaşlarıyla daha çok konuşma ve şakalarla denemelere girdiği bir döneme başladıkları bir 4. Sınıf dönemi başlamaktadır.

Özellikle cinsel gelişim ve bununla paralel vücutlarını daha çok tanıma merakı doğal bir süreçten ziyade ayıp, günah ve erotik bir algılamayla gizli konuşulan ve sadece yaşlılarıyla konuşulması gereken bir sırâ dönüşmeye başlayabiliyor. Ayrıca Ailelerin doğum günlerinde şahit oldukları olaylar, öğretmenlerin koridorda gözlemedikleri şakalaşmalar gözlenen davranışlar aileye ve öğretmene daha çok kaygı yüklemeye başladığı gözlemlenmiştir. Yine cinsel merakları aynı yaş grubunda geç gelişen öğrencilerde de bilinçli bir bilgi donanımı olmadığı için erken gelişen ve bu tür tepkiler, konuşmalar yapan öğrencileri sapıkça davranmakla suçlayabilmektedirler.

Yukarıda belirtilen ihtiyaçlar göz önünde bulundurulduğunda 4. sınıfta öğrencinin gelişimine yönelik daha doğru ve bilimsel bilgiler almasının, öğretmen, aile ve öğrenci ile ortak bir literatür oluşturmanın öğrencinin bu süreci daha sağlıklı yaşamasına destek olacağı inancı ile başlanmış ve geçerliliği de gözlenmiştir.

II. Kademedeki Çalışmalar Nasıl Başladı?

2010 - 2011 öğretim yılı itibariyle 4. ve 5. sınıflarda uygulanan Cinsel Sağlık Eğitimi Programı

II. kademedeki uygulamaya başlanmıştır.

Önergenlik ve ergenliğin yoğun yaşandığı 12 - 14 yaş aralığı kız ve erkek çocuklarının hem bedenlerinde hem de sosyal yaşamlarında birçok değişikliğin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, hormonların değişimi, ergenin bedeninin erişkin bir kadın veya erkek olarak şekillenmesini sağladığı gibi, sosyal davranışlarında da cinsiyetine uygun değişiklikler görülmesine ve cinsel konulara ilginin artmasına yol açar.

¹Psikolojik Danışman, Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki İlköğretim Okulu

Kültürel farklılıklara bağlı olarak anne babanın verdiği bilgiler değişkenlik gösterir. Toplumumuzda genellikle ya bilgi verilmez, sorular karşısında suskun kalınıp, konu değiştirilir ya da doğru olmayan bilgiler verilir. Cinsel bilgi konusunda yardımsız olan çocuk, sonuçta doyumsuz bir merak edinir ve suçluluk duygusuyla yüklenir. Sonuçta ilgilenilen konunun yasak, ya da günah olduğu inancı yerleşir. Bilinçaltına itilen bu inanç, birçok yetişkin insanın hayatını etkiler.

Tüm bu nedenlerle ergen içindeki cinsel merakı bastırmak için ya arkadaşlarıyla konuşur, ya da doğru olmayan kaynaklardan bilgi edinmeye çalışır. Bu merak ergenin arkadaş ilişkilerinde, günlük yaşantısında sohbet ve şakalar yoluyla da kendini gösterir. Şakalar ve sohbetlerin ötesinde davranışlarda ise yine cinsellik ön plana çıkmaya başlayabilmektedir.

4. ve 5. sınıfta bu program dâhilinde aldıkları temelin üzerine, içinde buldukları dönemin özellikleri göz önünde bulundurularak, kız-erkek yakınlaşmaları, sosyal paylaşım sitelerindeki söylemleri ve burada birbirleri hakkındaki dedikoduların yayılması üzerine, toplumsal cinsiyet, mahremiyet ve güvenli cinsellik konularında bilgilendirme ve bilinçlendirme amacıyla II. kademe de çalışmaların devam ettirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Eğitim Sırasında:

İlgiyle dinleyen, utanarak dinleyen, dinlemiyormuş gibi görünen her öğrencinin bu eğitim saatini heyecanla beklediğini gözlemledik. 4. Sınıfta eğitime başlayan öğrenciler 5. sınıftayken de aynı ihtiyacı duymuşlardır. Özellikle vücutlarıyla ilgili bölümlerin bilimsel isimlerini bilmedikleri fark edildi. Bilhassa ailelerin genital bölgeleri kendi buldukları isimlerle tanıttıkları ortaya çıkmıştır.

II. kademe de ise gerçekleştirilen çalışmalarda öğrencilerin konuyla ilgili oldukları ancak bazılarının derse ve derste yapılan aktivitelere katılma konusunda utangaç tavırlar sergiledikleri görülmüştür.

6. sınıflarda toplumsal cinsiyet konusu işlenirken, öğrencilerin ailelerinden aldıkları değer yargılarının ön plana çıktığı görülmüştür.

7. sınıflarda mahremiyet konusu işlenirken, öğrenciler arasında gülmeler olduğu ve özellikle kız öğrencilerde utangaç tavırların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

8. sınıflarda ise güvenli cinsel ilişki konusunda bazı öğrencilerin yasal yaptırımlardan haberdar olmadıkları, bu bilgileri ilk kez bir uzman aracılığıyla öğrendikleri görülmüştür.

Eğitim Sonrası:

Öğrencilerin kendilerinde meydana gelen değişimleri kabullenmeleri daha kolay olduğu düşünülmektedir. Ayrıca daha önceden duydukları abartılmış ve yanlış bilgileri dinleme ve sorma şansları olduğu için kaygı düzeylerinin azaldığı aileler tarafından iletilmiştir. Ancak az sayıda olsa da bazı velilerimizden bu eğitimler sonrası çocuklarının olumsuz davranışlar(Ses tonu yükselmesi, yalan söyleme, cinsel konulara merakın artması vb) sergilediklerini, bunu gelişimlerinden ziyade bu eğitimler sonrası aldıkları cesaretle yaptıkları paylaşıldı. Bu tür bilgilerin geldiği psikolojik danışmanlar yaş dönemi özelliklerini paylaşarak velileri rahatlatmaya çalışmışlardır.

Özellikle eğitim sonrası süreçte bazı öğrencilerimizin konuya yönelik sohbetleri olduğu gözlemlenmiş. Ancak doğru ve güvenilir yolla alınan bilgilerin arkadaşlar arasında paylaşımının eğitimi pekiştireceği

için faydalı bir yöntem olarak da düşünülmektedir. Öğrencilerin cinsel sağlık eğitimine katılan öğretmenlerinde olumlu görüş ve gözlemlerini iletmişlerdir. Aşağıda bu görüşler paylaşılmıştır.

II. kademedeki uygulamanın geçen yıl ilk kez yapılması nedeniyle bir takım eksiklikler de gözlemlenmiştir.

Öğrencilerden, Öğretmenlerden, Okul İdarecisinden Geri Dönüşler

Dilek Öztürk

Fen Bilgisi Öğretmeni

Cinsel Sağlık Eğitiminin görsellerle yapılması doğru öğrenme ve bilinçlenme adına önemliydi diye düşünüyorum. Bilimde, tıpta kullanılan isimlerin öğrenilmesi de her alanda bilimsel terimleri daha doğru kullanmayı beraberinde getirdi. Eğitimim içeriği yaş düzeyine uygun ve yeterli olduğu için öğrenciler soru sorma ihtiyacı hissetmediler. Temizlik ve kişisel bakımın da verilmesi olaya sağlık açısından bakılması gerektiği mesajını da öğrencilere verdi.

Aysun Arseven

Matematik Öğretmeni

Cinsel Eğitim hakkındaki düşüncelerimi şöyle sıralayabilirim:

Cinsel eğitimin, bireyin; cinsel yaşamı etkileyecek korkulardan, utangaçlıktan, suçluluk duygularından ve yanlış inançlardan arınması; büyüme, gelişme, üreme, üreme organları ve işlevleri hakkında doğru bilgilendirilmesi açısından önem taşıdığına inanıyorum.

Okulumuzda uygulanan cinsellik ve cinsel sağlığa yönelik eğitim programlarının gerek var olan doğru bilgilerin üzerine yenilerinin eklenmesi, gerekse bu konuda hiçbir bilgisi olmayanlara sağlam, güvenilir bilgiyi ulaştırması açısından önemli olduğunu, uygulamada görsellerden yararlanmanın bu yaş grubu öğrencilerinin öğrenme stillerine uygun olduğu düşünüyorum.

Öğrencilerin ön ergenlik öncesinde cinsel eğitim almalarının, doğru ve güvenilir bir kaynaktan merak ettiklerini öğrenmelerinin yararını gördüklerini düşünüyorum. Onun için de çok fazla soru sormadılar.

Bu eğitime katkılarından dolayı okulumuz Rehberlik Servisi ve TAP Vakfı'na teşekkür ederiz.

Sibel Gül

Türkçe Öğretmeni

Eğitim Öncesi: Cinsel eğitim olacağını duyan öğrenciler oldukça meraklı ve heyecanlıydılar. Hatırlarsan 5 - A sınıfı yerleşmiş çok sakin bir şekilde bizi bekliyordu. Her şeyden önemlisi tüm çocuklar yaşları ve gelişimleri gereği merak içindeydiler.

Eğitim Sırasında: Eğitim sırasında çocuklar merakla birazcık da utanarak, sessiz görüşmelerle izlemeye başladılar. Eğitim ilerledikçe öğrencilerin yüzlerinde rahatlamış bir ifade vardı. Çocukların hepsi soru yöneltmediler. Eğitimcinin sorduğu sorulara genellikle aynı öğrenciler cevap verdiler. Bazıları da arkadaşlarının tepkilerinden çekinerek çok fazla soru yöneltmediler. Verimli geçen bir eğitimdi.

Eğitim Sonrası: Gelen eleştiriler olumluydu. Bu eğitimin tekrarlanıp tekrarlanmayacağını soran öğrenciler de vardı.

Öğrenciye Katkıları: Öğrenciler bu eğitim sonunda kendi vücutları ve gelişimleri hakkında birinci ağızdan net ve doğru bilgileri öğrendiler. Vücutları ve gelişim özellikleriyle ilgili yeni bilgiler öğrenen öğrencilerin kendilerindeki değişiklikleri kabul etmeleri kolaylaştı.

Sevinç Kürtün

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Cinsel eğitim öncesinde heyecan ve merak vardı. Cinsel eğitim sırasında kişilik özelliklerine göre öğrenci davranışları farklılık gösterdi. Bazıları öğrenmek istediklerini sormaktan çekinmedi, bazıları ise göz temasından bile kaçındı, konuya ilgi duymuyormuş gibi davrandı. Bedeni tanıma ile ilgili uygulamalarda gülenler oldu. Eğitim sonrası kendi aralarında anlatılanları yorumladıklarını gördüm.

Cinsel eğitimin oldukça yararlı olduğuna inanıyorum. Yalnız hijyen için ayrılan sürenin daha fazla olmasından yanayım.

Belgin Öğrek

Müdür Yardımcısı

Cinsel eğitim; çocukların cinselliğe yönelik pozitif bir bakış açisi geliştirmelerini destekleyerek, cinsel sağlıklarını koruyacak bilgi ve yetenekleri kazanmalarını sağlar. Verilen bilgiler ile çocuk kendi cinsel kimliğini anlar, cinsel kimliklere ilişkin davranış tiplerinin farkına varır.

Ancak bu konuda ülkemizde verilen eğitimin halen sistematik bir yapısı yoktur. Aileler çocuğa ne zaman hangi bilgiyi hangi sırayla verecekleri konusunda çoğu zaman bilgi sahibi değildirler. Dolayısıyla cinsel eğitimi ya erteler veya farklı kaynaklardan öğrenmelerini tercih ederler. Bu anlamda okulumuzda cinsel eğitimin uzmanlar tarafından verilmesinin yararlı olduğunu düşünüyorum. Böylece öğrenci yaşına uygun içerik ve görseller ile sağlıklı bilgiye sahip olmaktadır.

İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Özel İlköğretim Okulu

Nur McKeown ¹

Bu oturumda sizlerle TAP Vakfı ile şu an görev yaptığım İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı (IELEV) Özel İlk Öğretim Okulunda 2009 yılında başladığımız ve devam eden yolculuğumuza ait işleyiş, gözlem ve değerlendirmeleri paylaşacağım.

Yolculuk sözünü kullanırken her yolculuğun olduğu gibi bizimkinin de bir rotası, yolcuları, eşlik edenleri ve uğurlayanları olduğunun altını çizmek isterim. Sunum boyunca sizlerle tümünün izlenim ve yorumlarını paylaşmaya gayret edeceğim.

Bizim halen süregelen yolculuğumuzdan keyif aldığımız kadar anılarımıza ortaklık edecek siz katılımcılarımızın da keyfimizi paylaşması dileğiyle... diyerek başlamak istiyorum.

TAP Vakfı ve yaptıkları eğitimle tanışmam 2004 yılına denk düşüyor. O zaman bir lisede çalışıyordum. Okulun vakıf yönetimi, okul yönetimi aracılığı ile Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine "cinsel sağlık eğitimi veren ciddi bir kurum var, bir araştırın, biz okulumuzda uygulayabilir miyiz" önerisini iletmışti. Böylece bu kurum, eğitim ve eğitimcileri ile tanıştım. Beş yıl boyunca lise öğrencilerinin, velilerinin, öğretmenlerinin bu konudaki öğrenme süreçlerine tanıklık ettim. Okul koridorlarında öğrencilerin birbirine 'aa, sen geometriye mi gidiyorsun, benim seks dersim var' diye hava atmalarına, sınıfın en popüler delikanlısının kızlar önünde utanıp, kızarıp, tii ye alınmasına ama yıllar geçtikçe bu çalışmanın okul yaşamı içinde öğretmenler de dahil olmak üzere herkes tarafından 'normal ve beklenir' hale gelmesine tanıklık ettim. Bu süreci şu an yan salondaki arkadaşlarım paylaşıyor.

Yolum 2009 yılında IELEV ile kesiştiğinde, koordinatörüm ile 'bu kuruma ne getirebiliriz, nasıl bir katkı sağlayabiliriz' başlığında konuşup, aslında informal biçimde yıllık planımızı tasarlarken TAP Vakfının eğitiminden söz ettim. İlköğretim Okullarında (İÖO) da bu eğitimi verdiklerini biliyordum. Kurum, okul yönetimi de dâhil olmak üzere fikre sıcak baktı. Sevgili nurcan Nurcan Hanım, tanışma davetimizi kırmadı. Okulda PDR bölümü olarak yaptığımız ön görüşmede birlikte neler yapabileceğimizi planladık. Bu aşamada, TAP Vakfının değerli eğitimcilerinin bu konudaki deneyimleri, çalışmaya olan inançları, okuldaki ekibin de isteği ile birleşti. Rotamızı belirledik.

- 2009 yılında 4. ve 5. Sınıflarla çalışmaya başlamaya ve kademeli olarak eğitimi tüm sınıf düzeylerine yaymaya karar verdik.
- Her sınıf düzeyinin programının birbirini tamamlayacak biçimde devamlılık göstermesi prensibinde anlaştık.
- Yalnız eğitim verilecek olan 4. ve 5.sınıfların velilerine, eğitim başlamadan bir veli konferansı olmasını rica ettik. Düşündük ki, veliler eğitimcilerle tanışsın, eğitimin felsefesi ve içeriğini öğrensın. Bunun veli ile olan işbirliği ve desteği artıracığına inandık.

¹Psikolojik Danışman, İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Özel İlköğretim Okulu

- Belirlediğimiz takvim doğrultusunda önce veli konferansı TAP Vakfı eğitimcileri tarafından yapıldı.
- Öğrencilere yapılacak çalışma psikolojik danışmanı tarafından duyuruldu.
- Öğretmenlerin bu eğitim sırasında sınıf ortamında bulunmasının nasıl bir etki yaratacağını bilemeyip, her eğitimcinin bir psikolojik danışman eşliğinde sınıflarda olacağı biçimde süreci planladık. 4. ve 5. Sınıflar düzeyinde toplam 6 şubemizde 3 eğitimci ile 2 hafta boyunca toplam 2 ders saati olan eğitim tamamlandı.
- Çalışma tamamlandıktan sonra öğrencilere eğitimi değerlendirebilecekleri beşli likert tipi ölçek düzeninde hazırlanmış, 6 soruluk bir değerlendirme formu verildi.
- Tüm formları değerlendirdiğimizde ulaştığımız sonuç ‘öğrenciler çalışmayı yararlı bulmamışlar hatta devamına yönelik istekleri sayısal olarak düşük’ çıkmıştı.

Tüm ekip, en çok da ben bu sonuca çok şaşırдық. Random yöntemi ile tesadüfen seçtiğim öğrencilerle konuştuğumda anladım ki ‘korkmuşlar’dı.

Pek çoğu aileleri ile bunu konuşmamış ama akran gruplarında gündem yapmışlardı. Yani ‘etkilenmişlerdi’.

Vücuttaki üreme organlarının isim ve fonksiyonlarının öğretildiği derste, ‘adet kanamasını’ kendi aralarında ‘kan işemeye’ çevirmiş ve bir korku filmi oluşturmuşlardı.

Eğitim sırasında kullanılan interaktif oyunları sevmiş ama vücut temizliği, bakımına ait sloganları rap formunda söylerken utanmışlardı.

Psikolojik danışman olarak, tüm bu geribildirimleri onların duygu dünyasını anlamaya gayreti ile dinledim. Sonuçta bu kadar duygu harekete geçiren bir eğitimin ‘etkili’ olduğu sonucunu ekip olarak paylaştık ve yolculuğumuza devam ettik.

2010 öğretim yılı başında da eğitimin bir sonraki aşamasını yine okul rehberlik ve psikolojik danışma ekibimiz ve TAP Vakfı eğitimcileri ile planladık.

- Takvimi aynı ilkelerle belirledik. Önce veli semineri, sonra öğrenci eğitimi yapılacaktı. Ancak bir farkla: Yalnız eğitimi alacak 4., 5., 6.sınıf öğrencilerimizin velileri değil, anaokulu dahil tüm velilerimizi konferansa davet etme kararı aldık. İsabetli de oldu, katılımcı sayısı dikkat çeker ölçüde arttı.
- Aynı şekilde veli seminerini takip eden iki hafta üç düzeyde toplam 9 şubemizde öğrenciler cinsel sağlık eğitimi aldı. Bu sefer sınıflarda eğitimci, psikolojik danışmanın yanında ders öğretmenleri de vardı. Sınıf öğretmenlerinin ders saatlerine denk gelmediği durumlarda ders öğretmenleri sınıfta oldu. Bu planlama yapılırken de hem veli hem öğretmen olan arkadaşlarımızın, çocuklarının eğitim aldığı sınıflarda olmamasını sağlamak üzere bir düzenleme yaptık.
- Tahmin edeceğimiz gibi tüm bu ders, sınıf ve öğretmenlerin planlama sürecinde okul yöneticilerimiz, müdür yardımcıları ile yakın işbirliği ve destek içinde çalıştık.
- Çalışmanın sonunda öğrencilere ‘eğitim değerlendirme formu’ vermedik.
- Tüm çalışmalar tamamlandığında önce okul Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servisi

olarak kendi içimizde bir değerlendirme yaptık. Ardından TAP Vakfı eğitimcileri ile karşılıklı gözlemlerimizi paylaştık. Hala yürünecek yolumuzun olduğu, her okulun, hatta aynı kurumun farklı kampüslerinin bile eğitime tepkilerinin farklılık gösterebileceğini karşılıklı teyid ettik. 4. ya da 5. sınıfta bu eğitimi almış olan öğrencilerin bir sonraki yıl ki karşılaşmada eğitime daha olumlu ve ilgili yaklaştıklarını görmek, umudumuzu artırdı.

-2011 yılı için eğitim planımızı yaparken bizi sevindiren bir haber aldık ki bu yıl cinsel sağlık eğitimi 3. sınıflarımızdan başlayacak. Bu öğrenim yılına ait takvimimizi de yine öncelikle tüm velilere duyurulacak seminer ardından 3. - 7. sınıfların 2 haftalık eğitim alacağı biçimde oluşturduk.

Şu ana kadar sizlerle eğitim sürecine ait planlamamızı paylaştım. Gelelim çalışmanın öğrenciler, öğretmenler, velileri okul yönetimi ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servisi uzmanlarının dünyalarındaki yansımalarına.

Bu sempozyumda konuşmacı olarak bulunacağımı öğrendiğimde ve neler anlatmalıyım sorusunu düşündüğümde bakın ne yaşadım.

Cinsel sağlık eğitiminin okul yaşamının, müfredatının doğal bir parçası haline gelmesine biz danışmanlar çok önem veriyoruz ama öğrenci dünyasındaki yansıması da bizim önem verdiğimiz kadar büyük mü, diye düşünürken bu yıl 4. sınıfa yeni başlamış bir kız öğrencim randevu talebi ile geldi. Okulun açıldığı ilk haftalardı herhalde 4. sınıfa, arkadaşlarına, yeni öğretmenlerine alışmakla ilgili bir gündemle gelebileceğini düşünerek randevu verdim çünkü 4. sınıfın başında yaşadığımız temel zorluğumuz oryantasyon. Randevumuzda karşıma oturdum.

-‘Merak ettiğim bir şey var sorabilir miyim?, dedi’ son derece kibar ve hafif bir tedirginlikle.

-‘Tabii, dinliyorum, dedim.’

-‘Ben serviste arkadaşlarımdan duydum. Nasıl söylesem, siz 4. sınıfta bir ders yapıyormuşsunuz, böyle büyüyünce neler olduğunu anlatıyormuşsunuz, bizimde bu dersimiz olacak mı?’ diye sorusunu bitirip benden cevap beklerken, ben kendi sorumun cevabını almıştım.

Okulun başlangıcında, bizim gündemimizde, hatta yakın tarihte takvimimizde olmayan, dile getirmediğimiz çalışma, öğrencilerin gündeminde yani zihnindeydi. Bu hoş karşılaşmadan aldığım güç ile sunumla ilgili yaptığım hazırlık planını işletmeye devam ettim.

Geçen iki yıl, 5. ve 6. sınıfta TAP Vakfı’nın eğitimini almış öğrenciler, veli seminerinde konuşumuz olmuş veliler ve eğitime tanıklık etmiş öğretmenlerin izlenimini alacak ve sizinle paylaşacaktım. Okul yönetiminin ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servisi uzmanlarının da düşüncelerini merak edeceğini düşünüp, onların paylaşımlarını da size getirdim.

Velilerimize:

Bu çalışmayı ilk duyduklarında ne düşündüklerini, neler hissettiklerini sordum.

-Bu velimiz aynı zamanda okulda öğretmen de. Önce sınıfta gözlem ve kontrol rolünü yerine getireceğimi düşündüm. Öğrencilerin çalışmayla yakından ilgilendiğini görünce şaşırdım. Kız çocuk annesiyim, benim de desteğe ihtiyacım var.

-Konferansa yarısında katılabilirdim. Çok doğal ve nasıl tutum göstereceğimize ait bir anlatımla karşılaştım çok rahatladım.

Sizde bu eğitimden ne kaldı?

- Ben de teknik bilgi eksikliği kapattım.
 - Bu konunun hiç bu kadar derli toplu anlatıldığını görmemiştim.
 - Bu eğitim sizde ve çocuğunuzda ne değiştirdi?
 - Anne olarak çocuğum bir soru sorunca, araştırıp sana döneyim derdim. Eğitimden sonra çocuğumun soruları bitti.
 - Bu konuda bir yorum yapmaya kalkınca çocuğum ‘ben her şeyi biliyorum anne, kıvrırma ‘ dedi. Aslında çok rahatladım.
 - Anne - kız konuşmamızı kolaylaştırdı. Pedler hakkında konuştu.
 - Çocuğum anlatılan değişimleri beklemeye başladı.
 - Birbirimizle gelişim aşamalarını konuşmaya başladık, kızım doğal bir süreç yaşıyor.
- Veliler eğitime ait ‘keşke’leri olmadığını, devamını beklediklerini belirttiler.

Öğretmenler;

- Önce tedirgin oldum ama derse tanık olunca çok beğendim.
- Konunun anlatım biçimi ve içerik doyurucu idi. “sınıfta onları kontrol etmem bekleniyor, diye düşünerek derse girdim. İlgi düzeylerine çok şaşırdım.”
- Ben çocuğumla bunları nasıl konuşurum, soruma cevap aldım.
- Zaman zaman esprili tavırları olsa da çocuklar bir ders ciddiyetinde olayları neden sonuç ilişkisinde değerlendirdiler.
- Görselliğe dayalı olması, model ve resim üzerinde çalışma yapılması eğitimi kalıcı kıldı.
- Bizler regl olmanın, kıllanmanın kötü bir şey olduğunu düşünen ve bunlarla dalga geçen erkeklerle bir arada büyüdük. Ama çocuklarımız bunun gülünecek değil, öğrenilecek bir şey olduğunu fark ettirecek bir eğitim aldılar.

Öğrenciler:

Eğitimi ilk duyduğunuzda ne düşündünüz?

- Siz söylemişsiniz ama ben unutmuşum.
- İçeride hocaları görünce şok oldum.
- Önce olumlu, sonra olumsuz geldi.
- Başta yabancı geldi, merak ettim. Sınıfın tepkisi “hayvaniydi”, hala etkisindedir.
- İlk duyunca herkes gülüyor, konular hakkında bilgimiz yok. Öğrenince de garip hissediyorlar.

Eğitimi alırken neler yaşadınız?

- Bilinçlendik, korkuyorduk, sağlık belirtisi olduğunu duyunca rahatladık.
- Şaşırdım. 5. sınıfta olmasa da olur, 6. sınıfta kesin lazım, 7 ve 8. sınıflarda da olmalı ama 8’ler takmaz.
- Eğitim korku yarattı ama bilmesem daha çok korkardım.
- İnsan ergenliğe girince daha çok dinler.
- Erkeklerin utandıklarını görmek çok komik.
- Anlattıklarını duyunca anket mi yaptılar ki biliyorlar, dedim. Sonra annemle daha çok kavga edince anladım.
- Ergenlik değişimlerini yaşayanlar daha iyi anlıyor, sınıfta dalga geçmedim.

Cinsel sağlık konusunda daha önce eğitim almış mıydınız?

- Çok yakın arkadaşlarla konuşuluyor.
- Ailem bilse de konuşmuyor, eğitimi konu bile etmiyor.
- Çocuklar da hiç sormuyor. Ailenin aklına geldikçe konuşuyor.
- Evde konuşulmuyor, onlar anlatıyor, ben dinliyorum.
- Duygusal anlarda abla / abi ile konuşuluyor.

- Fen hocası normal ders gibi anlatıyor, alt yapı oldu. Eğitimciler daha detaylı anlatıyor, pekişti. (Dershanelerde neler oluyor? Toplumsal bir sıkıntı alanı)
- Kızlar da erkekler de annelerle konuşuyor, babalar ciddi, yorgun.
- Dershane hocası çok detaylı anlattı, o kadarını öğrenmesem de olurdu.

Bu çalışma arkadaş ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

- Değişiklik olmadı.
- Kızlar ve erkekler birbirleriyle sınırlarını paylaşıyor. (4. ve 5. sınıfta yaş dönemi özellikleri gereği her cins kendi içinde gruplaşıyor. 6. Sınıftan itibaren, çoğunlukla 7. sınıfta kız erkeklerin tekrar yakınlaştıklarını, grupların karma olduğunu görüyoruz. Bu eğitimi kız - erkek birlikte almalarının da bu yakınlaşmaya katkı sağladığını, doğanın içine yardımcı olduğunu düşünüyoruz.)
- Bazı kızlara iğrenç geliyor, kız olduklarını kabul edemiyorlar. Aileden ayrılmaktan korkuyorlardır.
- Kızlar iğreniyor ama herkes yaşayacak.
- Sivilcen yoksa ergenliğe girmemişsin diye aşağılıyorlar. (Burada da toplumsal değerlerin dönüşümünü görebiliriz. Bizlerin büyüme döneminde saklanılmayan, utanılan şey sivilcelermizdi. Bu güne büyüdüğünü gösterebilmek kabul gören değer)
- Erkekler de kızlarla kılılı diye dalga geçiyor.

Eğitimin tarzı için ne düşünüyörsünüz?

- Bu soruda eğitimin gerekli olduğunu ama daha küçük gruplarla yapılması konusunda görüş bildirdiler. Eğitimin içeriğini ve anlatılanları hatırlıyorlar. Eğitimin devamının olmasını kesinlikle istiyorlar.
- Önce 5 kişilik kız grubu olsak, sonra 3 kız, 2 erkek karışık grupta çalışsak.
- Bence erkeklere de ne olacağını bilmeliyiz, ileride oğlumuz olabilir.
- Grupta konuşsak utanmayız, sınıfta detaylı anlatılırsa dalga geçilir.
- Ped nasıl kullanılır, öğretmeler.
- Kızlar - erkekler ayrı anlatılsa, kızlar olgun karşılıyor, erkekler civıttıyor.
- Film, maket kullanılsa.
- Organ maketlerini yerine yerleştirince kendimi sapık gibi hissettim. (burada dürtüsellik çalışmış. Seksüel çağrışımları getirmiş.)
- Eğitimciyi tanımamak zor.
- Dost canlısı, güvenli bir ortam hazırlarsa bu konuda konuşurum.
- Bu hayat, kaçınılmaz. Saygı duyulmalı bu eğitime. (süper bir yorum. Felsefe ile örtülmüş, seksüel bir itiraf)

Söz uçar, yazı kalır söylemini, “söz uçar çizgi anlatır “ biçiminde uyarlayıp, sizlerle son olarak bu yaş grubundaki öğrencilerin “cse denince aklınıza gelenleri çizer misiniz” yönergemize verdikleri yanıtları paylaşmak istiyorum.

(Öğrenci resimleri için ekteki CD de yer alan sunuma bakınız)

- 1-Ergen, kızgın ve mutsuz. Çocukluk ve ergenlik arasındaki dönemin adı yok. Ne dersiniz, o kendisi olabilir mi? Yaşlandıkça yüzde mutsuzlaşan ifadeye de dikkatinizi çekmek isterim.
- 2-Biyoloji - fen dersi içeriğinde
- 3-Detaylı bir çizim. Mikro boyuttan makro boyuta kadar uzanmış.
- 4-Muhtemelen porno izlemiş. Daha detaylı ve erotize, oral seks var, yatak boş, fantazi var.
- 5-Tam bir ergen fotoğrafı/ları var, ters ve düz. Kafası karışık. Utanç, karamsarlık. Hanım ama mahcup. Tüm ergenlik kavramlarını içeriyor.
- 6-Masum bir ergen. Özgürlük işareti çağrışımı.
- 7-İsyan, öfke, büyümeye ait endişe var. Çizgisel düşünüyor.

Okul yöneticimize de bu eğitim hakkındaki düşüncelerini sordum. Farklı kurumlarda da yöneticilik yaparken öğrencilerin cinsel sağlık konusunda doğru bilgiye olan ihtiyaçlarının yoğun olduğunu gözlemiş. Konunun aile tarafından konuşulmadığı, arkadaştan öğrenildiğini gözlediği için, bu konunun öğrencilerin yaş dönemi özellikleri dikkate alınarak uzman kişiler tarafından öğretilmesinin doğru olduğuna inanıyor. Öğrencilerin bilgi / bilinç eksikliği dolayısıyla yakın dönemde disiplin kuruluna gelen bir olayı da paylaştı:

8. sınıf kız öğrenciler. Bir arkadaşlarının doğum günü partisinde markete gidip, prezaratif alıyorlar. Korktuklarını, okula getirip okulda çöpe attıklarını, çöpte bulan erkek öğrencilerin sınıfta bunu alay konusu yaptıklarını, buna dâhil olan tüm öğrencilerin Disiplin Kuruluna sevk edildiğini, öğrencilerin çok utandığını anlattı. Ne kadar bilinçsiz olduklarını bu durumun da gösterdiğini anlattı.

Son dönemde marketlerde uygulamaya giren jet - kasiyersiz - kasaların da alışverişi kolay ve kontrolsüz hale getirdiğini, bunun da çocukların cinsel içerikli yayın ve malzemelere ulaşımını kolaylaştırdığı konusunda gözlemini paylaştı.

Bu olayda öğrencilerin utandığını, sıkıldığını, kaçındığını görsek de utanma duygusu mahremiyetin oluşması için çok kıymetli. Utanma olmadığında risk alma davranışı beslenir. Bu da organın kötüye kullanımına kadar gidebilir. Suçlu hissetmeden utanmak çok önemli.

Biz rehberlik ve psikolojik danışma servisi çalışanları olarak şunların altını çizmek istedik:

- Zamansallık içinde eğitimin doğallaşması, “normal” boyutuna gelmesi dikkat çekici.
- Eğitim bu konuda okulda bir maymuncuk görevi görüyor. Cinsellik, görünür, konuşulur hale geliyor.
- Bilgi kaynağı, akrandan uzmana geçiyor. Eğitimi bu konunun uzmanının vermesi psikolojik danışmanlar olarak bizleri de vicdani olarak rahatlatıyor.
- Ancak bu konunun bu konsept içinde veliye, okula, öğretmene anlatılması hala problem olabiliyor.
- Eğitim, cinselliğin konuşulmasına ait bir dil, bir kültür veriyor.
- Bu dilin kız ve erkek için ortak olması da yakınlaşmalarını kolaylaştırıyor.
- Çalışmanın veli ayağını çok önemli buluyoruz. Veliye “mahremi konuşmak size düşer” mesajını verip, onun anne - baba olarak sorumluluğunu hatırlatıyor.
- Çocuğuyla cinselliği konuşamayan baba, sınavını da konuşamıyor. Ergen ile ailenin arasındaki alan açılıyor. Cinselliği konuşabilirsiniz, herşeyi konuşabilirsiniz.

-Bizlerin dönemindeki masum ve romantik hikayelerle süslü mahalle bilgilendirmesi bu gün dijital mahallelerde devam ediyor. Buna alternatif olarak okulda bu bilimsel eğitimin sunulması çok önemli.

-Son olarak da bu eğitimin gücü, az önce gördüğünüz öğrenci çizimlerini çizdirebilmiş, dedik. Sizlerin zihninde nasıl bir yolculuk resmi oluştu, bilemiyorum. Bizler, bu sunumu hazırlamak amacıyla aldığımız bu geribildirimlerden, yolcularımızın memnun olduklarını, yola devam istedikleri mesajını aldık. Tap Vakfı öğretmenlerimizin de kaptanlar olarak bizimle yaptıkları yolculuktan memnun olduklarını umuyor, bu yıl çalışmamızın 3. yılına giriyoruz. Ben kişisel olarak 3. sınıf öğrencilerinin eğitimlerini, tepkilerini merakla bekliyorum.

Hepinize sabır ve dikkatiniz için çok teşekkür ederim.

ORTA ÖĞRETİM KADEMESİ CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMLERİ

Ergenlerin Cinsel Eğitime Farklı Bir Bakış

Birsen Özkan¹

Ergenlerin cinsel sağlık eğitimini doğrudan değil, farklı bir bakış açısıyla anababa eğitimini ele alarak dolaylı, ancak çok önemli bulduğum yanlarıyla ele alacağım.

Anababa eğitimi seminerim iki bölümdür:

1. Bölüm: Anababaların kendi cinselliklerini nasıl algıladıkları ve cinsellekle ilgili düşünce kalıpları üzerinde düşünmelerini sağlama,
2. Bölüm: Çocukların ve gençlerin eğitiminde hangi bilginin ne zaman, ne kadar ve nasıl verilebileceğine model oluşturma.

İçerik: İlk çocukluk, ön ergenlik, ergenlik, cinsel sağlık ve değer oluşturma'nın önemini kapsar. Bu çalışmada birinci bölüm ve cinsellekle ilgili değerler üzerinde duracağım.

Birinci Bölüm:

Çocuklar yaşamın gerçeklerini sorular sorarak öğrenir. İki farklı cinsin varlığını algıladığı andan itibaren bu konuda da sorular sormaya başlar. Çocuklarının tüm sorularına yanıt vermeye çalışan anababalar iş cinselliğe gelince konuşamaz olur. Bunun nedenlerinin:

- Cinselliğin hep yaşandığı ama bir sır gibi saklandığı aile ortamlarından bu güne taşıdıkları görgüleri,
- Buna bağlı olarak çocuğun sorusunu kendi cinselliklerinden ayırtamamaları,
- Hangi yaştaki çocuğa hangi bilgiyi ne zaman, ne kadar ve nasıl vereceğinden emin olmadıkları için çocuklarına zarar verme korkusu olduğunu düşünüyorum.

Cinsel eğitim denildiği gibi soru sormaya başladığı zaman değil, genel eğitimi gibi doğumla başlar. Bebekler duyarak değil, görerek öğrenir. Anababasının davranış ve tavırları, çocuğun soru sormaya başlamasından çok önce onun beynine kodlanmaya başlar.

Anababalar kaba hatlarıyla cinsel eğitimde üç tavrı sergiler:

1. Cinsellik ayıp, günah, yasak bir konudur.
2. Cinsellik yaşamın odağında harika bir şeydir.
3. Cinsellik doğaldır ve yaşamın bir parçasıdır.

Bebek bedenini keşfe çıktığında, özellikle erkek bebekler kolaylıkla cinsel organını da keşfeder. O anda anababanın ilk "Cıss"ı, ilk "Erkek oğlumun pipisi de varmış" sevinçli tepkisi ya da sessiz kalıp tanıma davranışına tepki vermemesi cinsel eğitimin başlangıcı, ilk temel taşıdır.

Çocuk keşfeder, sonuç onun için ne iyi ne de kötüdür; ta ki anababasının tepkisini alana kadar. Benzeri tepkiler üst üste geldikçe çocukta hayatın bu yönüyle ilgili değerlendirmeler önce bilinçsiz, büyüdükçe bilinçli biçimde oluşmaya başlar.

¹Psikolog

Cinsellik yeme- içme gibi doğal bir ihtiyaç (Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi) olduğuna göre, anababalar olumsuz bilgi yükleyecek birinci ve ikinci tavrı sergilemeden aile içinde cinselliği doğal hale nasıl getirebilir?

Çocukla konuşmadan önce eşler birbiriyle konuşmalı. Cinsellikle ilgili düşüncelerinden, değerlerinden ve seks yaşantılarından konuşmalıdır. Cinsellik karı-koca arasında gece yaşanan, sabah yaşanılmamış gibi davranılan bir eylem olmaktan çıkmalı. Eşler çocuklarının yanında sevgi sözcük ve davranışlarını gösterebilmeli. Çocuk birbirini seven ve bunu gösteren anababasının yanında cinselliğin doğallığını öğrenir.

Çocuk cinsiyeti ile doğar, cinsel kimliği çevresi ile etkileşim sonucu oluşur. İlk ve en etkin çevre ailedir. Sorulduğunda her anababa çocuğunun kendisiyle barışık, sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmesini istediğini söyler. Bu, bir sonuçtur ve her sonucun bir nedeni vardır. Bu neden anababanın cinsellikle ilgili davranış ve tavırlarıdır. Her anababa aynı sonucu istiyor, fakat kimi yasaklayıcı, kimi kışkırtıcı, kimi de doğal davranarak farklılıklar gösteriyor. Elbette ki çocuklarının cinselliklerini algılayışları ve tutumları da farklı oluyor. Yani farklı nedenler farklı sonuçları ortaya çıkarıyor.

Anababaların farklı davranmalarının nedeni, kendi anababalarının davranışlarından farkında bile olmadan öğrendikleri düşünce kalıplarıdır: Paradigma.

İnsan davranışlarına paradigmalara yön verir, ancak akvaryumdaki bir balık, davranışlarını kısıtlayanın ve yön verenin akvaryumun camı olduğunun nasıl farkında değilse; insanlar da olayları, başkalarının (ergen çocuğunun) davranışlarını iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi değerlendirmesine ve bu değerlendirmeye göre davranmasına neden olan paradigmalarının ne yazık ki çoğunlukla ayırıcılığıdır.

Özetleyelim: Paradigma olayı algılamamıza; algılamamız davranışımıza; davranışımız da bizi sonuca götürür.

Bir örnekle somutlaştıralım: A ailesinin “Eşcinsellik çok kötüdür” gibi bir paradigması olduğunu varsayalım. B ailesi ise “İnsanlar cinselliklerini diledikleri gibi yaşayabilmelidir” paradigmasına sahip olsun. İki ailenin de çocuklarının cinselliği kendi cinslerinden biriyle yaşamaya yönlendiklerini düşünelim.

A ailesi bu durumu çok kötü olarak algılayacak, davranış olarak büyük olasılıkla aşırı tepki gösterip belki işi evlâtlıktan redde kadar götürebilecektir. Bu tabloda genç açısından nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Öncelikle ailesiyle iletişimi bozulur, cinselliğini kendisiyle barışık sağlıklı bir kimlikle yaşamak yerine, suçluluk duygularıyla yaşar.

B ailesinde paradigmaları gereği olumsuz bir algılama olmaz. Çocuğun yönelimine saygı duyulur, davranışlarına karışılmaz ve genç, psikiyatristlerin müşterisi olmadan cinselliğini mutlu yaşar. Kendisiyle barışık bir cinsel kimlik geliştirir.

İşte bu nedenle anababalar çocuklarını doğrudan etkileyeceği için cinsellikle ilgili paradigmalarını fark etmek zorundadır. Eşcinsellik, nikahsız beraberlik, evlilik dışı çocuk dünyaya getirme, kız-erkek arkadaşlığında sınır ne olmalı vb. üzerinde konuşarak cinsellik hakkındaki düşünce ve paradigmalarını netleştirebilirler.

Cinselliği algılayışının ve bunu etkileyen paradigmasının farkında olmayan anababa, çocuğunu nasıl etkilediğinin ayırıcılığına varamaz. Paradigmalara hakkında fikir sahibi olmak elbette ki çocuğa

yüzde yüz iyi rehberlik yapılacağı anlamına gelmiyor, ancak anababanın tüm bunlar hakkında bir görüşünün olduğunu ve bu görüşünün bir nedene dayandığını anlaması, hayatta cinsiyetin oynadığı rol ile ilgili duygularına yol gösterecektir.

Aslında olayların kendilerine ait bir anlamı yoktur, biz olaylara paradigmalarımıza göre anlam yüklüyoruz. Anababa bunun farkında olursa ergen çocuğunun kabul edemediği bir davranışının kendilerine ters gelse bile, onun için bir anlamı olduğunu anlayabilir. Böyle olunca reddetme, gözdağı verme, hemen nasihatlere başlama yerine dinler ve anlamaya çalışır. Dinlemeyi bilen anababanın çocuğu üzerinde etkisi artar. Geleneksel eğitimde görülen davranış ve sonuç ile uğraşılır: Yap-yapma, iyi-kötü... gibi komutlarla çocukta ve gençte dış disiplin gelişir. Baskı ya da denetim kalktığı anda çocuk/genç istediği gibi, bazen istemese de anababasının dediğinin tersini yaparak istenmeyen, hatta kendisini zora sokacak davranışlar gösterebilir.

Çocukların/gençlerin davranışlarının denetimi gerektirmemesi için eğitimlerinin paradigma düzeyinde yapılması gerekir. Eğitim ancak o zaman kalıcı olur. Paradigmamız “cinsellik yeme içme gibi doğaldır” diyorsa sorun yok. Eğer böyle değilse onu değiştirmek elimizde. Paradigma değişikliği kolay mı? Hayır. Olanaklı mı? Evet. Öğrenerek elde edildiğine göre, yeni bilgilerle donatılan anababaların sağlıklı paradigmaları eskilerinin yerine koyması olanaklıdır.

Bu bölümle ilgili anababaların dikkat etmesi gerekenler noktalar:

- 1- Cinsel organlara diğer organlara göre daha az/çok değer yüklenmemeli,
- 2- Cinselliği ailede doğal hale getirebilmek için önce eşler kendi cinsel yaşamlarından konuşabilmeli,
- 3- Eşler cinsellikle ilgili değer paradigmaları üzerinde tartışmalı,
- 4- Cinsellikle ilgili paradigmalarının farkında olmayan anababalar çocuğunu nasıl etkilediğinin de ayırında olamaz.

İkinci Bölüm

Okul Öncesi Eğitimde:

Anababaların Dikkat Etmesi Gereken Noktalar:

- 1- Bedensel farklılıkları öğrenebilmesi için doğal yoldan gözlem yapması sağlanmalı,
- 2- Anababa ve çocuğun birlikte banyo yapması 4 - 5 yaşlarında bitirilmeli,
- 3- Sözlü bilgiye soru sormadan başlanılmamalı ve sorunun yanıtından fazlası verilmemeli,
- 4- Kızların kendilerini eksik hissettikleri dönemde artılarından söz edilmeli,
- 5- Cinsel davranışlar ayıplanmamalı, çocuk paylanmamalı, kendisini suçlu Hissettirmeyecek bir yaklaşımla, sevgi ve şefkatle, anababa kendi sınırlarını çizerek çocuğa yol göstermeli,
- 6- Cinsel tacizden korunabilmesi için çocuğa bedeninin ona ait olduğu ve kendisi istemeden kimsenin dokunmasına izin vermemesi öğretilmeli,
- 7- Çocukla konuşurken cinsiyetine uygun iletiler göndermeye özen gösterilmeli.

Ön ergenlikte:

Anababaların Dikkat Etmesi Gereken Noktalar:

- 1- Ön ergenlik yaşının giderek küçüldüğü ve ne yazık ki insan yavrusunda cinsel olgunluğun bedensel ve duygusal olgunluktan önce geldiği,
- 2- Çocukta ikinci cinsel özellikler belirmeye başlayınca bedeninde olacak değişikliklerden söz edilmesi zamanının geldiği,
- 3- Bu sohbetin babaların oğullarıyla, annelerin de kızlarıyla yapmalarının daha uygun olduğu,
- 4- Sorunsuz zamanda yapılan bu sohbetlerin içine değerlerin ve arkadaşlardan edinilmesi muhtemel olan yanlış inançların da girmesi gerektiği,
- 5- Ön ergenliğin duygular ve hayaller çağı olduğu,
- 6- Karşı cins önemli olmaya başladığı anda kendisini beğenmeyeceği, bu nedenle iletişime çok önem verilmesi gerektiği,
- 7- İki yıllık hazırlık döneminin sonuna doğru, regl ve boşalmanın nasıl olacağı, bunu anlatırken de beklenen, doğal bir şey olduğu,
- 8- Regl ve boşalmanın aile içinde önemsenmesi,
- 9- Çocuklarımızı severken cinsel bölgelere değmemeye özen göstermek gerektiği unutulmamalı.

Ergenlikte:

Ön ergenliğin cinsellikle ilgili her şeyin merak edildiği, ergenliğin ise cinselliğin yaşanmaya başladığı bir dönem olduğunu biliyoruz.

İlk cinsel deneyimlerini küçük yaşlarda yaşayan ergen sayısı ne yazık ki giderek artıyor ve ürkütücü olan, bunu bir oyun gibi deneyen çocukların sayısının artması.

Gençleri riskli cinsel davranışlardan korumak için ne yapılabilir? Anababalar ve okullar gençlere güvenli cinsel davranışlar konusunda bilgi aktarabilir ve paradigma düzeyinde bilinç oluşturabilir.

Güvenli Cinsel Davranışlar:

Cinsel organları tanımak, işleyişlerini öğrenmek,
Cinsel yoldan bulaşan enfeksiyonlar hakkında bilgilenmek,
Doğum kontrol yöntemlerini öğrenmek ,
Cinsellikle ilgili değerleri oluşturmak,
İstenmeyen bir davranışa “hayır” demek ve bununla gurur duyabilmek.

Gençler cinselliğin biyoloji ve fizyolojisi ile ilgili bilgilere çeşitli kaynaklardan istedikleri anda ulaşabiliyor. Oysa değer oluşturmak bir süreç işidir ve en yakın çevre olan aile ile etkileşimi gerektirir. Bu etkileşim öyle olmalıdır ki genç anababasının değerler konusunda rehberliğini kabul edebilsin. Özellikle ergenlik çağında gencin anababasından etkilenebilmesi için, anababanın iletişim konusunda temel ilkeleri bilmesi gerekir. Ergenlik çağı “Ben” deme çağıdır. Kendini ispat etme çağıdır. Kısaca ergen “ varolma savaşı ” verir. Anababa bu varolma savaşı içinde kendini de yok saymadan güven, gücünü saygı ve sevgiden alan (ya da böyle olduğu için güven, sevgi ve saygı duygularının ortaya çıkmasına neden olan) bir iletişimle hem aile iklimini yumuşatabilir hem de çocuğunun cinsellikle ilgili kendi değerlerini oluşturmasına rehberlik edebilir.

Nasıl? Çocuğu ile iletişim kurarken ne zaman dinleyeceğini, ne zaman konuşacağını, ne zaman sorun çözeceğini ve ne zaman eğitim vereceğini bilerek.Somutlaştıralım: On üç yaşındaki kızını gece bir arkadaşının evinde kutlanacak olan doğum günü partisine gitmek isteyen bir baba, önce kızını “ Sen de arkadaşlarınla birlikte partiye gitmek istiyorsun. Gidersen çok mutlu olacaksın” diyerek, başka bir deyişle etkin dinleyerek onu anladığını çocuğuna bildirmeli. Kendini anlaşılmış hisseden çocuk, var olma duygusunu yaşayacaktır. Eğer bu istek baba için uygun değilse, henüz reşit olmamış çocuğunu göndermek onu rahatsız edecekse, o zaman “ Senin gitmek istediğini anlıyorum, nasıl mutlu olacağı da düşünebiliyorum ama seni gece bilmediğim bir eve gönderirsem ben çok rahatsız olacağım” diyerek kendi duygularını ifade etmelidir. Eğer çocuk isteğinde direnirse baba-kız arasında bir sorun oluşmuş demektir. O zaman da baba “ Bu çözmemiz gereken bir sorun. Hem seni hem beni mutlu edecek biçimde bunu nasıl çözebiliriz?” diyerek kendisini ve çocuğunu ilişkileri içinde var ederek, aynı zamanda birinin üzüntüsünden diğerinin etkileneceğini ortaya koyarak etkileşim içinde olduklarını göstermelidir. Ortak bir çözüme ulaşıldığında baba çocuğunun gözünde, çocuğunu anlayan, hak yemeyen, ama hakkını da yedirmeyen güvenilir bir baba olacaktır.

Dinlenilmiş ve duyguları anlaşılmış, sorunu çözülmüş olan çocuk artık babasından gelecek sözlere açık hale gelmiştir. Şimdi eğitim zamanıdır. Sorunsuz zamanda sohbet içinde çocuğa istenilen eğitim verilebilir. Özellikle değerler, ancak anababa-çocuk/genç arasında kurulacak sıcak sohbetler sırasında verilebilir.

Yukarıdaki örnek bir gereksinim çatışması idi. Altı basamaklı çatışma çözme yöntemiyle çözülmeye uygundu. Ancak bazen anababalar çocuklarının kendilerini doğrudan ilgilendirmedeği, başka bir deyişle çocuklarının yaptığı ya da yapmadığı davranışlarının üzerlerinde elle tutulur somut bir etkisinin olmadığı durumlarda da evlâtlarıyla çatışma yaşayabilirler. İşte böyle durumlarda değerler çatışıyor. Örneğin iş gücü sahibi yetişkin kızının evlenmeden çocuk sahibi olma kararı, anababasını rahatsız ediyorsa burada gereksinimler değil değerler çatışıyor demektir.

Değer çatışmaları uzun süreli bir çalışmayı gerektirir:

1- Anababa değerlerine model olmalı.

2- Değeri konusunda danışmanlık yapabilmeli.

- Önce çocuğu tarafından işe alınmalı! (Çocuk tartışmak istemiyorsa konuşmak, akıl vermek boşunadır ve ilişkiyi bozar.)
- Konu ile ilgili hazırlık yapmalı.
- Bilgi ve düşüncesini her fırsatta yinelemeden bir kez paylaşmalı.
- Anababasının görüşlerini kabul edip etmeme sorumluluğu çocukta bırakmalı.

Cinsellikle ilgili değerlerin çoğu, kişiden kişiye değişen yerel değerlerdir ve çoğu da mittir. Yetişkinler olarak bizlerin görevi gençlere yerel değerlerimizi geçirmek değil, insanı insan yapan, kültür farkı göstermeyen evrensel değerleri edinmelerine sohbetler, tartışmalar ve özel çalışmalarla rehberlik etmek olmalıdır.

Evrensel değerlerle ilgili bir seçki:

1- Her insanın bir onuru vardır.

2- Bireyler cinselliklerini farklı biçimlerde yaşayabilirler.

- 3 - Cinsel yaşam zorlama ve sömürüden uzak olmalıdır.
- 4 - Cinsel yaşam karşılıklı güven, doğruluk, bağlılık ve saygıya dayanmalıdır.
- 5 - Cinsel yaşam kararlarının etkileri ve sonuçları vardır.
- 6 - Herkesin cinsel seçimlerini yapma hakkı vardır. Ancak, seçimlerin sorumluluğunun üstlenilmesi gerekir.
- 7 - Cinsel davranış sorumluluk ve öz denetim gerektirir.
- 8 - Cinsel ilişkiyi ertelemek, istenmeyen gebeliklerin ve cinsel yoldan bulaşan hastalıkların önlenmesinin çok önemli bir yoludur.

Eğer gençler cinsellikle ilgili tek değere sahip olacaklarsa o, Prof. Dr. Sn. Ayşen Bulut'un dediği gibi "Kendisine ve başkasına zarar vermemek" olmalı.

Anababaların Dikkat Etmesi Gereken Noktalar:

- 1 - Ön ergenliğin cinsellikle ilgili her şeyin merak edildiği, ergenliğin ise cinselliğin yaşanmaya başlandığı dönem olduğu,
- 2 - Çocuğun/gençin riskli cinsel davranışlardan korunabilmesi için güvenli cinsel Davranışlarla ilgili bilinç oluşturma gerektirdiği,
- 3 - Anababaların çocuklarına kendi değerlerini değil, evrensel değerleri edinmeleri için rehberlik yapmalarının önemi,
- 4 - Çocuklardaki yanlış inanışların saptanması ve ayıklanması gerektiği,
- 5 - Gençlerde güvenli cinsel davranışlar yerleşinceye kadar, cinselliği yaşamayı ertelenmelerinin sağlıklı olacağı düşüncesinin onlara kazandırılması,
- 6 - Bilginin, ilk çocuklukta çocuğun soru sormasından sonra, ön ergenlik ve ergenlikte ise onu değişikliklere hazırlayabilmek için soru sormasını beklemeden verilmesinin gerektiği, bunun için de uygun ortamın sağlanması,
- 7 - Tüm bunların gerçekleşebilmesi için de çocukla/gençle denetleyen değil etkileyen bir iletişim kurulması gerektiği unutulmamalıdır.

Kaynakça:

Cinsellik Araştırması Raporu. Kültekin Ögel ve arkadaşları. 2005

Anababalar için Cinsel Eğitim Semineri, Birsen Özkan

Cinsel Sağlık Eğitimi MEB ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul. 2002

Etkili Anababa Eğitimi Dr. Thomas Gordon, Çev. Emel Aksay, Sistem Yayıncılık. 1996

Öğretmen ve Öğretmen adayları için CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİ, MEB ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul. 2002

Ortaöğretim Kademesi Cinsel Sağlık Eğitimleri

Nurcan Müftüoğlu¹

TAP Vakfı'nın gençlere yönelik cinsel sağlık eğitimleri 12 yıl önce deneysel ve pilot bir çerçevede başladı. Üniversite öğrencisi olan ve üniversiteye hazırlanan bir grup gençle yaptığımız iki günlük deneysel uygulamalar zaman içinde alanın dinamikleri ve okulların ihtiyaçları/istekleri doğrultusunda faaliyetlerimizin önemli bölümünü oluşturan bir program haline geldi. O dönemde okullarda uygulanacak bir cinsel sağlık eğitim programı Milli Eğitim Bakanlığı, ilgili akademik birimler ve uluslararası kuruluşların gündeminde yer alan ve toplantılarda tartışılan bir konuydu. Yapılacak pilot çalışmaların, farklı yaklaşım ve modellerin müfredat geliştirilmesine katkı sağlayabileceği umudu ile uygulama adımları oluşturmaya çalışıyorduk. Ancak bu süreç bugün de gördüğümüz gibi sınırlı birkaç program denemesi ile sonlandı; ergenlerin bu konudaki taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir programın eğitim müfredatına entegre edilmesine yönelik adımlar atılmadı. Sınırlı sayıda ailenin çocuğunu bilgilendirmek üzere rol aldığı, temel bilgi kaynağının arkadaşlar ve kitle iletişim araçları olduğu bir alanda milyonlarca ergen kendinden önceki kuşaklar gibi el yordamıyla kendine bir yol bulmaya devam ediyor.

Öğrenciyi sistemin merkezine koyan ve gelişim süreçlerine daha duyarlı olan Vakıf okulları bu konuda bir şeyler yapma kaygısını giderek daha fazla taşıyor. Bu okullarla, özellikle rehberlik birimleri ile yolumuzun keşilmesi, cinsel sağlık eğitimine daha fazla odaklanmamızı da beraberinde getirdi. Rehberlik birimleri ile işbirliğimiz psikolojik danışmanlardan ve öğrencilerden dinlediklerimiz ve gözlediklerimiz beklentileri karşılayan eğitimler geliştirmemize destek oldu.

Cinsel sağlık eğitimleri, içeriği ve kullandığı yöntemler açısından tamamlanmış, durağan bir program değil, değişen sosyal dinamikler içinde konuları çeşitlenen, öncelikleri değişen etkileşimli bir süreç. Sadece zamanın dinamiği değil, öğrencinin profili, okulun kültürü, psikolojik danışmanların duruşu da uygulama süreçlerini etkiliyor.

Cinsel sağlık eğitim programı, çocuğu korumaya, büyüme ve gelişim süreçlerini desteklemeye yönelik bir motivasyonla yola çıkıyor. Orta ergenlik dönemi, cinsellik konusundaki bilgi kaynaklarının arkadaşlıklar ve sanal ortam tarafından belirlendiği, ailenin bu konudaki duygusunun ve duruşunun çocuğa intikalinin tamamlandığı bir dönem. Karşı cinsle ilişkilerin ve cinsel davranışların başladığı bu dönemde, ebeveyn olası riskleri düşünerek bu konudaki iletişimini çoğunlukla nasihat verme üzerinden yürütüyor. Paylaşımların akranlar üstünden sürdürüldüğü bu dönemde, doğru tutum ve davranışların geliştirilmesi, gerektiğinde danışmanlık hizmetlerine ulaşım ve güvenilir bir yetişkinin varlığı önemli noktalar. Öğrencilerin bu programa ve bu eğitim-paylaşım sürecine sahip çıkmalarının nedeni bu ihtiyacı hissediyor olmaları. Öğrencileriyle etkin bir iletişim kanalı oluşturabilen ve danışmanlık olgusuna bütünsel yaklaşan rehberlik birimleri de bu ihtiyacı gözlemliyor ve karşılamaya yönelik adımlar atıyorlar.

¹Sosyolog, TAP Vakfı

Cinsellik konusunda sorularını sorabilmek ve düşüncelerini paylaşabilmek her birey için önemli ama özellikle bu alanda kendi duruşunu ve değerlerini oluşturmaya çalışan ergenler için çok daha öncelikli bir olgu. Alanın öğrenmeyle ilgili bir boyutu var şüphesiz; bedenini tanımak, cinsel organların işleyişini ve cinselliğin fizyolojisi öğrenmek, riskli cinsel davranışları bilmek, koruyucu davranışları tanımlayabilmek. Bütün bunlar cinsel eğitim sürecinin temel bilgi basamakları, ama öğrencileri “güvenli cinsellik” noktasına taşıyacak olan, bu konudaki değerlerini oluşturabilmeleri, bu değerlerle uyumlu şekilde davranış sınırlarını çizebilmeleri, konunun tabulaştırılmış boyutlarını aşabilmeleri ve cinselliğe bakış açılarını geliştirmeleri olacaktır.

“Güvenli cinsellik” kavramı, davranış alanının sağlığın psiko-sosyal boyutları ile ilgili olduğunu ve iyilik halinin bütünselliğini vurgular. Ergenin, cinselliğin cinsel davranışlardan ibaret olmadığını, bunun ötesinde cinsiyet olgusuna yaklaşımı, yaşadığı ortamın kültürel iklimi ve olası sonuçlarıyla bir bütün olduğunun ayırımına varması güvenli cinselliğin ilk adımındır. Bu adımın atılabilmesi cinselliğin konuşulabilir olmasıyla başlar. Bu nedenle, cinsel eğitim sürecinin erken kademelerde başlaması, bilgi aktarımının ötesinde konuşmayı başlatmış olması ve bir konuşma dili oluşturması nedeniyle oldukça kıymetlidir. Öğrenci bu süreçte bilgiyi unutsa bile, bu konu hakkında konuşabileceğini ve soru sorabileceğini öğrenir. Cinselliğin konuşulmadığı, sadece tıp alanının ve sokak dilinin içine hapsedildiği kültürlerde bu adım bile önemli bir kazanımdır.

Okullarda kısa zaman dilimleri içinde bile olsa, hep birlikte cinselliği konuşmak ve tartışmak zaman içinde dirençleri aşar, konuyu normalleştirir. İlk aşamada sessiz kalan veya olumsuz tepki gösteren öğrenciler ilerleyen yıllarda sürecin en etkin katılımcılarından biri haline gelir. Sadece zaman içinde öğrencinin bilgi ihtiyacı ve öncelikleri değiştiği için değil, aynı zamanda cinsellik algısının doğallaşması için de programın devamlılığı önemlidir.

Cinsel eğitimin orta kademede başladığı sınıflar ile ilköğretimden bu yana devam ettiği sınıflarda eğitim ortamları birbirinden çok farklıdır. Bu sınıflarda neyi-nerede söylemesi gerektiğini bilemeyen, kullanılan dilin argoyla karıştığı, hep susması istenirken şimdi konuşmasına izin verildiği için kontrolünü kaybeden bir grupla karşılaşma ihtimaliniz yüksektir. Veya tümüyle sessiz ve kararsız bir grupla karşılaşırsınız; hep birlikte adım adım bir dil oluşturmanız gerekir.

Cinselliğin konuşulması ve doğallaşması kadar önemsedığımız ve cinsel eğitim programının ana eksenini oluşturan bir başka boyut, “toplumsal cinsiyet” kavramıdır. Öğrenilen kadınlık ve erkekleri rolleri, toplumsal cinsiyet normları içinde tanımlanan cinsel rollerimiz, içinde yaşadığımız kültürün cinsiyet kalıpları ile tanımlanmıştır. Ve bu normlar cinsel yaşamın ve değerlerin içinde her kültürde yeniden üretilir. Ülkemizde de ataerkil toplumun izlerini taşıyan kadınlık ve erkeklik rolleri cinsel yaşamda sınırlarımızı belirler. Bu sınırların çağdaş değerlerle, modernitenin cinselliğe yaklaşımı veya popüler kültürle karşılaştığı noktalar bireylerin tutum ve davranışlarına karar vermekte zorlanacağı, yaşadığı toplumsal çevre tarafından yargılanabileceği alanlardır. Bir yetişkin için bile aşılması kolay olmayan cinsel karar ve davranışlar, bir ergen için çok daha karmaşık, anlaması, açıklaması ve içinden çıkılması zor konulardır. Seçimleri ve adımları konusunda ergenin karşısında geleneksel değerlerden inanılara, popüler kültürden pornografiye uzanan geniş bir referans alanı vardır.

Öğrencilerin soruları, bilgi alanının dışında, cinselliğe yönelik bakış açılarını oluşturma süreçlerine ilişkin ipuçları taşır. Ne zaman, nasıl, hangi adımı atmaları doğrudur?

Bir cinsiyet için doğru olan diğeri için neden doğru değildir, yoksa doğru mudur? Pek çok durumda bu soruların tek ve doğru bir yanıtı yoktur, bu kişisel koşullar değerlendirilerek ve olası sonuçların sorumluluğu alınarak verilecek bir karardır. Bir ergen olarak sınırlarını tanımladığı cinsellik, aynı zamanda onu yetişkinliğe taşıyan önemli bir yaşam alanıdır.

Ergenlik süreci boyunca öğrencilerden gelen sorular onların bu süreçte değişen meraklarını, duygularını ve kaygılarını da yansıtır. Okullarda çalıştığımız yıllar boyunca, en yönlendirici dinamik öğrencileri duymak, sorularından öğrenmek ve kimi kez de bu soruların arkasındaki resmi görmeye çalışmaktır. Çocuğun önyargısız ve meraklı bakışı, pek çok konuda yaygın toplumsal gerçekliğe nasıl ayna tutarsa, ergenin cinselliğe yaklaşımı da bu alanda üretilen tabuları ve kalıpları fark etmek, yeniden sorgulamak için etkin bir eğitim aracıdır. Statükocu bir yaklaşımla bunları duymazdan gelip reddetmek de bir olasılıktır, ancak bu soruları ortak bir platformda hep birlikte tartışabilmek gençlere kendi bakış açılarını ve değerlerini oluşturmaları yönünde önemli bir fırsat sunar.

Hazırlık sınıfı düzeyinden örnek sorular (15 yaş)

- İlişkiye hazır olmak ne demektir? Hazır olduğumuzu nasıl anlarız? Belirtiler nelerdir?
- Cinsel birleşme için biyolojik bir yaş sınırı var mıdır?
Sağlıklı olan yaş kaçtır?
- İlk deneyim nasıl olmalı? Kız arkadaşımızla mı, hayat kadınıyla mı?
- Bizim yaşımızda penis boyu ortalama kaç cm olmalı?
- Kısa veya uzun olması kötü bir şey midir?
- Bakirelik bozulduğunda diktirince eskisi gibi olur mu?
- Cinsel yolla bulaşan hastalık belirtilerinden biri olan akıntıda ne akıyor?
- Kız arkadaşım her cinsel ilişkinin ardından ağlıyor. Sizce normal mi?
- Prezervatifler ne kadar koruyor?

9. sınıf düzeyinden örnek sorular (16 yaş)

- Cinsel birleşme için (öncesi, sonrası) nelere dikkat etmeliyiz?
- Kızlar için cinselliği kaç yaşından sonra tavsiye edersiniz?
- Mastürbasyonun fayda ve zararları nedir?
- Mastürbasyon ne sıklıkla yapılmalıdır?
- Ön sevişme gerekli mi? Artıları eksileri nelerdir? Ortalama süresi nedir?
- Kız arkadaşları cinselliğe cesaretlendirmeli miyiz?
- Prezervatif kullanılmayan ilişkilerde hamile kalma ihtimali kaçtır?
- Bir ay içinde (adet döngüsü içinde) zorunluluktan dolayı 2 kere ertesi gün hapı kullanmanın zararı nedir?
- Erken boşalmanın nasıl önüne geçeriz?
- Boşalma süresini nasıl uzatabiliriz?

10. sınıf düzeyinden örnek sorular (17 yaş)

- Kızların mastürbasyon yapması kızlık zarının yırtılmasına yol açar mı?
- Porno yaşı 18+ olsa da 15 - 16 yaşlarında izlemek doğru mudur? Gelişimde psikolojik zararları var mı?
- 16 - 17 yaşlarında cinsel ilişkiye girmek kızların gelişiminde olumsuz yönde bir etki yaratır mı?
- Oral seksin bulaşıcı hastalık yönünden zararları var mı?

- Biseksüellik nedir?
- Kızlar için cinsel birleşme sonrası kadın hastalıkları için kontrole gitmesi gerekir sanıyorum. Bu konuyu ailemize açamıyorsak ne yapmalıyız?
- Kürtajın kısırlığa neden olduğu doğru mu?

11. sınıf düzeyinden örnek sorular; (18 yaş)

- Partnerler arası yaş farkı cinsel ilişkiyi ve kişinin psikolojini nasıl etkiler?
- Sekste zararlı pozisyonlar var mıdır?
- Anal seksin riskleri var mıdır? Sağlıklı mıdır? Önerilir mi?
- Sünnet olmak sinir uçlarını öldürüyormuş, ilerde tatminsizlik olur mu?
- Cinsellik hep erkekler için bir ihtiyaç olarak görülür. Gerçekten öyle midir? Neden kızlar için böyle görülmez?
- 1.5 ay geciktim? Hamile olma ihtimalim nedir?
- Diyelim ki cinsel ilişki yaşadık, en yakın kaç gün içinde hamile olup olmadığımızı anlayabiliriz?
- Kürtajdan sonra düşük riski var mı?

Eğitim programımız boyunca öğrencilerden duyduğumuz sorular, bilgilenmeye yönelik olduğu kadar cinsellik konusunda sınırlarını çizmeye, değerlerini oluşturmaya yönelik adımlardır. Bu sorular “merak edilen” olmanın ötesinde nerede durdukları ve neler yaptıklarına dair önemli ipuçları içerir. İpuçlarının değerlendirilmesinde, o grubun ve bazen bir kuşağın duruşuna yönelik ayrıntıları dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, psikolojik danışmanların derslere katılımı, öğrencileri tanımak ve gerektiğinde destek sağlayabilmek için kıymetli bir fırsat sunar. Cinsel eğitmenin sorulara yaklaşımı ve vereceği yanıtlar, gençlerin bu konuya bütünsel yaklaşımlarını ve bireysel sorumluluklarını vurgulayacak nitelikte olmalıdır. Eğitim programının ilkeleri ve ortak bir dili olması ve ekip olarak eğitimcilerin bunu paylaşmaları dikkat edilmesi gereken kritik bir alandır.

Cinsel bilgiler konusundaki ortak nokta, yetişkinlerin ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin de bu konuda ciddi bilgi eksiklikleri olduğudur. Ebeveynlerin çocuklarıyla cinselliği konuşmadaki kaygıları, küçük yaşlarda “*hangi içerikte ve nasıl konuşmalı?*” konusundan büyüyen yaşlarda “*sorularına yanıt verebilir miyim?*” noktasına varmaktadır. Orta eğitim kademesinde gözlediğimiz bir diğer olgu, aktif cinsel yaşamı olan gençlerin varlığı ve bu gruba yönelik danışmanlık hizmetlerine duyulan gereksinimdir. Sağlık Bakanlığı tarafından “Türkiye Üreme Sağlığı Programı” kapsamında (2003-2007) “Genç Dostu Sağlık Hizmetleri” başlığı altında bir girişimde bulunulmuş, ancak sağlıkta dönüşüm süreci içinde devam ettirilememiştir. Genç gruplara yönelik danışmanlık ve sağlık hizmet sunumu bu grubun ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir uzmanlaşmayı ve özel eğitimi gerektirir. Bu alanda yaşanan boşluk üniversite düzeyinde de devam etmekte, koruyucu sağlık hizmetlerinin ulaşılabilir olmaması önemli sağlık sorunlarına ve istenmeyen sosyo-psikolojik sorunlara neden olmaktadır.

Okullarda uygulanmakta olan cinsel sağlık eğitim programını değişik platformlarda çeşitli disiplinlerden uzmanlarla paylaşmak ve tartışmak bizim açımızdan öğretici bir süreç. Geri bildirimlerin ve farklı yaklaşımların bu sürecin yaygınlaşması ve geliştirilmesine katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Gençlerin güvenli cinsellik adımlarını desteklemek sadece toplum sağlığı için değil, yaşam kalitelerinin geliştirilmesi için de önemli bir kazanım. Bu alana ilişkin duyarlılığın gelişmesi, eğitim ve sağlık hizmetleri konularında politika geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır.

TAP Vakfı Lise Kademesi Cinsel Eğitim Programı

Enis Balkan¹

Lise kademesindeki Cinsel Sağlık Eğitim programının tarafımızdan öngörülen amacı ergenlerin cinsel gelişimlerini desteklemek ve güvenli cinsellik kavramı çerçevesinde kazanacakları bilinç ve duyarlılık ile riskli davranışlardan kaçınmalarını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için düzenlediğimiz interaktif dersleri kullanıyoruz ve bu süreçle;

- Öğrencilerin yaşadıkları bedensel ve duygusal değişimi anlamaları ve anlamlandırmalarını,
- Kadın-erkek bedenini, üreme organlarını ve bu organların işlevlerini öğrenmelerini,
- Öz bakım (kişisel temizlik, beslenme, spor) konusunda doğru davranış geliştirmelerini,
- Genç kızlar ve genç oğlanlar olarak cinsiyetleri hakkında olumlu duygular taşımalarını,
- Cinsel taciz ve istismara karşı kendilerini koruyabilmelerini,
- Karşı cinsle ilişkilerinde sorumlu davranışlar geliştirebilmelerini desteklemeye çalışıyoruz.

Yine düzenlenen veli toplantılarında, ergenliği, bu dönem özelliklerini ve olası durumlarla sorunları ana-babalarla paylaşıyor, onların sorularını cevaplamaya çalışıyoruz.

Her ders yılında bir ya da iki saatlik öğrenci çalışmalarıyla, 1,5 saatlik veli toplantılarıyla ulaşmaya çalıştığımız hedefe ne kadar ulaşılabilir?, katılımcı yöntemler ilgi çekici içerik ne kadar etki yapar, çok da bilmiyoruz. Okullarımızın PDR bölümlerinin olumlu geri dönüşleri bizi yüreklendiriyor. Aşağıda kısaca içeriği özetlenen programın uygulaması bu konudaki temel aracımız:

HAZIRLIK

1. Ders: Orta ergenlik dönemi

Amaç: Orta ergenlik döneminin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını ve kadın-erkek üreme organlarının işlevlerini hatırlamalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Bedensel değişimin geldiği nokta
- Cinsiyete özgü hormonlar
- Adet süreci ve hijyeni
- Doğurganlık süreci
- Cinsel gelişim / mastürbasyon
- Beslenme, spor, öz bakım

2. Ders: Cinselliğin boyutları

Amaç: Cinselliğin “beden”, “duygu”, “davranış” ve “toplum” boyutlarını içeren karmaşık bir bütün olduğunu fark etmelerini; cinselliğe “güvenli cinsellik” kavramı çerçevesinde yaklaşımlarını; birbirlerinin değerlerine ve sınırlarına saygı gösterme konusunda duyarlılık kazanmalarını sağlamak.

¹Dr., Halk Sağlığı Uzmanı, TAP Vakfı

Konu başlıkları:

- Cinsellik kavramı
- Cinselliğin boyutları
- Cinsellik ve riskler
- Güvenli cinsellik kavramı
- Cinsellikle ilgili değerler ve sınırlar
- Bilgi kaynakları ve pornografi

9. SINIF**1. Ders: Gençler için güvenli cinsellik**

Amaç: Cinselliğin içerdiği riskler hakkında bilgi sahibi olmalarını ve cinselliğe “güvenli cinsellik” kavramı çerçevesinde yaklaşmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Cinsel sağlığın tanımı ve önemi
- Gençler için cinsel sağlık riskleri
- Güvenli cinsellik kavramı
- Cinsel davranışlar ve güvenlik sınırları
- Cinsellikle ilgili değerler ve sınırlar
- Yasal çerçeve
- Cinsel haklar ve üreme hakları

2. Ders: Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE)

Amaç: Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar hakkında bilgi sahibi olmalarını ve riskli davranışlardan kaçınma konusunda sorumluluk kazanmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- CYBE’lerin tanımı ve üreme sağlığı açısından önemi
- CYBE’lerin bulaşma yolları ve bulaşmayı etkileyen faktörler
- CYBE’lerin genel özellikleri ve belirtileri
- CYBE’lerden korunma ve tedavi yaklaşımı
- CYBE’ler konusundaki yanlış bilgi ve inanışlar

10. SINIF**1. Ders: Cinselliğin fizyolojisi**

Amaç: Bedenin cinsellik sürecindeki rolü hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bu konuyla ilgili cinsel mitleri sorgulamalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Üreme organlarının cinsel işlevleri
- Cinsel organlar ve karşı cinsteki benzerleri
- Cinsel uyarı ve cevap mekanizması

2. Ders: Kadın ve erkek cinselliği

Amaç: Toplumun kadın ve erkek cinselliğine bakışını ve bu bakışın cinsellik üzerindeki etkilerini fark etmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Kadının cinselliğe yaklaşımı
- Erkeğin cinselliğe yaklaşımı
- Cinsellikle ilgili değerler

11. SINIF

1. Ders: Doğurganlığın düzenlenmesi

Amaç: İstenmeyen gebelikleri önlemek için kullanılabilen etkili yöntemler ve acil korunma hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Doğurganlık süreci
- Gebelikten korunma yöntemlerinin etki mekanizması
- Etkin ve modern yöntemler
- Acil korunma

2. Ders: Yanlışlar ve doğrular

Amaç: Cinsellikle ilgili doğruları ve yanlışları gözden geçirmelerini sağlamak.

Konu başlıkları:

- Üreme organları ve işlevleri
- Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar
- Cinselliğin fizyolojisi
- Cinselliğin toplumsal yönü

12. SINIF

1. Ders: Güvenli cinsellik için çözümler

Amaç: Cinsel yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunlar karşısında neler yapabilecekleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.

Konu başlıkları:

- Cinsel yaşamda karşılaşılabilecek sorunlar
- Sorunları çözmek için atılacak adımlar
- Acil korunma
- Gebelik şüphesi ve tetkiki
- CYBE şüphesi ve hizmet adımları

EBEVEYN TOPLANTISI

Amaç: Velileri, okulda öğrencilere yönelik yapılan cinsel sağlık semineri hakkında bilgilendirmek ve çocuklarının cinsel sağlık gereksinimlerine ilişkin farkındalık yaratmak

İçerik: Sunum aşağıda belirtilen ana başlıkları çerçevesinde yapılmaktadır;

- Cinsellik ve üreme sağlığı kavramları ve önemi
- Cinsel kimliğin oluşumu ve rol oynayan faktörler
- Doğum öncesinden ergenlik dönemi sonuna kadar cinsel gelişim süreci
- Ergenlikte bedende ve üreme organlarında oluşan değişiklikler
- Cinsel sağlığa ilişkin riskler ve önlemleri
- Ebeveynlerin, çocuk ve ergen cinselliği konusundaki tutum ve sorumlulukları

Orta Öğretim Seviyesinde Cinsel Sağlık Eğitimi

Erkan Oğuzalp¹ - Selin Şen²

Özet

“Orta öğretim yılları gençlerin fizyolojik olarak cinselliği keşfettikleri; biyolojik, psikolojik ve sosyal pek çok riskle karşı karşıya kaldıkları yıllara denk gelmektedir. Özellikle internet ve diğer kitle iletişim araçlarının içerikleri düşünüldüğünde bu yaştaki gençlere cinsel sağlıkla ilgili eğitimlerin uzmanlar tarafından verilmesinin gereği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimlerin verilmesi ile ilgili hem içerikleri, hem biçimleri hem de yaş grubuna uygunlukları ile ilgili detaylı düşünmek gerekmektedir. İstanbul Amerikan Robert Lisesi’nde Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı’nın (TAP Vakfı) desteğiyle beş yılı aşkın bir süredir orta öğretimin her yaş grubunda bu konuda eğitim verilmektedir. Yazı, bu eğitimin proje olarak gelişimini aktaracaktır.”

İstanbul Amerikan Robert Lisesi Ne Zaman ve Neden Bu Eğitime İhtiyaç Duydu?

Cinsel sağlık eğitimi, çeşitli proje bazlı çabalar olmasına rağmen henüz MEB müfredatına girmiş değil. İstanbul Amerikan Robert Lisesi Rehberlik Servisi olarak 2005 yılında bu konuda bir şeyler yapma ihtiyacı hissettik. Aslında 2001 senesinde yine TAP Vakfı ile ortak bir çalışma yapılmış, ancak bu çalışma kesintili, ve sadece Hazırlık sınıflarına yönelik, kızlar ve erkekler için ayrı ayrı büyük konferanslar şeklinde yürütülen bir çalışma olarak gerçekleştirilmiş.

Ergenlik başlıbaşına oldukça karmaşık bir dönem. Cinsel sağlık ile ilgili bir eğitime olan ihtiyacımızı tetikleyen, kısmen, internetin ve diğer sosyal medya mecralarının çıkış gibi büyümesiyle birlikte iyice şekillenen kaygılarımızdı. Ancak sadece kendi kaygılarımızın ve psikolojik sağlık içerisinde cinsel sağlığın ne denli önemli olduğunu bilmemiz tek neden değildi elbette. Yaygın bir şekilde cinsel sağlık konusunda sorunlarla yüz yüze olmasak da, başka meselelerin içerisinde gizlenmiş bir şekilde cinsel sağlık konuları öğrencilerle bireysel çalışmalarımızda karşımıza çıkıyordu, hala da çıkıyor. Cinsel sağlık oldukça geniş bir kavram, bu nedenle söz konusu sorunlar da oldukça geniş bir zemine yayılıyor: cinsel kimlik, cinsel yönelim, riskli cinsel davranışlar akıla gelen ilk konu başlıkları. Ergenliğe damgasını vuran “ben kimim?” sorusu elbette cinsel kimliği ve yönelimi de sorgular. Gençler kendilerine “ben genç kız mıyım, delikanlı mıyım, erkek miyim, nelerden haz alıyorum, neleri reddediyorum?” diye de sorarlar, her zaman yüksek sesle olmasa da...

2005 senesinde öğrencilerin okulda, zaman zaman da okul dışında, aralarındaki “romantik” ilişkilerde sınırlarını belirlemede güçlük çektiklerine şahit oluyorduk. Bu sınırlar hem duygusal sınırlar hem de onlara bağlı fiziksel sınırlardı. Gençler de değişen zamanın ruhuyla birlikte değişmeye çalışıyorlardı. Bölüm olarak bizi en çok zorlayan, yetişkinlerle gençler arasında bu konuda arabulucu konumunda kalmak olmuştur. Özellikle bazı “tecrübeli” öğretmenler çocukların duygusal “romantik” ilişkiler yaşadıklarında birbirlerine olan fiziksel yakınlıklarını yadsıyor, bu durumdan rahatsızlık duyuyorlardı. Biz de bir taraftan bu öğretmenleri yatıştırmaya çalışıyor, diğer taraftan da çocuklara, aralarındaki mesafeyi ayarlamaları için destek olmaya çalışıyorduk.

¹Psikolojik Danışman, Özel Amerikan Robert Koleji

²Psikolojik Danışman, Özel Amerikan Robert Koleji

İstanbul Amerikan Robert Lisesi'nde 2005 senesine denk gelen zamanlarda, okulun bu konudaki politikası şu şekilde özetleniyordu: "Public Display of Affection" (yani kaba bir çeviri ile "umumi sevgi gösterileri") yasaktı. "Sevgi gösterisi" terimi elbette oldukça geniş bir alanı kapsıyor. Bu alanın en azından yazılı kurallar tarafından okulumuzda tanımlandığını hiç hatırlamıyorum. Ancak belki medyadan takip etmişsinizdir; zaman zaman başka kurumlarda bu tanıımı yapmayı deneyenler oluyor. Sezgisel olarak bu kuralın sevgiden çok mahremiyetle ilgili olduğu (ya da olmaya çalıştığı) söylenebilir. Okulda çalışmaya devam ettikçe bu terimi daha az duymaya başladığımızı, kurum olarak yasak üzerine daha az yoğunlaştığımızı bu yazıyı hazırlarken sevinerek fark ettik.

Romantik ilişkilerle ilgili kaygılarımızın yanı sıra burada anmaya değer başka bir endişe alanı da çocukların dilinde sık sık duyduğumuz bazı şaka ve terimlerdi. Özellikle sosyal cinsiyet stereotiplerinin altını çizen, mahremiyet sınırlarını aşan, hatta zaman zaman cinsiyetçi konuşmalar bazı çocukların kendilerini oldukça kötü hissetmesine neden oluyordu. Ne de olsa, ne mutlu ki, cinsel sağlık eğitimi sadece cinsel işlevlere odaklanan bir eğitim değil; kız ve erkek olmaya dair, cinsel kimliğin tüm sosyal yönlerine de dokunuyor.

Bu endişelerle okul idaresi ile konuşmaya ve ne yapacağımızı düşünmeye başladığımızda 2005 senesiydi. Bu tartışma bir süre devam etti. Okul idaresinin kaygıları da bizim kaygılarımızla örtüşüyordu. Bu nedenle bu konuda önleyici bir çalışma yapma fikri onlara da iyi gelmişti. Özellikle de öğrencilerimizin yaklaşık %20'sinin yatılı olduğunu ve okulda yaşadıklarını, ailelerinden uzakta olduklarını düşündüğümüzde bunun önemi daha da netleşiyordu. Zaman zaman anne babalar için değişmesi zor olan bir alanda okulda bir şeyler yapılması oldukça koruyucu olacaktı. Gereklilik üzerine hemfikir olmak kolay olmuştu. Ancak bir detay üzerine bir süre konuştuğumuzu hatırlıyoruz: "Kızlar ve erkekler bu eğitimi birlikte mi alacaklar?"

Robert Kolej oldukça kozmopolit bir yapıya sahip olan bir okul. Yaklaşık 1000 öğrencisi var. Bu öğrencilerin %20'si yatılı. Burslu öğrencilerin oranı da yine o civarda. Okulun sosyo-kültürel yapısı da buna uygun şekilde oldukça geniş bir yelpazede dağılım gösteriyor. Yani öğrencilerimizin hepsi belki varsayılabilirdiği gibi sadece yüksek eğitilmiş, sosyo-ekonomik seviyesi yüksek ailelerden gelmiyorlar. Dile getirilen endişelerden bir tanesi de buna bağlıydı. Daha muhafazakâr aileler böyle bir eğitimin okulda verilmesine, özellikle de kızlar-erkekler bir arada bu eğitim verilirse, daha dirençli olurlar mıydı? Bazı çocukların aile değerleri ile çelişen bir eğitim onları kötü etkiler miydi? Kendini sıkışmış hissedenler olur muydu?

İdareden dile getirilen bir diğer bir kaygı çok daha pratik bir yere dokunuyordu. Kızlar ya da erkekler böyle bir eğitim boyunca birlikte olurlarsa soru sormaktan çekinirler miydi? Bu eğitimin etkinliğini azaltmaz mıydı? Tartışmaların sonunda, yaptığımız bilimsel araştırmalarla da koşut olarak, bu eğitimlerin kızlar ve erkekler için karma olmasına karar verdik. Bütçemiz onaylandı. Hatta sonradan çok ciddi ekonomik krizler yaşandığında ve bütçemizin bir kısmını kaybettiğimizde bile bu bütçe hiç kısılmadı. Çocukların ve ailelerin eğer önyargıları varsa okul bunu aşmak için iyi bir yerdi, biz karma eğitimden yana olduğumuzda çocuklara ve ailelerine zaten bunun korkulacak, çekinilecek veya utanılacak bir şey olmadığı mesajını verecektik. Bu mesaj da bizim bu eğitimi vermekteki amaçlarımızla aynı yöneydi zaten. Çocukların fazlaca çekingen veya utangaç olmaları konusunda da bu mesaj aynı etkiyi gösterebilirdi; daha az utangaç olanlar diğerlerine örnek olabiliirdi. Bizim rehberlik saatinde yapacağımız bir ön çalışma çocukları buna hazırlayabilirdi.

Eğitimin Formatı ve TAP Vakfı ile İşbirliğinin Gelişimi

TAP Vakfı ile çalışmamız böylece Hazırlık sınıfları ile neredeyse pilot denebilecek bir çalışmayla başladı. Az önce bahsettiğim endişelerimiz ile ilgili sorun yaşamadığımızı söyleyebilirim. Hatta pek çok aile için, özellikle de yatılı gruptan olanlar için, okulda böyle bir çalışma olması endişelerimizin tersine rahatlatıcı oldu. Her sene başında Rehberlik Servisi olarak yatılılığa ilk defa başlayacak olan hazırlık sınıfı öğrencilerinin aileleri ile bir toplantı yaparız. Ailelere yatılılıkla ilgili kaygılarını sordüğümüzda, ergenlik ve gelişen /yerleşen cinsel kimlik konusunda okulda bir şey yapıp yapılmadığını üstü kapalı da olsa soran hemen hemen her sene olur. TAP Vakfı ile ortak bu girişimimizden bahsettiğimizde, anne babaların içlerinin rahatladığını düşünüyoruz.

Okulumuzda TAP Vakfı ile gerçekleştirilen bu çalışma diğer sınıflara da zaman içinde yayıldı; yaş gruplarına özel verilen ve belli bir sürekliliği olan bu program şu an Hazırlıktan , L12'ye tüm sınıflar için uygulanıyor. Hazırlık sınıfları için 2 saatlik, diğer tüm sınıflar için 1 saatlik (ama aslında Rehberlik Servisinin de katılımıyla biraz daha fazla süren...) terzi işi bir paket program olarak gerçekleşiyor. Örneğin aslında programın diğer okullarda uygulanan halinde her yıl grubu için 2 saat planlanıyor, ancak bizim okulumuzda verilen Biyoloji derslerinin kapsamlılığı sayesinde biz programı biraz daha kısaltabiliyoruz.

Programın içeriği ve yapısı dışında biraz da Rehberlik servisi olarak bizim nasıl bir işlev üstlendiğimizden bahsetmek anlamlı olacaktır.

Rehberlik Etkinlikleri ile Uyumu ve Programın Takibinde Rehberlik Servisinin İşlevi

Bahsettiğimiz gibi, cinsel sağlık eğitimi öncesi çocuklarla bir ön hazırlık yapılıyor. Robert Kolej'de her yıl bir danışman yeni gelen grubu alıyor ve onları mezun olana kadar takip ediyor, bunun Psikolojik Danışmanlar, çocuklar ve aileleri için pek çok avantajı oluyor. Bunlardan bir tanesi de (bu program için de işe yarayan), özellikle büyük sınıfların danışmanları ile sıcak ilişkiler geliştirmeleri oluyor. "Konuşulamaz" olduğu düşünüleni "konuşulabilir" yapmak böylece daha da kolay oluyor. Bu ön çalışma aslında oldukça basit, çocuklara "önümüzdeki hafta TAP Vakfı'ndan ziyaretçilerimiz olacak" denmesi ve cinsel sağlık eğitimi vereceklerinin bildirilmesinden ibaret bile denebilir. Büyük sınıflar zaten bir önceki seneki deneyimlerinden aşağı yukarı nasıl bir şey olacağını tahmin ediyorlar; küçük sınıflar için biraz daha fazla yönerge vermek ve ne beklemeleri gerektiğini anlatmak yardımcı olabiliyor. Sınıfta böyle bir giriş yapıldığında genelde gergin olarak da yorumlanabilecek gülüşmeler oluyor, bir kaç kişi belden aşağı göndermeler yapıyor, belki bir önceki seneki eğitimle ilgili bir kaç şey söyleniyor. Sınıf bir süre şöyle bir kaynıyor. Bu kaynamanın bir nedenin de kaygı olduğunu tahmin edilebilir. Büyümek zor iş, belki de büyümenin en zor kısımlarından bir tanesi bedeninizin değiştiğini görmek ve deneyimlemek; çocuksu bedeninizle vedalaşmak. Cinsellik konusu bu kaygıları oldukça bilince yaklaştıran bir konu.

Özellikle daha küçük sınıflar için yoğun şakalaşmalar, belden aşağı çocuksu bir yaramazlıkla yapılan göndermeler sanki bu kaygıyla yapılan bir pazarlığı da anlatır. Bu saatte şakalaşmalar ve gülüşmeler olurken, genelde sınıfın durulmasını onlara eşlik ederek beklemek uygun olur. Eğer yapılan şakalar ve göndermeler cinsiyetçi ya da kırıcı bir hal alırsa nazikçe yeniden çerçevelendirmeye gayret ediyoruz. Böyle bir durumla karşılaşmazsak müdahale etmiyoruz. Komik bir şey söylenirse psikolojik danışman da gülümseyebilir, hatta çocuklarla birlikte biraz da sırtabilir. Onların şakalarına öncülük yapmamak ve muhabbetin ilerlemesine katkıda bulunacak şeyler söylemekten kaçınarak, doğal yaşam ömrü dolan muhabbetin sonlanmasını beklemek bu çalışmanın ilk ayağını oluşturur.

Çocuklar kaygıları karşısında danışmanlarının da kaygılı ya da yasaklayıcı bir tavır içerisine girmediklerini görürler, esprilerini tüketirler. Bir sonraki haftaya yapılacak çalışma için direnç biraz azaltılmış, sözcüklere ve düşüncelere yer açılmış olur.

Daha büyük sınıflarda, dışa vurulan direnç daha çok “ya biz her şeyi biliyoruz...” şeklinde gelişir. Bu da belki “Acaba bilmiyor muyum?”, “Acaba daha büyümedim mi?” sorularının dile gelmesidir. Büyümediyseniz, bunu sınıfta çaktırmamak gerekir tabii... Elbette çocukların gerçekten artık her konudaki bilgiye olduğu gibi, cinsel sağlıkla ve cinsellikle ilgili bilgiye de karmakarışık ve sulandırılmış, çarpıtılmış bile olsa internet üzerinden ulaşabildiklerini de akılda tutmak gerekir. Yani bir gerçek payı da vardır bu serzenişte. Lise 11 ve Lise 12 grubu için danışmanın merakının canlı kalmasının onların da merakını uyandırmakta işlevsel olduğu söylenebilir. Uygulamada görüyoruz ki, her yıl mutlaka birçok kritik nokta L12 sınıflarındaki öğrencileri de şaşırtıyor, aslında bildiklerini sandıkları bir şeyi yanlış ya da eksik bildiklerini fark ediyorlar.

Danışman olarak program gerçekleştirilirken biz de sınıflarda oluyoruz. Bu hem sınıf yönetiminin kolaylaşmasını sağlıyor, hem de sizi konuşulabilir kılıyor. Sizi daha uzun zamandır tanıyan çocuklar anlatılanlara verdiğiniz tepkileri takip ediyorlar; büyük bir kısmı için katılımcı olmak sorun olmuyor; ayıp, gizli, yasak, yaramaz bir şeylerden bahsedilmediği mesajı gidiyor. Zaman zaman sınıf içerisinde konuşulanlarla ilgili olarak daha sonra bize uğrayan çocuklar da oluyor; sınıf içerisinde sormaya çekindikleri bir şeyler varsa bunu konuşuyorlar, soru soruyorlar.

Psikolojik Danışmana son olarak düşen görev bir sonraki hafta sınıftan geri bildirim almak oluyor. Böylece iki şeyi sağlamış oluyoruz: hem TAP Vakfı ile yürüttüğümüz program dinamik kalıyor (her sene her sınıf seviyesinde ufak tefek değişiklikler oluyor), hem de yanlış ya da eksik anlaşılmuş şeylerin üzerinden geçme fırsatı bulunuyor. Gerekirse bunlar üzerine bir daha konuşuluyor. Örneğin bazı küçük hikâyelerde kullanılan isimleri değiştirme ihtiyacı hissedilmiş ve gerçekleştirilmişti.

Son olarak

Böyle bir programın etkinliğini nasıl ölçersiniz?

Klasik bilimsel yöntemlerle ölçmek elbette zor. Bir grubu plasebo, diğer grubu kontrol grubu yapmak, vs. gibi yöntemler kullanmak herhalde ne yeterli ne de gerekli. O yüzden en azından şimdilik izlenimlerimizi paylaşarak yetinmek uygun olacaktır.

Cinsel sağlık eğitimi bu haliyle Robert Kolej’de başlamadan önce az sayıda cinsel sağlık odaklı vaka ile çalışılıyordu. Şimdi de bu durum çok değişmiş gibi görünmüyor. Cinselliğin ergenliğin bir parçası olmaması düşünülemez; ergenlik meselelerin bir kısmı elbette cinsellik, cinsel kimlik, aşk, sınırlar ile ilgili olacaktır.

Ergenler risk alırlar, bunu çeşitli şekillerde yapabilirler. Maalesef alınan bu risklerin bazıları onların hayatlarını kalıcı olarak da etkileyebilir. Çocukların bu konuda bilinçlendirilmesi alınan bu risklerin türünü ve ciddiyetini etkileyecektir. Bu çalışma bir taraftan da psikolojik danışmanlar olarak bizleri bu konuları konuşmak konusunda daha etkin kılmaktadır. Cinsel sağlık konularının “konuşulabilir” hale gelmesi sayesinde öğrenciler bizimle cinsellikle ilgili akıllarını kurcalayan veya onları düşündürülen çeşitli konuları konuşmaya geliyorlar. Örneğin ailenin cinsellikle ilgili baskıları, öğrencinin duygusal birliktelik yaşadığı kişi ile cinsellik yaşamak veya yaşamamak konusunda yaşadığı kaygılar, çıktığı kişinin cinsellik konusunda baskı yaratması, mahremiyet,

samimiyet sınırları: arkadaş ve kız/erkek arkadaş sınırlarının farkları, “facebook” a konulan fotoğraflar sonucu çıktığı kişi ile yaşanan kavgalar, fiziksel sınırlar, kendi sınırlarını başkalarınınkini ile karşılaştırmak, ailenin, toplumun değerlerini tartışmak- kişisel değerleri ile kıyaslamak, fiziksel çekicilik: beğenilmek konusunda kaygılar; kız / erkek arkadaşı olması veya olmaması, vb. Bu konular zaman zaman öğrencilerin bizimle konuşmak istediği konular olarak ortaya çıkıyor. Bazen de cinsellik konusu olarak gelen bir konunun altından çok daha derin başka konular çıkıyor.

Cinsel sağlık eğitiminin işe yaradığını bize hissettiren bazı örnekler de oluyor. Muhafazakar bir ailenin çocuğu olan bir erkek öğrenci hazırlık senesinde okulda verilen cinsel sağlık eğitimine katılmak istememişti. Herkes katılmak durumunda olduğu için sonunda katıldı ancak eğitim sırasında sırtını sunumu yapan kişiye vererek başka şeylerle ilgilendi. İkinci yıl aynı öğrenci eğitimi dinledi, bu sefer sırtını dönmedi ancak hiçbir şey de söylemedi. Üçüncü yıl bu öğrenci ön sıralara oturarak eğitimi dinledi ve soru sorarak katıldı: cinsellik konuşulabilir bir konu haline dönüştü.

Bu eğitimin bize en büyük katkısı cinsellik konusunun konuşulabilir hale gelmesi ve gençlere destek olmak konusunda repertuarımızın daha da genişlemiş olmasıdır.

Ergen Cinselliği ve Cinsel Sağlık Eğitimlerinden Yansıyanlar

Ebru Baykoca¹ - Aşkın Koç¹

Ergenlik çocukluktan yetişkinliğe geçişteki dinamik bir dönüşüm ve başkalaşım dönemidir. Bu değişim sürecinin odak noktasının, ergenin hızla değişen bedensel özellikleriyle beraber cinsellik ve cinselleşme olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte ergenin bedeni artık üremeye hazırlanmaktadır. Öte yandan, bedeni değişen ergen, üremenin ve cinselleşmenin kendisine getirdiği ruhsal değişimleri tanımaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Ergenlik, cinsellik ve cinsel kimlik kavramları sıklıkla birbirini çağırıştıran kavramlardır. Ergenin kimlik arayışında olduğunu ve en büyük değişimleri yine bedeni ve cinselliği üzerinde yaşadığını düşünürsek bu durumun pek de tesadüfi olmadığı sonucunu çıkartabiliriz. Ergenin kimlik gelişiminde cinselleşme önemli bir konu olarak ön plana çıkar. Ergen cinsel rollerini gözden geçirmeye ve cinsel işlevleri üstlenmeye başlar. Yani, kadınlaşmak ve erkekleşmek kavramları titizlikle gözden geçirilir. Cinsel kimlik, bireyin dışı ya da erkek oluşuna dair algısıdır ve ergenlik döneminde bu özelliklere psikolojik boyut da eklenir. Ergen, mastürbasyondan karşı cinsle ilişkiye geçme ve tensel bağ kurma gibi tanımlanabilecek ruhsal görevler üzerine odaklanır. Ergen açısından asıl zorluk bu noktada oluşur. Kendi bedenine odaklandığı ikinci bir oto-erotik geçişle bu görevleri yerine getirmeye çalışır. Bazı ergenlerde oto erotik işlev ketlenebilmektedir. Buna bağlı olarak, karşı cinsle ilişki de ketlenmiş olur. Ergen için tek taraflı ilişki kurmak mastürbasyondur. Mastürbasyondan yani tek taraflı bir ilişkiden, karşı cinsle kurulabilecek, hem ruhsal hem de bedensel hazların iki kişi tarafından paylaşılacağı çift yönlü bir ilişki türüne geçiş sağlanır. Elbette bunlar, bir ergen için burada söylendiği kadar pek de kolay olmayacaktır.

Ergen aynı zamanda, çocukluk döneminden arta kalan çatışmaları yeniden ele almakla yükümlüdür, ödipal çatışmaların ergenlik döneminde yeniden alevlenmesi ve ergeni bu çatışmaları yeniden ele almaya zorunlu kılması bundan ötürüdür. Cinselliğin yalnızca otoerotik olarak yaşandığı çocukluk döneminden farklı olarak ergen cinselliği daha çok üremeye yönelik işlevlerin devreye girmesiyle tanımlanmaktadır. Ergenler, bedenlerini farklı bir formuyla yeniden keşfetmeye başlarlar. Çocukluk döneminde, bedenleri oto-erotikti ama şimdi bu bedeni çocukluk dönemden farklı kılan şey, gelişen ve değişen ikincil genital özellikleridir. Dolayısıyla da ergen, yeni bedeniyle yani cinselleşen, üreme fonksiyonlarını yerine getiren haliyle, ödipal meselelerini yeniden ele almak zorunda kalır.

Bu değişimin narsistik bir boyut da vardır. Acaba diğerleri tarafından ne kadar kadınsı ve erkeksi görülmektedir ergen? Beğenilme kaygıları ve beklentileri narsistik ihtiyaçların doyurulmasına ilişkin arzularından kaynaklanmaktadır. “Ne kadar kadınsı veya erkeksi düşünülüyorum?” sorusu beraberinde narsistik bir utanç getirmektedir. Kendi bedeniyle ilgili algılarında sıkıntısı olan ergen, karşı cinsle duygusal ve tensel bir yakınlaşma sağlamakta zorlanır. Ruhsallığın bu yönde gelişeceği ve üzerine oturabileceği öncelikle bedensel bir yapının oluşması gereklidir. Yani, bedensel özelliklerini kadınsı ya da erkeksi olarak algılaması ve kabul etmesi gerekmektedir.

¹Psikolojik Danışman, Özel Üsküdar Amerikan Lisesi

Kendini hala yetişkin kadın veya erkeğe yakınlaşmış gibi hissetmeyen bir ergen karşı cinsle ancak çok savunmacı bir ilişki kurar ve karşı cinsle çekinik durur. Bu alandaki çatışmaları çözülmediği takdirde de, hem cinsellik hem de ilişki boyutunda oto erotik kalabilir yani, platonik ilişkiler boyutunda ve mastürbasyon aşamasında kalması muhtemeldir.

Ergenlik-cinsellik ve üreme kavramlarının yanına ergenlerin riskli davranışları da eklendiğinde ne olur?

Ergen risk almaya meyillidir. Çünkü risk alma davranışı, Talat Parman'ın da 'Ergenliğin Yüzleri' adlı kitabında belirttiği gibi ergene belli bir haz sağlar ve haz alma ergen ruhsallığının yapı taşıdır. Haz alabilmek için ruhsallığını oluşturan belli alanlarda, örneğin cinsellik gibi, sınırları zorlamak, keşfetmek, denemek ve yanılma pahasına risk almaya devam etme eğilimindedir ergen. Örneğin, korunmasız cinsel ilişkiler yaşayan ve bu anlamda bedensel riskler alan ergenler... Ergen hem haz peşinde koşar, hem de hazların sınırsızlığından korkarak kendisine güvenli ve sağlam bir ruhsallık oluşturabilmek adına gerçeklik ve sınır arayışını sürdürür. Gerçeklik arayışını, çocukluk dönemine ait herşeye muktedir olduğuna dair düşüncesinden vazgeçme görevini gerçekleştirerek sürdürür. Ergenin aşması gereken bir çelişki söz konusudur. Herşeye muktedir olmaya dair çocuksu fantazileri ve davranışlarının sorumluluklarını almayı öğrenmeye yönelik yetişkinleşme süreçleri arasında gider gelir ergen. Güvenli bir cinsellik, gebelik içerebilecek bir cinsellik ve hastalık riski... Bütün bunlar gerçekliğe dair ihtimallerdir ve hazın dayattığı aciliyetlerle gerçeklik ilkesinin örtüşmediğini ifade eder. Cinsel Sağlık Eğitimleri ergenlerin, cinselliğin hem haz içeren yanına hem de gerçeklik ilkesine uygun olarak hareket etmesine yardımcı olmaktadır. Yalnızca haz ilkesinin kontrolünde gelişen, yani acil bir yönelimle girilecek cinsel ilişkilerden önce gözden geçirilmesi gereken bazı önemli noktalar üzerinde durmalarına yardımcı olur. Bedensel ve ruhsal hazır oluşunu bu sayede gözden geçirebilir. Bununla beraber, ergenler okulda, hayata dair önemli birşeyler duymaktadırlar. Özellikle lise çağındaki ergenler açısından incelendiğinde, gelişiminde duraksamaları ve ketlenmeleri olan çocuklarda bu duraksama ve ketlenmeleri uyarak yeniden faaliyete geçmesine neden olur. Eğitimlerin mesajı aslında 'Hiç büyümeden liseyi tamamlayamazsın ve cinselliğini ereteleyemezsin'. Cinselliğin gelişim içerisinde devam etmesi ve özellikle bu yaşta üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Elbette her ergen cinsellik yaşamaz ama kendi cinselliği hakkında düşünmeden de bu dönemi tamamlayamaz. Ergenler bu eğitimlerle kendi ruhsal gelişimleri için cinselliğin rehsal bir uğraşı gerektiren bir mesele olduğunu farkedebilirler. Böylece bu alandaki ketlenmelerini çözümlenmek için önemli bir fırsat yakalamış olurlar. Cinsellik yaşamamız şart değil ama cinsellik üzerine düşünün ve kendinize bu alanda yasaklar ve ketlenmeler getirmeyin mesajı verilmiş oluyor belki de.

Ergenlerin cinsel kimlik oluşturabilmelerine ve kendilerini risklerden korumayı öğrenebilmelerine yardımcı olmak için bir çerçeve sunulması gerekebilir. Bu açıdan yaklaşıldığında aslında cinsel sağlık eğitimlerinin ergenlere ihtiyaç duydukları çerçeveyi sunduğunu düşünebiliriz. Peki ama bu nasıl bir çerçevedir?

Okul, çocukların süper ego gelişimlerini destekler ve onlara sağlıklı işleyen bir süperego işlevi sunar. Böyle bir program uyguluyor olmak ergenlere cinselliklerinin kabul edildiği ve eğitimin içeriğinde yer alan bazı konularla örn: gebeliği önlemek, enfeksiyonlardan korunmak gibi cinsel davranışlarını sürdürürken daha sorumlu davranışları gerektiği mesajı veriliyor. Yani: Evet cinselliğin var ama belli sınırlar dâhilinde deniyor. Bu bilgilerin ebeveynler tarafından verilmesinden,

eğitim kurumları tarafından verilmesi de oldukça kıymetli bir katkıdır. Bu sayede ebeveyn -çocuk mahremiyeti de korunmaktadır. Cinselliğe ilişkin bilgilerin ebeveynler dışındaki kişilerden duymak daha iyi olabilir. Zira ergenlikten itibaren ebeveynlere daha az soru sorulur. Dolayısıyla, yetişkin-vari bilgilere kendi gayretleriyle ulaşmalarındansa, okul içinde daha sağlam ve sağlıklı bir biçimde hazırlanmış bu programlar aracılığıyla ulaşmaları daha yararlı olmaktadır.

Cinsel Sağlık Eğitimi' nin ergenler açasından bir diğer yararı, bu eğitimleri kendi yaşıtlarıyla, beraber alıyor olmalarıdır. Bu sayede kendileri dışındaki kişilerin, cinsellik gibi konuşulması çok da kolay olmayan ya da direkt olarak konuşulmayan konularda neler yaşadığını, hissettiğini ve dışındığını keşfetmeleri için ergenlere fırsat verir. Utanç, ergenlik dönemine has en temel duygulardan biridir. Ergen değişen bedeninden utanır ve başına gelenlerin sadece kendi başına geldiğini dışünür. Oysa kendisine absürd gelen en küçük bir ayrıntının bile başka bir ergen tarafından da deneyimlenmekte olduğunu bilmek ergeni rahatlatır.

Cinsel Sağlık Eğitiminin bizim dışüncelerimize göre önemini ve gerekliliğini bu şekilde özetleyebiliriz. şimdi, sizlerle okulumuzda TAP Vakfı tarafından yaklaşık 10 yıldır uygulanan Cinsel Sağlık Eğitiminden yansıyanları, bu sürece ilişkin gözlemlerimizi ve öğrencilerimizin bu eğitimlerle ilgili yaşantılarını sizlerle paylaşmak istiyoruz.

Okulumuzda öğrencilerimizin tabiriyle, 'geleneksel' olarak her şubat ayının ilk 2 haftasında hazırlık sınıflarından 11. sınıfa kadar öğrencilerimiz TAP Vakfı tarafından hazırlanan ve uygulanan Cinsel Sağlık Eğitimi etkinliğine katılmaktadırlar. Daha önceki yıllarda 12. Sınıf öğrencilerimiz de bu programa dâhildiler ancak yoğun bir biçimde sınava hazırlandıklarından, 12. sınıfa geldiklerinde sadece derslerine odaklanmak istediklerini ve tahminimizce cinsellikle ilgili fazla uyarana maruz kalmak kaygılarından ve cinsel dürtüleriyle ne yapacaklarını bilemediklerinden program uygulanırken büyük bir direnç gösterdiler. 'Bizim bu anlatılanlara ihtiyacımız yok, sınav varken cinsellik falan dışünecek halimiz yok' tavrı sergilediler. Bu süreç eğitimcilerimiz açasından da sıkıntılı oldu. Konuları işlemek neredeyse imkânsız hale geldi. Bu nedenle de, eğitim programında 12. Sınıf yer almamaktadır artık. 12. Sınıf öğrencisi için cinsellik önemsiz midir, ya da derslerinden ötürü cinsellikleri bitmiş midir? Kesinlikle hayır. Ruhsal enerjinin ve cinsel dürtülülerin ergenlerin akademik yaşantılarını etkilemekte çok etkili olduğunu ve 'dağılmamak' adına zaman zaman inkâr edildiğini veya bastırıldığını ve yüceltildiğini gösteren bir örnek yaşadığımızı dışünüyoruz bu noktada. Eğitsel ve cinsel performans sanki çatışan performanslar ve rekabet eden iki konu olarak görölüyor.

Bunun kaynağı ebeveynler ya da onların mesajları değil elbette. Evrensel olarak her bireyin içinde oluşan bir durumdan bahsedilebilir bu noktada. Her türlü dürtünün sınırlandırılma ihtiyacı ve yasaklanma gayreti söz konusudur. Yani, süper egonun yasaklama gayreti... şşte 12. sınıfımız da egonun niyetleri uğruna dürtülerin taleplerinden feraget etmek durumunda hissettiler kendilerini. Üniversite sınavında başarılı olmak için cinsellikten vazgeçmek zorunluluğu. Kısaca, her iki alan için kullanılabilir enerji sanki aynı anda var olamaz gibi hissettiler.

Cinsel Sağlık Eğitimi esnasında kızların ve erkeklerin birbirinden farklı yaklaşımları ve tepkileri olduğunu gözlemliyoruz. Kızlar daha sessiz, kimlikleri gereği içe alan bir konumda çoğunlukla. Erkekler ise daha aktif ve daha fazla yorum yapıyor. Bu davranışların sosyolojik ve bireysel gelişimle bağlantılı olduğunu da elbette söyleyebiliriz.

Kızlar dişil işlevlerle özdeşleşmeleri sonucu az önce de değinildiği üzere içe alan, yani çekinik ve sessiz kalabiliyor. Aynı biçimde, sosyokültürel açıdan bakıldığında, erkeklere oranla cinselliklerini ve dişil yanlarıyla ilgili durumu bir erkek kadar rahat ele alamıyorlar. Bu noktada elbette kültürel bir farklılık da söz konusu olabilir. Cinsel Sağlık Eğitimlerinde, erkeklerde bir uyarılma oluşuyor ve bu uyarılarla başetmeye yönelik espri mekanizması sıklıkla kullanılıyorlar. Kızlar ise, dışarıdaki bu uyarılarla aralarına mesafe koyarak baş etmeye çalışıyorlar. Kızlar, erkeklere göre gözlemlenebilir çok daha az davranış ve tepkide bulunabiliyorlar. Çünkü bedensel farklılıklardan ötürü kendi cinsel dürtülerini ve arzularını doğrudan göstermekle ilgili öğrenilmiş bir davranış içerisinde bulunabiliyorlar. Erkeklerde ise, cinsel uyarılma anatomik özelliklerden dolayı daha direkt gözlemlenebilir. Kızlar, Dış görüşünü, duruş gibi daha dolaylı özelliklerle cinsel dürtülerini sergilerken, erkekler dışsal veya görüntüsel özellikleriyle cinselliklerini kızlar kadar ortaya koymayabilir. Bu açıdan daha aktif bir konumda olduklarını söyleyebiliriz. Aktif olmak, erkek ergeni pasiflikten yani dişil konumdan ve edilgenlikten de koruyan ve uzaklaştıran bir durumdur. Örneğin, erkek öğrencilerimiz, her sınıf seviyesinde eğitimcilerimizden Enis Bey'i Penis Bey olarak adlandırmaktadırlar ve cinsel sağlık eğitimlerinin özellikle kendisi tarafından verilmesi gerekliliğine espriyi de kullanarak büyük bir vurgu yapmaktalar. Bu yaklaşımın toplumsal açıdan erkek cinselliğinin penis odaklı algılanması ve ifade edilmesiyle elbette bir bağlantısı vardır. Ama ergen cinselliği açısından bakacak olursak, özellikle erkeklerden gelen bu esprinin yine cinsel uyarılarla bir baş etme yöntemi ve diğer eğitimcilerin de kadın olduğunu düşünerek, erkek öğrencilerin Enis Bey'e olan bu yatırımının hem erkek figürle özdeşleşmeye duyulan bir arzu hem de kadın eğitimler karşısındaki edilgen konumdan kaçınmaya ilişkin bir yanı olduğunu da söyleyebiliriz.

Özetle, cinsel sağlık eğitimlerinden öğrencilerimiz genel olarak memnun olduklarını dile getirmektedirler. Cinsiyet ve yaş dönemleri açısından da bakıldığında yaptıkları yorumlar, sergiledikleri davranışlar ve verdikleri geri bildirimler, ergen cinselliğine ilişkin kuramsal yapıya da uyacak bir biçimde birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Bu noktaya kadar ele alınan konuların, 10 yıllık süreçte ilişkin bizlerin gözlemlerini ve düşüncelerini içermekte olduğunu vurgulamak isteriz.

Daha geniş bir perspektifle yansıyanları sizlere aktarabilmek için öğrencilerimizin de cinsellik ve cinsel sağlık eğitimleri konularında düşünce ve çağrışımalarını sizlerle paylaşmanın yararlı olacağını düşündük. Bu amaçla, öğrencilerimizle yaptığımız bir çalışmayı sizlere aktarmak istiyoruz.

Kaynakça:

Parman, T. (Kasım 2010). Ergenliğin Yüzleri. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Özel Üsküdar Amerikan Lisesi Cinsel Sağlık Eğitimi Öğrenci Anketi Sonuçları

Ebru Baykoca ¹ - Aşkın Koç ¹

Okulumuz ve TAP Vakfı yaklaşık 10 yıldır cinsel sağlık eğitimleri konusunda keyifli bir işbirliği yapmaktadır. Öğrencilerimiz 2. Dönemin başında 2 hafta boyunca sınıf rehberlik ders saatlerinde uzmanlarla birlikte olmaktadır. Hazırlıktan itibaren her yıl bir önceki yılın devamı olacak konular işlenmektedir.

Biz bu çalışmada öğrencilere bu eğitimler konusunda düşüncelerini sorduk. Amacımız bize göre çok verimli geçen çalışmalar hakkında öğrencilerimizin neler düşündüğünü öğrenmekti. Anketi bu yıl hazırlıkta olan öğrenciler hariç (daha onlar eğitim ile tanışmamışlardı) tüm düzeylerdeki isteyen öğrencilerimize verdik.

Anketi sizlerle paylaşmadan önce bu süreci okulda diğer birimlerin nasıl algıladığını kısaca paylaşmak istedik.

Öğretmenler eğitimin ilk yıllarında derslerde uzmanlara eşlik ettiler. Bu çalışmanın içinde olmak öğretmenlerin birçoğunu rahatsız etti. Temel neden olarak öğrencilerle yüzgöz olunabildiğini paylaştılar. Bizde daha sonraki yıllar sadece psikolojik danışmanların uzmanlara eşlik ettiği bir sürece dönüştürdük. Bu durum öğrencilerimiz içinde ortamı daha rahat ve verimli hale getirdi. Halen bu uygulamaya devam etmekteyiz.

Genel olarak cinsel sağlık eğitimlerinin arkasında gelen derslerde, öğrencilerin hareketlendiği esprilerin arttığı gözlemlenmiştir.

Psikolojik danışmanların bireysel görüşmelerinde cinsellik konuları daha rahat dile getirilmeye başlanmıştır.

Öğrencilerde hem cinsleri ve karşı cinsleri ile cinsel konuları daha rahat konuşabildikleri gözlemlenmektedir.

Öğrenciler açısından her yıl gelen uzmanların aynı kalmasının süreci daha güvenli ve verimli kıldığı düşünülmektedir.

Ankete katılan öğrenci sayısı 47 erkek 47 kız öğrenci toplam gönüllü 94 öğrencidir.

¹Psikolojik Danışman, Özel Üsküdar Amerikan Lisesi

1- Cinsel Sağlık Eğitimi denildiğinde aklına ne geliyor?

- Korunma yöntemleri, biyolojik anlamda cinsel organların tanınması.
- Herkesin cinsellik hakkında merak ettiklerini rahatça konuşabileceği, doğru bilgi edinebileceği ortamı sağlayan eğitimcinin dersi.
- Bilgilendirme.
- Sex.
- Cinsel konularda eğitim.
- Cinselliğin neden olabileceği sağlıksızlıkları engellemek için yapılan bilinçlendirme.
- Enis Bey.
- Cinsellikten alınabilecek hastalıklara karşı korunma yöntemleri.
- Cevreden edinilen bilgilerin yanlış alma olasılığına sahip bilgilerin doğrularının öğretildiği eğitim programı.
- Sağlıklı bir cinsel hayat ve buna hazır olup olmadığımızı anlamak için verilen psikolojik eğitimle birlikte duyguları da kapsayan bir eğitim seansı.
- Güvenli cinsellik.
- Cinselliğin kontrollü ve ahlaki tabuların dışında değerlendirilmesi.
- Koruyuculuk.
- İlişkide sağlık.
- Üreme ve prezervatif kullanımı.
- Cinsellikte sağlıklı ve doğru bir yol izlemeyi göstermek, cinselliğin önemini utandırmadan vurgulamak.
- Seks, pozisyonlar.
- Belli bir sınır çerçevesinde yaşımızın gerektiği kadar bilgilendirilmesi yapılması.
- Cinsellik ve cinsler arası ilişkiler.
- Cinsel hayat, sex, ergenlik.
- Cinsel ilişki ve cinsel organların sağlıklı olması.
- Sağlıklı cinsel ilişki eğitimi.
- İnsanların cinsel hastalıklara yakalanmasını önleyip, cinsellik bilincini oluşturmasını sağlayan eğitim.
- Sağlıklı seks yapmak.
- Cinsel bölgeler ve cinsel ilişkilerimizi güvenli tutmak.
- Cinsellik hakkında doğru bilgi öğrenme, bilinçlenme ve gelecekteki hayatımızı tehlikeye atmama.

2- Sence sağlıklı cinsellik ne demektir?

- Saygı ve sevgi ile yaşanan güvenli bir birleşme.
- Bilinçli korunmak.
- Cinsel hastalıklardan korunmak.
- Mutluluk veren, sağlık açısından sorun yaratmayan yakın bir ilişkinin kurulmasıyla oluşur.
- Hem psikolojik hem de fiziksel olarak “bütün” bir cinsellik yaşamak.
- Hastalık, memnuniyetsizlik olmadan ilişkiye girmek.
- Cinselliği yaşarken fiziksel ve mental sağlığını korumaktır.
- Kimsenin zarar görmeyeceği şekilde zevk için yapılan cinsellik.
- Kişinin kendine has yaşadığı cinselliği.
- Kişinin kendi değerlerine uygun olması.

- Safety first.
- Bilgi ile bilinçli bir şekilde yaşanan cinsellik.
- Mutluluk demektir.
- Bilinçli ve mutlu cinsellik.
- Şiddetsiz, normal cinselliktir. Kırbaçsız falan.
- Cinselliğin risklerinden uzak bir cinsel hayat yaşamak.
- Kişinin bedeniyle barışık olması, bedeni hakkında bilgi sahibi olması.
- Cinsellik hakkında gerekli bilgilere sahip olunarak belli bir fiziki ve ruhi olgunluğa erişildiğinde gerekli doğum kontrol önlemlerini alarak ve sevilen ve güvenilen bir kişiyle yaşanan cinsel deneyim.
- İki tarafın isteğiyle olan-korunmalı-sonucunda pişmanlık duymayacağı ilişki.
- Düzenli ilişki.
- İstenilen şekilde ve zevkli cinsel yaşamak-haz almak.
- İlişkidenden sonra çocuk doğmaması.
- Düzenli bir cinsel hayat ve prezervatif kullanılması.
- Her pozisyondan yapılandır.
- Koruma kullanmak veya bilgili olmak.
- Cinsel ilişkiye girmektir.
- Kondom kullanmak, her iki cinsin de isteyerek yapması.
- İğrençlik yapmadan.
- Hastalık ve sorun yaşamadan cinsellik.
- Psikoloji bozmayacak durumlarda, gerekli önlemler alınarak çiftleşmek.

3- 'Cinsel Kimlik' kavramı sana neler çağırıyor?

- İnsanın kafasındaki sağlıklı cinselliğin koşulları.
- Kız-erkek kavramı.
- Hormonların etkisi altındaki cinsel tavır, davranış ve hisler.
- Kişinin kişisel cinsellik anlayışı.
- İnsanın kendisinin bilincinde olması(fiziksel olarak)ve cinsel deneyimlerle kazandıkları düşünceleri.
- İnsanların seçimlerini yapıp cinsel kimliklerine göre yaşayabilmesi çok önemlidir. İnsanların cinsel kimliklerine saygı duyulmalıdır.
- Tercihler.
- Baskı altında kalmadan cinsel dürtüleri ifade etmek.
- Erkeğin erkek, kadının kadın ve erkeğin kimi zaman kadın, kadının ise erkek olması.
- Cinsel tercih, ilgi ve zevkinin kişiye özel yorumu.
- Erkek miyim? Kadın mıyım? Sorusunun cevabı. Erkeğim ben mesela.
- Cinsel ilişkide zevk alınanlar alınmayanlar.
- Seksi seven kadın olarak toplumda var olmak.
- Cinsel kimlik nedir bilmiyorum. Kızım ve özelliklerimi cinsiyetimin getirdiği şeylerin farkındayım.
- Gay lezbiyen transseksüel biseksüel topluluğu.
- Kişinin kendi bedenindeki değişimlerle barışık olması.
- Cinsel tercihler.
- Bakirlik-bakirelik/namus iffet.

- Başarısızlık.
- Seks tecrübesi.
- Penis boyu.
- Yatakta nasıl olduğum.
- Seks yaptığım kişinin ismini bile bilmemektir.
- Bekaret.
- İlişkiler, Cinsel ilişkiler.
- Kadın-Erkek, Kadın-Kadın, Erkek-Erkek.
- Bence cinsel kimlik, yaşadığınız deneyimlerden oluşur.
- Performans.
- İnsanın cinsel açıdan kişiliği.
- Sexteki kişinin yaptığı iş.
- İnsanın cinsel yönelimini bilmesi.
- Cinsel tercihler.

4- Cinsellikle ilgili sahip olduğunuzu düşündüğün bilgileri şimdiye kadar en çok hangi kanaldan edindin?

- Medya/internet, erkekler için kızlara göre çok daha önemli ve 1.sırada bir kaynak.
- Arkadaşlar, her iki cins için de önemli bir kaynak.
- Kitaplar erkekler tarafından kızlara göre önemli bir kaynak.
- Arkadaşlar, her iki cins için de önemli bir kaynak ama kızlar için 1.sırada.
- Yetişkinler, kızlar için erkeklere göre biraz daha öne çıkan bir kaynak.

5- Cinsellik konusundaki soruların için en sağlıklı kaynak sence nedir?(En çok kullanılan kaynaktan en aza doğru sıralanmıştır.)

- Yetişkinler.
- Eğitimciler-uzmanlar.
- Annem-babam.
- İnternet.
- Tecrübesi olanlar.
- Kitaplar.
- Bu konuda vakıflar ve yardımcı kuruluşlar.
- Cinsel sağlık hattı.
- Arkadaşlar.
- İnternet veya deneyim sahibi kişiler.
- Prezervatif kutularının arkasındaki yazılar.
- Rehberlik Öğretmenleri.
- Okul.
- Doktor.

6- Okulumuzda yapılan Cinsel Sağlık Eğitimlerinde işlenen konulardan en çok hangileri aklında kaldı? (En çoktan en aza göre sıralanmıştır)

- Korunma yöntemleri.
- Hastalıklar.
- Riskli faaliyetler.

- Cinsel sağlık őrunleri kullanımları.
- Kadın ve erkeklerin cinsel ilişkide alması gereken önlemler.
- Hepsinden bazı noktalar aklımda kaldı.
- Enis bey.
- Gebelik.
- Cinsel tabular.
- Oral ve anal seks.
- Öpüşme..
- Cinsel abla, boyutu önemli değil, işlev önemli dedi.
- Ön sex, klitoris, G noktası.
- Mastürbasyon.
- Resimler, yapılan aktiviteler.
- Organların sağlığı ve bölümleri.
- Bazı terimler ve cinselliğin türleri.

7- Okulumuzda yapılan Cinsel Sağlık Eğitimin de anlatılanlarla kendi değerlerin arasında çelişki yaşadın mı?

Cevabın evet ise hangi çelişkileri yaşadın?

Evet: 8

Hayır: 73

- Hemen hemen her cinsel içerikli faaliyetin riskli olduğunu öğrendim.
- Benim beklediğimden daha farklı, daha açık bir dersti.
- Boyunun önemli olduğunu düşünüyordum.
- Seçimler.

8- Okulumuzda yapılan Cinsel Sağlık Eğitimi' ni hemcinsin olan bir eğitmeden mi, yoksa karşı cinsten olan bir eğitmeden mi almak istersin? Neden?

- Fark etmez. 36
- İkisinden de olmalı. İkisi de olabilir. 9
Çünkü farklı açılardan bakmak benim için önemli.
İkisi de olabilir çünkü merak ederim.
- Erkekten dinlemek daha iyi. 3
Çünkü kadınlar çok önyargılı ve irdeleyici olabiliyorlar. Her zaman erkek gözünden dinlemek daha tarafsız oluyor.
Erkekler genelde sıkıcı olmayan, utandırmadan anlatıyor. Kadınlar kasıntı.
- Hem cinsimle daha rahat hissedirim. 19
Çünkü beni daha iyi anlar.
Daha rahat oluyor.
Utangacım ve bazı konuları konuşurken kendi cinsin daha iyi anlar.
- Karşı Cins. 15

Arkadaşlardan kendi cinsimi biliyorum. Karşı cinsin düşüncelerini almak isterim.
Karşı cins çünkü her iki cins de fikirlerini rahat rahat söyler.

9- Okulumuzda yapılan Cinsel Sağlık Eğitimi' ni hemcinslerinle mi yoksa karma grupla mı almak istersin? Neden?

- Farketmez. 10
- Karma grubu tercih ederim. 65

Çünkü iki farklı cinsin iki farklı bakış açısı görülüyor.

Kimse testosteron dolu bir odada bu dersi işlemek istemez.

Sonuçta karşı tarafın da deneyimlerini duymak lazım. Cinsellik sadece kadınların yaşadığı birşey değil.

Bir ayırım yapmak saçma olurdu çünkü her iki cins için de önemli.

Birbirimizi tanımak ve bu konunun konuşulmasına alışmak lazım.

- Hemcinsimle. 11

Yaşlarımız büyük olsa da herkes olgun davranamıyor. Bu yüzden hem cinslerimle almam benim daha rahat olmamı sağlar.

Karşı cins cinselliğe yaklaşımı beni rahatsız ediyor.

Karşı cinsle.

Çünkü kızların ve erkeklerin cinsel deneyim ve olgunlukları farklı olabilir.

Çünkü benim daha rahat olmamı sağlar.

10- Okulumuzda yapılan Cinsel Sağlık Eğitimi' nin içeriğinde olmasını istediğin başka hangi konular var?

- Korunma yöntemlerini daha erken sınıflarda anlatmanız lazım.
- Soru-cevap olabilir.
- Belki sorularımız için telefon verilebilir.
- İstenmeyen hamileliklerde neler yapılabilir? ve nasıl yaklaşılması gerekir.
- Porno sektörü.
- İstenmeyen hamileliklerde neler yapılabilir? Ve nasıl yaklaşılması gerekir.
- Eşcinsellik.
- Cinsel deneyim öncesi psikolojik olarak hazır olmakla ilgili bilgi verilmeli.
- Anal sex, oral sex ve benzerleri.
- Düzenli cinsel yaşamın nasıl sağlanacağı, sağlıklı cinsellik, korunma yolları, nasıl tatmin edici cinsellik yaşanır.
- Uygulamalı pozisyon dersleri.
- Hamile kalsa bir öğrenci ve partneri ne yapmalı.
- Cinselliğin olumlu yanlarının da anlatılması.
- Orgazm.
- Konu nasıl açılır?
- Olayın yaşattığı hislerin nasıl olduğu.
- Cinsel ilişki sırasındaki duygular.
- Pozisyonlar, yöntemler, çeşitler.
- En uygun yaş nedir sağlığımız için?

11- Okulumuzda yapılan Cinsel Saęlık Eęitimi hakkında paylařmak istedięin dűřüncelerin:

- Daha uzun olabilir.
- Doğru ve bilgilendirici bir eğitim. Bence faydalıydı.
- Sağlıktan ziyade başarılı bir seks hayatı konusunda ipuçları verilebilir.
- Bence eğitimciler, daha bilinmeyen ve rahatsızlık veren konular üzerinde daha uzun durabilir.
- Eğitimcilerin daha önyargısız olması.
- Daha uzun ve çok yapılsın.
- Çok memnunuz.
- Duygusal açıdan içerik eklensin.
- Cinsel ilişkilerde kadın erkek ilişkileri ve kadınlar neden kıskanę gibi konular ele alınsın.
- Öğrenciler rahatlatılmalı.
- Biyoloji derslerinin yerine Enis Bey ve cinsel eğitim gelsin.
- Güzel ancak hep kötü yanlarını anlatıyorlar.
- Yeterli görüyorum.
- Güzel hep olsun.
- Çok yetersiz zaten bildiğimiz şeyleri öğreniyoruz.
- Çok memnunum.
- Daha seksi hocalar olsun.
- Daha üst düzey dersler olabilir, ders sayısı arttırılabilir.
- Çok güzel bir deneyimdi, 1 ay yapılsa daha güzel olur.
- Süresi yetersizdi, daha ayrıntıya girilmeli, pozisyonlar.
- Muhteşem ama daha uzun olsun ama önemli olan işlevi.
- Eğlenceli, güzel.

ERGENE CİNSEL DANIŞMANLIK

Puberte Fizyolojisi

Ayhan Abaci ¹ - Atilla Büyükgebiz ²

Puberte, birincil (gonad ve genital yapılar), ikincil (meme gelişimi ve pubik kıllanam, erkeklerde ses değişikliği) cinsiyet karakterlerinin geliştiği ve belirginleştiği, cinsel olgunlaşmanın ve büyümenin tamamlandığı ve üreme yeteneğinin kazanıldığı dönemdir (1 - 5).

Pubertenin Regülasyonu

Çocukluk çağı süresince, Gonadotropin *realising* hormon (GnRH) sekresyonu, resöptörlerin “*down regülasyonu*” nedeniyle minimal düzeyde olup, pubertenin başlaması ile bu sekresyonda dramatik değişimler gözlemlenmektedir (1,3,4,6). gonadotropinlerin esas fonksiyonu erkeklerde testislerin, kızlarda overlerin gelişimini, fonksiyon kazanmasını ve büyümesini düzenlemektir (4).

1960 yılların ortalarında pubertal bulguların başlamasında ve ilerlemesinde birçok faktörün sorumlu olduğu öne sürülmüştür. Santral sinir sisteminin, cinsiyet hormonları üzerindeki negatif *feedback* etkisinin azalması (gonadostat) pubertal gelişimin temelini oluşturmaktadır. Hipotalamustan salgılanan ve henüz tanımlanmamış nörohümorale uyarıların etkisi ile GnRH *pulse* jeneratörü devreye girerek hipofizer gonadotropinlerin [Folikül *stimulating* hormon (FSH), Luteinizan hormon (LH)] salgılanmasını sağlar (Resim 1) (2 - 4).

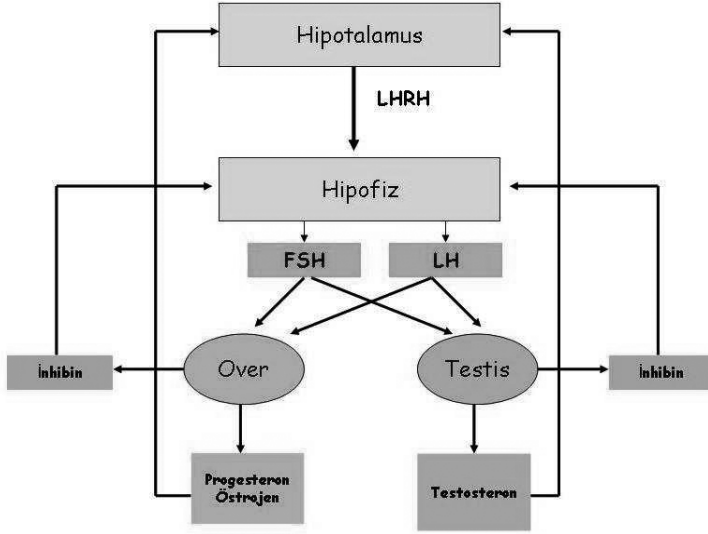
Gonadotropinlerin fizyolojik sekresyon paterni periyodik ve değişken bir salınım özelliği göstermektedir. Pubertenin başlangıcında, fiziksel değişiklikler meydana gelmeden önce gonadotropinlerin sekresyonları önce geceleri artmaya başlar. Pubertenin ilerlemesi ile gonadotropin artışları gündüzleri de meydana gelir ve sonunda diüurnal ritim ortadan kalkarak erişkin özelliği kazanır. Bu nedenle erken pubertede gündüz alınan plazma örneklerinde, gonadotropin konsantrasyonu sıklıkla düşük çıkar. Seks steroidlerinin yarılanma ömrü daha uzun olduğundan, bu dönemde gündüz ölçülen seks steroid konsantrasyonları klinik tanıda daha yararlıdır ve puberte evreleri ile orantılı bir artış gösterir (7 - 9)

Pulsatil olarak salınan GnRH'nin etkisi ile gonadotropinlerde dolaşıma pulsatil şekilde salınırlar. Pubertede artan gonadotropinler gonadları uyarak cinsiyet steroidlerinin (östrodiol, testosteron) salınımına neden olarak, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerin belirmesini ve gelişmesini sağlar (1,9). Bu gelişim basamaklarını, kızlarda menstruasyon, erkeklerde spermatogenez takip eder. Kızlarda meme gelişimi ve üreme sisteminin olgunlaşmasından sorumlu temel hormon östrodiol iken, erkeklerde pubertal gelişimden asıl sorumlu hormon testosterondur. Androjenler de her iki cinsiyete seksüel gelişimlerden sorumlu diğer hormonlar olup, her iki cinsiyete seksüel kıllanmadan, akne gelişiminden ve apokrin bezlerin sekresyonu sonucu adult tip koku gelişiminden sorumludur. Östrojen ayrıca, her iki cinsiyete de somatik büyüme ve gelişimden sorumlu temel hormondur (1). Gonadotropin *realising* hormon *pulse* jeneratörünün artan aktivitesi sonucu artan gonadotropinler gonadları uyarak, erkeklerde testiküler seks hormon üretimini (testosteron) ve spermatogoniaların

¹Yrd.Doç.Dr., Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Endokrin ve Adolesan Ünitesi, İst.

²Prof.Dr., Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Endokrin ve Adolesan Ünitesi, İst.

matürasyonunu sağlamaktadır. Kızlarda ise her iki hormon ovulasyonda rol alırken, FSH hormonu ayrıca overlerde follükülerin büyümesinden, gelişiminden ve matürasyonundan sorumlu esas hormon rolündedir (Resim 1)(4,10).Gonadotropinlerin sekresyonu, seks hormonları tarafından negatif feedback yoluyla inhibe edilir. İlaveten gonadal bir peptid olan inhibin, selektif olarak FSH sekresyonunu inhibe eder (2).

Resim 1: Hipotalamo-hipofizer Gonadal Aks

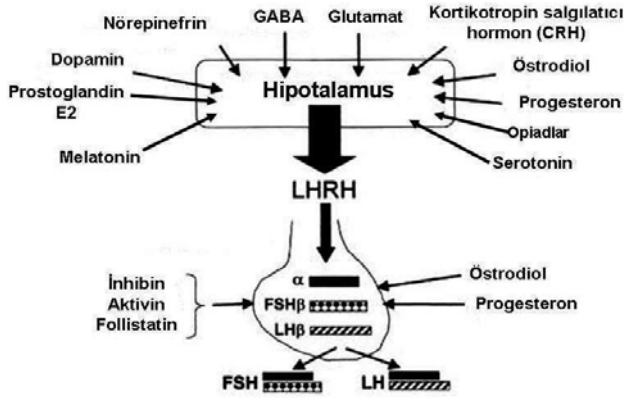
Pubertal Gelişimde Rol Oynayan Faktörler

Pubertenin başlaması, ilerlemesi ve tamamlanması karmaşık nöroendokrin mekanizmaların kontrolü altındadır. Hipotalamo-hipofizer-gonadal aks sonradan kazanılan bir aktive olmayıp, intrauterin dönemin 20-24 gestasyonel haftalarında doruk düzeyde olan aksın pubertal dönemde tekrar aktivasyon kazanmasıdır (2). Pubertal dönemde tekrar kazanılan bu aktivitenin genetik mekanizmaların kontrolü altında olduğu bilinmesine karşın, pubertal aktivasyonun fizyolojisi ile ilgili birçok hipotez öne sürülmüştür. Ancak, şuan için pubertal aktivasyonun mekanizması tam olarak bilinmemektedir (3,6,11).

Santral sinir sistemindeki transsinaptik ve astroglial şebekeler GnRH salınımını etkileyen önemli merkezlerdir (3,12-14). Nöropeptid Y, Gama-Amino-Butirik Asid (GABA), N-metil-D-aspart, α -endorfin, interlökin, prostoglandin E2, serotonin, leptin, melatonin, α -melanosit uyarıcı faktör, agouti-related peptid ve corticotropin realising peptidin (CRH) parakrin ve otokrin faktörlerin etkisi ile aksı düzenledikleri bildirilmektedir (2,3,12,14,15). Son zamanlarda, TGF- α ve beta1, nörogulinler, Galanin, GAL benzeri peptid, epidermal büyüme faktörlerinin, KİSS-1 ve GPR54 geninin pubertal gelişim ve aktivasyon basamaklarında rol oynadıkları öne sürülmüştür (3,13). Puberte öncesi dönemde GnRH salınımını inhibe eden en önemli nörotransmitter GABA ve GABA reseptörleri iken en önemli stimülatörü glutamat ve N-metil-D-asparttır. Bunun dışında, santral

opioidlerin, melatonin, agouti-related peptidin inhibitör, nörepinefrin ve nöropeptid Y'nin GnRH salınımında stimülatör rol oynadıkları öne sürülmektedir. (Resim 2) (2,3,12).

Pubertenin başlamasında transsinaptik aralıktaki inhibitör ve stimülatör sistemler arasındaki dengenin yanı sıra astroglial etkileşimlerinde önemli rol oynadığı bildirilmektedir (12,14). Astroglial hücrelerden salgılanan TGF-alfa ve beta, nörogulinler ve epidermal büyüme faktörü gibi büyüme faktörleri hücreden hücreye sinyal iletimini etkileyerek GnRH nöronlarının aktivasyon kazanmasını sağlayarak pubertal bulguların başlamasında rol oynadıkları rapor edilmiştir (12). Glial hücreler tarafından sentezlenen TGF- α 'nın, glial hücre komponenti içeren hamartom, hipotalemik tümör gibi santral sinir sistemi patolojilerinde düzeyinin artması sonucu puberte prekoks gelişimine neden olabileceği öne sürülmektedir (12).

Resim 2: Hipotalamo-hipofizer Aksın Maturasyonunda Rol Alan Faktörler

Pubertal bulguların başlamasında genetik faktörler önemli olduğu kadar bireyin bulunduğu sosyoekonomik ve çevresel koşullar (ısı, ışık, stres v.s) pubertal bulguların başlamasında önemli diğer faktörlerdir (2,4,12). Menarş yaşının aynı etnik populasyonda ve anne kız arasında önemli benzerlik göstermesi de yine genetik faktörlerden kaynaklanmaktadır (2,9). Puberteyi etkileyen diğer önemli faktörler iklim, etnik özellikler, beslenme (alınan kalori miktarı, proteinin tipi, diyeteki yağ miktarı) fizik ve ruhsal stres ile kronik hastalıklardır (2,4,6,16). Yüksek rakımlı bölgelerde yaşayan kız çocukları, deniz seviyesinde yaşayanlara göre daha geç puberteye girmektedirler (17). Siyah ırk kızlarında ise pubertal bulguların daha erken başladığı saptanmıştır (9,18).

Pubertal bulguların ve menarşın başlamasında belirli bir vücut yağ kitlesine ulaşmanın kronolojik yaşa göre daha belirleyici faktör olduğu belirtilmektedir (2,4,6,7). Bunun en iyi örneğini yağ dokusunun belirgin derecede az olduğu ve pubertal bulguların geciktiği, anoreksiya nervosa gibi psikiyatrik hastalığı olan veya ağır spor ile uğraşan (atletikler gibi) çocuklar oluşturmaktadır (4). Ayrıca yağ kitlesi fazla olan obez çocuklarda da pubertal bulguların yaşlarına göre daha erken başladığı bildirilmektedir (4). Pubertal aksın aktivasyonunda vücut kitlesinden ziyade kazanılan vücut yağ kitlesinin daha çok önemli olduğu vurgulanmaktadır (6). Leptin, pubertal gelişim için gerekli olan enerji rezervini ve kalori durumunu hipotalamusa bildiren, yağ dokusundan salgılanan önemli bir adipokindir. Hipotalamustaki iştah merkezinin inhibisyonunda, gonadotropinlerin stimülasyonunda, Hipotalamo-hipofizer aksın matürasyonunda ve aktivasyonunda önemli fonksiyonları olduğu öne

sürülmektedir (6,13). Bu nedenle leptinin, pubertenin başlamasında ve devamında önemli bir adipokin olduğu bildirilmektedir (2). Pubertal bulguların başlamasında diğer önemli belirleyici faktöründe takvim yaşından çok kemik yaşı olduğu bildirilmektedir (2,19). Kızlarda kemik yaşının 10.75 yıla ulaşması pubertal bulguların başlaması ve kemik yaşının 13 yaşa ulaşması menarşın başlaması için önemli bir kriterdir. Konjenital adrenal hiperplazi, hipertiroidizm gibi kemik yaşını ilerleten patolojilerde gerçek erken puberte prekoz görülebilirken, kemik yaşı geriliği ile giden büyüme hormon eksikliklerinde, konjenital hipotiroidilerde pubertal bulguların başlaması gecikebilmektedir (2).

Pubertedeki Seksüel ve Fiziksel Değişiklikler

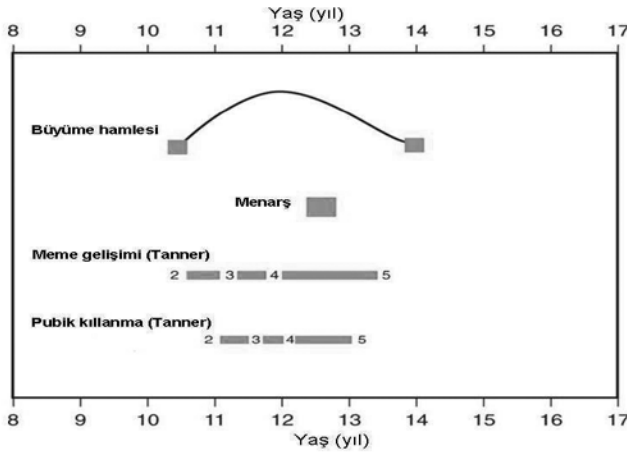
Pubertenin Gelişim Basamakları

Kızlarda, fizik muayene bulgusu olarak meme gelişiminin başlaması, erkeklerde ise testis volümünün artması puberte bulgularının başladığının ilk göstergesidir (12). Pubertal gelişim süreci ortalama 4.5 yıl (1.5 - 6 yıl) sürmektedir (4). Pubertal gelişimi değerlendirmede Tanner-Marshall tarafından geliştirilen tanımlayıcı standartlar kullanılmaktadır (12).

Kızlardaki Seksüel Değişiklikler

Kızlarda pubertal gelişimin ilk bulgusu meme gelişimidir (2,19). Kızlarda meme gelişimi ortalama 10 - 11 yaşları arasında başlamaktadır. Meme gelişimini takip eden ortalama 6-12 ay sonra pubik kıllanma, 2 - 2.5 yıl sonra menarş başlar (4,19). Ancak olguların %10-20'sinde pubik kıllanma ilk bulgu olabilir (2,4). Tam meme gelişimi ortalama 3 - 4 yılda, genellikle 14 yaş civarında tamamlanmaktadır. Kızlarda cinsel olgunlaşmanın en dramatik bulgusu menstruasyondur ve ortalama 12.8 (11 - 13) yaş civarında başlamaktadır. Başlangıçta menstruasyon düzensiz ve ağırlıdır. Bu süreç ortalama 1 - 2 yıl sürmektedir (4).

Pubertal bulguların başlaması ile artan cinsiyet hormonlarının etkisi ile büyüme hızlanmaktadır. Kızlarda zirve büyüme hızında artış 11 - 12 yaşlarında, Tanner sınıflamasına göre Evre II- III de ve menarşdan 1.3 yıl öncesinde gözlenmektedir (4,19). Kızlar bu dönemde 27.5 - 29 cm boy artışı gösterirler. Menarş sonrası ortalama uzama hızı ise 2.5 cm (1-7 cm) dir (4). Kızlarda pubertal gelişim basamakları Resim 3 de özetlenmiştir.

Resim 3: Pubertal Gelişim Basamakları

Kızlarda Gelişim Evreleri:(4)

Meme gelişimi: (Resim 4)

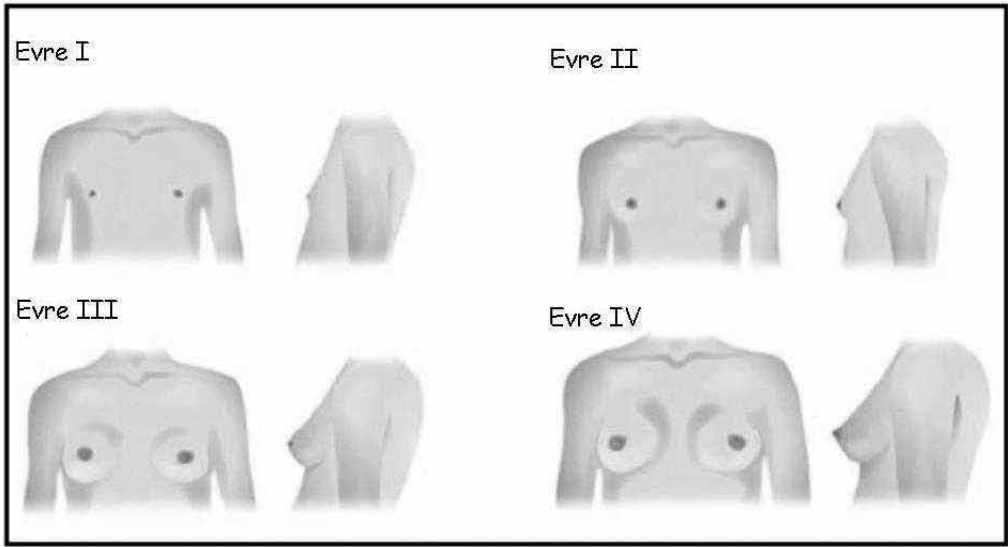
Evre 1: Puberte öncesidir. Sadece meme başı (papilla) gözlenir. Meme dokusu palpe edilmez.

Evre 2: Memelerde tomurcuklanma başlar. Meme başı altında bozuk para şeklinde disk palpe edilir. Areola (meme başı) halkası hafif genişler.

Evre 3: Meme dokusu ve areola genişler, ancak konturları pek belirgin değildir ve birbirinden ayrılmaz.

Evre 4: Memeler daha da büyür; areola, meme seviyesinin üstünde ikinci bir çıkıntı meydana getirir.

Evre 5: Memeler erişkin halini alır. Oluşan ikinci areola çıkıntı meme seviyesine geriler, sadece papilla çıkıntılı bir şekilde görülür.

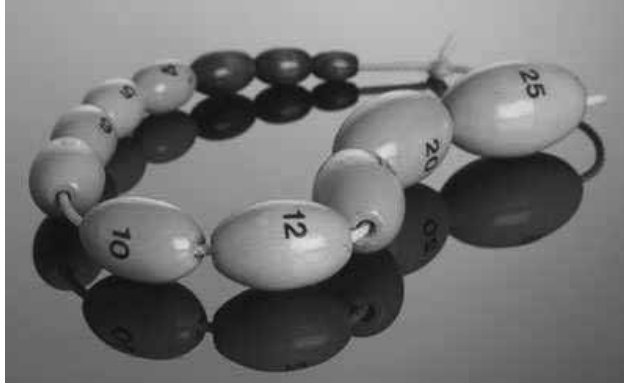

Resim 4: Kızlarda Tannere Göre Meme Gelişim Evreleri

Erkeklerdeki Seksüel Değişiklikler

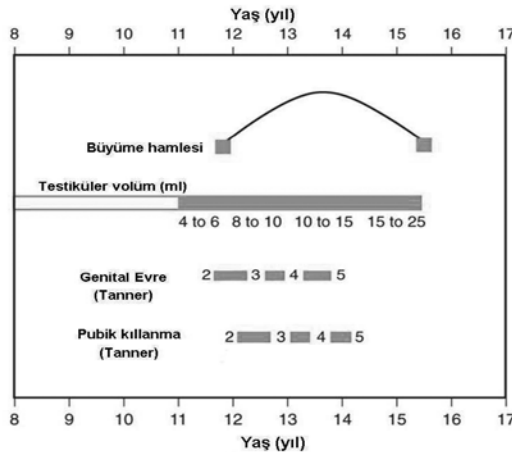
Erkeklerde pubertenin ilk bulgusu testis hacminin artmasıdır (1,2,7,19). Testisin uzun eksen çapının 2.5 cm'in üzerine çıkması ya da testis volümünün 4 ml'ye ulaşması pubertenin başladığının ilk bulgusudur (12). Bazı ötürler tarafından ise testis volümünün 3 ml üzerine çıkmasını, pubertenin başladığının göstergesi olarak kabul edilmektedir (11,19). Testis boyutlarını değerlendirmede en yaygın kullanılan yöntem ise Prader Orşidometresidir (Resim 5) (5,9). Erkeklerde testiküler volüm artışı ortalama 12 yaş (9.5 - 13) civarında başlamaktadır (1,9). Testiküler büyümeyi takiben, skrotal deri inceler, kıvrımlı bir hal ve penis boyutunda artış gözlemlenir. Aksiler kıllanma ise pubertenin ortalarında gözlenir (Resim 6) (19).

Pubertede testis boyutlarındaki artışın büyük çoğunluğu, FSH stimülasyonuna sekonder gelişen seminifer tubullerin gelişiminden kaynaklanırken, daha az bir komponent ise

Resim 5: Prader Orşidometre

LH stimülasyonu ile artan Leydig hücrelerine bağlıdır. Pubertal dönemde, testislerin büyümesi ve giderek artan testosteron sekresyonu sonucunda erkekte seminifer tubuller, epididimis, seminal veziküller ve prostatta büyüme gözlemlenir. Penis boyutunda artış pubertal yaş grubunda daha belirgindir ve testis volümündeki artıştan 12 - 18 ay sonra gözlemlenmektedir. Penis boyu uzatılarak dorsal kısımdan rijid bir cetvel yardımıyla ölçülerek değerlendirilir. Penis gergin boyu ortalama prepubertal 6.2 cm iken erişkinde ortalama 13.2 cm'e dek büyür (1,9). Testisin tümüyle gelişip spermatogenezin meydana gelebilmesi için hem FSH hem de LH uyarısı gereklidir. Sperm üretimi penil ve testiküler hacimle uyumlu olarak 13.5-14 (11 - 15) yaş civarında başlar. Sabah ejakülasyonun ise yaklaşık 13.5 yaş civarında görüldüğü bildirilmekle birlikte pubertal gelişim evreleri ile değişkenlik gösterebilmektedir. (4,5,9). Erken sabah idrarında spermatozoa belirmesine spermarş denir ve genellikle genital evre 3-4'te gözlemlenir (9). Pubertedeki erkeklerin üçte ikisinde de bu süreçte jinekomasti gözlenmektedir (4). Erkeklerde pubertal büyüme hamlesi ise 13 - 15 yaşları arasında, tannere göre Evre III-V de gözlemlenir ve bu dönemde 28 - 31 cm boy kazancı sağlanmaktadır (4,19). Erkeklerde büyüme hamlesi kızlara göre 2 yıl daha geç olur ve 18 yaşına kadar devam eder (19). Erkeklerde pubertal gelişim basamakları Resim 6 de özetlenmiştir.

Resim 6: Erkeklerde Cinsiyet Karakterlerinin Gelişim Basamakları

Erkeklerde Tanner Evrelemesi:

Genital: (Resim 7) (4)

Evre 1: Puberte öncesi dönemdir. Testisler, skrotum ve penis erken çocukluk dönemindeki gibi aynı boyut ve orandadır.

Evre 2: Skrotum ve testisler büyümeye başlar, skrotum derisinde koyulaşma vardır.

Evre 3: Penisde büyümeye başlar. Hem boyu, hemde eninde artış vardır. Skrotum ve testislerdeki büyüme ilerler.

Evre 4: Penis ve glans iyice büyür, glans belirginleşir. Testisler ve skrotumda iyice büyür. Skrotum derisi iyice koyulaşır.

Evre 5: Genital bölge erişkin boyut ve şeklini almıştır, daha fazla büyüme olmaz.

Pubik Kılınma: (Resim 7)

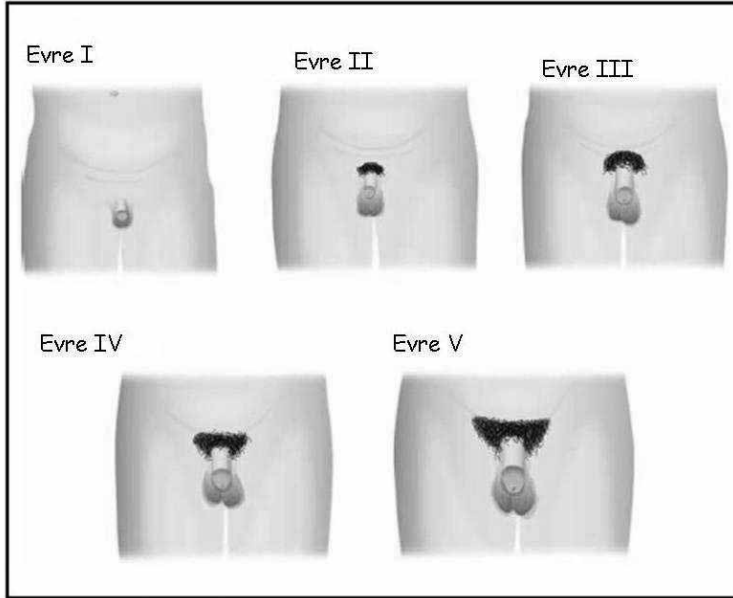
Evre 1: Puberte öncesi dönemdir. Pubik kıl yoktur. Pubis üzerinde birkaç ince tüy (vellis) olabilir.

Evre 2: Penis kökünde tek tük koyu renkli kıllar belirmeye başlar.

Evre 3: Kıllar sıklaşır, koyulaşır, pubis üzerine yayılmaya başlar.

Evre 4: Kıllar sık, koyu renkli, kıvrık ve iyice yaygındır. Ancak yine de erişkindeki kadar yaygın değildir.

Evre 5: Kıllar, erişkin şeklinde ve miktarında tüm pubik bölgeyi kaplar. Erişkin erkeklerin çoğunda kıllar uyluk ve göbeğe doğru yayılım gösterir. Yüz ve göğüs kılları da çıkar. Bu evre ırk, etnik ve yapısal özelliklere göre çok farklılık gösterir.

Resim 7: Erkeklerde Tannere Göre Genital Gelişim Evreleri

Kaynakça:

1. Lee PA. Puberty and Its Disorders. In: Lifshitz F (ed). Pediatric Endocrinology. New York, USA: Marcel Dekker AG, 2003:211-238
2. Rosenfield RL. Puberty in the Female and its Disorders. In: Sperling MA, editor. Pediatric Endocrinology. Pennsylvania, USA: Saunders Elsevier Science, 2002:455-518
3. Traggiai C and Stanhope R. Disorders of pubertal development. Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology 2003; 17: 41-56
4. Pinyerd B and Zipf WB. Puberty-Timing is Everything. Journal of Pediatric Nursing 2005; 20:75-82
5. Öcal G. Pubertal Fizyoloji. Günöz H, Öcal G, Yordam N, Kurtoğlu S,(yazarlar). Pediatrik Endokrinoloji. Ankara: Pediatrik Endokrin ve Oksoloji Derneği Yayınları 1, 2003:137-153
6. Ebling FJP. The neuroendocrine timing of puberty. Reproduction 2005; 129:675-683
7. Dattani MT, Hindmarsh PC. Normal and abnormal puberty. In: Brook CGD, Clayton PE, Brown RS, Savage MO (ed). Clinical Pediatric Endocrinology. USA: Blackwell Publishing, 2005:183-210
8. Kulin HE, MüUer J. The Biological Aspects of Puberty. Pediatrics in Review 1996; 17:75-86
9. Buyukgebiz A. Puberte. In: Kabalak T, Yılmaz C, Tüzün M (yazarlar). Endokrinoloji El Kitabı. İzmir: Güven Kitabevi, 2007:135-148
10. Nathan BM and Palmert MR. Regulation and Disorders of Pubertal Timing. Endocrinol Metab Clin N Am 2005; 34:617-641
11. Parent AS, Teilmann G, Juul A, Skakkebaek NE, Toppari J, Bourguignon JP. The Timing of Normal Puberty and the Age Limits of Sexual Precocity: Variations around the World, Secular Trends, and Changes after Migration. Endocrine Reviews 2003;24:668-693
12. Bourguignon JP. Control of the onset of puberty. In: Pescovitz OH, Eugster EA (ed). Pediatric Endocrinology: Mechanism, Manifestations, and Manangement. Philadelphia,USA: Lipincott Williams and Wilkins, 2004:285-298
13. Tena-Sempera M. The roles of kisspeptins and G protein-coupled receptor-54 in pubertal development. Current Opinion in Pediatrics 2006; 18:442-447
14. Sergio R, Lomniczi A, Mastronardi C. Minireview: The Neuroendocrine Regulation of Puberty: Is the Time Ripe for a Systems Biology Approach? Endocrinology 2007;147:1166-1174
15. Grumbach MM. The neuroendocrinology of human puberty revisited. Horm Res 2002; 57:2-14
16. Gluckman PD and Hanson MA. Evolution, development and timing of puberty. TRENDS in Endocrinology and Metabolism 2006; 17:7-12
17. Freyre EA, Ortiz MV. The effect of altitude on adolescent growth and development. J Adolesc Health Care 1988;9(2):144-149
18. Kaplowitz P. Pubertal development in girls: secular trends. Curr Opin Obstet Gynecol 2006;18(5):487-491
19. Garibaldi L. Physiology of Puberty. In: Behrman RE, Kliegman RM, Jenson HB (ed). Nelson Textbook of Pediatrics. Pennsylvania, USA: Saunders, Elsevier Science, 2004:1862.

Ergene Cinsel Danışmanlık: Yasal Boyut

Seda Akço¹

Giriş

Ergenlik, insanlarda fiziksel ve psikolojik değişikliklerin olduğu, kişilik yapısı ile birlikte cinsel organlarda fiziksel ve fonksiyonel değişikliklerin ön plana çıktığı bir dönem olarak kabul edilmektedir.

Tıp biliminin bu döneme ilişkin söylediklerinden anlıyoruz ki, ergenlik döneminde gençler kişiliklerinin diğer unsurları gibi kendi cinsel yapılarını da tanımaya ve oluşturmaya çalışıyorlar.

Hukuktan beklenen de bu dönemi düzenlemek. Bu düzenlemenin iki önemli yönü olması gerekir:

1. Gelişim hakkı ile bağlantılı olarak, ergenin cinsel kimliğini oluşturma sürecini güvence altına almaya yönelik hakların tarif edilmesi. Bu yapılırken mutlak bir biçimde katılım hakkının da dikkate alınması gerekir.
2. Korunma hakkı ile bağlantılı olarak, ergenin her türlü kötüye kullanımdan, istismardan ve hak ihlallerinden korunmasına yönelik hakların tarif edilmesi.

Tabidir ki, burada kastedilen sadece bir hak tarifi değil, bu hakları güvence altına alacak usullerin de yasalar ile belirlenmesidir.

Yukarıda belirtilen alanlardan ilki, daha çok medeni hukuku ilgilendirirken; ikincisi, hem medeni hukuku hem de ceza hukukunu ilgilendirir.

Bu yazı, ergene cinsel danışmanlık üst başlığı ile bağlantılı olarak, hem gelişme hem de korunma hakkı çerçevesinde konuyu ele almayı amaçlamaktadır.

Çocuğun Gelişme Hakkı ve Ergene Cinsel Danışmanlık

Gelişme hakkı, çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesinin tümünü kapsayan, dolayısıyla da oldukça geniş bir alanı ilgilendiren önemli bir hak kategorisidir. Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için azami çabayı göstermekle yükümlüdürler (Çocuk hakları Sözleşmesi-ÇHS 6/2). Bu yükümlülük sırasıyla aşağıdakileri kapsar (ÇHS 27):

- 1) Her çocuğun gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine sahip olma hakkı olduğunu kabul etmek (ÇHS 27/2),,
- 2) Çocuğa yeterli hayat şartını temin etme sorumluluğunu taşıyan ana-babanın bu sorumluluğu yerine getirmesine yardımcı olmak için gerekli önlemleri (özellikle beslenme, giyim, barınma konularında maddi yardım ve destek programları) almak (ÇHS 27/3),
- 3) Ana-babayı çocuğa karşı mali yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için desteklemek (ÇHS 27/4),

¹Avukat

- 4) Ana-babayı çocuğu bakıp, gözetme ve yönlendirme yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için desteklemek (ÇHS 18/2),
- 5) Çocuğun gelişiminin desteklenmesine yönelik hizmetleri sunmak (ÇHS 6/2).

Bütün bu prensipler konu ile ilgili olarak bakıldığında bize şunu söylüyor: Devlet, ergenlerin bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmeleri kapsamında cinsel gelişimlerini de tamamlayabilmelerini güvence altına almak üzere aşağıdakileri sağlamakla yükümlüdür:

- 1) Ergenin yeterli yaşam standardına sahip olması,
- 2) Ergenlere yönelik, cinsel gelişim ile ilgili tıbbi bakım da dahil olmak üzere bakım, eğitim ve rehberlik hizmetlerinin bulunması,
- 3) Ana-babalara ve ergenlerin bakımından sorumlu kimselere yönelik destekleyici (ekonomik destek, sosyal güvenlik, eğitim, danışmanlık, rehberlik vb.) hizmetlerin bulunması,
- 4) Bu hizmetlerin sunumunda görev alacak kişilerin uzmanlaşmasının sağlanması.

İç hukukta bunun karşılığı, Anayasa'nın (1982) 17. maddesinde yer almaktadır: “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.”

Ergenlere ve ana-babalara yönelik danışmanlık hizmetleri ve merkezleri bu hakkın yerine getirilmesini amaçlayan uygulamalardır. Ancak, bu konuda önemli olan hizmetin hak temelli bir yaklaşım ile sunulmasıdır. Bu hak, bütün ergenlerin hakkıdır. O nedenle de bütün ergenlerin yararlanabileceği biçimde sunulması gerekir. Ülkedeki ergen sayısına denk gelmeyen bir hizmet sunulması ya da ekonomik veya uzaklık gibi nedenlerle hizmetin bazı ergenler bakımından erişilemez olması halinde, hak temelli hizmet sunumundan bahsedilemez. Öte yandan ergen ve ailesine sunulacak destekler danışmanlık ile sınırlı olmadığından, yeterli yaşam koşulu, eğitim, rehberlik, tıbbi bakım vb. hizmetleri de kapsadığından burada örneği verilen hizmetlerin ÇHS ve Anayasa ile korunan gelişme hakkını hayata geçirmeye yeterli olduğu da söylenemez.

Bu alanda geri planda kalan iki önemli konu daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ergenlik ve konuya özgü olarak da cinsel gelişim ile ilgili olarak toplumsal bakış açısının ergeni doğru anlayacak ve destekleyecek biçimde değiştirilmesidir. İkincisi ise, bu süreçte ergenin kendisini ilgilendiren konularda görüş oluşturma ve kararlara katılım hakkına saygı gösterilmesi amacıyla sunulan bütün hizmetlerde katılım süreçlerine azami özenin gösterilmesinin sağlanmasıdır.

Bu koşullarda, Anayasa'nın 17. maddesinin bütün ergenlerin haklarını kullanabildikleri bir uygulamaya dayanak olabilmesi için özel bir kanuna ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz.

Korunma Hakkı ve Ergene Cinsel Danışmanlık

Ergenlerin gelişmekte olan bireyler olması, onların yetişkinlerden gelebilecek her tür tehlikeye karşı özel olarak korunmasını gerektirir. Bu nedenle korunma hakkı, birçok başka tehlike yanında cinsel istismardan ve sömürden korunmayı da içerir (ÇHS 34). Kimliğin özel bir alanı olan cinsel kimliğin gelişimi bu bakımdan özel bir öneme sahiptir. Gelişim sürecinin bizatihi kendisi ergeni ihmal ve istismara açık hale getirmektedir. Bu nedenle hukukun bir yandan çocuğun bu tür risklere maruz kalmasını engelleyecek veya maruz kalan çocuğun korunmasını sağlayacak prensipleri (ÇHS 39) düzenlerken, diğer yandan da yasağa aykırı eylemlerle mücadele etmeyi sağlayacak prensipleri (ÇHS 34) düzenlemesi gerekmektedir.

ÇHS yanında, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol” ve “Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi” bu alanı düzenleyen önemli metinlerdir.

Korunma hakkının iç hukukta karşılığı Anayasa’nın 41. maddesinde yer almaktadır: “Devlet, ... çocukların korunması ... için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, ...hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

Çocuğun korunmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler

Anayasa’nın öngördüğü korunma hakkını güvence altına alan temel kanun Sosyal Hizmetler Kanunu’dur. Kanuna göre sosyal hizmetler; “kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” ifade eder. Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) hem çocuğa yönelik riski önlemeye, hem de bir ihmal veya istismara maruz kalan çocuğu korumaya yönelik hizmetlerin tanımını yapar ve bu hizmetlere ilişkin usul ve esasları belirler.

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ise, ihmal veya istismar mağduru çocuğun korunması ile ilgili adli işlemlere ilişkin usul ve esaslar ile koruyucu ve destekleyici tedbirlerin türlerini ve uygulama esaslarını düzenler.

Devlet, çocuklara yönelik cinsel istismarı önlemek üzere öncelikle, ergenlere ve onların yakınlarına ve onlarla çalışanlara düzenli bir bilgi ve destek hizmeti sağlamalıdır. Önleyici hizmetlerin birinci basamağını oluşturan bu hizmetler gelişim hakkı kapsamında yer alan hizmetlerdir, yani daha yaygın sunulması gereken hizmetlerdir. Önleyici hizmetlerin ikinci basamağını ise yardım hatları ile sığınma ve koruma evleri oluşturulması ve bunların herkeşçe bilinmesinin sağlanması oluşturur. İkinci basamak hizmetler de tüm nüfus dikkate alınarak planlanmalıdır, ancak bu hizmetler risk odaklı olduklarından hizmet kapasitesi bakımından daha küçük bir popülasyona yönelik hizmetlerdir. Bu hizmetlerin amacı, olay gerçekleşmeden ve çocuk zarar görmeden riski bertaraf edebilmektir.

Her şeye rağmen risk gerçekleşmiş ve çocuk zarar görmüş ise, hızlı bir biçimde devreye giren ve çocuğun acil ve ihtiyacına uygun biçimde korunmasını sağlayan bir müdahale mekanizmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bizim sistemimizde, böyle bir risk gerçekleştiğinde ilk devreye giren ihbar kurumu büyük çoğunlukla kolluk olmaktadır. Oysa, bu tür vakalarda adli süreçler hırpalayıcıdır. Bu nedenle iyi bir ön değerlendirme yapılması ve mağdur ve yakınlarının sürece hazırlanması gerekir. Dolayısıyla, ihbarı alan birimin çok disiplinli (kolluk, sosyal hizmet, adli hizmetler) olması tercih edilmektedir. Halen bu yönde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen Çocuk İzlem Merkezleri ile üniversiteler bünyesinde rulan Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri, bu yapılara örnek teşkil etmektedir. Bu birimlerin amacı, mağduriyet hallerinde ihbarın alınmasından davanın görülmesine kadar geçen süreçte çocuğun bir tek kurum ve kişi ile karşılaşmasını ve dolayısıyla tekrarlardan kaynaklanan örselenmenin önlenmesini sağlamaktır.

Mevcut sistemimizde, ihbarı alan kolluk, delillerin toplanmasını sağlayarak dosyayı Cumhuriyet Savcılığı’na intikal ettirmektedir. Cumhuriyet Savcılıkları, bir yandan fiilin açığa çıkarılması ve

failin müeyyidelendirilmesi için çalışırken (bu konu bir sonraki başlıkta incelenmiştir), diğer yandan da çocuğun korunması için gerekli incelemeyi başlatır. Çocuk hakkında sosyal inceleme yapılarak, ihtiyacı ve olanakları tespit edilir. Bu tespitten sonra mahkemenin verebileceği karar olanakları aşağıdaki gibidir (ÇKK 5):

- a) Aile ve çocuğa yönelik danışmanlık
- b) Eğitim
- c) Çocuğun ailesi dışında korunması (kurum bakımı veya koruyucu aile ya da evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırma)
- d) Tedavi

Hakim bu kararların yanında gerekirse, ana-babanın velayetinin kaldırılmasına veya aile ile çocuk arasındaki kişisel ilişkinin sınırlandırılmasına da karar verebilir. Bu konuda hakimın sahip olduğu bir diğer olanak ise, failin çocuğun bulunduğu yere yaklaşmasını engellemek veya faili tedaviye yönlendirmek gibi Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da yazılı tedbirleri uygulamaktır.

Durumun gerektirmesi halinde bu kararlar acil koruma tedbiri biçiminde de alınabilir (ÇKK 9).

Ayrıca, mağdur çocuğun yargılama sürecinde korunmasına ilişkin de bazı özel düzenlemeler bulunmaktadır. Mağdur çocukların ifadeleri alınırken yanında bir uzman bulundurulması gerekir (Ceza Muhakemeleri Kanunu CMK 236/2). Bu görevlendirmenin amacı; çocuğun adli süreç hakkında bilgilendirilmesini ve kendini güvende hissederek görüşlerini ifade etme olanağı bulmasını; bunun yanında da hakimın ve adli makamların çocuğun içinde bulunduğu durum hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktır. Soruların çocuğun anlayacağı biçimde ifade edilmesini sağlamak, çocuğun ihtiyaçlarının mahkemece duyulmasını sağlamak, bu görevlilerin sorumluluğundadır.

Ayrıca mağdurların ifadelerinin bir kerede alınması esası benimsenmiştir (CMK 236/1). Bunun için ifadenin ses ve görüntü kaydına alınması ve daha sonrasında bu kayıtların izlenmesi ile yetinilmesi prensibi benimsenmiştir (CMK 52/3).

Eylemin Müeyyidelendirilmesine İlişkin Düzenlemeler

Çocuklara yönelik cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, Türk Ceza Kanunu (TCK) 103 ve devamında düzenlenmektedir. Çocuklara yönelik cinsel istismar suçu aşağıdaki haller ile sınırlandırılmıştır:

- 1) 15 yaşını doldurmamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuğa karşı gerçekleştirilmiş cinsel davranışla
- 2) 15 yaşını doldurmuş çocuklara karşı cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar.

15 yaşını doldurmuş ve eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmiş çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel davranışlar rıza ile cinsel ilişki sayılmaktadır (TCK 104). Bu suçu işleyen fail ile mağdur arasındaki yaş farkı 5 yaştan küçük ise eylem, şikayete bağlı bir suç oluşturmaktadır. Yaş farkı beşten fazla ise, şikayete bağlı suç olmaktan çıkar ve resen kovuşturulur.

Bu düzenlemelerin en çok tartışılan noktalarından biri çocuklara yönelik cinsel istismar suçunun ağırlaştırıcı unsurlarından olan “beden ve ruh sağlığının bozulması” şartıdır. Bunun gibi, failin çocukla arasında velayet, vesayet, eğitimcilik gibi özel bir ilişki olması hali de ağırlaştırıcı sebep oluşturur.

Bu düzenlemelerin en önemli sorunu, çocuğun cinsel gelişimini güvence altına alma ve bu süreçte yaşayacağı deneyimlerde güven içerisinde olmasını sağlama; buna karşın yetişkinden çocuğa yönelecek cinsel ilgiyi engelleme amaçlarının her ikisini birlikte gerçekleştirecek nitelikte olmamasıdır. Çocukların cinsel gelişim sürecinde yaşayacağı deneyimlerin güvenli olmasını sağlamanın birinci koşulu elbette gelişim hakkı kapsamındaki hizmetlerin sağlanmasıdır. Bir diğer önemli gereklilik ise, yakın yaşlar arasında rızaya dayalı cinsel deneyimlerin suç alanından çıkarılmasıdır. Buna karşın bir yetişkinden çocuğa yönelen her türlü cinsel davranış, cinsel istismar suçu kapsamında düzenlenmelidir.

Ceza kanunlarının amacını gerçekleştirebilmeleri için, eylemin öncesinden sonrasına kadarki süreçlere ilişkin düzenlemelerin niteliği ve hayata geçirilme düzeyleri önemli rol oynar. Bu nedenle, çocuklara yönelik cinsel istismarın önlenmesi için yapılması gerekenleri belirlerken Ceza Kanunu düzenlemesi dışında çok geniş bir alandaki düzenlemeleri gözden geçirmek gerekir. Bu konuda da Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi iyi bir yol gösterici olabilir.

(Bkz. http://humanistburo.org/tr/calisalim-bizden-yorumlar_21_1.html)

ÇALIŞMA GRUPLARI

TIBBİ HASTALIKLARDA CİNSEL DANIŞMANLIK

Tıbbi Hastalıklarda Cinsel Danışmanlık Çalışma Grubu

Naz Berfu Akbaş¹

Cinsel sorunlar, fiziksel, ruhsal ve sosyal durum ile güçlü bir ilişki içerisindedir. Birçok tıbbi hastalık ve tedavi yöntemlerinin cinsel hayat üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu konuya çok önem vermekle birlikte, hastalar çoğu zaman cinsel sorunlarından bahsetmekte çekimser davranmaktadırlar. Hastaların sormalarını beklemeden bu konularda açıklayıcı bilgiler vermek, çözüm yolları önermek tedavi prosedürünün bir parçası olmalıdır. Çalışma kapsamında Tıbbi Hastalıklarda Cinsel Danışmanlık süreci üzerinde durulmuştur.

¹Yrd.Doç.Dr. Psikiyatrist, CETAD - Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

Cinsel Şiddete Maruz Kalan Kişilerin Çok Disiplinli Değerlendirme İlkeleri Çalışma Grubu

Lale Tırtıl¹ - Şahika Yüksel²

Amaç:

Cinsel şiddete maruz kalmış kişilerin tıbbi ve yasal değerlendirilme ilkelerinin ve duyarlı muayene tutum ve adımlarının tanıtılmasıdır.

İçerik:

Cinsel şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü ve temel insan haklarının büyük bir ihlalidir. Evlilik içi tecavüz ve ensest cinsel şiddetin en ağır, en yaygın yaşanan iki türüdür.

Cinsel saldırı; saldırgan tarafından cinsel dürtüler ile maruz kalanın onayı olmadan bedensel dokunulmazlığının ihlal edilmesidir. Bu eylemler; fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan zarara yol açabilecek olan cinsel nitelikli davranışlardır. Cinsel saldırılara daha sık genç kadınlar maruz kalmaktadır. Ama onlara sınırlı değildir. Çocuklar, erkekler ve her yaşta erişkin kişilerin de maruz kalabildiği bilinmektedir. Çocukların bir yetişkin tarafından cinsel uyarılmak için kullanılması ise cinsel istismar olarak tanımlanır.

Cinsel istismar ve saldırı travmatik bir dizi etkileri yanında aynı zamanda yasal yaptırımları olan beden dokunulmazlığının ihlal edildiği suçlardır.

Cinsel şiddete maruz kalanların değerlendirilmesi; bu konuda deneyimli çok disiplinli bir değerlendirme ve sosyal yönlendirme mekanizmalarını gerektirmektedir.

Bu çalışma grubunda; katılımcıların cinsel şiddete maruz kalan kişilerle karşılaşmalarında tıbbi, yasal sürece ilişkin farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir.

Temel Mesajlar

Cinsel saldırının değerlendirme süreci kişiyi yeniden travmatize edebilir. Bunu yaratmamak için alınacak önlemlerin tanımlanması, Cinsel saldırıya maruz kalanların gereksinimlerine yönelik duyarlı ve yeniden travmatize etmeyen yaklaşım,

Yönlendirme önerisi

Toplumsal cinsiyet rolleri

- Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rolleridir.
- Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan değil, insanları kadın ve erkek olarak toplumun nasıl gördüğü, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmasını beklediği ile ilgili bir kavramdır.
- Kadınlar ve erkeklerden cinsiyetlerine göre farklı davranışlar uygun görülür. Bu anlayışla beslenen kadınlar aleyhine olan ayrımcılık ve şiddet içeren tutum ve davranışlar uygunsuz görülmez.

¹ Dr., Adli Tıp Uzmanı, İstanbul Tabip Odası (İTO) Kadın Kolu

² Prof. Dr.,Psikiyatrist, İstanbul Tabip Odası (İTO) Kadın Kolu

Cinsel şiddet;

Adli tıp değerlendirme süreci;

- Uygun muayene ortamı sağlanması
- Olayın öyküsünün alınması
- Travmatik bulguların araştırılması
- Saldırganın kimliklendirmesinde kullanılacak materyalin alınması
- Travmatik bulguları belgeleme
- Genital yolla bulaşan hastalıkların aranması, profilaksisi, gebelik riski için profilaksi yönünden Kadın Doğum görüşü,
- Ruhsal bulguların değerlendirilmesi ve tedaviye yönlendirilmesi için Psikiyatri görüşü,

Cinsel saldırı olgularında raporlandırma;

- Olay, oluş şekli ile ilgili bilgiler,
- Olaya ilişkin elde edilen kriminolojik veriler,
- Kişinin olay öncesini de kapsamak üzere tüm tıbbi verileri
- Kişinin muayene süreci ilk tıbbi belgenin verileri ile başlanarak tanısal değerlendirmeye alınır.
- Kişinin tüm tıbbi verilerinin, yapılan muayene ve incelemelerin sonucunda rapor düzenlenir

Cinsel saldırı olgularında

- Her olguda tam klinik muayene
- Muayeneye genital bölge dışından başlanması
- Psikiyatrik değerlendirme, cinsel yolla bulaşan hastalıkların değerlendirilmesi,
- Rapor içerikleri yasal olarak tıbbi delillendirmez
- Bulgular olabildiğince fotoğraflanır, arşivlenir
- Konsültasyon ve laboratuvar tetkikleri sonuçlanmamış ise durum ön yorum içeren rapor olarak düzenlenebilir.

Açıklamanın önündeki engeller;

- Cinsel şiddete maruz kalanlar yaşadıklarını açıklamada güçlük çekerler; erken dönem bildirimleri daha seyrekler.
- Şiddet korkusu, çaresizlik duygusu, otomatik itaat gösterme, mağdur direnmesinin boşuna olduğuna inandırılır, sadakat ve bağlılığını kanıtlaması için çelişik mesajlar (özellikle aile içinde) verilir.

Cinsel saldırı Yaşamış Kişi ile Çalışırken Yapılması Gereken Vazgeçilmezler

- Mahremiyetlerine saygı,
- Dinle: Sabırlı ve duyarlı,
- Güven: İnan ve yargılama,

İlişki:

Sergilenen zorluklar konusunda bilgili ol (belirti-delil-şikayet)

- Travma öncesi dönem: Öykü, temel işlev düzeyi, kişinin daha önceki travmaları, travma öncesinde psikososyal durum

- Travmatik olay/lar: Olayın özellikleri, süresi, şiddeti, sayısı, olay sırasında ve hemen sonrasında ortaya çıkan başa çıkma yanıtları, travmatik olay nedeni ile yaşananlar, duygusal ve ekonomik kayıplar
- Travma sonrası psikososyal ortam: Aile yapısı, iş ve sosyal çevre ilişkisi kişinin travmaya verdiği anlam, travma sonrasında sahip olduğu duygusal ve ekonomik destek kaynakları
- Travmatik deneyimleri olanların, tedaviyi yürüten kişilerle güvenli bir ilişki kurma zorluğu anımsanmalıdır.
- Bu arada kişiler yaşadığı zorlukların yaratacağı ve yarattığı sorunlarla ilgili olarak bilgilendirilmelidir.
- Kişinin kaçındığı olayları anımsaması, konuşması ve yüzleşmesinde etkin katılımı desteklenir.
- Konu ile ilgili özellikle kendini sorumlu tutma, suçlama, artık güçsüz olup hiç iyileşemeyeceği gibi düşünceleri paylaşılır tartışılır, yeniden değerlendirmelerine yardımcı olunur.
- Kişinin kendine güveninin ve başa çıkma kapasitesinin yeniden geliştirilmesinin yolları açılır.
- Bunları yaparken aşırı koruma veya aşırı acıma, onlar adına karar verme, sorumluluk alma veya aşırı mesafeli soğuk davranış ve tutumlar geliştirmeme yönünde sağlık personeli dikkatli olmalı. Belirti-Şikâyet-Deliller ;
- Kaygı, tetikte olma, öfkelenme, uyku sorunu, kabus, seslerden rahatsız olma, kendisini yetersiz bulma, sıkıntı, bayılma, kendine zarar verme, ölüm / öldürme düşünceleri, kaçınmalar, alkol, kahve, çay, sigara, dokunma sorunu, cinsel sorunlar,
- Travma ardından utanç ve suçluluk cinsel saldırılardan sonra gelişen ruhsal sorunlarda önemli bir yer tutar. E/SCI da utanç boyutu daha ağır.
- Dirençli uzun zaman süren utanç duygusu TSSB belirtilerinin çıkması ve süregen olmasında, düzelmenin güçleşmesinde önemli bir rol oynayabilir.
- Açıklamaya ve tedaviye geç gelme ile utanç ilişkili olmalı
- Travma sonrası çok yönlü değerlendirme; (ölçekler, tanı, özgün değerlendirme soruları)
- Formal tanı
- Ayırıcı tanı
- İşlevsellik

Cinsel saldırıya olayında;

- Haberdarlığın artırılması
- Koruma: travmanın yeniden yaşanmasını engellemek
- Tedavi
- Belgeleme-rapor
- Tüm yaşam desteği

Maruz kalanlarda;

- Kişinin/ Kadının kararlarına saygılı olunuz.
- Düzenlediğiniz raporla polise, savcılığa ya da doğrudan aile mahkemesine başvurabileceğini bildiriniz.
- Mutlaka kayıt ve adli rapor tutunuz.
- Şiddete uğrayan kişilerin/ kadın için bir güvenlik planı geliştiriniz. Cinsel saldırı konusunda deneyimli merkezler; sürecin yeniden travmatize etmesini önlemede etkin olacaktır. Bu merkezlerden beklenen;
- Uygun muayene ortamı,
- Cinsel saldırı/istismar deneyimli farklı uzmanlar: adli tıp, psikiyatri, çocuk psikiyatrisi,

pediatri, jinekolog, cerrahisi, klinik psikoloji, sosyal hizmetler• Uygun - etkin müdahale ve tedavi yöntemlerini gelişmesi

- Sosyal koruma programı oluşturulmasıdır.

Tıbbi değerlendirmesinde; etiğin dört temel ilkesine uygun tutum alınmalı;

1. Otonomi: hastanın bağımsızlığına saygı
2. Yarar: hastanın iyilik hali tek amaçtır
3. Adalet: yarar ve risklerin adil dağılımı
4. nce zarar vermemek 'primum non nocere' -

Rapor ve ifte Yükümlülük:

- Pratik süreç; sosyal, politik, dini, yasal nedenlerle etik çekirdek ilkelerden zaman zaman tavize zorlayabilir; ancak;
- Hekim önce hastasına karşı yükümlüdür; Uluslararası Tıbbi Etik Kurallarına göre“Bir hekim hastalarına tam bir sadakat borçludur”.
- Diğer çıkarlar bu sadakati etkiliyorsa, bir değerler atışması/ ifte yükümlülük ortaya çıkar.
- Kişi o sırada bir rapor istemese bile, bu hakkını daha sonra kullanabilir. Değerlendirmede travmanın öyküsü daima detaylı olarak kaydedilmeli ve travmatik belirtiler, ruhsal sorunlar veya hastalıklar arasındaki ilişkinin varlığı zamansallık ve içerik olarak açıklıkla ifade edilmelidir.
- Travma zel alanda yaşandığında, standart bir tıbbi incelemede alışık olunmayan bir biçimde özel yaşama ilişkin sorular sorulabilir.
- Bu soruların ne amaçla sorulduğunu uzman bilmeli ve görüşme yaptığı kişiye bunu açıklamalıdır.
- Adli bir değerlendirme söz konusu olduğunda, görüşmenin başında konuşulanların mahrem kalmayacağı bilgisi verilmelidir.

Koruma

I. Koruma: Olay olmadan engelleme

II. Koruma:

- Kişisel ve çevresel planlama ve risk gruplarına odaklanma
- Travmanın etkilerine, şiddete ilişkin (klinik içi ve klinik dışı) bilginin - deneyimlerin yaygınlaştırılması

III. Koruma:

- Kriz müdahalesi ve erken devrede tedaviler
- Tüm Kadınların Muayenelerinde şiddet Sorunu

Uygulanan Gruba Katılan Kişilerin Profili

Psikolog, Hemşire, Kadın Doğum Uzmanı, Sosyal Hizmet Uzmanı (SHU)

Çalışma Grubu ve/veya Kursu İlişkin Gözlem ve neriler

Bu alışma grubunun adlı tıp, kadın doğum hastalıkları uzmanı, hemşire gibi tıbbı disiplinden katılanlar ile psikolog, SHU gibi tıp dışı disiplinlerden katılanlara ayrı ayrı yapılandırılması gerekiyor. Ortak çalışmada; bir grup bedensel incelemelere odaklanırken diğeri psikolojik değerlendirmeye odaklanıyor.

GEBELİK, DOĞUM SONRASI DÖNEM VE MENOPOZ: CİNSEL YAŞAM SORUNLARI

Gebelik, Doğum Sonrası Dönem ve Menopoz: Cinsel Yaşam Sorunları Çalışma Grubu

Nasibe Ünsalan¹

Kadınlara ait yaşam dönemleri olan gebelik, doğum sonrası dönem ve menopoz, kadınlarda hem psikolojik hem de hormonal olarak birçok değişikliğe sebep olmakta ve çiftlerin cinsel yaşamlarını etkilemektedir. Bu eğitimde, bu dönemlere ait fizyolojik ve psikolojik süreçler, yanlış inanışlar ve doğru yaklaşımlar ele alınmıştır.

¹ Dr., Psikiyatris, Beykoz Devlet Hastanesi

Toplantıdan Görünümler

